Tiedot
Suomen-suwun muinaisuudesta.

Yliopistollinen väitöskirja,

jonka

Suomen Yliopiston Historiallis-kielitieteellisen
tiedekunnan suostumuksella

tarkastettavaksi esittää

Tohtori Yrjö Sakari Forsman,
Waasan Lukion Apulainen,
Pariisin kansatieteellisen seuran jäsen.

Historiallis-kielitieteellisen Tiede-kunnan oppisalissa,
Lokakuun 1 p. 1862,
tav. aik. aamup.

Helsingissä, 1862.
J. C. Frenckellin ja Pojan luona.

Kun mainio Castrén tuoe, palattuansa Suomen heimo-kansain alueelta [illegible] kysymyksen, "missä Suomen kansan kätkyt oli ollut," ja vastaukseksi osoitti ne selvät jäljet, jotka ylettävät Jenisein latvoihin ja Tangun-vuoren juurelle,*) oli hän ainoan kieli-tutkimustensa johdosta [illegible] -pylvään, joka näytti olevan [illegible] sukumme elämän uralla. Kuitenkin hän [illegible], ei tarkoittavansa muuta "Suomalaisten [illegible], perättäistä kotoa," vaan ainoastaan "sitä paikkaa maan päällä, missä tämä suku [illegible] ikääkuin yhtenä kansa-perheenä." Selvästi näkyy, että Castrén'in mielestä kaikki tulkinnat, jotka kaukaisempaan muinaisuuteen yletyvät, ei [illegible] vaivan, ja koska tarkoituksensa ei silloin muuta ollut kuin löytää niiden [illegible] jo oli hänen tutkimuksiensa kautta selvinnyt. Meidän aikaan tosin Suomessa [illegible] oli alkanut hajalle lähteä, [illegible] selittäksensä ja myöntää täytyy, [illegible] tai asialleenkaan [illegible] kysymykseen tulla. Mutta jättäähän kuitenkin muuta määrää, mikä näin kaukaisessa muinaisuudessa ovat melkein [illegible] arvoisia, — määräykset, missä niin [illegible] kansa-suvut ovat

---

*) Ks. [illegible] i Helsingfors under hösten 1849. Också som: (Nordiska Resor och Forskningar af M. A. Castrén, V, sivv. 126 seur.)

(Z. F—a B. 1862.) 1

I.

Suomen suvun vanhimmat jäljet Lounais-aasiassa.

Kun mainio Castrén'imme, palattuansa Suomen heimokansain alueelta Pohjois-aasiassa, esitti kysymyksen, "missä Suomen kansan kätkyt oli ollut," ja vastaukseksi osoitti ne selvät jäljet, jotka viittaavat Jenesein latvoihin ja Tangnu-vuoren juurelle, [1]) oli hän uusien kieli-tutkimustensa johdosta pystyttänyt historiallisen valta-pylvään, joka näytti olevan perimmäisenä tien-merkkinä sukumme elämän uralla. Kuitenkin hän tähän itse muistutti, ei tarkoittavansa muka "Suomensuvun ensimäistä, paratiisista kotoa," vaan ainoastaan "sitä paikkaa maan päällä, missä tämä suku vielä eli hajoomatonna yhdessä ko'ossa elikkä ikäänkuin yhtenä kansa-perheenä." Selvästi näkyy, että Castrén'in mielestä kaikki tutkimus, joka kaukaisempaan muinaisuuteen ylettyisi, ei maksaisi työn vaivaa, ja hänen tarkoituksensa ei silloin muuta ollut kuin löytää niiden heimokuntain paikallista yhteyttä, joiden yhteys kielessä jo oli hänen tutkimustensa kautta selvinnyt. Mihinkä aikaan taas Suomensuku tästä yhteisestä pesästään oli alkanut hajalle lähteä, hän ei myöskään ottanut selittääksensä, ja myöntää täytyy, ett'ei tarkkoja vuosi-lukuja tai satalukujakaan näissä kohden voi kysymykseen tulla. Mutta löytyyhän kuitenkin muita määriä, mitkä näin kaukaisessa muinaisuudessa ovat melkein vuosilukujen arvoisia, — määräykset, missä aian-järjestyksessä kansa-suvut ovat

---

[1]) Ks. Litterära Soiréer i Helsingfors under hösten 1849. Andra Soiréen. [Nordiska Resor och Forskningar af M. A. Castrén, V, sivv. 126 seur.].

vaihdelleet historian eri alueilla. Näitä seikkoja olisi Castrén, paremmin kuin kukaan, kyennyt selvittämään, jos ei kuolema liian aikasin olisi temmannut häntä pois tieteeltä ja isänmaalta. [1]) Selvittämättä kun ovat häneltä jääneet, eivät tosin yleensä tarjoo luotettavaa jalan-siaa historioitsijalle, mutta kuuluvat kuitenkin liian likeisesti aineeseni, että voisin ne koskematta heittää. Se on kieli-tutkimus ja muinais-taru, jotka tällä alalla antavat pian ainoata osviittaa, ja niihin minunkin täytyy näissä kahdessa alkuluvussa enintä turvata.

Ensimäinen askel pakoittaa minua käymään yli sen rajan, mihin Castrén'in mielestä tutkimuksen pitäisi pysähtymän. Minun täytyy Suomensuvulle hakea toista vanhempaa kotoperää kuin Tangnun pohjois-laaksot, etsiä sitä vanhinta alku-pesää, missä koko Ural-altainen eli Turanilainen emä-puu on vielä kasvanut yhtenä tyvenä, ja missä sen lähisyydessä on asunut jakamatonna koko se avara suku, joka tavallisesti suljetaan Indo-eurooppalaiseen eli Arjalaiseen nimeen. Ett'en omin neuvoin antau tämmöiselle löytämatkalle, tarvitsee tuskin mainita. Ensialuksi minun tulee johteeksi ottaa ne Castrén'in jälkeiset tutkimukset, joilla Max Müller on koettanut määrätä Turanilaisten kielten tilaa sekä Semiläisten että Arjalaisten suhteen. [2]) Seuraavat päätökset näyttävät näin lähtevän historian osaksi.

Kaikki kolme pää-luokkaa: *Turanilainen*, *Semiläinen* ja *Arjalainen*, osoittavat sana-varoissa ja muoto-rakennuksessa jotakuta alkuperäistä yhteyttä, joka kaiken erilaisuuden ohessa todistaa niiden lähteneen yhdestä emäjuuresta. Samat syyt siis, jotka käskevät meidän hakea jonkun erityisen kielisuvun yhteistä kotopaikkaa, antavat

---

[1]) Useat lauseet Castrén'in kansatieteellisissä luennoissa todistavat, että hän ei pitänyt tutkimuksiansa tällä alalla vielä tydyttäväisinä ja että aikomuksensa oli niitä uudistaa. Tuoni ei sitä suvainnut.

[2]) Ks. Max Müller'in kirjoitus Bunsen'in kirjassa: Outlines of the Philosophy of Universal History, London 1854, I osa, sivv. 473 seurr.

meille myöskin oikeuden etsiä sitä vanhinta koto-perää, missä nämä pää-luokatkin kerran ovat asuneet yhdessä tai vieretysten, ja historian yleiset jäljet neuvovat tiemme niille seuduille, missä Sind-virta juoksee Himalaija'n ja Hindukuh'un väliltä ulos aliselle maalle, ja vuorten ylisellä puolella Oxo ja Jaxartes syntyvät Belurtag'in rotkoista. Tietty on, että juuri tämä ala, jossa Intian helteet ja Yli-aasian kylmät, sekä Iran'in poutainen taivas ja Kaspian aromaiden sumut yhteen sattuvat, on ollut Arjalaisten kansain lähtö-paikka. Semiläisten vanhimmat jäljet tosin eivät tänne asti ylety, vaan tavataan lännempänä, missä Iranin ylänkö laskeuupi Tigrin virralle päin, ja toiselta puolen virtaa Mesopotamian lakeus asteettain nousee Armenian vuorimaata vastaan. Mutta varsin todennäköistä on, että tästäkin muut vielä vanhemmat jäljet ovat johdattaneet Hindukuh'un kulmaukseen, vaikka ne nyt näyttävät historian alalta riutuneen, ja ainoastaan kieli-tutkimuksessa ovat keksittävät. Että sen ohessa toivotaan johdattaa kaukaisempainkin sukujen peri-juurta samasta paikallisesta piiristä, on asia, jonka voimme tällä kertaa siksensä heittää. [1]) Tärkeämpi meille on, että historia ja kieli-tutkimus yksissä neuvoin alkavat Turanilaisuudellenkin keksiä siaa tässä kansa-sukujen vanhimmassa kätkyessä. Tämä keksintö on tosin kyllä uusi ja siis vielä monen epäyksen alainen. Mutta kaksi seikkaa sen kannattavat mielestäni täydellisesti. Ensimäinen seikka on se Turanilainen luonne, joka on havaittu muutamissa Kaakkois-aasian kielissä ja siis näille vaatii yhteistä syntyperää Pohjois-aasian kieli-sukujen kanssa. Toinen seikka on se oivallinen osallisuus, minkä Lounais-aasian tarut ja muistomerkit näyttävät antavan Turanilaisuudelle ja kentiesi erittäinkin Suomensuvulle niiden seutujen vanhimpaan historiaan. Molemmat antavat arvata, että Hindukuh'un ja Himalaijan tienoot ovat koko Turanilaisen luokan alku-

---

[1]) Ks. Chr. Lassen, Indische Alterthumskunde, Bonn 1847, I sivv 528--530.

pesä, josta sen eri suvut toinen toisensa perästä ovat hajonneet samoille tai eri suunnille. Kuinka Max Müller kieli-tieteellisillä perusteilla käsittää tämän hajoomisen järjestystä, tahdon tässä lyhyesti mainita.

Ensin muka, ennenkuin Turanin, Semin ja Arjan luokat vielä olivat toisistansa erinneet, olisi Kiinan suku jo lähtenyt ulos yhteisestä pesästä, niin varhaisella aialla, että sitä ei käy lukeminen kuhunkaan näistä kolmesta pää-luokasta. Paljoa myöhemmin, mutta kuitenkin ennen Semiläisyyttä ja Arjalaisuutta, olisi Turanilaisuus erinnyt yhteisestä juuresta ja itse hajoittanut haarojaan ympäri maailman. Tämä hajoominen muka tapahtui kahdelle pääsuunnalle, etelään ja pohjaan, sekä useissa eri jaksoissa. Ensimäinen siirto-kunta etelään päin olivat Tai-murteet, jotka asettuivat toiselle puolelle Brahmaputra'a pitkin Intian Itäisen saarennon virtoja; ja ensimäisiksi pohjaan päin lähtivät Tungusilaiset, jotka asuinsiansa ottivat Lenan ja Amurin tienoilla. Toinen siirtokunta etelään olivat Malaijit, jotka Tai-kansain ohitse vaelsivat valtameren saariin; mutta yhdessä jaksossa lähti pohjaankin päin toinen siirtokunta, joka Mongolilaisina järjestyi länsi-puolelle Tungusin sukua. Kolmas jakso muka oli Bhotan eli Tibetin suku etelässä ja Turkin suku pohjassa; ja kaikkien viimeisiksi ovat Tamulin ja Suomen suvut lähteneet ulos eri haaroillensa, edellinen päätyen vihdoin Vindhyanvuoren etelä-puolelle, jälkimäinen aloittaen nyt sitä vaellusta, jonka vaiheita minun on tässä aikomus hämärien läpi seurata.

Tosin nyt lienee lupa epäillä, että sukujen eriäminen tapahtui kaikin puolin niin säännöllisesti, kuin Max Müller tässä on kuvaillut; mutta yleisissä piirteissä lienee tämä kuitenkin Turanilaisuuden vanhinta historiaa. Mahdollista myöskin on, kuten sama tutkija arvelee, että liikkeelle oli lähtenyt vielä muitakin Turanilaisia siirtokuntia, joista tutkimus ei ole tähän asti selkoa saanut. Pääasia on, että Turanilaisten hajoominen tapahtui jo aikoja ennen kuin Semiläiset ja Arjalaiset vielä liikkeelle lähti-

vät, ja että mihin ikinä nämä jälkimäiset sittemmin tulivat, Aasiassa tai Euroopassa, maa jo oli Turanilaisen alkuväen hallussa.

Mitä Suomen-sukuun erittäin tulee, seuraapi edellisestä, että se kauemman aikaa kuin enimmät muut sen veljes-suvut pysyi yhteisessä kotipesässä sekä Semiläisten ja Arjalaisten keskuudessa. Tämänpä jo todistaa Suomensukuisten kielten yleinen luonne, joka seisoo Turanilaisuuden rajan puolella. Mutta lisää todistusta antavat ne historialliset muistomerkit, jotka vielä historiallisen aian aamu-koitteessa osoittavat Suomen-suvun jälkiä Iranin ja Kaksois-virran seuduilla, tällä inhimillisen edistyksen vanhimmalla alalla. Näistä jäljistä tässä muutama sana.

Olen käyttänyt nimen: *Turanilainen*, merkitsemään koko Ural-Altaista kansa-luokkaa. Tämä nimitys tosin saattaa paikallisessa suhteessa olla liian ahdas; sillä *Turan*'iksi kutsuivat *Iran*'in kansat nimen-omaan sen seudun, joka oli Oxon-takaisten paimentolaisten hallussa itä-puolella Kaspian-merta. Mutta yleisemmässä merkityksessä on Turan eli *Tuirja*, niinkuin se Iranin muinais-taruissa käsitetään, koko Iranin eli *Airjan* s. o. Arjalais-suvun vastakohta ja vihollinen, se sumujen ja pimeyden valta, missä hallitsee kyykäärme ja hävittäjä Fragharsha (Afrasiab). Muinoinpa tämä Fragharsha oli pitänyt vallassansa Iraninkin alueen, kunnes Kava Kavad (hallitsijain hallitsija) perusti Arjalaisen valtansa Baktriassa. Tämä tapaus ei muuta ole kuin Arjan-suvun leviäminen länteen päin, luultavasti samaan aikaan kuin sen Hindulainen haara lähti Sind-virran yli kaakkoa kohden. Mutta jos nyt Arjalaisuus alkoikin tunkea Turanilaiset pois historian rintamailta, ei asia suinkaan yhdellä iskulla päättynyt. Taistelus kesti kauan, ja vielä Vistaspan aikana — sen saman Vistaspan, jonka hallitessa Zarathustra saarnasi uuden oppinsa — näyttävät Turanilaiset voitolla olleen. [1])

---

[1]) Ks. Max Duncker, Geschichte des Alterthums, II, sivv. 325—327.

Se on merkittävä kohta, että Zend-avestan maatieteessä Media vielä on tuntematon maa, johon nähtävästi Arjalaiset eivät silloin vielä olleet levinneinä. Että se Turanilaisten hallussa oli, ja että näitä löytyi Iranin alueessa paljoa myöhempäänkin aikaan, saapi tutkimuksen nykyisellä kannalla pitää epäilemättömänä teko-asiana. Mutta että Turanilaisuus tässä kohden nimen-omaan merkitsee Suomen-sukuisuutta, ei ole kaikin puolin ratkaistu asia, vaikka sen puolesta tosin puhuu kaikki todennäköisyys ja kaikki, mitä tutkimus tähän saakka on ilmi saanut. Seisomme tässä uusien historiallisten keksintöjen kynnyksellä, jonka yli par'aikaa valo alkaa tunkeuda muinaisuuden hämärämpiin aikakausiin. Mitä tänä päivänä on arveltu ja aavistettu, saattaa jo huomispäivä näyttää uudessa paremmassa valossa. Mutta historioitsijan täytyy sillä välin malttaa mieltänsä ja ainoastaan yleisellä silmän-luonnilla arvata saadut ja saatavat teko-asiat.

Jokainen tuntee, millä nerolla ja onnella nyky-aian tutkijat ovat ryhtyneet siihen uuteen työ-alaan, jonka tuo unhoituksesta ja raunioista noussut nuolenpää-kirjoitus tuopi tarjoksi. Jos tässä ensiksi luomme silmät Persian kuningasten kallio-kirjoihin, jotka ovatkin tutkimusjärjestyksessä ensimäisinä olleet, vaikka niiden ikä ei nouse kuin 500 vuoteen e. Kr., niin tapaamme niissä aina kolmessa rivissä päällitysten kolme eri kieltä, joista ylinen on itse vallitsevan kansan puheen-parsi eli Persian kieli, alinen taas Assyrialaisten puhetta ja kirjoitus-tapaa, mutta keskinen jonkun tuntemattoman kansan, jonka tutkijat yksimielisesti päättävät Turanilaiseksi, ja muutamat vielä tarkemmin Suomen-sukuiseksi. Tämän viime-mainitun kielen ovat oppineet ruvenneet paremman nimen puutteessa kutsumaan Medo-skythaksi, arvellen sitä puhutuksi Median maakunnassa niiden paimentolaisten keskeen, joita vielä Persian vallan aikana löytyi jäännöksinä muinaisesta alku-väestöstä. Mutta kun näiden kieli on saanut siansa lähinnä Persian omaa kieltä ja edellä As-

syrialaisen rivin, näyttääpä tämä seikka jo viittaavan johonkuhun muinaiseen mahtavuuteen, josta Dareion ja Xerxeen aikana ei ollut jälillä kuin maineellinen muisto. Itse kieli antaa tähän lisää todistusta. Nimi *Media* kuuluu alkuperäisessä ja oikeassa muodossaan *Mada*, ja tämä ei muuta ole kuin selvä Medo-skythalainen sana, merkiten maakuntaa [1]) (Mordvan kielessä: *moda;* Suom. *maa* eli alkuansa nähtävästi *mata*, josta sanat: *matala* ja *matelee).* Mutta se kansa, jonka kielestä Median nimi on otettu, on epäilemättä siinä joskus isäntänäkin ollut, aikaisemmin kuin tämä maa vielä oli tullut Arjalaisten omaksi ja Iranin vallan keskukseksi. Todennäköistä on, että Turanilaiset silloin tungettiin pohjan puolelle ja että ne ovat niitä, jotka Persian vallan aikana kutsuttiin Sakoiksi. [2]) Mutta selvästi myöskin näkyy, ett'eivät tykkönänsä hävinneet Iranin alueesta. Sekä Herodoto että kalliokirjat mainitsevat Persian alamaisten joukossa Sakoja, "Sakâ Humargâ" (*Σκύθαι Ἀμυργίοι*), [3]) ja eräs Herodoton kertoma tarina osoittaa, että heidän kielensä Median vallan aikana vielä pysyi jossakin arvossa. Oli muka joukko kapinallisia Skythoja (s. o. Sakoja) tullut pakolaisina — Herodoto ei sano mistä — sen aikuisen Median-kuninkaan Kyaxareen luo, joka suotuisesti otti heidät vastaan ja uskoi heille Medialaisia lapsia, joiden piti oppiman Sakain *kieltä* sekä joutsella ampumaan. [4]) Tästäpä nä-

---

[1]) Ks. Jules Oppert, Expédition Scientifique en Mesopotamie. Paris 1858, II, siv. 80, 95.

[2]) Oppert selittää *Saka*-nimen Medoskythan sanasta: *Sak* poika; ks. Expéd. en Mesopot. II, siv. 84. — *Mada'n Sakat* merkitsisi siis: maan poiat. — Assyriaksi Sakat nimitettiin *Namri* eli *Nammirri*, joka johdetaan Medoskythan sanasta: *Nam*, *Niman*, *Numan*, Unkar. *Nem*, suku.

[3]) Ks. Herodot. III 93, VII 64; Oppert, Expéd. en Mesopot. II, sivv. 164 seurr.

[4]) Ks. Herodot. I 73: — *ὥστε δὲ περὶ πολλοῦ ποιεόμενος αὐτούς,*

kyy, että vallalle päässyt Arjan suku vielä tarvitsi voitettujen Turanilaisten kieltä, arvattavasti siitä syystä, että näitä vielä löytyi maassa paljon. Mutta vielä voimallisempi todistus on Medo-skythan sia Persian kalliokirjoissa. Se kansa, jonka kieltä Persian "suuret kuninkaat" näin kunnioittivat, oli kerran ollut Iranin herrana, mutta lienee sittenkin vielä pysynyt mahtavana kansa-jäänöksenä Arjalaisten keskellä.

Mutta jos Medo-skytha on Suomensukuinen kieli, jos Turanilaisuus Iranin historiassa nimen-omaan on Suomensukuisuutta, en katso suinkaan kummaksi, että Suomen suvun kielissä ja kuvituksessa keksitään vertaus-kohtia Zend'iin ja Sanskrit'iin. Mailman synty ja sukeuminen sotkan munasta, josta Kalevalamme runoilee, on kotoperäänsä Hindu-kansan kuvituksesta, [1]) ja tarkempi tutkimus tällä alalla tulee epäilemättä saattamaan ilmi monta yhdistävää sidettä, joita emme nykyään voi aavistaa. Itse nimet *Turan* ja *Iran*, *Tuirja* ja *Airja* näyttävät säilyneen Suomensukuisissa kielissä. Edellinen, minkä vielä Straboni mainitsee eräänä Baktrian Kreikkalais-vallan maakuntana: *Τουριούα*, [2]) on arvatakseni sama kuin nimi *Turja*, joka usein tavataan Suomen heimojen seassa Siperiassa ja Pohjois-venäjässä, [3]) mutta on Suomenkielessä, samate kuin nimet: Pohja ja Lappi, tullut siirretyksi perimmäisiin seutuihin, Norjan Lappiin ja Lapin saarentoon, muuttuen melkein herjausnimeksi, niinkuin se Arjalaistenkin suussa alkuansa on ollut. [4]) Vielä kummallisempi mutka

---

παῖδάς σφι παρέδωκε τὴν γλῶσσάν τε ἐκμαθεῖν, καὶ τὴν τέχνην τῶν τόξων."

[1]) Vertaa Kellgren vainajan väitöskirja: Mythus de ovo mundano, Indorumque de eodem notio, Hels. 1849.

[2]) Ks. Strab. Geogr. XI, (ed. Casaub.) siv. 517.

[3]) Ks. Joh. And. Sjögrens Gesammelte Schriften, I, siv 317

[4]) Gananderin Mythologia selittää *Turjan* herjaus-nimeksi, jolla kovin kaukaisia maita sekä kuumia että kylmiä merkitään, ja josta muka

olisi tapahtunut *Arjan* nimelle, jos arveluni tässä kohden oikea lienee. Tämä sana, jolla sekä Iranin että Intian valtakansat itsensä nimittivät, merkitsee niin Zend'issä kuin Sanskrit'issäkin: jalo, kunnioitettava, herra, kentiesi vielä alkuperäisemmin: maan-isäntä, maanviljelijä (Sanskrit'in sanasta: *arj* ja *ûrj*, tehdä työtä). Että Suomen ja Viron sana: *orja*, Votjakin *uar*, palkollinen, orja, on samaa sukua *arja*-sanan kanssa, lienee tuskin epäilemistä, mutta asian selitys voi olla erilainen. Luonnollista kyllä saattaa olla, että kun Arjalaisilla maanviljelys käsitettiin kunniaksi ja herruuden merkiksi, se Turanilaisilla sitä vastoin pidettiin orjuutena, ja että tällä tavalla sanan merkitys on poikennut kahteen vasta-kohtaan. Mutta toinenkin selitys on mahdollinen. Arjan nimi on voinut tulla Suomensukuisiin kieliin todellisen orjuuden kautta. Tämä seikka ei olisi mahdottomampi kuin Slavilais-nimen muutos Länsi-euroopan sanoihin: *sclav*, *slaf*, *slave*, *ésclave*, orja. —

Jospa nyt Suomensuku kerran on ollut Iranin ja Intian kansain lähisyydessä ja keskuudessa, onko sen ainoa virka ja ansio ollut asua aikansa historian vanhimmilla

sanotaan: "Se on kaukana, ho! Herra Jumala, sitä matkaa!"; ks. Myth. Fenn., §§ Turjan maa, Turjan meri, Turjan tunturit, Ukko Turjasta; vertaa Kalevalaa. Merkittävää on, että Turjan nimi olletikkin tavataan Lapin saarennossa: *Turjan-tunturit*, *Turjaniemi* (Trianema, Trinnäs), Otharin "*Terfinna*," ja Venäläisten Терской берегъ. Tän seudun asukkaat kutsutaan Lapinkin kielellä *Tarjalands* (Turjalaiset). Myöskin sana *Turilas*, joka Gananderin mukaan merkitsee väkevää jättiläistä, saattaa olla yhtä sukua: "Kave Ukko pohjan herra, Ikäinen iku *Turilas*;" — "Musta mies väki-*Turilas*."

Tässä paikassa uskallan lisätä sen arvelun, että tuo paljon punnittu runojemme sana *Kave* ei ole muuta kuin Zend-avestan *Kava* valtias, hallitsija, mahtava. Tämä sopii mielestäni hyvin runojen lauseisin: "*Kave* Ukko", "*Kave* luonnotar": "Kuume ennen kuun kehitti, *Kave* kuun kehästä päästi"; "Minä mies Jumalan luoma, Luoma kolmen luonnottaren, Kantama kahen *Kapehen*"; — "Kun purit *Kapehen* karvan, Kun purit ihon imeisen." Ks. Kalevalan molemmat painokset, ja Gananderin Myth. Fenn.

rintamailla ja sitten viljelyksen alta siirtyä saloon päin? Uusimmat tutkimukset nuolenpää-kirjoissa näyttävät tähän antavan kyllä merkillisen vastauksen. Jokainen tietää, että Semiläistenkin alueesta, Assyriasta ja Babyloniasta, on löydetty nuolenpää-kirjoja, jotka iältänsä ovat paljoa vanhemmat kuin Persian kuningasten. Assyrian kirjoitukset ovat sekä kieleltä että kirjaimilta varsin samaa laatua kuin kolmas rivi Persian kalliokirjoissa, mutta eriävät kokonansa ensimäisestä eli Persialaisesta rivistä. Myöskin keskisestä rivistä eriää Assyrian kirjoitus kielen puolesta; sillä, kuten jo on sanottu, on Assyrian kieli havaittu Semiläiseksi [1]), mutta keskisen rivin Medo-skytha Suomensukuiseksi tai ainakin Turanilaiseksi. Sitä vastoin on kirjoitus-tavassa eli kirjaimissa molemmilla alkuperäinen yhteisyys, ja tämä seikka tarkemmin tutkittuna on saattanut ilmi erään kummallisen kohdan, joka itsestänsä on historialle paljoa tärkeämpi, kuin kaikki ne erinäiset tiedot, mitkä nuolenpää-kirjojen sisällöstä tähän asti ovat saadut. Molemmissa kielissä on, näet, kirjainten merkitys tavuullinen, mutta tämä tavuullinen merkitys on syntyänsä aina joku lyhennetty sana, jonka aate on ollut kirjaimen alkuperäinen merkitys; eli toisin sanoen, kirjoitustapa näkyy ensi alussa olleen aatteellinen (idéographique), mutta on siitä muuttunut tavuulliseksi. Kun nyt tavuulliset merkitykset verrataan aatteellisiin, havaitaan, että Assyriankin kirjoituksessa usein Medo-skythalainen sana on perustuksena, mutta ei milloinkaan päinvastoin. [2]) Tästä seuraa, että se kansa, joka puhui niin kutsuttua Medo-skythan

---

[1]) Niille, jotka epäilevät, onko oikein päästy Assyrialais-kirjoituksen jäljille, sopii mainita mitä Bunsen lausui jo 1854: "To doubt the soundness of that alphabet, would prove perhaps a vast capacity for scepticism, but it would most certainly evince a total want of critical judgment, or deplorable indifference to truth."

[2]) Esm. kirjain ≻≻—Y antaa sekä Assyrian että Medo-skythan kirjoituksessa äänen: *an*. Aatteellisena kuvauksena taas se aina mer-

kieltä, taikkapa joku sen likinäinen heimokansa, on ollut näiden kirjainten keksijänä ja ensimäisenä käyttäjänä, ja että Assyrialaiset ovat ne vasta myöhemmin omistaneet, kun tavuullinen merkitys jo oli niihin vakaantunut. Julius Oppert, jonka nerokas silmä ensinnä on tunkeunut tämän seikan perille, ottaa siitä päättääksensä, että se Semiläinen sivistys, jonka jaloja raunioita nyky-aika on kaivanut ylös Kaksois-virran maalta, ei ole vanhin ollut niillä seuduin, vaan perustaunut vielä vanhemmalle Turanilaiselle eli tarkemmin sanoen Suomensukuiselle sivistykselle. [1]) Useat teko-asiat näyttävät vahvistavan tätä arvelua. Trogo-Pompeion todistus, että muka Skythat (s. t. s. Pohjanpuoliset, Turanilaiset kansat) 1500 vuotta vallitsivat Aasiassa, ja että muka "Ninus," jolla on ymmärrettävä Assyrialais-valta, teki tälle herruudelle lopun, [2]) — näyttää tarkoittavan semmoista vanhempaa Turanilaisuutta. Mutta itse Assyrian kirjallisuudessakin tavataan saman Turanilaisuuden jälkiä. Niinpä Sardanapal V:nnen taulu kirjastossa löytyy sanakirjallisia ja kieliopillisia teoksia, jotka

---

kitsee: Jumala. Mutta aate: jumala, kuuluu Assyriaksi *Ilu*, Medo-skythaksi sitä vastoin *Annap*. — Mainittava on, että Assyrian kirjoitus usein on lisäksi ottanut jonkun tavut-merkityksen omankin kielensä mukaan. Niinpä se kirjain, joka aatteellisesti merkitse: huone ja tavuullisesti kuuluu: *val*, koska huone on Medó-skythaksi *Val*, on tullut sen ohessa saamaan Assyrian kirjoituksessa toisenkin äänen: *bit*, koska huone kuuluu *Bit* Assyriaksi. Näin on syntynyt Assyrian kirjainten moni-äänisyys (polyphonie), joka ei muutoin koskee nykyiseen aineeseni.

[1]) Ks. Rapport au sujet d'une mission en Angleterre par Jules Oppert, Paris 1856; ja saman tutkijan: Expédition Scientifique en Mesopotamie, Paris 1858, II:n osan 1 vihko.

[2]) Ks. Justinus II 3: "His (Scythis) igitur Asia per mille quingentos annos vectigalis fuit. Pendendi tributi finem Ninus Rex Assyriorum imposuit." — "Le nom de Ninus tire son origine d'une confusion entre la personnification de la ville de Ninive (*Ninua*), qui a créé le personnage Mythique *Ninyas*, et du nom porté par le premier roi du grand empire d'Assyrie" (Ninip-pall-ukin = Hercules filium dedit); Oppert, Exp. en Mesop. II, siv. 351.

Assyrian kielen rinnalle asettavat toisen, minkä tutkijat myöskin ovat havainneet Suomensukuiseksi ja nimittävät Kasdo-skythaksi. Oikeastansa on tämä Kasdo-skytha niin likeistä sukua Medo-skythalle, että molemmat ovat katsottavat ainoastaan kahdeksi murteeksi yhtä kieltä. Se kansa, joka tätä kieltä murteinensa puhui, on nähtävästi ennen Semin sukua pitänyt vallan Eufratin ja Tigrin tienoilla, samatekkuin se ennen Arjalaisia on ollut Iranin isäntänä. [1])

Kuinka tämä teko-asia on sovitettava historian muihin tietoihin, ei käy tutkimuksen nykyiseltä kannalta vielä tarkoin päättää; sillä vanhojen historioitsijain tiedot ovat vaillinaiset ja ristiriitaiset, mutta nuolenpää-kirjat vielä suureksi osaksi lukematta. Ne selitys-kokeet, joita näillä vähillä aineilla on yritetty, eivät olekkaan tydyttäväisiä olleet, ja tässä tilassa ei siis voi muuta kysymykseen tulla kuin hätäinen silmäys tutkittavaan alaan.

Mikä ensiksi selvästi silmiin astuu, on kansa-sukujen suuri vaihteleminen ja sekoitus näillä Tigrin ja Eufratin seuduilla; sillä Turanilaisia, Arjalaisia ja Semiläisiä näyttää tässä jo aikasin sattuneen yhteen, eikä kuitenkaan luultavasti mikään näistä ollut alku-asujamina. Mahdollista on, että kaikkien ensinnä joku musta tai tumma suku on isännöinnyt näillä mailla, mutta sitten osittain paennut muualle osittain masentunut voittajiensa painon alla. [2]) Heidän jälkeensä ilmaantuu toinen suku, jonka edusmies vanhimmissa taruissa on Nimrod, Kus'in poika ja Ham'in

---

[1]) Vert. Marcus v. Niebuhr, Geschichte Assur's und Babel's, Berlin 1857, sivv. 143, 144. — Niebuhr arvelee tämän kansan Tatarilaiseksi eli Turkkilaiseksi, mutta Oppert kallistuu kokonansa Suomensukuisuuden puolelle.

[2]) Ks. Kunik, Bulletin Hist.-Philolog. de l'Académie de Saint-Pétersbourg, IX, siv. 230. — Lassen, Ind. Alterth., I sivv. 388—391, osoittaa että semmoista alkuväestöä on Intiassakin ollut, ja muistuttaa muutoin, että vielä viime aikoina on ollut puhetta eräästä mustasta paimenkansasta Zare-järven seuduilla Iranissa.

poianpoika. Tämä Piplian sukujohto merkitsee sukulaisuutta Koillis-afrikan väestölle, ja se kirous, joka lasketaan Ham'in päälle, sekä Nimrod'in liikanimi: "kapinoitsija Jumalata vastaan," osoittaa että meillä tässä on Semiläisten vihollisia. Nimrod seisoo vielä vasta historian kynnyksellä. Hänen muistonsa on jo Moseksen kirjassa himmeä muinois-tarina, josta kansanlaulu on supistunut sananlaskuksi: "se on jalo metsästäjä Herran edessä niinkuin Nimrod." [1]) Mutta samassa hän näyttää seisovan ensimäisenä aian määräyksenä historiassa. Tapaamme, näet, mainittavan, että Nimrod, s. t. s. Hamilais-suku, oli rakentanut Babelin tornin, jonka rauniot vielä löytyy Birs-Nimrud'issa (entinen: Borsippa, s. o. kielten torni). [2]) Mutta kun tornin uudistaja Nabukudurrusor (vv. 604—561 e. Kr.) mainitsee ensimäisen rakennuksen tehdyksi 42 ikäkautta, s. o. 2940 vuotta, ennen häntä, niin näemme tästä, että Hamilaisten valta nousee yli 3500 vuoden e. Kr. [3]) Ne vaillinaiset jäänökset, jotka ovat meille säilyneet Babylonilaisten ajantiedoista Beroson mukaan, mainitsevat Nimrodilaisten jälkeen useita kuningas-sarjoja eli valtoja: ensin on muka Medialaisten valta (224 vuotta), sen perästä yksitoista kuningasta, joiden kansallisuutta ei mainita (208 vuotta?), sitten Khaldaialaiset (458 vuotta) ja vihdoin Arapialaiset (245 vuotta). Vasta näiden jälkeen tulee Iso Assyrialais-valta, joka 526 vuotta kestet-

---

[1]) Ks. Georg. Syncellus (ed. Bonn.) siv. 37: - - "*καὶ οἰκοδομῆσαι τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον προηγουμένου αὐτῶν τοῦ θεομάχου Νεβρὼδ (Νεμβρὼδ)*"; — Josephus, Antiquit. Jud. I 4: "*Νεβρώδης, υἱωνὸς μὲν ὢν Χάμου τοῦ Νωέου, τολμηρὸς δὲ καὶ κατὰ χεῖρα γενναῖος, - - - πύργον γὰρ οἰκοδομήσειν, ὑψηλότερον ἢ τὸ ὕδωρ ἀναβῆναι δυνηθείη*''

[2]) 1 Mos. kirj. X 9.

[3]) Nabukudurrusorin kirjoitus tästä asiasta luetaan kahdessa cylinderissä, mitkä eversti Rawlinson löysi tornin perustuksista. Ikäkausi (amar) = 14 maailman tuntia = 70 vuotta.

tyänsä hajoo useihin valtakuntiin.[1]) Kerran tämä Iso Assyrialais-valta oli levinnyt koko Iraninkin yli Intiaan saakka,[2]) mutta Arjalaiset pian voittivat takasin vapautensa, vieläpä vihdoin Kyron kautta isännyydenkin koko tässä vanhimman historian alueessa.

Mikä tai mitkä näistä eri valtias-sarjoista sopii nyt arvata Turanilaiseksi? Tähän on vastattu monella eri tavalla. Rawlinson ja hänen mukaansa Bunsen pitävät itse Nimrodin tämän Turanilais-vallan edusmiehenä;[3]) mutta tätä arvelua vastaan sotii Piplian sukujohto, joka selvästi liittää Nimrodilaiset Afrikan kansoihin. Sitä vastoin Oppert katsoo todennäköiseksi, että ainoastaan ne 11 kuningasta, joiden kansallisuutta ei mainita, merkitsevät Turanilaisten hallitusta Kaksois-virran seuduilla.[4]) Vaikea kuitenkin on käsittää, että niin lyhyt-ikäinen valta olisi

---

[1]) Varsin on vaikea sovittaa nämä ja muut vanhimmat aian-määräykset yhteen; ks. Duncker, Gesch. des Alterth. I 275, 276; Marcus v. Niebuhr, Gesch. Assur's und Babel's, sivv. 490 seurr. — Oppert (Rapport au sujet d'une mission en Angleterre) kokee mielestäni hyvin onnellisesti järjestää nämä eri määrät. Hänestä on *Belesys* sama kuin Piplian, Josefon ja Beroson *Ful*, ja Ison Assyrialaisvallan hävitys Arbakeen ja Belesy'n kautta on muka tapahtunut v. *788* e. Kr. Tämä valta siis oli kestänyt vv. *1314—788*, Arapialaisten valta vv. *1559—1314*, Khaldaialaisten vv. *2017—1559*, nuo 11 kuningasta vv. *2225—2017* (eli 208 vuotta = *ΣΗ*, eikä *ΜΗ* eli 48 vuotta, kuten luetaan armenialaisessa käännöksessä Eusebion historiasta), ja Medialainen valta vihdoin vv. *2449—2225*. Jos nyt Nimrodin aika nousee yli vuoden *3500*, niin Hamilaisten valta olisi kestänyt enemmän kuin 1000 vuotta. Alexander Polyhistor tosin sanoo sen kestäneen 33,091 vuotta, mutta Oppert tekee todennäköiseksi, että siinä on erehdystä ja että oikea luku on 1,091 vuotta.

[2]) Ks. Duncker, Gesch. des Alterth., II 305, I 266.

[3]) Ks. Rawlinson, Notes on the early history of Babylonia [Journal of the R. Asiatic Society XV]; Bunsen, Philos. of Univ. History II 23, 26.

[4]) Ks. Jules Oppert, Rapport au sujet d'une mission en Angleterre Paris 1856.

jättänyt niin tuntuvia jälkiä, kuin Turanilaisuuden näyttävät olevan, ja jos edellinen eli niinkutsuttu Medialainen valta pidetään Arjalaisena, olisi näiden kahden suvun aian-järjestys täällä toinen kuin Iranissa. Syitä kuitenkin löytyy arvata itse "Medialainenkin" sarja Turanilaiseksi, [1]) muistaessamme, mitä jo äsken osoitettiin, että Median nimi ja alku-väestö ei ole Arjalaista. Mutta myöskin Khaldaialaiset lienevät samaa Turanin sukua. Nämä, myöhempien aikojen viisaat tähtein-tutkijat, Babylonian papillinen sääty, jonka pipliallinen nimi *Kasdim* käypi selittää nuolenpää-kirjojen Turanilaisista kielistä (*Kas*, suom. kaksi, *Dim*, samoj. *tâma*, *tîm*, joenhaara), — nämä Khaldaialaiset juuri sopiikin arvata siksi Suomensukuiseksi kansaksi, joka ensinnä on keksinyt Assyrialaisen nuolenpää-kirjoituksen, ensinnä on istuttanut sivistystä Kaksois-virran maalla. [2]) Tällä tavoin tulisimme saamaan kolme Turanilaista valtaa perätysten, ja niiden yhteinen ikä nousisi 890:ksi vuodeksi. Että se aikakausi jaetaan kolmeen eri sarjaan, saattanee merkitä ainoastaan eri sivistyksen-jaksoja Turanilaisuuden historiassa näillä mailla. Tämän Turanilaisuuden kukistivat vihdoin Semilaiset, ensin Arapialaisina, [3]) sitten Isona Assyrialais-valtana. Mut-

---

[1]) Merkittävää on, että Medialaisten nimi Armeniaksi kuuluu *Mar;* ks. M. v. Niebuhr, Gesch. Assur's und Babel's, sivv. 404, 491—493. Liekö satunnaista, että Tsheremissit antavat itsellensä varsin yhtäläisen nimen: *Mari*, joka oikeastansa merkitsee: miehiä; ks. Joh. And. Sjögren's Gesamm. Schriften I, siv. 666.

[2]) Ks. W. Lagus, Kilskriften och Finnarne [Litteraturblad 1861, n:o 4]; M. v. Niebuhr, Gesch. Assur's und Babel's, sivv. 152, 153. Piplian *Kasdim, Ur Kasdim* mainitaan esm. Jes. XXIII 13, Dan. II, ja 1 Mos. XI 31. — Kasdo-skythaksi merkitsee *Ur* ranta, ja *Ur-Kasdim* on samaa kuin *Sinear* (*Sennaar*), *Mesopotamia, Kaksoisvirran maa.*

[3]) D. Chwolsohn, tutkiessaan sen kirjan ikää, minkä eräs Babylonialainen Qûthâmî on tehnyt Khaldaialaisesta maanviljelyksestä ja Ibn Wahschijah arapiaksi kääntänyt, tulee siihen päätökseen, että Qûthâmîn aikainen "Kaną'anilainen" kuningas-sarja on sama kuin Beroson

ta Turanilaisten perustama sivistys ei sillä kukistunut, vaan meni perinnöksi Kaksois-virran uusille isännille.

Kuinka epä-vakaisiksi nyt katsottaneenkin kaikki tämmöiset sovitus-kokeet, ennenkuin tutkimus on lisännyt teko-asiain määrää, pysyy kuitenkin historiallisena totuutena, että Assyrialaisen sivistyksen alustana ja pohjana on ollut joku vanhempi Turanilainen eli — kuten useat tutkijat vakuuttavat — Suomen-sukuinen sivistys, joka on jättänyt selvimmän jälkensä Assyrialaisten kirjoitustapaan, mutta epäilemättä myöskin on vaikuttanut heidän kieleensä sekä koko heidän valtiolliseen ja uskonnolliseen elämäänsä.

Tämä on tarkoin punnittuna ainoa selvä saalis, minkä Suomen-suvun historia on tähän asti voittanut Assyrian nuolenpää-kirjoista. Mutta vastainen tutkimus lupaa siihen suurta lisäystä. Olen jo äsken sanonut toden näköiseksi, että Babylonian tietäjät, nuo viisaat Khaldaialaiset, jotka historia mainitsee maailman vanhimmiksi tiedemiehiksi, olivat tuon muinaisen Turanilais-vallan jäännöksiä, jotka säilyttivät ja kannattivat Turanilaisen sivistyksen vielä silloin, kun Turanilaisuuden valtiollinen mahtavuus jo aikaa oli kukistunut. Tämä asia, joka ei kuitenkaan vielä ole läheskään toteen näytetty, tulisi arvaamattomasti laventamaan sitä alaa, jolla Turanilaisuuden tutkimus tätä nykyä liikkuu. [1]) Luultavaa kuitenkin on, että, paitsi nämä Turanilaisen viisauden kannattajat, oli Kaksois-virran seuduille jäänyt muitakin Turanilaisia aineita, — että sielläkin niinkuin Iranissa oli vieraan val-

---

"Arapialainen;" ks. Mémoires de savants étrangers, prés. à l'Acad. de St. Pétersb. VIII, sivv. 373 seurr. — Nämä uudet tutkimukset, jos niiden varmuuteen vielä kävisi täydellisesti luottaa, levittäisivät paljon valoa Turanilaisuuden historiaan. Että Qûthâmîn Nemrôdâ olisi Piplian Nimrod, ei kuitenkaan ole todennäköistä.

[1]) Viittaamme tässä kohden vielä kerran W. Lagus'en kirjoitukseen: Kilskriften och Finnarne.

lan alla pysynyt joku määrä Turanilaista maan-väestöä. Tämmöisen alhaisen väestön olemus ja oikea tila on kaikillakin historian aloilla erinomaisen vaikea selville saada, mutta kahta vaikeampi näin hämärässä muinaisuudessa. Kuitenkin on Oppert tässä kohden tehnyt arvelun, joka, jos sen perää käypi toteen näyttää, tulisi joksikin määrin vahvistamaan Suomen-suvulle siansa Assyrian vanhimmassa historiassa. Asian laita on seuraava.

Niiden arvo-nimien seassa, jotka Assyrian kuninkaat kantoivat mahtavuutensa merkkinä, tavataan Assyrialaisissa nuolenpää-kirjoissa sanat: "Sar Sumiri au Akkadi," s. o. Sumirin ja Akkadin kuningas. Tunnettu on, että Akkad on kaupunki Babyloniassa, joka mainitaan Moseksen kirjassa niiden neljän kaupungin joukossa Sinearin maalla, mitkä olivat muka Nimrodin vallan alku. Mutta nimi *Sumir* on tykkönänsä tuntematon. Ne kaksi nuolenpää-kirjainta, joilla sana on kokoon liitetty, näyttävät kuitenkin antavan jotakin johdetta. On, näet, yleensä havaittu, että Assyrialaiset, nimiä kirjoittaessaan, valitsivat semmoisia kirjaimia, jotka aatteellisinakin merkkinä antoivat asian-mukaisen käsityksen, ja sana *Sumir*, sillä tavoin kirjoitettuna, sisältää aatteet: kieli eli kansa ja palvella, orjailla. Tästä Oppert arvelee, että Sumirin nimi merkitsee jotakuta orja-kansaa, jäänökset maan muinaisista asukkaista. [1]) Siihen käypi lisätä se muistutus, että pääte *r* merkitsee nuolenpää-kirjojen Suomen-sukuisissa kielissä Osantoa (Partitivo eli Infinitivo) ja *i* sen edellä Monikkoa [2]), niin että vartalo epäilemättä on pal-

---

[1]) Ks. Oppert, Expéd. en Mésopot. II sivv. 333—335; seinäkirjoitus Kun. Sarginan vaimolassa v. 706 paik. e. Kr. — Jo Tiglatpilesar III (v. 950 aikoina) kantaa saman arvominen; ks. Oppert, Rapport, siv. 44.

[2]) Ks. Oppert, Rapport, siv. 19: — "dans le Scythique - - le *r* suffixe qui se retrouve comme nominatif indéfini à la fin des noms de peuples, par exemple, Babilur, Markusir, etc." Vertaa sioitettu sana: *Annap*, Mehiläisessä 1861, siv. 91.

jaastansa *Sum*. Tässäkö siis tapaisimme *Suomen* nimen vanhinta mainetta, — Kaksois-virran seuduilla, orjana Semilaisten alla! Asia tosin kuuluu liian kummalliselta, että mikään tutkija voisi sen päättää edes toden-näköiseksi. Mutta ainakin on muistaminen, että nimi *Suomi*, *Same* ei kuulu yksistänsä nykyiseen Suomen-kansaan, vaan mahdollisesti ennen muinoin on ulottunut yli koko Suomensuvun. [1])

Jos nyt tahdomme yhteen lauseesen sulkea, mitä edellisessä on selitelty, niin yksi suuri teko-asia on historian omaksi valloitettu: Turanilaisten muinainen valta Sindin ja Eufratin välisellä alalla. Että Turanilaiset tässä ovat Suomen-sukua, on arvelu, jota kaikki todennäköisyys kannattaa; siihen yleiset kielitieteelliset kohdat viittaavat, sille puolen myöskin nuolenpää-tutkimukset kallistuvat. Kuitenkin vielä puuttuu se ratkaiseva tuomio, joka Ural-altaisen kieli-tutkimuksen kannalta määräisi Medo-skythan ja Kasdo-skythan oikeata siaa ja kielitieteellisesti kokoon-liittäisi katkenneen langan muinaisuuden ja nykyisyyden välillä. Kuinka mieluisesti tahtoisimme tästä peri-vanhasta maineesta omistaa omalle kansallemme jonkun oivallisen osallisuuden! Mutta miten lopullinen tuomio langenneekin, on silminnähtävää, että Suomen säännöllinen kieli ja Suomen muinais-runosto, jotka molemmat

---

[1]) Jo Porthan (Witterh. Hist. Antiqv. Academiens Handl. IV, siv. 44) muistutti, ett'ei nimi *Suomi* voi tulla sanasta *Suo*. Yleensä on minusta turha vaiva hakea kansa-nimille sanallista merkitystä; mutta koska Suomen nimen *suo*-peräisyys ej ole vielä saatu kuivumaan, lienee luvallista ajaa siihen jos jotakin täytettä. Medo-skythassa tapaamme sanan *Sam* eli *Saum*, joka merkitsee: ääretön, määrätön (Oppert, Rapport, siv. 15). Unkarin kielessä merkitsee: *Szám* paljous, *Szamos* lukusa (Unkarin *sz* = Suomen *s*, esm. *száj* suu, *szaru* sarvi, *Szem* silmä). Myöskin Suomen sanat: *Sumea*, *Summa*, *Samea*, *Samaska*, ovat kentiesi saaneet nykyisen merkityksensä *äärettömän* avaruuden hämärästä näkö-alasta. Tällä tavoin saisimme *Suomen* nimen merkitsemään äärettömän suurta ja lukusaa kansaa. Suon muille kunnian keksiä parempia keinoja, joilla Suomi saatetaan kuivalle maalle.

näyttävät seisovan jonkun iki-vanhan viljelyksen pohjalla, tulevat paljon painamaan tutkimuksen vaa'assa.[1])

Mitä näin on toivo saada kielitieteellisesti solmituksi, se tuskin enää käynee historiallisesti liittää selvään jaksoon. Mitkä olivat Suomen-suvun vaiheet, sitten kun sen entinen ala Iranissa ja Kaksois-virran maalla oli joutunut Arjalaisten ja Semiläisten valtaan? Tähän ei kyenne mikään tutkimus antamaan tarkkaa vastausta. Olemme edellisestä nähneet, että joku melkoinen osa Turanilaisesta väestöstä oli jäänyt muukalaisten alamaisiksi entisille sioillensa. Mutta isompi osa epäilemättä siirtyi pohjaseen, Turanin sumuisiin seutuihin, — noille raukoille rajoille, joita ei mikään historia valaise. Oppert ja moni muu ovat arvelleet, että ne Skythat eli Skolotit, jotka Herodoton aikana (5:nnellä vuosis. e. Kr.) asuivat Mustan meren pohjoispuolella, eivät muuta olleet kuin tämä Mediasta ja Assyriasta paennut Turanilainen väestö. Tämän arvelun perättömyyttä tulen vasta kokemaan osoittaa. Sitä vastoin ei liene epäilemistä, että Sakat itä-puolella Kaspian merta olivat samaa kuin nuolenpää-kirjojen Suomensukuiset kansat. Mutta tähän sitten loppuukin historiallinen lanka tykkönään, ja uusi säije selvenee vasta Jenesein latvoilta Ural-altaisen kielitutkimuksen avulla. Aikojen kuluessa siirtyy näitä kansoja sitten Ural-vuoren yli Eurooppaan. Mutta ennen kuin historian silmä niihin uudesta pystyy, on vähintäin toista tuhatta vuotta heiltä kulunut täydessä valottomuudessa, ja muisto heidän entisistä viljelys-toimistaan Tigrin ja Eufratin varsilla on tykkönään riutunut.

---

[1]) Jo C. A. Gottlund Otavassaan v. 1828 (I osa, sivv. 22 seurr.) koetti tehdä todennäköiseksi, että Suomenkieli samatekkuin sananlaskuaarteet ovat jäänöksiä jostakusta muinaisesta sivistyksestä. Merkittävät ovat Bunsen'in sanat (Outlines of the Philosophy of Univ. Hist. II, siv. 19): "The regularity and settledness of the grammar of these languages (the Finnic and the Tamulic) bear witness to an early literary cultivation; of which in India nothing remains but tradition, owing to Brahmanic encroachment, while in the fens of Finland oral tradition has preserved up to our own time the songs of Wäinämöinen, and of his sacred home, Kalevala." Vertaa Max Müllerin lause, sam. kirj. I, sivv. 481, 482.

II.

Euroopan alku-väestöstä.

Olen edellisessä luvussa maininnut Suomen-suvun lähtöä vanhimmasta alku-pesästänsä sekä seurannut sen jälkiä Lounais-aasian muistomerkeissä. Mutta sivulla päin tätä sukumme muinaista uraa, leviää tutkimuksellemme toinen melkein yhtä merkillinen ala Euroopan ensimäisessä asutuksessa. Tosin ei meitä tässä kohtaa Niniven ja Persepolin loistavat rauniot kalliokirjoinensa. Kuitenkin on uuden aian tutkimus tässäkin tehnyt ihmeitänsä, herättäen vuosi-tuhansien haudoista Eurooppalaisen alkuväestön aseinensa tapoinensa, ja kielitutkimus, kulkien muinais-tarun viittaamaa tietä, saattaa tässäkin kiskoa salatut sanat Wipusen sisälmyksistä.

Koko tämä ala ei kuitenkaan ole vielä niin valmiiksi viljelty, että historioitsija voisi elomiehenä käydä aumoja tekemässä; ainoastaan harvassa havaitaan tuleentuneita tähkäpäitä, joista vaivoin käypi arvata vastaisen sadon laatua. Mutta näinkin ollessa, käypi jo mielestäni tehdä se todennäköinen päätös, että koko Eurooppa on ennen Arjalaisten tuloa ollut jonkun Turanilaisen alku-väestön hallussa. Tämän teko-asian saatamme järjestää tapausten jaksoon seuraavalla tavalla. Siihen aikaan kun Suomensuku ensin liikkeelle lähti, ottaen Iranin seudut haltuunsa, hajosi muita sen haaroja luoteesen ja länteen, kulkien joko Kaukason yli tai Kaspian meren pohjois-rannatse Euroopan läntisiin kulmiin saakka. Harvana ja enimmältään raakalaisena, ei tämä väestö ole jättänyt tuntuvia jälkiä Euroopan historiaan eikä myöskään voinut pelas-

taa kansallista olemustaan niitä parvia vastaan, jotka Arjan suku liikkeelle lähdettyään lykkäsi monessa eri jaksossa Eurooppaan. Niinkuin hillimätön vedenpaisumus levisi Keltat ja Kimrit, Italit ja Hellenit, Germanit, Slavit ja Littualaiset Turanilaisen alku-väestön päällitse ja tämän väestön kohtalo oli särkyä ja hajota taikka hämmentyä tuntumattomaksi voittajien sekaan. Mutta muutamat historiallisiin aikoihin asti säilyneet kansa-jäänökset, muutamat Arjalaisiin kieliin pystyneet Turanilaiset jäljet, sekä muinais-kalut, jotka kaivetaan ylös Helvetian järvien pohjista ja Skandinavian nevoista, tulevat luullakseni todistamaan Suomen-suvun muinaista isännyyttä Euroopassa.

Kaikki nämä todistus-kappaleet ovat kuitenkin, kuten sanoin, niin valmistumattomassa tilassa, että niiden koko todistus-voima näyttää kyllä epä-vakaiselta. Tämä erittäinkin käypi sanoa muinais-kalujen tutkimuksesta, joka tosin on tuonut ilmi useita tähdellisiä teko-asioita, mutta ei ainakaan kansa-tieteen alalla vie luotettaville perille. Yleensä koko läntisessä Euroopassa eroitetaan kolme aikakautta, jotka aseidensa aineesta nimitetään: kivi-kausi, pronssikausi ja rauta-kausi. Mutta että nämä aikakaudet aina merkitsisi eri kansallisuuksia, ja että samat aikakaudet eri seuduilla merkitsisi samoja kansallisuuksia, ei ole täydellisesti näytetty toteen. Skandinavian tutkijat ovat arvelleet kivi-kauden asukkaat Suomen-sukuisiksi. [1]) Mutta ne yhtäläiset kalut, jotka löydetään muualta Euroopassa, esm. Somme-joen varsilta Ranskassa tai Sweitsin järvien hävinneistä paalu-kylistä [2]), ovatko nekin saman suvun omia olleet? Siihen tosin viittaa yhtäläisyys hautaus-tavoissa; sillä niin Skandinaviassa kuin Ranskassa, Sweit-

---

[1]) Ks. Axel Em. Holmberg, Nordbon under hednatiden, Stockholm 1854; S. Nilsson, Skandinaviska nordens Ur-innevånare, Lund 1838—1843.

[2]) Ks. Ed. von Eichwald, Bulletin de la Société des Naturalistes de Moscou, XXXIII, II, siv. 408; Revue des deux mondes, 15 Fevr. 1862: Les cités lacustres de la Suisse.

sissä ja muualla on kivikauden kansa asettanut ruumiit istualle kivisiin lepokammioihin, käsivarret ristiin rinnan yli ja polvet notkistuneiksi leuan alle, näin osoittaen että ihminen kuollessansa palasi samaan tilaan kuin ennen syntymistään. [1]) Uusimmat löydöt Sweitsissä näyttävät, että tämä kansa, jonka varsinaiset elinkeinot olivat kalastus ja metsänkäynti, kumminkin etelässä tunsi maanviljelyksenkin ja ruuaksensa käytti ohraista ja rukihista leipää. [2]) Mutta minkään-laista metallia se ei tuntenut, kunnes toinen pronssi-aseilla varustettu kansakunta tuli idän puolelta valloittamaan Euroopan alaa. Tämä uusi kansa arvataan Etelä-euroopassa Keltalaiseksi. Mutta myöskin entinen väestö, joka ei suinkaan ykt'äkkiä kukistunut, omisti tämän keksinnön hyväksensä, ja mahdollista on, että Skandinavian pronssi-kausi on ainoastaan uuden sivistyksen mutta ei uuden maahan siirtyneen kansakunnan tuottama. Samaa käypi ylehensäkin arvata rauta-kaudesta, jonka Fokaialaiset Massiliassa alku-puolella 6:tta vuosis. e. Kr. näyttävät levittäneen Galliaan. Mutta aine tarvitsee kaikin puolin uutta avarampaa tutkimusta. Todennäköisin kohta koko tällä alalla on kivikauden kansan Suomen-sukuisuus, ja näin ollessa, herää meissä luonnollisesti kysymys, mihinkä muinaisuuteen tämän kansan isännyys Euroopassa ylöttyy. Mittaamalla ja vertaamalla Orbe-joen vesijätöt lähellä Yverdun'ia on Troyon arvannut sikeläisen paalukylän iäksi 2000 vuotta e. Kr. [3]) Tämä siis olisi ensimäinen aian-määräys Euroopan historiassa, ja Sweitsin matalat paalu-kylät olisivat johdattaneet melkein yhtä kaukaiseen muinaisuuteen kuin Kaksois-virran komeat palatsit.

---

[1]) Ks. Nilsson, main. kirj., Tredje kapitlet, siv. 3; Revue des deux mondes, main. vihko, siv. 893.

[2]) Eräästä paalu-kylästä Boden-järvessä on Löhle löytänyt kokonaisen aidallisen ohria ja rukiita, sekä todellista leipää, joka hiiltymisen kautta on säilynyt; Revue des deux Mondes, main. vihko, siv. 891.

[3]) Fr. Troyon, Habitations lacustres des temps anciens et modernes, Lausanne 1860; johon viittaa jo useasti mainittu vihko Revue des deux mondes.

Poljoa ennen kuin muinaiskalujen tutkimus alkoi ilmi saattaa Euroopan alku-väestön tavat ja elin-keinot, olivat kieli-tutkijat lausuneet ajatuksensa, että tämä alkuväestö on ollut Suomen-sukua. Sekä Thunmann että Chr. Gottl. Arndt, Klaproth ja Rask luulivat keksivänsä Suomen-sukuisia jäänöksiä milloin Kaukason ja Pyreneiden nyky-aikaan asti säilyneissä kansa-lahoissa, milloin istutetuina Euroopan Arjalaisiin kieliin [1]), ja tästäpä ei mikään päätös olisi luonnollisempi, kuin että näiden jäänösten synty on siitä alku-väestöstä, joka Arjalaisten tullessa osittain siirtyi vuorimaihin, osittain hämmentyi valloittajien sekaan. Että nykyinen Euskin kansa (Euskit, Vaskit, Baskit, vanhan aian Iberit) Pyreneiden vuorimaissa on jäänöstä tästä alku-väestöstä, ei ole mielestäni ensinkään epäilemistä. [2]) Tämä kansa nimittää muukalaisen takaa-tulijaksi, ikäänkuin osoittaakseen että se itse on tullut muita ennen, ja todella ovatkin W. von Humboldt'in tutkimukset paikan-nimistä näyttäneet toteen, että Euskit ennen Keltalaisten tuloa ovat hallussansa pitäneet koko Espanjan saarennon ja ainakin eteläpuolen Ranskan maata sekä luultavasti jonkun osan Italiaakin. [3]) Mutta että sen kieli tulee Suomen-sukuun, ovat semmoiset tutkijat kuin Arndt, Rask ja Maury puolustaneet, eikä lie epäilemistäkään, että joku osa sana-varoista sekä useat seikat kielirakennuksessa siihen vivahtaa. [4]) Tämäkin aine siis on

---

[1]) Ks. Rask'in kirje Pietarista Toukok. 30 p. 1819. [Nyerup, Magazin for Rejseiagttagelser I, Kjöbenh. 1820].

[2]) Niinpä lausuukin ennen mainittu kirjoitus Revue des deux mondes'issa, puhuen alku-väestön sota-aseista: "on dirait à les voir qu'elles étaient brandies par des guerriers agiles comme nos soldats *basques*"; ks. main. vihko, siv. 901.

[3]) Wilh. v. Humboldt, Prüfung der Untersuchungen über die Urbewohner Hispaniens vermittelst der Baskischen Sprache, Berlin 1821. [Gesamm. Werke II].

[4]) Ks. Arndt, über den Ursprung etc. der Europ. Sprachen, Frankf. am Main 1818, siv. 20; Rask, über das Alter der Zend Sprache,

niitä, jotka odottavat Ural-altaisen kieli-tutkimuksen ratkaisemista, ja siihen liittyypi vielä muitakin kysymyksiä, joiden koko avaruutta ei vielä ole mahdollinen arvata. Sekä Italian että Kreikan kielissä on tahdottu keksiä Euskilaisia jälkiä. [1]) Tällä alalla meitä nyt kohtaa kaksi ylen hämärää seikkaa, kysymys muinaisesta Etruskin kielestä ja kysymys Kreikan muinais-asukkaista, Pelasgeista. Kumpikin kohta on jo vanhoista aioista asti ollut outona kummana, johon uudempikin tutkimus turhaan on hakenut selitystä. Herodoton aikuisista Pelasgeista tiedämme, että hepä eivät puhuneet Kreikan kieltä [2]); mutta mitä se vieras kieli oli, jota he puhuivat, ja missä suhteessa seisoivat muinais-Pelasgeihin, on semmoinen "quæstio vexata", jossa ei ole päästy vaaksan vertaa entistä edemmäksi. Parempi toivo on saada selville Etruskien kansallisuus; sillä heidän kielestään on muistomerkeissä säilynyt melkoisia jäänöksiä, joiden kirjaimia osataan lukea, vaikka sanojen merkitys on kokonaan salassa. Tosin on muutamista päätteistä ja äänistä tahdottu päätellä, että tässä kielessä löytyy latinaankin vivahtavia aineita. Mutta muut aineet ovat silmin-nähtävästi vieraita, ja Romalais-

---

Berlin 1826, siv. 69; Mayry, La terre et l'Homme etc., siv. 460; de Charencey, Recherches sur les origines de la langue Basque, Paris 1859. — Max Müller, muistuttaen että Turanilaisissa kielissä sanajuuret pysyvät muuttumatta kun johto-sanoja ja taivutuksia tehdään, sanoo Euskin kielestä, että se "is in this respect the very type and perfection of a Turanian language"; ks. Bunsen'in Outlines I, siv. 287.

[1]) Ks. Chaho, Hist. primitive des Euscariens-Basques, Bayonne 1857, sivv. 127 seurr., joka hakee Euskilaisuutta Italiassa; ja W. v. Humboldt, joka kirjeessä Wolff'ille Jouluk. 12 p. 1801 [Gesamm. Werke V, siv. 240] sanoo: "ich entdecke immer mehr Griechisch im Baskischen." Tätä epäilemättä käypi kääntää takaperin, niin että Kreikan kielessä olisi Euskilaisuutta. Myöhemmin hän ei ole lausunut tästä seikasta mitään.

[2]) *Βάρβαρον γλῶσσαν ἱέντες*", sanoo Herodoto I 57. — Joka muutoin tahtoo tuntea tämän kysymyksen kaikki mutkat, ksokoon esm. Encyclopædia Britannica, 8:th ed., Edimb. 1859, § *Pelasgi*.

aian kirjaniekat jo todistivat, että Etruskin kieli erisi kaikista muista tunnetuista kielistä. Tutkijain kentiesi liian mukava keino on ollut tässä arvata milloin yleensä Turanilaisuutta milloin nimen-omaan Euskilaisuutta tai Suomen-sukuisuutta. [1]) Todennäköisintä on, että kansa on pohjan puolelta Italiaan tullut, ja viettelevältä tuntuu liittää heidät Euroopan alku-asujaimiin, joista sillä tavoin edes yksi haara olisi kohonnut korkeammalle sivistyksen kannalle sekä tuntuvasti vaikuttanut historiallisiin kohtiin.

Mutta missä tämä Euroopan alku-väestö onkin jäljettömästi hävinnyt, hämmentyen jo hämärässä muinaisuudessa Arjalaisten kansojen sekaan, siinä kuitenkin sen kieli ei lie tykkönään vaiennut, vaan istuttanut muutamia selviä jos harvinaisiakin siemeniä Arjalaisten puheesen. Luonnollisesti nämä siemenet ovat helpoimmin havaittavat Keltaen puheessa, johon ne aikaisimmin ja vielä tuoreina kylvettiin. Mutta myöskin muissa Euroopan Arjalaisissa kielissä sopii odottaa yhtäläisiä jäänöksiä säilyneiksi, jotka saattavat todistusta antaa tuon hävinneen alku-väestön kansallisuudesta. Kun nyt ylehensä Euroopan kielissä tavataan Suomen-sukuisia aineita, joiden syntyä ei käy tydyttäväisesti selittää historiallisten aikakausien oloista ja suhteista, on tämä seikka mielestäni vah-

---

[1]) Ks. Dr Aufrecht, Bunsen'in kirjassa Outlines of the Philos. of Univ. Hist., I, sivv. 87—89, ja K. Meijer, sam. kirj., I, siv. 171, sekä R. K. Rask, samlede afhandlinger, II, siv. 420; vertaa Diefenbach, Origines Europæ, Franf. am Main 1861, sivv. 104 seurr., ja Encyclopædia Britannica, 8:th ed., Edimb. 1855, § *Etruscans*. — Heidän nimensä *Tusci*, *Etrusci*, *Τυῤῥηνοι*, *Τυρσηνοι*, johdetaan juuresta *Tur* (josta saatiin Tursici, Tursci, Tusci). Dionysio Halikarnassolainen on ainoa, joka mainitsee heidän itse omistaneen nimen *Rasena* (*Ῥασένα*) ja mahdollista olisi, että sana siinä olisi vääristynyt esm. muodosta *Τυρσένα*. Sama kirjaniekka osoittaa heidän Lydialaisen syntynsä perättömäksi ja sanoo lisäksi tästä kansasta: "*ἀρχαῖόν τε πάνυ, καὶ οὐδενὶ ἄλλῳ γένει οὔτε ὁμόγλωσσον οὔτε ὁμοδίαιτον εὑρίσκεται*"; ks. Dion. Halic. I 30.

vimpia todistuksia siihen, että se väestö, joka jo ennen historian alkua riutui Euroopan alalta, oli Suomen-sukua. Asia ansaitsisi tulla tarkoin ja kaikissa erinäisyyksissään punnituksi uudemman kielitutkimuksen kannalta. Mutta tässä tilassa ei muuta voi tulla kysymykseen kuin pintapuolinen silmäys niihin Suomen-sukuisiin jälkiin, joita Euroopan kielet näyttävät sisältävän.

Nämä jäänökset ovat enimmästi yksityisiä sanoja, harvoin joku pääte tai joku kieliopillinen kohta; ainoastaan itsiöllisten asemoin (pronom. person.) liittyminen päätteiksi siasanojen (præpositionien) perään Keltalaisissa kielissä, esim. Wales'issa, näyttää olevan Turanilaisuudelle vivahtava kohta. [1]) Mitä sana-varoihin tulee, täytyy tosin muistaa, että sanoja löytyy, jotka nähtävästi ovat yhteistä perintöä kansa-sukujen yhteisestä alku-pesästä. Mutta nämätkin eroitettuamme, jääpi kuitenkin joku määrä sanan-juuria, jotka epäilemättä ovat lainaksi menneet toisesta kieli-suvusta toiseen. Tätä merkittävää kohtaa ovat useat oppineet osoittaneet milloin mihinkin Arjalaiseen kieleen ryhtymällä, ja verrattavaksi Suomensuvun puolelta on tavallisesti otettu Suomen-kieli sekä Wiron ja Lapin kielet, koska nämä ovat olleet paraiten tunnetut. Jo Thunmann osoitti semmoisia vertaus-kohtia sekä Littuan että Göthin kielessä [2]), ja Germanilaisten kielten kannalta ylehensä on J. Grimm tehnyt yhtäläisiä havainnoita. Niiden seassa, jotka Skandinavian kielissä ovat keksineet Suomen-sukuisia jäänöksiä, ovat mainittavimmat Ihre ja Rask. [3]) Mutta myöskin omista maan-

---

[1]) Ks. K. Meijer, Bunsen'in kirjassa Outlines of the Philos. of Univ. Hist. I, siv. 169.

[2]) Ks. Joh. Thunmanns Untersuchungen über Nord. Völker, Berlin 1772, sivv. 16, 75 seurr.

[3]) Ks. R. K. Rask, Undersögelse om det Islandske Sprogs Oprindelse, Köbenh. 1818, sivv. 103 seurr. — Ihre on sekä alku-lauseessaan Lindahl'in ja Öhrling'in Lappalaiseen sanakirjaan että pää-teoksessaan: Glossarium Sviogothicum, puhunut ajatuksensa asiassa.

miehistämme ovat muutamat mainittavalla tavalla ryhtyneet tähän tutkimus-alaan. Jo loppu-puolella viime vuosisataa otti N. Idman verratakseen yht'-äänisiä sanoja Kreikan ja Suomen kielistä [1]), ja myöhemmin on J. A. Lindström ko'onnut varsinkin Keltalaisia sanoja, jotka äänestä ja merkityksestä vastaavat Suomen-kielisiin. [2]) Lindström'in ajatus on, että kaikki ne Suomen sanat, jotka löydetään Keltalaisista kielistä taikka Latinasta ja Kreikasta, ovat lainana tulleet Keltalaisilta kansoilta Suomalaisille, ja samalla lailla hän arvelee kaikki nekin sanat Suomen kieleen ulkoa tulleiksi, jotka Germanilaisissa tai Slavilaisissa kielissä tavataan yhtäläisellä äänellä ja merkityksellä. Että hän tällä tavoin on asettunut ykspuoliselle kannalle, katson epäilemättömäksi. Tosin on mahdollista, että moni Suomen-sana tällä tiellä on ulkoa saatu, vieläpä on muutamia niinkin myöhään tulleita, että niiden syntyperä on helppo eroittaa. [3]) Mutta muita sanoja löytyy, jotka selvästi kuuluvat Suomen-sukuun, vaikka ilmestyvät tuolla täällä Euroopan Arjalaisissakin kielissä. Semmoinen onkin sekä Rask'in että Grimm'in käsitys asiasta, ja muutamat esimerkit mielestäni riittävät todistamaan sen oikeaksi. *Mato*, Vogul. *madar*, on nähtävästi samaa juurta kuin *maa*, Mordv. *moda*, ja kuin Suomen sanat *matelee*, *matala*, eikä ole siis epäilemisen siaa sanan Suomen-sukuisuudesta; mutta sen siirtymistä Arjalaisiin kieliin todistavat: Wales. *mad*, Muinais-Saks. *mado*, Göth. *matha*. Samaa todistavat sanat: *Venhe*, Lap.

---

[1]) Ks. Nils Idman (Huittisten kirkkoherra), Försök at visa gemenskap emellan Finska och Grekiska språken, såsom tjenande till upplysning i Finska Folkets historia, Åbo 1774. Löytyy ranskannettunakin: Recherches sur l'ancien peuple Finois d'après les rapports de la langue Finoise avec la langue Grecque, par M. Nils Idman, traduit par M. Genet, Strasbourg 1778.

[2]) Ks. J. A. Lindström, Om den Keltisk-Germaniska kulturens inverkan på Finska folk, Tavastehus 1859.

[3]) Esim. *Kynttilä* candela, *Paametti* память, *Kartano* Garten, *Ruhtinas* thruchtin, j. n. e.

vanas, Mordv. *vensh*, joka Keltalaisissa kielissä kuuluu *ven*, *ben*; — *Lato*, Mordv. *lata*, josta Ruotsiksi on tullut *lada*; — *Suuri*, Bashkir. *sor*, *sur*, Tatar. *zur*, Lap. *stuorra*, josta Ruotsin sana: *stor*. — Wielä merkittävämmät ovat mielestäni ne Suomen-sukuiset sanat, joilla nähtävästi on heimo-sanojaan Kreikan ja Latinan kielissä; sillä tässä kohden ei voi kysymykseen tulla, että Suomen-suku olisi ottajana ollut ja Arjan-suku antajana tuossa puheen-alaisessa sanan-vaihteessa. Luonnollisesti tässäkin tavataan sanoja, jotka näyttävät olevan kielten yhteistä perintöä. [1]) Mutta muita sanoja on, jotka seisovat ikäänkuin yksityisinä ja vieraina Kreikassa tai Latinassa, mutta Suomensukuisissa kielissä näyttävät kodikkaina asuvan. Katson tarpeelliseksi ottaa joukosta muutamia esimerkkiä, myöntäen mielelläni, että varsinainen kielitutkija voisi ne paremmin valita.

Kreik.	Lat.	Suom.
ἄππα, ἀπφύς (iſä kulta),	*avus*, *aba* (iſän=iſä),	*Appi*, Unk. *ip*, Lap. *vuoppa*,
ὀρφανός, ὀρφός,	*orbus*,	*Orpo*, Unk. *árva*, Lap. *oaarbes*;
ὄγκος, ὄγκινος (koukku),	*uncus*,	*Onki*, Tsher. *änger*, Ost. *vynk*;
πέρας, περαίνω,		*Perä*, Unk. *far* Syrj. *bär*;
ἀρχή,		*Alku*, Unk. *alak* (muoto);
μέρος (määrä=oſa),		*Määrä*, Perm. *mera*, j.n.e. Unk. *mér* (mitata);
σέλας, σελαγέω (loisto),		*Selkeä*, Sam. *sel* (waloſa);
πάχνη (härmä),		*Pakka*-nen, Unk. *fagy*, Lap. *paiko*;
χιών (lumi),		*Kino*-s;
κῦμα (aalto),		*Kymi*, Votj. *Kam*, Tsher. *ko*;
ἄρκυς,		*Werkko*;

---

[1]) Esim. *Taivas* dew, diw, sub diu, *Tytär* θυγατηρ, Tochter, j. n. e.

κείρω, *Keri*-tsen, Mordv. *keran*, Syrj. *kerala*, Votj. *korasko;*

αἰσθ-άνομαι, *Aisti*, Votj. *viz*, Unk. *esz*, j. n. e.;

pono, *Panen*, Ostj. *ponem;*

cado, *Kaadun*, Tshuv. *chader*, Lap. *kattjet;*

series, *Sarja*, Unk. *sor* (riwi, sarja);

arca, *Arkku*, Tshuv. *arga;*

manes (manalaiset), *Mana*, *Mannu;*

homo, *homin-*, *Ihmi*-nen, in-*himi*-nen, Vir. *inemine*, Vogul. *hum*, Mordv. *loman.* [1])

Näitä esimerkkiä olisi helppo monin kerroin lisätä, ja helppo olisi myöskin löytää muutamia vertaus-kohtia päätteissä. [2]) Mutta tarkoitukseni on ainoastaan osoitella ne kohdat, jotka näyttävät puolustavan Euroopan alkuväestön Suomen-sukuisuutta. Näitä kohtia löytyy pohjoisessa ja keskisessä Euroopassa monituisia myöskin muistomerkeissä ja muinais-taruissa. Etelässä sitä vastoin näyttää vanha viljelys jo aikoja sitten kyntäneen

---

[1]) Tämä viimeinen vertaus voipi näyttää kyllä uskaliaalta, olletikkin koska sana *homo* tavallisesti liitetään sanoihin: *humus* ja χαμαί (ks. Aufrecht, Bunsen'in kirjassa Outlines I, siv. 78), ja koska Diefenbach kutsuu sitä "ein Erzeugniss höherer Bildung, ähnlich dem (Begriffe) der Humanität" (Orig. Europ. siv. 210). Mutta vertaamalla siihen sanat *nomen*, *nimi* j. n. e., astuu yhteys selvästi silmiin:

Lat.	Kreik.	Välitys-muoto	Suom.
Nomin-,	ὄνομα,	[in imi],	*nimi*, Medo-skyth. *niman*, *numan;*
Homin-,	[ohoma],	[ihimi],	in-*himi*, *ihmi*, Mordv. *loman.*

Merkittävä on, että Mordvan moksha-murteessa, josta "loman" on otettu, ei mikään sana ala *h*:lla.

[2]) Esim. ποίη-μα, sano-*ma*, teke-*mä*, σκυθι-στί, vahva-*sti;* χαμᾶ-ζε, mai-*tse*.

kaikki Turanilaiset jäljet umpeen, niin että ainoastaan kielissä muutamia siemeniä lie säilynyt. Mutta näiden siementen oikeata laatua voipi ainoastaan kielitieteellinen tutkimus arvostella, ja toivomista on, ett'ei Ural-altaiset tutkijat niitä heitä tarkastamatta.

Yleensä ei ole odottamista, että Euroopan tarullisissa muistoissa olisi paljon säilynyt selviä jälkiä Turanilaisesta alku-väestöstä. Eteläisessä ja keskisessäkin Euroopassa ovat monituiset aian-vaiheet hämmentäneet nämä vanhimmat muistot muihin muinais-seikkoihin; ainoastaan pohjasessa, varsinkin Skandinaviassa, missä aian tulva on tehnyt vähemmän mullistuksia, näyttää yhdys-side muinaisuuden ja nykyisyyden välillä pysyneen jotenkin katkaisematta. Täälläpä kohtaa meitä jo muinais-taruissa nimi *Finn*, se sama sana, jolla Euroopan kansat tänäkin päivänä nimittävät Suomen-suvun ja erittäinkin meitä Suomalaisia. Mutta tämä nimi näyttää lähettävän juuriansa vielä syvemmälle Arjalaisten muinaisuuteen, ja on luultavasti Keltaen antama sille Turanilaiselle väestölle, minkä he Eurooppaan tullessa tapasivat edellänsä.

Mitä Keltalaiset tarut tässä kohden antavat ilmi, ei tosin ole tarkoin ja täydellisesti selitetty. Mutta K. Meyer'in mukaan tahdon mainita uudemman tieteen ajatusta asiassa.[1]) Hänestä nimi *Fena* Irlannin muinais-taruissa merkitsee sitä alku-väestöä, jonka samat tarut arvelevat sinne tulleen Afrikasta ja Espanjasta. Tämä väestö sitten näyttää sulaneen yhteen myöhemmin tulleiden Keltaen kanssa, niin että koko Irlannin kansa sitten runoissansa mainitaan tällä nimellä. Oikeastansa on *Fena* monikko sanasta: *feon* punalehtava, kaunis, ja Irlantilaisten suku-san-

---

[1]) Ks. Dr K. Meijer, Bunsen'in kirjassa Outlines of the Philos. of Univ. Hist. I, sivv. 151, 152. — Tiedämme, että Irlannin munkki-kronikat tekevät *Fena't* Foinikilaisiksi. Tämä arvelu, jonka Meijer kutsuu "the wild notion of the Phoenician origin of the Irish", lukee vielä puolustajia Irlantilaisissa oppineissa.

kari kantaakin nimen *Feon Mac Cumhail* (Feon Cumhail'in poika), joka on sama kuin Skotlantilaisten *Feon Gall* eli *Finn Gall*. Tarullinen sukujohto tekee hänen Bask'in (Euskin) poianpoiaksi: "Feon Mac Cumhail na Baiscne"; mutta sana *basc* itse on vanha Irlantilainen sana, merkiten niinkuin *feon*'kin: punalehtava, kaunis. Taru näyttää tarkoittavan, että nämä muinois-Fena ja Euskin kansa olivat yhtä sukua. Kuinka taru saapi tämän väestön tulleeksi Afrikasta, on mutka, jota en ota selittääkseni. [1]) Mutta nimitys "punalehtava" ei ole ainakaan sopimaton Suomen-suvulle, jonka tunnus-merkkinä usein on pidetty punainen tukka ja siniset silmät; se johdattaa mieleen Venäjän tarujen "vaalea-silmäiset Tshudit", samatekkuin nimi "Fena", varsinkin muodossa: "Finn Gall", selvästi liittyy Skandinavian Finniläisiin.

Mutta itse Skandinavian alku-asujaimista on pitkällinen riita kestänyt oppineiden kesken. Jo mainio Leibnitz piti Lappalaiset koko Skandinavian alku-väestönä, ja Lappalaisten omatkin muinais-muistot tulivat puolustamaan oppineen Saksalaisen arvelua. [2]) Myöhemmin ovat Ihre, Lagerbring, Porthan, sekä Rask ja Geijer pitäneet asian epäilemättömänä, nojaten sekä muinais-taruihin että kieli-seikkoihin. Sitä vastoin Suhm ja Hallenberg, vieläpä viimeisinä aikoina Keyser ja P. A. Munch ovat tahtoneet niin paljon kuin mahdollista supistaa Suomensuvun siaa Skandinavian alku-historiassa.

---

[1]) Meijer arvelee, että osa Turanilaisesta alku-väestöstä on tullut Afrikan kautta.

[2]) Knud Leem, kertomuksessaan Norjan Lappalaisista (painettu Köpenhaminassa 1767), sanoo: "Den berömmelige Leibnitz holder Finnerne for det, *de tildels selv foregive*, nemlig att være de ældste indvånere i Norden, som af et senere indkommende Folk (Leibnitz siger: de Tyske) ere blefne drevne længere nord efter"; ks. Rask, Saml. Afh. I, siv. 74. — Ruotsalainen Högström (Beskrifn. öfver Lapmarkerne, siv. 39) sanoo vielä selvemmin: "En del Lapper vilja aldeles påstå at deras förfäder fordomdags varit egare af hela Sverige".

Asia rippuu isommalta osalta siitä, kuinka käsitetään Skandinavian satujen mainitsemat nimitykset: *Jotun* eli Jättiläinen, *Thurs*, *Troll*, *Dverg* eli kääpiö j. n. e. Ett'eivät paljastansa ole kuvituksen synnyttämiä sadullisia olentoja, vaan todellakin merkitsevät vanhoja asujaimia Skandinaviassa, näkyy selvästi Islannin historiallisista saduista. Mutta ei ainoastaan *yhtä* olemassa ollutta kansaa, vaan varmaankin kaksi eri kansakuntaa käypi näissä satujen mainitsemissa nimissä eroittaa. Tämä mielestäni ei ole paljas todennäköisyys, vaan täysi teko-asia, joka seisoo historiallisten todistusten nojassa. Tahdon vähäistä laveammin selittää nämä todistukset.

Ensiksi nähdään selvästi, että Jotunit eli Jättiläiset ovat olleet todellista kansaa, joka jo ennen Asaen tuloa on Skandinaviassa asunut, mutta sittenkin monta vuosisataa pysynyt näiden uusien tulijain keskellä ja rinnalla, milloin heidän vihollisinansa milloin ystävinänsä. Niinpä lausutaan Hervarar-sadun alussa: "Ennen Asaen tuloa Pohjan maihin, asui pohjaisilla seuduilla Jättiläisiä ja Puoli-jättiläisiä; tapahtuipa sitten (Asaen tultua) paljon sekaannusta kansain välillä, Jättiläiset naivat Mannheimista (Ruotsin Asa-kansasta) ja muutamat Jättiläiset naittivat myös sinne tyttäriänsä". [1]) Erittäinkin jutellaan, että Njord, Oden'in seuraaja, otti Jotunilaisen naisen, nimeltä Skade, joka ei kuitenkaan sopinut hänen kanssansa, koska Njord tahtoi asua meren lähisyydessä, mutta Skade tuntureilla, missä oli tottunut hiihtämään ja metsästämään. Samaten Frey, Njord'in seuraaja, nai Jotunilais-tytön, ja myöhemmiltä aioilta mainitaan useita mahtavia miehiä, jotka isän tai äidin puolelta olivat jättiläis-sukuisia. Mutta painavin esimerkki on Harald Kaunotukan naiminen 9:n-

---

[1]) "En áðr en Tyrkjar ok Asíamenn komu i Norðrlönd, bygðu Norðrálfuna risar ok hálfrisar; gjörðist þá mikit sambland þjóðanna, risar fengu sér kvenna or Mannheimum, en sumir giptu þángat dætr sínar"; ks. Antiquités Russes d'après les monum. des Islandais, Copenhague 1850, I, siv. 137.

nellä vuosisadalla. Hänen aikanansa vielä oli eteläisessä Norjassa eräs Jotunilainen Svasi eli Svade; tämä kutsui kuningasta pitoihin joulu-aattona, jolloin Harald niin rakastui hänen tyttäreensä, että hän otti sen puolisokseen, ja sittemmin, kun se häneltä kuoli, unohti surusta koko valtakuntansa ja oli muuttua mielipuoleksi. Yleensä Jotunilais-neidet kuvataan valkea-verisiksi sulottariksi, sinisillä silmillä ja kullan-karvaisella (punaisella) tukalla. [1]) Mutta ett'ei Jotunilaisten ja Skandinavilaisten väli aina ollut tätä rauhallista laatua, todistavat yltäkyllin jälkimäisten jumaluus-sadut, joissa Asaen taistelukset Jotunilaisia vastaan nähtävästi kuvailee maan valloitusta uusien tulijain kautta. Historiallisilta aioilta ei myöskään puutu todistuksia, että viha vallitsi Jotunilaisten ja Skandinavilaisten välillä. Islantilaiset kertomukset, jotka nimittävät tämän vihollis-kansan: Jättiläiset, Vuorilaiset, Thursit, Jotunit ja Trollit, kuvaavat heitä vihan väreillä, sanoen heidän asuvan vuoren luolissa, pukeutuvan raakoihin vuotiin, harjoittavan noitumista ja yöllisiä ryöstö-retkiä, eikä heillä olevan mitään muuta hyvää tapaa, kuin että lupauksissaan lujasti pysyivät. Eräs kertomus Adam Bremeniläisen tykönä todistaa, että vielä 11:nnellä vuosisadalla tekivät vuori-seuduiltansa aiottaisin pelättäviä ryöstö-retkiä Ruotsin puolelle. [2])

Paljoa vähä-pätöisemmän sian Skandinavian taruissa pitävät *Dvergit* eli kääpiöt. Nämäkin asuvat vuoren-luo-

---

[1]) Ks. Rask, Saml. Afhandl., I sivv. 87, 90; Nilsson, Skand. Nordens Ur-innev., IV luku, sivv. 41, 42; Geijer, Svea Rikes Häfder, Upsala 1825, sivv. 409, 410; Heimskringla, Harald Kaunotukan satu, 25.

[2]) Ks. Geijer Sv. R. Häfder, sivv. 407 seurr.; Adamus Bremensis, Gesta Hammab. Pontific. [Pertz, Monumenta Germaniæ IX], c. 232: "Narravit michi rex Danorum sepe recolendus (Sven Ulf'inpoika, joka oli Ruotsissa käynyt sotapalveluksessa kuningas Anund Jakobin tykönä), gentem quandam ex montanis in plana descendere solitam, statura modicam, sed viribus et agilitate vix Suedis ferendam, hiique incertum esse unde veniant; semel aliquando per annum vel post triennium, inquit, subiti accedunt. Quibus nisi totis resistatur viribus, omnem depopulantur regionem, et denuo recedunt."

lissa, ovat taitavia noituria ja yhtyvät joskus naimisiinkin Skandinavilaisten kanssa. Mutta kun Jättiläiset kuvataan roteviksi ja voimakkaiksi, ovat kääpiöt sitä vastoin heikkoa ja pieniläntää väkeä, jonka ainoa mahti on viekkaus ja noituminen. [1]) Tästä käypi arvata, että Skandinavilaisten tullessa Jotunit jo ovat vallitseva kansa, mutta Dvergit vanhempi ja halvempi väestö.

Näitä molempia, Jotunit ja Dvergit, ei siis käy yhdeksi kansaksi ymmärtää. Kuitenkin käytetään heistä yhteisesti nimet: *Troll* ja *Finn*, josta on arvaaminen että ovat yhtä sukua olleet. Jälkimäinen näistä nimistä liittää tarujen hämärät haahmot nykyisyyden tunnetuihin kohtiin; se on sama nimi, jonka Norjalaiset vielä meidän aikoina antavat Lappalaisille. Taruissa se alku-peräisesti näyttää olleen Dvergien oma, mutta myöskin Jättiläinen Tjasse (Tjazi) nimitetään Finniläis-hallitsija [2]), ja Svasi, joka naitti tyttärensä Harald Kaunotukalle, kutsutaan sekä Jotuniksi että Finniksi. Myöskin nimitys *Troll* lienee alkuperäisemmin merkinnyt Dvergien kansaa, mutta käytetään usein myös Jotuneista. [3]) Tästä nimestä on nähtävästi sana: *thräll*, *träl*, orja; sillä luonnollista on, että voitetun vihollis-kansan nimi tuli orjuutta merkitsemään. Mutta paitsi sitä on itse sana *troll* tullut merkitsemään noitumista, ja niinkuin jo on mainittu, olikin taikaus Dvergien etevin mahti. Minun ei tarvitse muistuttaa, että Suomen-sukuisilla kansoilla ja Turanilaisilla yleensä loitsiminen aina on ollut ylen suuressa vallassa. Mutta erittäin on merkittävä, että se taikaus-laji, jota Odin osasi harjoittaa, ja joka pidettiin kaikkien voimallisimpana, kut-

---

[1]) Ks. Nilsson, Skand. Nordens Ur-innev., IV luku, sivv. 2 seurr.; Geijer, Sv. R. Häfder, siv. 406.

[2]) Ks. Geijer, Sv. R. Häfder, siv. 274.

[3]) Ks. Jac. Fr. Neikter, Dissertatio de gente antiqua Troll, Upsala 1793—1799, siv. 69.

suttiin: *seidr*, ja tämä ei ole Skandinavilainen sana, vaan Lappalainen: *seida*, merkiten taikausta, taikakalua. [1])

Epäilemättömäksi nyt mielestäni saapi katsoa, että ne Finnit, joita muinais-tarut toisella nimellä kutsuvat *Dvergeiksi*, ovat samaa kuin nyky-aian Lappalaiset; sillä tässä kohden on säilynyt herkeämätön jakso, joka liittää muinaisuuden ja nykyisyyden yhteen. Niinkuin Rask on osoittanut, käypi paikan-nimissä yli koko Skandinavian, vieläpä Tanskassa asti, keksiä Lappalaisia jälkiä [2]), ja luultavaa on, että Lapin kansa on Skandinaviassa se alkuväestö, joka etelässä asuessaan vielä käytti kivisiä aseita. [3]) Olen jo sanonut todennäköiseksi, että muun Euroopan alku-väestö on tälle likeistä heimoa, ja tällä tavoin saisimme arvata Lapin kansan ikää Euroopassa kentiesi pariksi tuhanneksi vuodeksi e. Kr. Mutta tästä kansasta täytyy kokonansa eroittaa ne Finnit, joita muinoistarut tavallisesti nimittävät *Jotuneiksi*, *Jättiläisiksi*, *Thurseiksi*. Ett'ei pieniläntä Lappalainen ole voinut kuvituksessakaan muodostua Jättiläiseksi, on jo itsestään silmiinastuva asia. Mutta muinais-tarukin näyttää tässä kohden säilyttäneen merkillisen todistuksen, joka väärin ymmärrettynä on synnyttänyt kyllä kummallisia hairahduksia Pohjan muinais-historiassa.

---

[1]) Ks. Heimskr. Ynglinga-satu, 7: "Oðinn kunni þá íþrótt, svâ at mestr máttr fylgði, ok framði sjálfr, er seiðr heitir." Rafn tähän muistuttaa: "L'étymologie du mot *seidr* n'est pas bien connue; quelques-uns prétendent qu'il dérive du verbe sjóða, bouillir, mais il fallait alors qu'il s'appelât seyðr, ce qui est impossible, puisqu'on a le verbe dérivé *at sida*. Le mot est *sans doute d'origine finnoise*, car c'étaient surtout les Finnois qui passaient pour s'y entendre"; ks. Antiqu. Russes, I, siv. 252. Sitä vastoin sanoo Castrén (föreläsn. i Finsk Mythol., siv. 207), että Lapin sanaa *seida* ei tavata missään muussa Suomen-sukuisessa kielessä, ja arvelee tästä syystä sen lainatuksi Skandinavian kielestä. — Sana tällä tavoin näyttää jäävän yksinomaiseksi Lappalaisille.

[2]) Ks. Rask, Undersögelse om det Islandske Sprogs Oprindelse, sivv. 112 seurr., vertaa Saml. Afh. I, sivv. 73 seurr.

[3]) Tämä on Nilsson'in ajatus hänen teoksessaan "Nordens Ur-innev.", josta uusi painos par'aikaa ilmestyy.

Tämä todistus on niinkutsuttu "Fundinn Noregr" eli juttu kuinka Norjanmaa sai asujaimensa ("Hversu Noregr bygdist"), joka tosin nykyisessä tilassan ei ole vanhempi 13:tta vuosisataa ja erinäisissä tiedoissaan on historiallista arvoa vailla, mutta kuitenkin yleisessä tarkoituksessansa näyttää sisältävän tärkeän teko-asian.[1] — "Nyt on kertominen kuinka Norja ensin asutettiin"; näillä alkusanoilla ilmoitetaan sadun tarkoitusta. Sitten seuraa tarullinen sukujohto: "Fornjotr oli kuninkaan nimi; hän vallitsi Jotlannissa, joka kutsutaan Finnlanniksi (Suomi) ja Qvenlanniksi (Kainunmaa); se on itä-puolella sitä meren-lahtea, joka menee Kantalahtea (eli Vienan merta) kohden ja jonka me nimitämme Helsingjabotn (Pohjanlahti.) Fornjotr'illa oli kolme poikaa; yhden nimi oli Hlerr, toisen Logi, kolmannen Käri". — Kärista luetellaan seuraavat polvet: Jökull eli Frosti, Snär ja Thorri, joka viimeinen mainitaan hallineen Jotlannissa [2]), Kvenlannissa ja Finnlannissa; Kvenit muka hänelle uhrasivat talvi-sydännä, saadaksensa lunta ja suksi-keliä. Thorrilla oli kaksi poikaa, Norr ja Gorr, ja yksi tytär, Goe. Goe katosi näkyvistä, ja veljekset lähtivät häntä etsimään, kumpikin eri tiellä. Gorr kulki mertä myöten eikä mitään löytänyt, mutta Norr ja hänen seuransa lähti suksilla hiihtämään, karkoitti Lappalaiset, jotka tahtoivat estää häntä menemästä Kiöl'in yli, ja valloitti sodalla kylät ja maat sen lahden ympäri, "joka nyt kutsutaan Thrandheimiksi." Etelä-norjassa hän vihdoin löysi sisarensa, vieläpä kohtasi veljensäkin, jonka kanssa nyt jakoi vallan niin, että Gorrille tuli saaret, mutta Norrille mannermaa. Sitten hän palasi siihen maahan, jonka oli valloittanut ja nimitti

---

[1]) Tämä juttu löytyy kahdessa vähän eriävässä muodossa säilyneenä niin kutsutussa Flateyarbók'issa. Pidempi laitos on pantu sukujohdoksi Harald Kaunotukan historialle, lyhyempi samaa tarkoitusta varten aloitteeksi Orknei-jaarlien historialle. Ks. Antiquités Russes, I, sivv. 213 seurr. — Tekstissä seuraan kumpaakin.

[2]) Tarun pidemmässä laitoksessa seisoo aina *Gottland*, joka selvästi on virhe.

sen Norveg. Hänen jälkeisensä jakoivat maan keskenänsä pienempiin valtoihin.

Jokainen nyt helposti havaitsee, että koko tämä sukujohto sisältää olemattomia henkiä; muutamat niistä merkitsevät luonnon voimia, niinkuin *Logi* tuli ja *Kāri* tuuli, toiset taas, niinkuin *Norr*, ovat kyhätyt paikallisten nimien selitykseksi. Mutta sadun valta-ajatus kuitenkin on merkittävä, koska se johdattaa Norjan ensimäiset asujaimet "Jotlannista, joka kutsutaan Finnlanniksi ja Qvenlanniksi." Että tämä Jotland tässä on Jotunien maa, samaa kuin satujen tavallisempi nimi *Jötunheim*, tulemme kohta tarkemmin näkemään. Tässä ensin on kysyminen, kutka ne asujamet olivat, jotka nyt Vienan ja Pohjanlahden väliltä tunkeusivat Kiöl'in yli Norjaan. Uudemmat Norjalaiset historioitsijat, esim. Rud. Keyser ja P. A. Munch, ovat sitä tietä tahtoneet johdattaa Norjan Skandinavilaiset asukkaat sekä siihen sovittaa myöskin Fundinn-Noregr-tarun. [1]) Mutta sadun oma sisällys viittaa selvästi Jotuneihin. *Fornjotr*, joka nähtävästi on ymmärrettävä *Fornjötun*, s. o. Muinais-jättiläinen, mainitaan muutoinkin Jotunina; samate *Frosti* ja *Snär*. Täydellä syyllä siis muistuttaa Keyser'kin, että tarun yleisestä johdosta kävisi päättää, Norjan vallitsevan väestön olleen Kveniläistä (Suomalaista) syntyperää, vaikka hänestä semmoinen päätös on hullutusta. [2]) Hän ei katso mahdolliseksi, että toinen vallitseva väestö olisi voinut ennen Norjalaisia asua Norjan maassa, ja että osa tästä väestöstä olisi voinut sekaantua myöhemmin tulleisin Skandinavilaisiin, jättäen heille perinnöksi jonkun määrän omia muinaismuistojaan. Mutta juuri semmoinen arvelu saapi kyl-

---

[1]) Keyser ei kuitenkaan tahdo *perustaa* arveluansa tämän tarun päälle jonka hän pitää tuiki epä-luotettavana. Mutta hänen muut laveat todistelemisensa eivät suinkaan ole tukevampia. Ks. Om Nordmændenes herkomst og folke-slegtskab [Samlinger till det Norske Folks sprog og historie, IV, Christiania 1839, sivv. 263 seurr.].

[2]) Ks. main. kirj., siv. 300.

läksi puolustusta tunnetuista historiallisista kohdista. Vielä 9:nnellä vuosisadalla, siis historiallisena aikana, mainitaan useat miehet, jotka olivat seka-sukua (Halftroll, Halfrisar, Thussablendingar) [1]), ja toisia Jotunilaisia jälkiä tavataan itse Skandinavilaisten jumaluus-opissa. Thor, ukkosen-ilman haltia, on alku-peräänsä nähtävästi Jotunilainen jumala, joka vasta myöhemmin on siirtynyt Asaen jumaluus-oppiin, kun osa entisistä asujaimista jo oli yhdistynyt vasta-tulleiden Skandinavilaisten kanssa. [2]) Silläpä uskottiinkin, että orjat kuoltuansa eivät tulleet Odin'in Valhallaan, vaan Thor'in luoksi, joka siis näytti olevan heidän omituinen jumalansa. [3]) Mutta mahtavienkin miesten seassa mainitaan Thorin hartaimpina palvelijoina juuri ne, joiden oma sukuperä kehutaan jollakin lailla Jotunilaiseksi, esim. Hlade-jaarlit Norjassa. Merkittävä on, että juuri Norjanmaassa Thor enintä palveltiin, ja että sadut varsinkin Norjanmaassa viittaavat muinaiseen Jotunilais-väestöön. Silläpä muka ennen oli Jättiläisiä asunut, kunnes kuolivat suku-puuttoon jott'ei jäänyt kuin kaksi Jättiläis-naista; sitten tuli maailman itä-seuduilta "ihmisellisiä miehiä" (Skandinavilaisia), jotka ensin kärsivät paljon pahaa Jättiläis-naisilta, kunnes alkoivat avuksensa huutaa "punapartaista" Thoria, joka vasarallansa tappoi Jättiläis-naiset. [4]) Tämän mukaan eroitetaankin

---

[1]) Landnámabók mainitsee Liotolfr, joka oli "risa ættar ad móderni." Grim eli Skallagrim, joka myöskin muutti Islantiin, oli "likari þursum at vexti ok at syn en menzkum mánnum", ja hänen ystävistään yksi nimitetään Thorer *Thurs*. Muisto Thursien isännyydestä Norjassa, näkyy säilyneen muillakin mailla. Kun Skottlannin kuningas Aleksander v. 1249 uhkasi purjehtia Norjaa vastaan, hän nimitti Norjan rannikkoa: *Thursa-sker*, Thursien saaristoa. Ks. Geijer, Sv. R. Häfder, siv. 410.

[2]) Ks. Geijer, Sv. R. Häfder, sivv. 271 seurr.; Nilsson, Skand. Nordens Ur-innev., IV luku, sivv. 37 seurr.

[3]) Ks. Geijer, Sv. R. Häfder, siv. 242, jossa todistukseksi mainitaan vanhemman Eddan Harbards-ljod. Geijer lausuu: "Allt detta synes häntyda derpå, att Thor äfven varit gud för äldre, fiendtliga stammar."

[4]) Ks. Olof Trygvasonin satu, 55.

Thorissa kaksi eri muotoa. Vanha Thor on ”Öku-Thor”, Thor vaunuissa ajajana [1]), joka ukkosen-ilmassa kulkee Dvergiä hävittämässä. Semmoisena hän nähtävästi on Jotunilainen jumala, ja hänen nimensä on selvästi sama kuin Wirolaisten *Tara* ja Ostjakkien *Tūrm* eli *Torom* Ukko ylijumala. Mutta saatuaan siansa Odinin rinnalla ”Asa-Thor”ina, on hän muuttunut ”Jättiläisten surmaajaksi”, joka ”kukistaa Muinais-jotunilaisten jumalien alttarit.”

Jos nyt, niinkuin näistä seikoista päätän, Jotunit ovat todellista kansaa, joka ennen Germanilaisten asujainten tuloa on pitänyt Skandinavian hallussansa, niin on kysyminen: mitä sukua on tämä vanhempi kansakunta ollut? Olen jo edellisessä osoittanut todennäköiseksi, ett' ei Lapin kansaa tässä ole arvaamista, vaan että Jotunit nähtävästi olivat maansa valloittaneet Lappalaiselta alkuväestöltä. Mutta että Jotunitkin yhtä-hyvin olivat Suomen-sukua, on mielestäni enemmän kuin toden-näköistä. Ensiksi hekin mainitaan Finniläis-nimellä, ja nimitykset *Jötunheim* ja *Finnland* ovat Islannin muinais-runoissa yhtä. Tämä Jötunheim on ensinnä pohjois-puolella Asaen asuntoa, sitten itäpuolella merta nykyisessä Suomenmaassa, mutta siirtyy myöhemmissä saduissa yhä idemmäksi Pohjois-Venäjän seuduille, sitä myöten kuin tieto Suomen-sukuisista kansoista lavenee. [2]) Että nyt kaikilla

---

[1]) Ks. Gylfeginning'in jälkilause Snorren Eddassa

[2]) Ks. esim. Snorren Edda, 1, 37, 56, ja Skalda, 17: ”norðr í Jötunheima”; samate kutsuttiin ”austr i Jötunheima”, kun mentiin Sigtunasta itää kohden ja meren yli, ks. esim. Snorren Edda, 45. — Myöhemmissä taruissa asetetaan ”Aluborg” Jötunheimissä, ”ur Jötunheimabygðinni frá Aluborg”, mutta sama Aluborg on pohjoisessa Laatokan linnasta, ”norðr í Alaborg.” Jötunheimiksi näkyy siis Aunusta mainittavan. Mutta vielä idempänä oli Jötunheimiä; sillä Gaungu-Hrolf'in sadussa, 38, sanotaan, että Kiovan maa oli pitkin sitä vuoren-harjua, joka eroittaa Nougorodin vallan Jötunheimistä: ”þriðjúngr Garðaríkis er kallaðr Kænugarðar, þat liggr með fjallgarði þeim, er skilr Jötunheima ok Hólmgarðaríki”; ks. Antiqu. Russes, I, sivv. 231—233.

näillä seuduilla, mihin Jötunheim milloinkin sioitetaan, ei ole muinaisuudessa muuta väkeä asunut kuin Suomen-sukuista, se mielestäni on toinen todistus Jotunien Suomensukuisuudelle.

Tätä vastaan on muistutettu, että satujen Jotunit ja Finnit useinkin kantavat Skandinavilaisia nimiä, esim. *Frosti* ja *Snär*. Mutta Raskin vastaus on kyllä luonnollinen, että nämä nimet ovat käännöksiä alku-peräisistä Jotunilaisista; itse Frosti on siihen esimerkkinä, koska sen toisintona tavataan *Jökul*, jonka juuri on Lapin *jegn*, Suom. *jää*, Unk. *jég*. Useat muut Jotunilais-nimet eivät olekkaan Skandinavian kielestä, vaan käyvät helposti johtaa Suomen-sukuisista, esim. *Tjazi*, Lapin *tjatse*, vesi, *Svasi* eli *Svade*, Suom. *susi* (Omanto *suden*), *Raumr* eli *Raumi*, Suom. *rauma*, salmi (josta Norjassa paikannimet: Raum-á, Raumsdalr. Raumelfi, Raumaríki). [1]) Itse *Loki*, tämä Jättiläinen, jolla on paholaisen virka Asa-opissa, on verrattava Syrjänin sanaan *ljok*, paha, häijy. [2]) Rask on myöskin osoittanut, että useat Jotunilaiset nimet sittemmin ovat tulleet tavallisiksi Skandinavilaisten seassa; niinpä *Finn* vielä käytetään Islannissa, *Samr* (Lapin *Same*, Suomen *Suomi*) tavataan myöskin miehen nimenä, [3]) ja lisäksi löytyy itse nimi *Suomi* niiden lähettiläisten joukossa, jotka Tanskan kuningas Hemming v. 811 pani rauhan-tekoon Eiderin tykönä. [4])

Näistä kaikista syistä katson epäilemättömäksi, että Skandinavian Jotunit ovat olleet Suomen-sukuista kansaa.

---

[1]) Ks. Rask, Saml. Afh. I, siv. 94 seurr., 110.

[2]) Ks. Joh. And. Sjögrens Gesamm. Schriften I, siv. 398 (Die Syrjänen, viitta 752.)

[3]) Ks. Rask, Saml. Afh. I sivv. 107, 108; Undersög. om det Isl. Sprog, siv. 115.

[4]) Ks. Einhardi Annales [Pertz, Monumenta Germaniæ I, siv. 198]: - - "de parte vero Danorum inprimis fratres Hemmingi, Hancvin et Angandeo, deinde cæteri honorabiles inter suos viri, Osfred cognomento Turdimulo, et Warstein, et *Suomi*, et Urm" - - . Muist: Näistä nimistä on *Suomi* ainoa, jolla ei ole toisintoa eri käsikirjoissa.

Mutta paljoa vaikeampi on tarkoin määrätä, mikä sia sille on annettava Suomen heimojen seassa. Jos kävisikin toteen näyttää, että nuo historiallisena aikana mainitut Kainulaiset eli *Kvenit* olisivat samaa kuin Jotunit muinaisuudessa, se ei sittenkään meitä paljon auttaisi; sillä Kvenien kansallisuus on yhtä hämärässä. Luonnollisesti tulee tässä eteemme se kysymys, kutka ovat alkuasujamina olleet tässä omassa Suomenmaassamme, joka, kuten jo mainitsin, myöskin Jötunheimiksi nimitettiin. Että Lappalaisia on täällä muinoin asunut yli koko maan, on kylläkin todistettu asia; mutta nämä olen jo edellisessä eroittanut pois Jotuneista. Tosin nyt meidänkin muinais-tarut mainitsevat erästä Jättiläiskansaa, nimittäin *Hiidet* eli *Hiiden väki*. Kuitenkin ovat Suomen runojen Hiidet vielä enemmin tarullisia ja himmeitä olentoja kuin Skandinavian Jotunit. Lönnrot on todistanut, että Suomen sana *hiisi* on yhtä kuin Lapin sana *seida*, ja arvelee edellisen muodostuneen jälkimäisestä. [1]) Että se koskaan olisi merkinnyt todellista kansaa, ei runot suinkaan ilmoita. Samaten *Jättiläiset* eli *Metelin-jättiläiset*, joista runot eivät mitään virka, saattavat tuskin johdattaa satujen maailmasta historian alalle. Parempi toivo olisi toimittaa Pohjolan kansalle jotakin historiallista arvoa, jos ei semmoinenkin yritys veisi liian kauas nykyisestä aineestamme. Ylipäänsä Suomen kansan muinais-muistot eivät ole aivan vanhoja; sillä itse kansa on tuhatta vuotta myöhemmin kuin Skandinavilaiset asettunut asuinsioillensa.

Mutta Suomenmaan paikan-nimissä näyttää meille ilmaantuvan todistuksia, että ennen Suomalaisten tuloa joku vanhempi väestö, paitsi Lappalaiset, on Suomenmaassa asunut. Jo Castrén muistutti, että nimi *Jurva* on Syrjäniläinen (sanoista *jur* pää ja *va* vesi), mutta näyttää ajatelleen, että Suomalaiset olivat tuoneet sen mukaansa itäisiltä seuduilta. [2]) Nykyisin on D. E. D.

---

[1]) Ks. Lönnrot, Om urspr. till Finnarnes Hiisi [Acta Soc. Sc. Fenn. V, II.]

[2]) Ks. Castrén, Ethnolog. Föreläsn., siv. 104.

Europæus osoittanut, että tämmöisiä vieraita nimiä löytyy varsin suuri paljous yli koko maan [1]), ja tämä seikka mielestäni todistaa täydellisesti, että niitä kansoja, joiden kielistä nimet johdetaan, on ennen asunut Suomenmaassa; sillä mahdotonta on ajatella, että Suomalaiset tänne siirtyessään olisivat antaneet vieras-kielisiä nimiä niille uusille paikoille, joihin tulivat. Nämä vieras-kieliset paikannimet ovat kahta laija: Ostjakkilaiset ja Syrjäniläiset. Näistä edelliset näyttävät olevan rajoitettuna pohjoisemmassa piirissä; sillä Saimaasta etelään päin ei niitä paljon tavata; Venäjän puolella ovat vahvimmassa ylisen Oniegajoen ja Suhhonan välillä. Syrjäniläiset nimet sitä vastoin ulottuvat yli koko Suomen ja ovat Venäjän puolella lukuisimmat eteläpuolella Valget-järveä. Tämä asia tosin tarvitsee ja ansaitsee avarampaa tutkimusta; mutta että siinä ylehensä perää on, ei ole epäilemistä, ja muutamat esimerkit ovat erittäin todistavia. *Tuloma*-joki Lapissa lähtee Nuottajärvestä Jäämereen; mutta itse *Tuloma* eli oikeastaan *Tulova* merkitsee: nuotta-vesi Syrjäniksi. *Imandra* kutsutaan Lapiksi *Oaivjäyr*, s. o. pää-järvi, mutta on itse Ostjakin kielinen, merkiten: emä-järvi (Vogulin kielessä: *tor*, järvi); samaten myöskin *Imatra*, joka oikeastansa lienee ollut Saimaan nimi. Merkittävä on nimi *Lapua* (*Lap-va*, Lapin-vesi), koska se näyttää todistavan samaa, kuin nimet *Lapvesi*, *Lappajärvi* todistavat Suomalaisten suhteen, nimittäin että Syrjäniläistenkin tullessa Lappalaiset jo olivat maan vanhemmat asukkaat. Tarpeellinen nyt olisi tämän viittauksen mukaan tutkia paikannimiä Ruotsinkin puolella; sillä hyvin todennäköistä on, että nämä muinaiset Syrjänit tai Ostjakit ovat Skandinavian satujen Jotunit. Olemme jo nähneet, että *Thor* on Ostjakien *Tūrm* eli *Torom*, että *Loki* kentiesi on Syrjänin sanasta *ljok*. Mutta yhtäläisiä vertauskohtia lienee paljoa isompi määrä mahdollinen vasta löytää.

Ovatko siis, kysyttäneen, Ostjakit ja Syrjänit Suomen-

---

[1]) Ks. Mehiläinen 1862, 6:s n:o, Suomen Muinois-asukkaista.

maasta palanneet takasin Ural-vuoren seuduille? Sitä meidän ei tarvitse välttämättömästi päättää; sillä ne Syrjänin- ja Ostjakin-heimoiset, jotka Suomessa lienevät olleet, ovat saattaneet osaksi hävitä sukupuuttoon, osaksi hämmentyä Suomalaisiin ja Lappalaisiin. Kuitenkin on meille säilynyt nykyisten Ostjakien seuduilta muutamia himmeitä taruja, jotka näyttävät osoittavan, että joku osa sen-puolisista kansoista on ennen asunut lännempänä. Strahlenberg'ille vakuuttivat Tomilaiset Ostjak-Samojedit, että olivat tulleet "Sauomis Sembla"sta, joka, Strahlenbergin arvata, on joko Suomen tai Lapin maa. [1]) Stepanov samaten mainitsee Jenesein Ostjakeilla olleen jonkun muinais-muiston läntisemmästä asumisestaan, ja Schönström tapasi Woguleilla, Ostjakien lähimmillä sukulaisilla, yhtäläisen tarun. Nämä muinais-tarut pitää Castrén perättöminä, tai vähäpätöisistä seikoista syntyneinä. [2]) Mutta edellä-mainittujen teko-asiain kanssa yhdessä ne kuitenkin jotain painanevat.

Lopuksi vielä on mainitseminen, että Pohjois-venäjässäkin kulkee taruja muinaisesta väestöstä, niinkutsutusta *Tshud*-kansasta, joka on maailmasta kadonnut, muuttaen maan alle kumpuihinsa eli kurganiinsa, missä nyt muka rauhassa elävät rikkauksineen. Heidän pää-asentonsa kuuluu olleen Koillis-venäjän joki-varret: Mesen, Pjosa, Petshora, Ishma, Pishma, Tsylma, Jugrina, Vorotin j. m., missä asuivat harvassa ja mainitaan milloin siirteleviksi paimentolaisiksi milloin pysyväisiksi tilallisiksi. Heitä kiitetään kekseliäiksi ja varsinkin taiteisin pystyviksi. Samojedit nimittävät heitä: *Siirtje*, ja sanovat heidän olleen maakunnan alku-asujaimina, jotka Samojedien tullessa pakenivat maan alle. [3]) Samate juttelevat Syrjänitkin, että

---

[1]) Ks. Strahlenberg, Das Nord- und Ostliche Theil von Europa und Asia, Stockh. 1730, siv. 64.

[2]) Ks. Castrén, Ethnol. Föreläsn. [Nord. Resor och Forskn. IV] siv. 106. — Oikeastaan Jenesein Ostjakit ovat peräti toista kansaa kuin muut Ostjakit; ks. Ethn. Förel. siv. 92.

[3]) Ks. Castrén, Nord. Resor och Forskn. IV sivv. 91, 92, 103, V sivv. 41, 43, 58.

nämä muinaiset Tshudit heitäkin pakenivat, lähtien Petshoran-jokea alas ja viimein joutuen Kalgujeff-saarelle, mihin kuolivat ja katosivat. [1]) Castrén on osoittanut, että nämä "vaalea-silmäiset Tshudit" eivät olleet mitään Pohjois-venäjän nykyisiä kansakuntia, vaikka epäilemättä samaa Suomen-sukua kuin Permalaiset, Syrjänit, Karjalaiset j. m., jotka Venäläiset nytkin kutsuvat Tshud-nimellä, mutta kuitenkin aina eroittavat muinaisista *todellisista* Tshudeista. Myöskin Lappalaiset mainitsevat erästä "Tjude"-kansaa, heidän muinaista vihollistansa, jota vastaan muka sotia kävivät. [2]) Tämä kaikki todistaapi varsin samaa, mitä Skandinavian muinais-tarut sekä paikan-nimet Suomenmaassa, että joku mahtava, mutta nykyänsä kadonnut kansakunta on ennen muinoin hallinnut Pohjois-euroopan alaa. Että kokonaisia kansakuntia voi kuolla ja sukupuuttoon kadota, on teko-asia, josta nyky-aikoina näemme esimerkin Amerikan Ruskea-nahoissa, vieläpä lähempänäkin Samojedin kansassa, joka hautaansa kallistuu, ei ainoastaan muuksi muuttumalla, vaan myöskin elon-voiman vaipumalla, koska syntyneiden luku vuosittain on vähempi kuin kuolleiden. [3]) Se on mahdotonta kieltää, että kansakuntien iässä löytyy sama nuoruuden ja vanhuuden vaihe kuin yksityistenkin elämässä, ja että heitäkin voi kuolema kohdata, kun ovat tehtävänsä tehneet, ikänsä eläneet, aialta jääneet. Tämmöinen epäilemättä on ollut Muinais-Tshudien, muinaisten Finniläisten ja Jotunien kohtalo. Mitä kansaa nämä oikeastaan lienevät olleet, sitä ei tutkimus nykyisillä apu-neuvoillaan voi tarkkaan määrätä. Mutta toivottava on, että tähänkin seikkaan vielä kielitiede tulee valoa levittämään.

---

[1]) Ks. Ed. von Eichwald, Bulletin de la Soc. des Naturalistes de Moscou, XXXIII II, sivv. 433, 434.

[2]) Ks. Lindahl et Öhrling, Lex. Lappon., Stockh. 1780, siv. 476; vert. Sjögrens Gesamm. Schrift. I, siv. 93.

[3]) Ks. Eichwald, Bulletin des Naturalistes de Moscou, XXXIII II, siv. 429.

Eikä ole tämä ainoa seikka, joka tällä alalla odottaa kieli-tieteen valaisemista. Ala leviää läntiseen ja eteläiseen Eurooppaan, ja kysymys herää, missä suhteessa Jotunit ja Muinois-Tshudit toiselta puolen sekä Euroopan alku-väestö toiselta seisoivat toisihinsa. Sula turhuus olisi tähän yrittää vastausta, niinkauan kuin ei kumpikaan verrattava vielä ole paremmin tunnettu. Ainoastaan se on muistutettavaa, että samatekkuin Skandinaviassa kaksi Suomensukuista kansaa käypi eroittaa ennen Arjalaisväen tuloa, niin etelässäkin Turanilaisuus on saattanut ilmestyä useassa eri kerroksessa. Kysymys Euroopan alkuväestöstä on siis moni-haarainen ja kaikki jyrkkä päätös petollinen. Ja kun myöhemmin tulemme Kreikkalaisten ja Romalaisten antamissa tiedoissa keksimään Suomensukuisia kansoja, esim. Weikselin seuduilla, ei ole helppo sanoa, ovatko nämä särjetyitä kappaleita Euroopan alkuväestöstä, vai etu-joukkoja jossakussa uudessa Aasiasta tulleessa siirto-jaksossa.

III.

Herodoton Skythat, sekä vanhan aian tiedot koillisesta Euroopasta ja luoteisesta Aasiasta.

Astutaanpa ulos satujen ja muistomerkkien hämäristä seuduista ja tullaan historian näköisille päivä-rinteille. Mutta petymme! Se on Arjan suku, joka päivän puolella istuu, ja Turanilaisuus saapi vielä vuosisatoja viipyä synkässä varjossaan. Kuitenkin siitä valosta, joka etelä-Euroopassa alkaa paistaa, saattanee joku säde tujahtaa pimeähän Pohjolaankin, varsinkin Suomensuvulle, joka kaikista Turanilaisista istuu lähinnä tämän valon lähdettä. Lähdemme kokoilemaan näitä harvoja valon-kipinöitä, — lähdemme katsastamaan mitä Kreikkalaiset ja Romalaiset lienevät tienneet Suomen-sukuisista kansoista.

Vasta jotenkin myöhään alkoivat Ponton-takaiset seudut Kreikkalaisille aueta, ja heidän tietonsa koillisesta Euroopasta eivät koskaan olleet hyvin tarkkoja. [1]) Homero ja Hesiodo sekä heidän jälkeiset runoniekat antoivat korkeintaan muutamia himmeitä viittauksia, ja vaikka vuodesta 750 lähtien Kreikkalaisia uutis-kaupunkia alkoi syntyä Ponton rannikoilla, — ensin etelä-rannalla Kyziko ja Trapezunti, sitten pohjoisrannallakin: Olbia Hypanin (Bug'in) suulla v. 640 paik., Tanai, Fanagoria, Dioskurias j. m., niin että Ponton nimikin Kreikkalaisille muuttui tylystä (ἄξεινος) ystävälliseksi (εὔξεινος), — ei kuitenkaan isoon

---

[1]) Ks. F. A. Ukert, Geographie der Griechen und Römer III, II, sivv. 14 seurr.

aikaan saatu sen pohjoisista rantamaista kuin epä-vakaisia taruja, joita vielä runoniekatkin, kukin mahtinsa mukaan, muodostelivat. Vasta Dareion retki Tonavan yli Skythoja vastaan v. 513 e. Kr. näyttää uudesta kääntäneen Kreikkalaisten silmät näille seuduille, ja historian isä Herodoto on ensimäinen, joka niistä jommoisiakin tietoja antaa.

Herodoto oli itse näillä mailla käynyt, mutta hänen tietonsa eivät ulotu aivan avaralle ja tarkat tietonsa käsittävät vieläkin ahtaamman alan. Lännessä päin hän tietää asuttavan Maris-virtaan (Theiss'iin) saakka, missä on Agathyrsien maa [1]); pohjassa hänen tietonsa ulottuu 53:nteen tai 54:nteen asteesen, ja idässä hän tuntee Tanain ja sen takaiset maat, mutta ei Wolga-jokea, ellei se Araxes, jonka hän asettaa Euroopan ja Aasian rajaksi, ole juuri Wolga. [2]) Että Kaspian meri on umpinainen eikä mikään lahti pohjoisesta valtamerestä, arvaapi Herodoto oikeammin kuin kaikki hänen seuraajansa ennen Ptolemaioa, ja ylipäänsä saapi hyvin luottaa hänen kertomuksensa tunnollisuuteen, vaikka hän epäilemättä tuolloin tällöin saattaa olla eksytettynä. Mitä hän kaukaisemmista seuduista juttelee, on hän saanut kuulla osaksi Kreikkalaisten uutis-kaupunkien asukkailta osaksi Ponton ranta-kansoilta, ja tähän tulee lisäksi Kaspian meren itäisestä puolesta, joku vähäinen maine, jonka hän nähtävästi on saanut onkeensa Persialaisista lähteistä. Mutta Ponton pohjoisrannikon, varsinkin Hypanin ja Borysteneen seudut, hän

---

[1]) Ks. Herod. IV 48, 100.

[2]) Luultavaa on, että sana Araxes alkuaan merkitsee: virta, kymi, ja sillä tavoin tuli annetuksi usealle joelle. Kun Herodoto (IV 11) juttelee että Skythat, voitetuina Massagetain voimilla, lähtivät Aasiasta *Araxeen* yli Eurooppaan, niin tämä Araxes ei voi muuta olla kuin Wolga. Mutta kun taas (I 201—205) juttelee Kyron menneen yli *Araxeen* Massagetoja vastaan, se Araxes ei voi olla muu kuin Oxo tai Jaxartes; ks. Herodoti Musæ, ed. Baehr, Leipz. 1830, I, sivv. 451 seurr.

tuntee omasta näkemästänsä, ja mitä tässä on keksinyt, hän kertoilee vilpittömällä totuuden tunnolla.

Juuri sillä alalla asui tähän aikaan mahtava eikä aivan sivistymätön kansakunta, jonka Kreikkalaiset kutsuivat nimellä: *Skythat* ja jonka asuntopaikat ulottuivat Tyraan (Dnisterin) ja Tanain välillä, taikka oikeammin sanoen Istron (Tonavan) suusta Maiotin järven länsirannalle, sekä meren rannasta pohjaseen 4000 stadiota eli lähes 70 Suomen peninkulmaa. [1]) Nämä Skythat, vaikka yhtä kansakuntaa, olivat kuitenkin jaetut useihin lahkoin, joista muutamat elivät paimentolaisina, muutamat taas maata viljelivät ja muutamat näyttävät Kreikkalaisiakin sekaansa ottaneen. Heidän rajakansat olivat: lännessä Agathyrsit nykyisen Unkarin vuorimaissa, luoteessa Neurit Tyraan lähteillä, pohjassa Androfagit (ihmis-syöjät) ja Melankhlainit (musta-takit), koillisessa Budinit, sekä idässä Tanain ja Maiotin toisella puolella Sauromatat, vieläpä etelässä Taurit, nykyisen Krimin saarennossa. [2]) Että nämä kaikki erisivät Skythaen kansallisuudesta, ilmoittaa Herodoto varsin selvästi, mainiten tavallisesti, että eivät suinkaan Skythoja olleet vaan omituista kansaa, omituisella kielellä [3]); ja mitä sisämaihin tulee, hän juttelee, että Skythat jotka lähtivät niissä käymään tarvitsivat seitsemän tulkkia seitsemää eri kieltä varten. [4]) Emme siis voi ensinkään epäillä, että Herodoton Skythat ovat itsetyistä kansakuntaa, eikä vain joku yhteis-nimi, jolla hän olisi koillis-Europan kansoja yleensä tarkoittanut. Tämä on sitä tärkeämpi huomata, koska

---

[1]) Herod. IV, 101.

[2]) Herod. IV 17—21, 99, 100 seurr.

[3]) Herod. IV 18: "*Ανδροφάγοι - ἔθνος ἐὸν ἴδιον, καὶ οὐδαμῶς Σκυθικόν*"; 20: "*Μελάγχλαινοι, ἄλλο ἔθνος καὶ οὐ Σκυθικόν*"; 106: "*Ανδροφάγοι -- γλῶσσαν δὲ ἰδίην ἔχουσ.*" — Sauromatoista tulen kohta puhumaan.

[4]) Herod. IV 24.

Kreikkalaiset yleensä käsittivät Skytha-nimen niin laveassa merkityksessä ja itse Herodoto, puhuessaan Oxon puolisista Sakoista, näyttää seuraavan samaa puhe-tapaa, kutsuen nämäkin Skythoiksi ja lisäten että Persialaiset antavat Saka-nimen kaikille Skythoille [1]), s. t. s. kaikille pohjanpuolisille kansoille. Mutta toisessa paikassa, kun puhe on Massagetoista, hän taas muistuttaa, että muutamat (ei Herodoto itse) pitävät nämä Skythalaisena kansana [2]), ja että Kreikkalaiset juttelevat Skythoista, mitä ei Skythoihin vaan Massagetoihin kuuluu. [3]) Yleensä ei ollut Kreikkalaisten helppo eroittaa nämä pohjoiset kansat toisistansa, koska niiden elämä-laatu, vaate ja ulkomuotokin olivat melkein yhtäläisiä. [4]) Mutta historian isä on melkein ainoa, joka tarkasti eroittaa Istron ja Maiotin väliset Skythat muista sen-puolisista kansoista, ja hänen selityksensä johdosta on usein koetettu määrätä niiden kansallisuutta. Koska muutamat tutkijat ovat luulleet keksivänsä niissä Suomen-sukua, täytyy minun ottaa tämä seikka tarkastettavaksi.

Herodoton mukaan oli Skythaen oma ja oikea nimi

---

[1]) Herod. VII 64; vert. Strab. ed. Casaub. VII siv. 303, XI siv. 510, 511, ja Plin. hist. nat. VI 17.

[2]) Herod. I 201.

[3]) Herod. I 216.

[4]) Herod. IV 105. *Νευροὶ δὲ νόμοισι μὲν χρέωνται Σκυθικοῖσι*"; 106: "*Ἀνδροφάγοι ἐσθῆτα δὲ φορέουσι τῇ Σκυθικῇ ὁμοίην*"; 107: "*Μελάγχλαινοι - - νόμοισι δὲ Σκυθικοῖσι χρέωνται*"; I 215: "*Μασσαγέται δὲ ἐσθῆτα τε ὁμοίην τῇ Σκυθικῇ, καὶ δίαιταν ἔχουσι*"; Aristoteles (Probl. XIV 14) sanoo että kaikilla pohjan kansoilla on valean-siniset silmät (*γλαυκὰ ὄμματα*), ja (Probl. XXXVIII 2) että heillä kaikilla on puna-keltainen ja vieno tukka (*πυῤῥότριχες καὶ λεπτότριχες*). Galeno (De Sanit. tuend.) I 5 mainitsee: "*ἡ τῶν Αἰγυπτίων μελανότης, ἥ τε τῶν Κελτῶν λευκότης, ἥ τε τῶν Σκυθῶν πυῤῥότης.*"

Skolotit. [1]) Heidän syntyperästänsä hän juttelee kolme neljä eri tarua, joista seuraava on hänen mielestään todennäköisin. Skythaen maassa olivat ennen muinoin Kimmerit asuneet, ja Skythat olivat eläneet paimentolaisina Aasiassa, josta heidän täytyi Massagetaen alta paeta, karaten Kimmerien maahan. Näiden viime-mainittujen kesken nyt syntyi eripuraisuus; kuninkaat tahtoivat vastustaa, mutta kansa paeta. Viimein molemmat puolueet tulivat väkisille keskenänsä, ja koska pako-puolue sai voiton, niin Kimmerin kansa hautasi kaatuneensa Tyraan rantaan ja heitti maansa Skythoille. Tämä olisi Herodoton aian-laskun mukaan tapahtunut noin 630 e. Kr., mutta on luultavasti aikaisempaa, sillä Herodoto näyttää väkisinkin tahtovan sovittaa tähän yhteen, mitä hän oli kuullut Kimmerien karkauksista Vähä-Aasiaan ennen muinoin ja mitä tiesi Skythaen karkauksesta Mediaan ja Assyriaan v. 624 paik. Hänpä, näet, arvelee, että Kimmerit paetessansa kulkivat Ponton itä-vartta Vähä-aasiaan, ja että Skythat takaa ajaen eksyivät tiestä ja tulivat Mediaan. [2]) Mutta tätä arvelua vastaan sotii hänen oma juttunsa Kimmerien keskinäisestä ottelusta Tyraan tykönä, joka todistaa heidän paenneen länteen päin, niinkuin luonnollisinta onkin, — ja muutoin on muistettava, että jos Skythaen tulo Ponton rannalle ei olisi tapahtunut kuin noin 150 vuotta ennen Herodotoa, siihen aikaan kuin jo Kreikkalaiset olivat ruvenneet rakentamaan kaupunkeja niille seuduin, ei olisi voinut niin vähällä aikaa syntyä satuja Skythaen alku-peräisyydestä siinä maassa, niinkuin kuitenkin jo Herodoton aikana kahdella eri tavalla tarueltiin. [3]) Ainoastaan se näyttää Herodoton jutussa

---

[1]) Herod. IV 6.

[2]) Herod. IV 11, 12, I 103, IV 1.

[3]) Herod IV 5—10. Vert. muutoin Skythaen ja Kimmerien retkistä Ukert, Geogr. der Griechen und Römer III, II, sivv. 264 seurr., 370 seurr. — Ranskalaiset Historioitsijat, Henri Martin, Amédée Thierry, Michelet j. m. pitävät nämä Kimmerit Keltalaisena kansana, ja sovit-

olevan historiallisena perustuksena, että Skythat, tai joku osa heitä, olivat v. 624 paikoilla Mediaan karanneet ja sitten 28 vuotta pitäneet nämät seudut valtansa alla.

Mitä muutoin Skythaen historiaan tulee, löydämme Herodotolla tarinan, joka puhuu Sauromataen synnystä mutta samassa myöskin kelpaa valaisemaan Skythaen kansallisuutta. Amazonia, hän juttelee [1], s. t. s. Nais-soturia, oli Ponton etelä-rannalla joutunut Kreikkalaisten vankeuteen ja vietiin kolmella laivalla; mutta merelle tultua tappoivat voittajansa, ja kosk'eivät osanneet laivoja ohjata, kuljetti heidät tuuli ja virta Maiotin järvelle, missä menivät maalle ja alkoivat hävittää Skythaen maata. Skythat, kun huomasivat heidät naisiksi, lähettivät nuoria miehiänsä heitä vastaan, ja vaikka ei ymmärretty toistensa kieliä, syntyi kuitenkin pian naimis-liitto Skythalais-nuorukaisten ja Amazonien välillä, ja kielestä sovittiin niin, että kun eivät miehet voineet oppia Amazonien kieltä, nämä jotenkin oppivat miestensä puhetta. Nyt olisi pitänyt avio-parien lähteä asumaan yhdessä muiden Skythaen kanssa, mutta koska naiset eivät siihen suostuneet, mentiin Tanain yli Maiotin itä-rannalla, ja tässä heistä syntyi *Sauromata*en kansa, joka siis oli likeistä heimoa Skythoille. Herodoto lisääkin, että hänen aikaiset Sauromatat puhuivat Skythan kieltä, kuitenkin sortamalla, koska muka Amazonit eivät sitä hyvin oppineet. [2]

Tämän ja muidenkin myöhempien [3] todistusten mu-

---

tavat siihen myös Kimbrit, jotka taas Saksalaiset tutkijat tavallisesti pitävät Germanilaisina. Asia ei kuulu minun aineeseni, jos kohta nimi Kimmeri myöskin on johdettu Suomen sanasta: hämärä. Vertaa muutoin Diefenbach, Orig. Europ., sivv. 91, 290.

[1]) Herod. IV. 110—117.

[2]) Herod. IV 117: *Φωνῇ δὲ οἱ Σαυρομάται νομίζουσι Σκυθικῇ, σολοικίζοντες αὐτῇ ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου, ἐπεὶ οὐ χρηστῶς ἐξέμαθον αὐτὴν αἱ Ἀμαζόνες*".

[3]) Strab., ed. Casaub., XI siv. 492; Qu. Curtius, VII 7.; Hippokrates, de aëribus etc. § 89.

kaan täytyy meidän pitää Sauromatat Skythaen heimolaisina, mutta toiselta puolen näemme selvästi, että Sauromatat, taikka niinkuin sittemmin Romalaiset sanoivat: Sarmatat, [1]) olivat Arjalaista sukuperää. Sekä muutamat maineet, jotka sanovat heidät Medialaisista lähteneiksi [2]), että varsinkin ne nimet, jotka heidän kielestään ovat säilyneet [3]), liittääpi heidät selvästi Iranin kansoihin. Ja mitä näin tulemme Skythaen heimokansasta päättämään, se antaapi meille oikeuden hakea itse Skythoille yhtäläisen syntyperän.

Harva historiallinen kysymys on tutkijoille antanut niin paljon vaivaa, kuin tämä Skythaen kansallisuus, ja harva tutkimus-ala on tähän saakka niin vähän kypsiä hedelmiä kantanut. Ne tunto-merkit, joiden johdolla tässä on koeteltu perille tulla, ovat olleet milloin Skythaen elatus-tavat ja ulkomuoto, milloin ne kieli-jäänökset, jotka varsinkin Herodoto on heiltä säilyttänyt. Mitä tapoihin tulee, ne ovat semmoisia, jotka sopivat kaikille pohjan kansoille vissillä edistys-asteella. Jo vanhat runoilijat kutsuvat heitä: "tamman-lypsäjät Skythat" (*Σκύθαι ἱππημολγοί*) [4]), ja kaikkein kertomusten mukaan he olivat nimen-omaan paimentolaisia, jotka karjoinensa kulkivat toiselta laitumelta toiselle, söivät maitoa ja hevois-juustoa (*ἱππάκη*), kuljettivat perheensä viltti-kattoisissa vankkureissa ja itse elivät ratsujen selissä. [5]) Mutta vallan mahdotonta on tästä arvata heidän kan-

---

[1]) Plin., Hist. Nat. IV 25: "Sarmatæ, Græcis Sauromatæ"; Jornand. de Reb. Get. 50: "Sauromatæ vero, quos Sarmatas diximus." Straboni käyttää molemmat nimet: *Σαυρομάται* ja *Σαρμάται*. Ks. Strab. XII siv. 553.

[2]) Diodor. II 43, 44; Plin., hist. nat. VI 7: "Sarmata, Medorum (ut ferunt) suboles."

[3]) Ks. Schafarik, Slawische Alterthümer, saksannettu, Leipzig 1843, 1844, I siv. 366.

[4]) Hesiod. ap. Strab. VII p. 300, 302.

[5]) Ks. Ukert, Geogr. der Griech. u. Röm. III, II, siv. 287 seurr.; Vert. varsinkin se kirja, joka on tunnettu Hippokrateen nimellä, *Περὶ ἀερων, ὑδατων, τοπων βιβλίον* (De aëribus etc., ed. Mackius,

sallisuuttansa; sillä elatus on osaksi maan mukainen ja osaksi se muuttuu sivistyksen keralla. Yhtä vähän hyödyttää meitä heidän ulkomuotonsa; sillä tämä, niinkuin vanhat kirjaniekat sanoivatkin, syntyi ilma-alasta ja elämä-laadusta. Paksun kostean ilman tähden, sanotaan, oli heillä ruumis paksu ja puhlakka, jäsenet lappeat, nihkeät ja hermottomat, maha kaikkien nihkein ja varsinkin alinen maha. Tämmöinen inhoittava ulkomuoto sanotaan varsinkin vaimoilla olleen, joiden puhtaus ei myöskään näytä olleen kehuttava. Väriltänsä oli Skythan suku puna-keltainen, muka kylmän vuoksi; sillä pakkanen arveltiin polttavan heidän valkonsa puna-keltaiseksi.[1]) Jos nyt tähän vielä lisäämmekin muutamia erinäisiä tapoja, joita Herodoto mainitsee, että muka palvelivat sodan jumalaa rautaisen miekan muodossa[2]), että päihdyttävät itsensä hamppu-siemen-löylyllä[3]) j. n. e., emme kuitenkaan pääse mihinkään päätökseen heidän kansallisuudestansa. Niebuhr tosin on näissä kaikissa tuntomerkeissä nähnyt Mongolilaisuutta[4]), mutta Ukert osoittaa selvästi, että hän tässä kohden on eksyksissä.[5])

Vihdoin ei meille jää kuin Skythaen kieli tutkittavaksi, mutta niin vähän kuin tämä tunnettu on, ei sekään näytä

Wien 1743), X: Wankkurit ovat ”*πίλοισι περιπεφραγμέναι, εἰσὶ δὲ καὶ τετεχνασμέναι, ὥσπερ οἰκήματα, τὰ μὲν ἁπλᾶ, τὰ δὲ τριπλᾶ. - - ἐν ταύταις μὲν οὖν ταῖς ἁμάξαις αἱ γυναῖκες διαιτεῦνται· αὐτοὶ δ' ἐφ' ἵππων ὀχεῦνται οἱ ἄνδρες. - - ἱππάκην τρώγουσιν, τοῦτο δ' ἐστὶ τυρὸς ἵππων.*” Vert. Herod. IV 2: ”*οὐ γὰρ ἀρόται εἰσὶ, ἀλλὰ νομάδες.*”

1) Ks. Hippokrates, de aëribus etc. X; Herod. IV 75.

2) Herod. IV 62.

3) Herod. IV 74.

4) Niebuhr, Kleine Hist. Schriften, Bonn 1828, I, siv. 301.

5) Ukert, Geogr. der Griech. u. Röm. III II, sivv. 274—277. Hän osoittaa, että Mongolit eivät millään ole paksuja ja puhlakoita, ja että Kreikkalaiset ja Romalaiset eivät sano Skythaen muotoa ja kasvoja erinomaisen rumiksi, kuten kohta Hunnien ilmaantuessa tiesivät näistä jutella, y. m.

antavan täyttä vakuutta, ja siispä onkin milloin mistäkin kielestä koetettu selittää ne Skythalaiset nimet ja sanat, jotka säilyneet ovat. Berliniläinen K. Neumann, joka Niebuhrin mukaan pitää Skythat Mongoleina, koettaa Mongolin kielestä saada niihin selitystä [1]); mutta tämän selityksen heikkoutta on tunnettu tutkija A. Schiefner osoittanut. [2]) Müncheniläinen K. Fr. Neumann, joka taas tahtoo Skythat Turkkilaisiksi, yrittelee muutamia sen mukaisia kieli-selityksiä, jotka eivät kuitenkaan luontevampia ole. [3]) Toisaalle päin pyrkii Oppert, joka Herodoton Skythoissa näkee sen saman Suomensukuisen kansan, jonka ensimäisiä jälkiä keksitään Persian ja Assyrian nuolenpää-kirjoissa. Mutta hänen muutamat johtamisensa näyttävät melkein kaikki kovakiskoisilta, ja tarvitsevat ainakin lisää vahvistusta. [4]) Sitä

---

[1]) Ks. K. Neumaan, Die Hellenen im Skythenlande, I, Berlin 1855.

[2]) Ks. A. Schiefner, Sprachliche Bedenken gegen das Mongolenthum der Skythen (Bulletin de la classe des Sciences Hist. de l'Académie de S:t Pétersbourg, XIII N:o 13, Fevr. 1856.)

[3]) Ks. K. Fr. Neumann, Die Völker des Sydlichen Russlands, 2:te Auflage, Lpzg 1855, siv. 12.

[4]) Ks. Jules Oppert, Rapport sur une mission en Angleterre, sivv. 14, 15: *οἰύϱ-πατα* (mies-tappaja) muka medoskythalaisesta *ruhir* "homme", *bat* "tuer"; *ἄϱιμα* (yksi) =*ghar* "un", ("c'est avec la particle *immas* ajoutée au numéral qui se rencontre bien sonvent *gharimmas*"); *ἀπία* (maa-jumala) = *api* "dieu"; *Παπαῖος* (Ylinen jumala) = *apapi* "dieu des dieux", *Ταϱγίταος* (ensimäinen ihminen) = *Turgata* "fils-homme"; *Σπαϱγαπείϑης* = sbarrak pikti "qui aide dans le combat", *Ὀκταμασάδης* = Kuktammas-adda "père de l'affection"; *Θαμιμασάδης* (meren jumala) = sam-immas-adda "père de l'infini"; *ἐξαμπαῖος* (pyhät tiet), loppupuoli sanasta = *annap* "dieu." — Ainoa kohta, joka tässä ansaitsisi tarkastusta, on Herodoton *ἄϱιμα* (yksi), jota ei ole mistään kielestä löytty, niin että tavallisesti arvellaan Herodoton erehtyneen kääntäessään nimen *Ἀϱιμασποί* kreikaksi *μουνοφϑάλμοι* (*ἄϱιμα γὰϱ ἓν καλέουσι Σκύϑαι, σποῦ δὲ τὸν ὀφϑαλμόν;* Herod. IV 27). Näin päästyänsä Herodoton kahleista ovat tutkijat selitys-innossaan retkeilleet sinne tänne, ja K. Neumann esm. (Die

vastoin on epäilemättä paremmalla onnella yritetty selittää Skythaen kieli-jäänökset Indo-Eurooppalaisten kielten, varsinkin Sanskritin, Zend'in, Littuan ja Slavin, avulla. Tahdon näytteeksi mainita muutamat esimerkit, enimmästi Eichhoffin ja Schafarikin mukaan, — nimittäin: *Παπαῖος* (Ylinen jumala), sanskr. *Pâpus*, isä, luoja; *Οἰτόσυρος* (Apolloni), sanskr. *Aidasûras*, hohtava aurinko; *Ταβιτί* (Hestia, Vesta, s. o. tuli), sanskr. *Tapitâ*, slavon. *Teplota*, kuumuus; *οἰόρ-πατα* (jonka Herodoto kreikantaa: *ἀνδροκτόνοι*), sanskr. *Vîrabadâ*, littuan *Vyrabeda*, miestappaja; *μασάδης* (nimissä *Ὀκταμασάδης* ja *Θαμιμασάδης*), zend. *Mazdâo*, jumala, (vertaa zend. *Ahurô-mazdâo*, Ormuzd), j. n. e.[1]) Vaikea siis lienee kieltää, että kieli-jäljet viittaavat Arjalaiseen syntyperään, jonka ohessa sopii mainita Ammianon tosin kyllä epä-luotettava todistus, että muka "Per-

---

Hellenen im Skythenlande I, siv. 195) luulee Schottin avulla keksineensä, että *Arimaspit* ovat selvänä suomena "Vuorimaan sepät." Tämmöisille retkille tulisi loppu, ja historian isälle takasin kunniansa, jos nuolenpää-kirjoissa *yksi* kuuluisi *ghar* ja *gharimmas*. Mutta pelkään, että Oppert jo on oikaissut ajatuksensa tässä kohden. Maalisk. 5 p. 1861 hän kirjoitti minulle: "Le seul nombre cardinal écrit en lettres en Médoscythique, est *kir* un; malheureusement les nombres sont écrits en chiffres partout ailleurs. En Casdoscythique *kas* veut dire deux." — Tahdon lisätä yhden johtauksen omasta kohden: *Θαμιμασάδης* on meren jumala (Herod. IV 59), ja Maiotin kutsuivat Skythat *Temerinda*, joka Plinion mukaan merkitsee meren emoa (matrem maris, Plin. hist. nat. VI 7). *Tami* eli *Teme* siis merkitsee merta = Samoj. *tâma*, *tême* joenhaara, ja *rinda* on kentiesi Suomen *Rinta*, niin että Maioti olisi se *rinta*, jota Ponto imee! Oikeaksi en tahdo tätä väitellä. Mutta ainakin se näkyy olleen tämmöinen käsitys, joka saattoi Maiotille semmoisen nimen. Dionysio Periegetes (vrss. 165, 166) sanoo Maiotista: - - "*καλέουσι δὲ μητέρα Πόντου· ἐκ τῆς γὰρ Πόντοιο τὸ μυρίον ἕλκεται ὕδωρ.*" Kentiesi ne Skythat, jotka antoivat nimen "Temerinda", olivat Plinion aikaisia — Aorsia, Sirakia tai mitä?

[1]) Ks. Eichhoff, Hist. de la langue et de la littérature des Slaves, Paris 1839, sivv. 3, 4. — Schafarik, Slawische Alterth. I, siv. 282 seurr. — Vert. Zeuss, Die Deutschen, siv. 285 seurr.

sialaiset ovat alkuperäisesti Skythoja."[1]) Ainakaan ei Skythaen arveltu Suomensukuisuus voi tämän rinnalla tulla mihinkään lukuun. Pää-syy, joka on saanut monen luulemaan Skythat Suomensukuisiksi, ei ole muu kuin vähän yhtäläinen sointo sanoissa *Skytha* ja *Tshud*, joka todistus tosin on mitä heikoimpia.[2]) Muut ovat johtaneet *Skytha*-nimen Germanilaisesta: *Skytt* joutsimies, jotta Kreikkalaiset olisivat lainanneet tämän nimen Germanelaisilta; vahinko vain, ett'ei Kreikkalaisilla tähän aikaan näy olleen mitään tietoja Germanilaisista. Paremmalla syyllä ehkä sopinee tähän verrata Irlantilainen sana: *Scuite*, paimentolaisia, nomades, (josta myös kansan-nimi *Scoti*)[3]), ja arvata Keltat tämän Skytha-nimen antajiksi. Minun ei tarvitse muistuttaa, että kaikki semmoiset johtaukset aina liikkuvat heiluvalla pohjalla. Mitä *Skoloti*-nimeen tulee, tämä ei ole niin paljon vaivattu tutkijain alituisilla selityskokeilla. Eichhoff'in mielestä, sana Σκολότοι ei paljon eriä nimestä Σκλάβοι, jota sittemmin Byzantiolaiset kirjaniekat käyttivät Slavilaisista.[4])

Ja todella se onkin minusta melkein epäilemätöntä, että niin Skythat kuin Sarmatatkin ovat Slavilaisia. Tämän seikan luulen selkiävän, jos katsastellaan näiden kansain seuraavaa historiaa. Tosin se on turhan vähän, mitä tiedämme Ponton pohjois-rannikosta Herodoton jälkeisinä vuosisatoina. Mutta tästä hämystä astuu silmiimme muutamat tärkeät kohdat, jotka osviitoiksi kelpaavat. Näitä katselkaamme.

Ensiksi nähdään, että aian pitkään Skythat ja Sarmatat olivat joutuneet sotaan keskenänsä. Eräs Skythalainen ruhtinas häiritsi usein Bosporon Kreikkalaista valtaa

---

[1]) Ks. Ammian. Marcell. XXXI, 2. "Persae, qui sunt originitus Scythae, pugnandi sunt peritissimi."

[2]) Ks. Zeuss, Die Deutschen, siv. 284.

[3]) Ks. Meijer, Bunsenin kirjassa: Outlines of the Philosophy, I siv. 151.

[4]) Ks. Eichhoff, Hist. de la langue des Slaves, Paris 1839, siv. 3.

Taurian (Krimin) saarennossa, luultavasti ensimäisen Punilais-sodan ja Mithridates Suuren välisellä aialla. Sarmataen naiskuningas Amala pyydettiin avuksi ja karkasi äkkiä Skythaen päälle. [1]) Kului sitten aikoja taas, joista ei historia puhu mitään, niin Bosporon kuningas Pairisades viimein väsyi lähikansojen alituisiin häirityksiin ja heitti koko valtakuntansa Mithridates Suurelle, noin v. 94 e. Kr. [2]) Tämä alkoi Ponton-takaisia kansoja valloittamaan, löi Roxolanit, jotka näyttävät olleen Sarmataen sukua [3]), ja veti liittoonsa sekä Sarmatat että heidän heimonsa Jazygit. [4]) Mutta kun Straboni tässä tilassa mainitsee Skythojakin, se nimitys hänellä jo on jotenkin epävakaista. [5]) Vastaisina aikoina ymmärretään sillä nimellä eroituksetta kaikenmoisia koillis-Euroopan kansoja, jotka osaksi eivät ollenkaan tule muinaisten Skythaen sukuun. [6]) Näyttää siis ikäänkuin Skythaen kansa olisi hävinnyt, ja koska nyt heidän entisillä aloillaan Sarmatat alkavat näkyä, niin että entinen nimitys "Skythia" vähitellen muutetaan "Sarmatia'ksi [7]), on todennäköisintä, että Sarmatat olivat voittaneet ja omaan nimeensä yhdistäneet entiset heimolaisensa, Herodoton-aikaiset Sko-

---

[1]) Ks. Polyain. VIII 56.

[2]) Ks. Strab. VII siv. 310.

[3]) Ks. Strab. VII, sivv. 306, 307.

[4]) Appian, Mithrid. 69. — Että Jazygit olivat Sarmatoja todistaa Straboni, VII siv. 306: "οἱ Ἰάξυγες Σαρμάται"; sekä Plinio, IV 12: "Jazyges Sarmatae."

[5]) Ks. Strab. VII 309—311. Hän nimittää esm. Taurit Σκυθικὸν ἔθνος.

[6]) Ks. Trebell. Pollio, Claudii vita, 6: "Scytharum diversi populi, Peucini, Trutungi, Austrogothi, Virtingui, Sigipedes, Celtae etiam et Heruli"; — vita Gallieni patris, 6: "Scythae autem, hoc est pars Gothorum." Wertaa: Capitolin., Gordianorum vitae, 29, 30, ja Maximi et Balbini vitae, 16.

[7]) Straboni, VII siv. 306, asettaa Istron ja Tyraan välille Getaen erämaan, sitten itään päin Tyrigetat, Jazygi-Sarmatat, Basilei'it ja Urgit. Mela sanoo, I, 3: "ab Gallia Germani ad *Sarmatas* porriguntur,

lotit.[1]) Tämmöistä tapausta näyttää Diodorokin, vaikka aikaa ilmoittamatta, todistavan, sanoen, että muka Sarmatat olivat Skythianmaata hävittäneet, perin-juurin teloittaneet voitetut ja muuttaneet isomman osan sitä seutua erämaaksi.[2])

Tähän eivät Sarmatat vielä pysähtyneet, vaan kumminkin isoin osa heitä eteni Istron eli (kuten Romalaiset nimittivät) Danubion (Tonavan) rannalle, missä alkoivat nykyisestä Unkarista häiritä Roman vallan rajaa. Nimellä: "Jazyges Sarmatae" tuntee heidät jo Plinio vanhempi näillä tienoilla, ja Sarmata-nimellä heitä sitten mainitaan osallisina Markomannien sodassa[3]), jonka perästä he kaksi vuosisataa läpitsensä rosvo-retkillään häiritsevät Romalais-vallan sen-puolisia maakuntia[4]), kunnes Hunnilais-tulva heidät aiaksi upottaa. Tämän tulvan tauottua, Sarmatat taas nousevat näkyville. Svevilaisten apulaisina heidän kuninkaansa Beuga ja Babai taistelevat Itä-göthiläisiä vastaan[5]), ja muutama vuosi myöhemmin sama Babai rosvoilee Mœsiassa ja valloittaa Singidunon, mutta saapi äkkiä Göthiläiset päällensä ja kaatuu tässä kähäkässä.[6]) Vielä kerran tapaamme Sarmatoja Göthiläisten tiellä, kun Theodorik v. 488 j. Kr. viepi kansansa Italiaan[7]), ja 80 vuotta myöhemmin heitä joku osa näyttää

---

illi ad Asiam"; mutta II, 1: "Ister *Scythiae populos* a sequentibus dirimit." Ptolemaio siirtää *Scythia*-nimen itäiselle puolelle Wolgaa, ja kutsuu Germanian-ja-Wolgan välisen maan *Sarmatiaksi*.

[1]) Plinion sanat nähtävästi niin ovat ymmärrettävät: "Scytharum nomen usquequaque transiit in Sarmatas atque Germanos; nec aliis prisca illa duravit appellatio, quam qui extremi gentium harum ignoti prope ceteris mortalibus degunt." Hist. nat. IV, 12.

[2]) Ks. Diod. Sic. II 43.

[3]) Ks. Dio Cass., 71; Capitolin., vita Marc. Aurelii, 17, 22, 25, 27.

[4]) Ks. Hist. Augustae, passim, ja Amm. Marcellinus, passim.

[5]) Ks. Jornandes, de reb. Get. 54; Beuga ja Babai kutsutaan apulaiskuninkaiksi (regibus auxiliariis), joka todistanee että Sarmatat eivät olleet itsenäisiä.

[6]) Ks. Jornand., de reb. Get., 55.

[7]) Ks. Amédée Thierry, Recits de l'hist. Rom., Paris 1860, siv. 442.

seuranneen Longobardien kanssa Italiaan.[1]) Mutta tämän perästä heidän nimensä häviää. Oliko itse kansakin riutunut, hukkunut, tai muuttanut takasin itäisille seuduille? Semmoista ei historia millään lailla te'e todennäköiseksi. Juuri tähän aikaan oli uusi nimitys alkanut kaikua maailmassa, — nimi: *Slavit*, *Slovenit*, *Sklabenit*, joka veljesniminensä: *Antat* ja *Venedit*, tulee äärettömän avaralla alalla näkyviin ja käsittää väki-rikkaita kansakuntia.[2]) Niinkuin Sarmatat ennen, niin nyt Slavilaisetkin alkavat Tonavan seutuja hätyytellä.[3]) Että Slavilaiset vasta nyt olisivat Eurooppaan tulleet, ei historia millään näytä myöntävän. Ajatukseni on, että Slavilaiset ovat yhtä kuin entiset Sarmatat ja Sauromatat. Todistukset tässä kohden ovat mielestäni jotenkin selviä.

Prokopio antaa seuraavan tiedon: "alkuperäisesti oli Sklabenilla ja Antoilla yksi nimi; sillä molemmat kutsuttiin muinoin *Sporit*."[4]) Tämä nähtävästi väännelty nimi on

---

[1]) Paull. Diac. II 26.

[2]) Jornandes, de reb. Get., 23: "Venetos, - - numerositate pollentes. - - ab una stirpe exorti, tria nunc nomina edidere, Veneti, Antes, Sclavi." — 5: "ab ortu Vistulae fluminis per immensa spatia Venetarum natio populosa. Quorum nomina, licet nunc per varias familias et loca mutentur, principaliter tamen Slaveni et Antes nominantur." — Procop., Bell. Goth. IV 4: "ἔθνη τὰ Ἀντων ἄμετρα." Jornandes ja Prokopio, jotka molemmat kirjoittivat keskellä 6:detta vuosisataa, ovat ensimäiset, jotka mainitsevat Slavilais-nimen, ellei Ptolemaion Stavanit ja Suobenit sitä samaa tarkoita. Venediä mainitsee Itämeren rannalla sekä Plinio ja Tacito että Ptolemaiokin. Nimi ja tieto tästä kansasta lienee Romalaisille tullut Germanilaisilta.

[3]) Olletikkin Justiniano I:n hallituksen alusta; ks. Procop., Bell. Goth. III 14; Hist. arc. 18; Jornandes, de temp. success. (lopussa): "instantiam quotidianam Bulgarorum, Antarum et Sclavinorum."

[4]) Ks. Procop. Bell. Goth. III 14: "*Καὶ μὴν καὶ ὄνομα Σκλαβηνοῖς τε καὶ Ἄνταις ἓν τὸ ἀνέκαθεν ἦν. Σπόρους γάρ τὸ παλαιὸν ἀμφοτέρους ἐκάλουν, ὅτι δὴ σποράδην, οἶμαι, διεσκηνημένοι τὴν χώραν οἰκοῦσι.* Tämä kielitieteellinen arvelu ei ole mistään kotosin.

epäilemättä samaa kuin Sorbit, Serbit, Sorabit, joiden yhteinen juuri *Srb* merkitsee kansa-kuntaa. [1]) Mutta myös Sarmataen nimi näyttää lähtevän samasta juuresta *Srm*, niin että loppu *ata* olisi ainoastaan kreikkalainen pääte, samatekkuin nimessä *Γαλάτα*. Jo Plinio ja Ptolemaio mainitsevat Maiotin ja Volgan välillä: *Serbi*, *Σέρβοι* [2]), yhdessä Sarmatalaisten heimojen kanssa, ja Keskiaian Slavilaiset kirjaniekat käsittivät myöskin nimet: Sarmatat ja Serbit yhdeksi asiaksi. [3]) Näistä syistä Böhmiläinen oppinut Schafarik ensimäisessä teoksessaan Slavilaisten syntyperästä [4]) oli päättänyt, että Sarmatat ja Slavilaiset ovat samaa kansaa. Myöhemmin hän on laveasti koettanut kumota tämän ensimäisen uskonsa, tahtoen osoittaa, että Slavilaiset kaikella muotoa ovat alkuperäisiä maassaan, mutta Sarmatat muka muukalaisia, jotka idästä tullen rasittivat näitä rauhallisia maanasukkaita. "Tämä", hän lisää, "on syy siihen, että molempien kieli, tavat ja uskonto sekaantuivat yhteen, josta vielä nykyaikana jälkiä havaitaan." [5]) Hänen oppineet todistuksensa tähän luuloon ovat erinomaisen heikkoja ja risti-riitaisia [6]), ja jos tunnustaa täytyykin, että paljon puuttuu ennenkuin voimme pitää tämän kysymyksen lopullisesti ajet-

---

[1]) Ks. Schafarik, Slaw. Alterth. I, siv. 180, jossa siihen verrataan Intialainen: *serim* (natio.)

[2]) Ks. Plin. hist. nat. VI 7; Ptolem. Geogr. V 9.

[3]) Tshekkiläinen Wacerad (v. 1102 paik.) sanoo: "Sarmate -- Sirbi tum dicti", ja "Sarmathe zirbi populi"; ks. Schafarik, Slaw. Alterth. I siv. 373.

[4]) Painettu Ofen'issa 1828.

[5]) Ks. Slawische Alterthümer I, siv. 373.

[6]) Ks. K. Fr. Neumann, Die Völker des südl. Russlands, siv. 14. — Schafarikin arvelua, että muka keskiaian Jazwingit olisivat olleet Sarmatain viimeinen jäänös, on Zeuss (die Deutschen, siv. 678) kumonnut, osoittaen että ne olivat Littuan sukua. Sjögren on sitten täydellisesti todistanut Jazvingien eli Jatvägien Littualaista heimolaisuutta; ks. mémoires de l'acad. de S:t Pétersb. sixième série, IX, sivv. 161 seurr. Sarmatain Slavilaisuutta vahvistanee johonkin määrään sekin seikka, että Keski-aian kirjaniekat, muiden seassa Byzantiolaisetkin, esm. Khalkokondylas, antoivat Sarmata-nimen Slavilaisille.

tuna, ei liene kuitenkan kieltämistä, että Sarmataen ja Skythaenkin Slavilaisuus on kaikista päätöksistä todennäköisin.

Mutta jos varsinaiset Skythat ja heidän heimolaisensa Sarmatat eivät sovi Suomensukuun sioitella, ei ole asia niinkään selvä, kun puhe tulee heidän lähi-kansoistaan. Jo todennäköisyys näyttää vaativan, että meidän pitäisi löytämän Suomensukuisia kansakuntia Euroopan ja Aasian pohjoisilla raja-seuduilla. Mutta Herodoton antamat tiedot tässä kohden ovat liian köyhiä, että niiden avulla voisimme päästä selviin päätöksiin, ja mitä myöhemmät kirjaniekat tietävät asiassa mainita, on vieläkin vaillinaisempaa. Tutkijat siis ovat mielivaltansa mukaan saaneet tehdä selityksiänsä ristiin rastiin, ja tavallisesti ainoastaan joku yhtäläisyys nimien soinnossa on ollut heille osviittana. Minun ei käy kaikkia näitä luuloja ja arveluja tässä kertoella. Tahdon ainoastaan mainita, missä kansoissa on tahdottu keksiä Suomen heimoa, ja kuinka todennäköisiä syitä siihen on tuotu esiin.

Länsi-puolella Skythaen aluetta, niissä vuorimaissa, missä Maris-virta (Theiss) syntyy, siis nykyisessä Itä-unkarissa ja Transsilvaniassa, asettaa Herodoto Agathyrsit, jotka ovat muka hehkuvaisinta väkeä, kantavat paljon kultaa ja pitävät vaimonsa yhteisesti, ollaksensa kaikin ikäänkuin yhtä perhe-kuntaa, missä ei vihaa eikä kateutta olisi. Sodassa Dareioa vastaan eivät ruvenneet Skythaen liittoon, vaan vielä estivätkin näiden marssia maansa läpi. [1]) Myöskin Aristoteles heitä mainitsee, sanoen heillä ei olevan kirjoitettuja lakia, vaan heidän säilyttävän lakilauseet runoina muistossansa. [2]) Romalais-aian kirjaniekat asettavat heidät koillisempiin seutuihin, lisäten, että heillä oli tattuaamisen tapa, s. t. s. että maalasivat ihoonsa tumman-sinisiä kuvia, vieläpä tukkansakin sinillä painoivat. [3]) Nämä Agathyrsit on Vivien de Saint-Martin päättänyt samaksi kansaksi, kuin

---

[1]) Ks. Herod. IV 48, 100, 104, 125.

[2]) Aristeteles, Probl. XIX, 28.

[3]) Ks. Ukert, Geogr. der Griechen und Römer III II, siv. 419—421.

Priskon *Ἀκατιζίροι, Κατζίροι, Ἀκατίροι* eli *Ἀκαττίροι*, Jornandeen *Agazziri*, jotka asuivat alisen Volgan varrella ja myöhemmin tunnetaan *Katsarien* nimellä. Tästä syystä hän ne siirtää Suomen sukuun.[1]) Asia ei ole millään muotoa mahdoton, mutta muuta todistusta ei käy siihen löytää, kuin joku yhtäläisyys nimien soinnossa.

Neurit asettaa Herodoto Tyraan lähteille, Agathyrsien itä-puolelle ja luoteessa Skythoista. Satu, kuinka kerran vuoteensa susiksi muuttiivat, on melkein ainoata mitä heistä mainitaan. Suomensukuisiksi ei heitä ole kukaan luullut. Neurien itä-puolella asui Herodoton mukaan *Ἀνδροφάγοι* eli Ihmis-syöjät, joiden kansallisuutta ei käy millään arvata. Vielä idempänä, Tanain länsipuolella ja pohjassa Skythaen maasta, löytyi Melanklainit eli Mustatakit, joiden nimi tuli heidän vaate-parrestaan, mutta joiden kansallisuus on mahdoton aavistaakkaan. Kuitenkin oppinut Schafarik, joka ei koskaan puutu uskaliaita selityksiä, arvelee[2]) että joku Slavilainen oli oman kielensä mukaan selittänyt kansa-nimen: *Samojed*, sanoista *Sam* mies ja *Jed* syödä, josta muka Kreikkalaisille olisi tullut nimitys: *Androfagit*, ja että taas nimi: *Μελάγχλαινοι* sisältää suomenkielisen päätteen: *-lainen*, niinkuin sanoissa: Suomalainen, Savolainen. Nämä selitykset voimme kokonaan siksensä heittää.

---

[1]) Ks. Vivien de Saint-Martin, Sur les Khazars, aikaus-kirjassa: Nouvelles Annales des Voyages 1851, II sivv. 136—141. — Priscus, Excerpta de legat. (Pariisin painos), sivv. 43, 44, 55, 63. — Vivien de Saint-Martin'ille ei ole vielä siinä kyllä. Hän tahtoo Suomensukuisiksi myöskin kaksi niistä lahko-nimistä, jotka Herodoto mainitsee Skolotien seassa. *Κατίαροι* (Herod. IV 6) ovat hänestä *Katsaria*. Herodoton "kuninkaalliset Skythat", *βασιλήϊοι Σκύθαι* hän tahtoo muuttaa *Barsilei'iksi*, nojaten Mooses Khorenelaiseen (Hist. de l'Arménie II 40—62), joka mainitsee Kazirit ja Barsilei'it yhdessä, sekä Theofaneen Khronografiaan (p. 298), jossa sanotaan Kazarien tulleen Berzelian maasta, vieläpä Theofylakto Simokattaan (VII 8) ja Nikeforo Kallistaan, jotka vielä vuonna 555 j. Kr. löytävät Barselt (eli Sarselt) alisen Volgan tykönä.

[2]) Ks. Slawisch. Alterth. I 294, 295. Edellisestä arvelusta hän kuitenkin lisää: "doch gebe ich auf diese Bemerkung nicht gerade viel."

Toisella puolen Tanaita oli Herodoton mielestä jo Aasian maan-osaa, missä Skythaen rinnalla asui Sarmatat, Maiotin lahden-pohjasta 15 päivänmatkaa pohjaseen. Heitä ylempänä metsäisessä maassa asuivat *Budinit*, nähtävästi Melanklainien rinnalla ja itä-puolella. [1]) Nämä Budinit ovat muka lukusaa kansaa, sen maan alkuväestöä (αὐτόχϑονες), kaikilla vaalean-siniset silmät ja puna-keltainen tukka. [2]) Elannostaan ovat paimentolaisia ja ovat muka ainoat täinsyöjät näillä mailla. [3]) Heidän metsissään löytyy iso järvi sekä soita ja ruovostoa, ja siinä saukkoja, majavia sekä eräitä eläimiä, joilla on nelikulmaiset kasvot ja joiden nahka käytetään turkiksiksi mutta munoset lääkkeeksi. Budinien seassa asuu toinenkin kansa, nimeltä *Gelonit*, puisessa kaupungissa. Nämä ovat Herodoton mielestä alkuperäänsä Kreikkalaista siirtokuntaa, puhuvat Kreikkaa ja Skythan-kieltä, josta Budinien puhe kokonaan eriää, ja viljelevät maata. "Kreikkalaisten on tapa", arvelee Herodoto, "kutsua Budinitkin Geloneiksi, joka ei ole oikein." [4]) Tämä tapa kuitenkin jäi pysymään myöhemmillä kirjaniekoilla, jotka eivät muutoin mitään tarkempia tietoja lisää. [5])

---

[1]) Ks. Herod. IV 21. 123, 125. Päivä-matkan Herodoto (IV, 101) arvelee 200:ksi stadioksi, s. t. s. 33 uudeksi virstaksi, jotta 15 päivänmatkaa olisi noin 50 peninkulmaa. Koska Skythaen alue ylöttyi 20 päivänmatkaa Ponton rannalta pohjaseen, niin Melankhlainit ja Budinit tulevat jotenkin toistensa tasalle.

[2]) Ks. Herod. IV 108: "ἔϑνος - - γλαυκόν τε πᾶν ἰσχυρῶς ἐστὶ καὶ πυῤῥόν."

[3]) Ks. Herod. IV 109: "φϑειροτραγέουσι μοῦνοι τῶν ταύτῃ." Vertaa Ukert, Geogr. III II, siv. 538.

[4]) Ks. Herod. IV 108, 109, 123.

[5]) Aristoteles ja useat muut puhuvat, että Gelonien maassa löytyi "Tarandos" niminen, häränkokoinen, mutta peuran-muotoinen metsänotus, joka osasi karvansa muuttaa ja siitä syystä oli vaikea pyytää; ks. Ukert, Geogr. III II, siv. 540. Vertaa tähän Kalevalan "Tarvas", jolla Taka-Lappi kynti, samate kuin Pohjola porolla. Ammiano Marcellino (XXXI 2, 14) juttelee: "Post quos (Neuros) Budini sunt, et Geloni perquam feri, qui detractis peremptorum hostium cutibus indumenta sibi equisque tegmina conficiunt, bellatrix gens."

Näissä Budineissa ovat uudemmat tutkijat luulleet keksivänsä milloin mitäkin kansallisuutta. Mannert pitää heidät Saksalaisten esi-isinä [1]), Schafarik taas selvinä Slavilaisina [2]), ja molemmille on Budinien siniset silmät ja keltainen tukka varmana tuntomerkkinä. Täin-syöminen heitä kuitenkin kuvottelee, jotta he Ritterin mukaan [3]) koettavat sen kääntää mänty-käpyjen syönniksi. Sitä vastoin Vivien de Saint-Martin vähintäin yhtä hyvillä syillä lukee Budinit Suomen-sukuun, verraten heidän nimensä Votjakien nimeen, jonka vartalo on *Vot*, *Udy*. [4]) Silminnähtävästi on tässä kohden mahdoton päästä täyteen selkoon. Täin-syömisen suhteen sopii muistuttaa, että Bashkirit 10:nnella vuosisadalla pitivät täit herkkuinansa [5]), ja että vielä meidän aikoina Lappalaisten on tapa aina aamusin pureksia vaatteidensa saumoja, surmatakseen mitä niihin yön kuluessa on kokoontunut. Tämmöinen askare, jonka Lappalainen toimittaa kaikkein nähden ujoksumatta, lienee Budineillakin ollut tavallinen. [6]) Mutta tämä ei muuta todista, kuin että Budinit ruokottomuudessa olivat Lappalaisten vertaisia.

Jota edemmäksi koilliseen tullaan, sitä todennäköisempi meidän on tavata Suomensukuisia kansoja, mutta samassa määrässä myös tiedot ovat vielä enemmin vaillinaiset ja sadun-voitteiset. Herodoton arvata oli koko suunta Neurien, Androfagien ja Melanklainien pohjois-puolella autiota erämaata, jossa Skythat sanoivat ilman olevan täynnä höyhe-

---

Klaudiano (in Rufinum I 313) sanoo Gelonien tattuaavan: "Membraque qui ferro gaudet pinxisse Gelonus." Mutta nämä viimeisen Romalaisaian kirjaniekat eivät ole luotettavia, puhuessaan Skythian oloista.

[1]) Mannert, Geogr. der Griechen und Römer, Germania, sivv. 17 seurr.

[2]) Slaw. Alterth. I, sivv. 184 seurr.

[3]) Ks. Ritter, Vorhalle, Berlin 1820, siv. 459. — Vertaa tästä Ukert, Geogr. III II, siv. 538; ja Herod. IV 168.

[4]) Ks. Annales des Voyages 1851, II siv. 141, ja 1854, IV siv. 166. Myös A. J. Lindström, Om Finska Folkvandr., Åbo 1848, sivv. 56, 63, päättää saman.

[5]) Ks. D'Ohsson, Des peuples du Caucase, Paris 1828, siv. 130.

[6]) Ks. A. Andelin, Kertomus Utsjoen pitäjästä, Suomi 1858, sivv. 204, 205.

niä. [1]) Mitä Hyperbore'ista eli Pohjan-takalaisista tarueltiin, ei Herodoto usko ensinkään. [2]) Pohjois-puolella Budinien maata hän tietää olevan erämaata seitsemän päivän matkaa, jonka perästä seurasi koillisessa tai itäisessä suunnassa suuri ja omituinen metsästäjä-kansa, nimeltä *Thyssagetat*, joiden maassa muka Tanai ja Oaro (Wolga?) sekä kaksi muutakin jokea syntyivät. [3]) Nimi, joka myöhemmin kirjoitettiin myös *Tussageta* ja *Thyrsageta* [4]), vivahtaa Skandinavian satujen Thursiin eli Thussiin, mutta ei kylläksi todista. Thyssagetain vieressä, nähtävästi itäisellä puolella, asui näillä seuduin toinenkin metsästäjä-kansa, nimeltä *Jȳrkat*. Maa oli metsäinen ja Jyrkain metsän-käynti tehtiin sillä lailla, että mies joutsenensa istui puussa väijyksissä ja hevonen maassa makasi mahallansa; kun otusta oli ammuttu, mies kohta sitä hevosella ja koiralla ajamaan. Jyrkaen ylä-puolella itää kohden asui eräs Skythalainen siirtokunta. Heihin saakka on muka lakeutta, mutta nyt alkaa kivi-koloinen maa, jossa asuu kalju-päitä ihmisiä, nimeltä *Argippai'it*, lättä-nenäiset ja suurilla sasupäillä, elättäen henkensä eräästä puusta, jonka Herodoton kertomus antaa arvata tuomeksi. Tämä kansa pidetään pyhänä, ei kärsi keltään vääryyttä eikä kanna mitään sota-aseita, vaan ratkaisee muiden kansain riitoja. Näihin saakka on muka maa hyvin tunnettu; sillä siellä käydään kauppaa Ponton rannalta, ja Skythat, jotka sinne lähtevät, tarvitsevat seitsemän tulkkia seitsemää eri kieltä varten. Mutta ylempänä näitä kalju-päitä on korkeita vuoria; ja mitä Argippai'it juttelevat, että muka vuorissa asuu vuohi-jalkaista väkeä ja sitäkin ylempänä ihmisiä, jotka kuus-kuukautista unta vetävät, se kaikki Herodotonkin mielestä pelkkää tarua. Sitä vastoin hän varmaan tietää, että kalju-päiden itäpuolella asuu *Issēdonit*, ja vasta-

---

[1]) Ks. Herod. IV 17, 18, 20, 7. Itse hän selittää nämä höyhenet lumihahtuviksi, IV 31.

[2]) Ks. Herod. IV 32.

[3]) Ks. Herod. IV 22, 123.

[4]) Ks. Ukert, Geogr. III II siv. 542.

päätä Issedoneja (idässäkö vai etelässä) hän assettaa *Massagetat*, joiden maa oli itäpuolella Kaspian-merta, pohjoispuolella Oxoa tai Jaxartesta. [1])

Mela [2]) ja Plinio [3]), jotka seuraavat Herodoton tietoja, mainitsevat vieretysten, edellinen: *Thyssagetat*, *Jyrkat* ja erämaan takana *Arimphae'it*, jälkimäinen taas: *Tussagetat*, *Turkat* ja erämaan takana *Arimphae'it*. Käsikirjoissa luetaan Plinion tykönä eri muotoja: Turcae, Thircae, Etyrcae. Schafarik tahtoisi Herodotonkin tykönä lukea, ei Ἰύρκαι, kuin Τύρκαι, mutta käsikirjat eivät salli senlaista muutosta. [4]) Mahdotonta ei ole, että Jyrkaen nimi olisi jotenkin samaa kuin nimi *Jughor* eli *Uigur*, *Ughor*, joka näyttää vanhimpaan aikaan yhdessä käsittäneen Suomen ja Turkin suvut heidän muinaisilla asun-sioillaan Irtish'in, Ob'in ja Jenesein lähteillä. [5]) Sitä vastoin Herodoton Argippai'it (Ἀργιππαῖοι, muutamissa käsikirjoissa, Ὀργιεμπαῖοι, Melan ja Plinion tykönä: Arimphaei) eivät nimellänsä anna mitään osviittaa, mutta heidän ulkomuotonsa antaisi arvata Mongolilaista sukua.

*Issēdon*ien kansallisuudesta ei Herodoton kertomus anna mitään selkoa. Kun mieheltä isä kuolee, silloin sukulaiset kokoontuvat, keittävät kuolleen lihat lampaan-lihan kanssa

---

[1]) Ks. Herod. IV 22—25, I 201 seurr.

[2]) Ks. Mela, I 19, 20.

[3]) Ks. Plin. Hist. nat. VI 7.

[4]) Ks. Schafarik, Slaw. Alterth. I siv. 297; Nouvelles Ann. des Voyages 1854, IV siv. 166.

[5]) Ks. Castrén, Ethnolog. Föreläsn. [Nord. Res. och Forskn. IV], Helsingfors 1855, sivv. 107, 108. Samaan lukuun on tahdottu viedä myös ne Οὖργοι, jotka Straboni (VII siv. 306) mainitsee yhdessä Basilei'ien ja Jazygi-Sarmatain kanssa. Mutta todennäköisintä on, että on luettava Γεωργοί, Herodoton "maanviljeljät Skythat" (IV 18), samatekkuin Basilei'it ovat Herodoton "kuninkaalliset Skythat." Päinvastoin tahtoo K. Neumann (Die Hellenen im Skythenlande, I siv. 178) luulla Herodotonkin Σκύθαι γεωργοί huonoksi kreikannokseksi sanasta Οὖργοι.

yhdessä ja pitävät siitä peijais-aterian.[1]) Mela ja Plinio eivät mitään tietoa lisää ja Ptolemaio heidät asettaa kaukaiseen itään, missä hän Imaon takana mainitsee kaksi Issedon-nimistä kaupunkia.[2]) Issedonien ylä-puolella mainitsee Herodoto vielä yks-silmäisiä ihmisiä, jotka Skythaen kielen mukaan kutsuttiin Arimaspit (Ἀριμασποὶ); *arima* on muka sillä kielellä yksi, ja *spu* silmä. Näistä oli jo ennen kertonut runoilija Prokonnesolainen Aristeas, ja myöhemmät heitä tuolloin tällöin mainitsevat.[3]) Nimessä on Iranilainen sointo (*asp* Zendin kielessä hevonen), ja Diodoro heitä sekoittaakin Iranilaisten Ariaspaen kanssa, vieläpä toisessa paikassa kutsuu Zoroasterin (Ζαθραύστης) Arimaspien la'inlaatijaksi.[4]) Koko kansa kuuluu oikeastansa tarujen valtakuntaan; itse Herodotokin muistuttaa, että hänpä ei usko yks-silmäisiä ihmisiä löytyvän. Pelkkää tarua ovat nuo kullan-vartiat Gripit, Arimaspien pohjois-puolella, joilta nämä jälkimäiset sanottiin ryöstävän tätä kallista metallia.[5]) Näitäki ylämpänä, itse pohjoisen valtameren rannalla oli Aristeas maininnut nuo satujen mainiot Hyperbore'it, jotka kuitenkin jo Herodoto pitää olemattomina.[6]) Pintapuolisin silmäys osoittaa, ett' ei historia eikä kansa-tiede voi näistä jutuista ensinkään kostua.

Kaspian-meren itä-puolisista kansoista oli Herodoto saanut tietonsa Persian puolelta. Hän mainitsee siinä Mas-

---

[1]) Ks. Herod. IV 25.

[2]) Nimittäin Ἰσσηδὼν Σκυθικὴ, ja Serikassa Ἰσσηδὼν Σερικὴ. Kansan nimi muutoin kirjoitetaan monella tavalla: Ἰσσήδονες, Ἐσσήδονες, Ἀσσέδονες. Ks. Ukert, Geogr., III II, siv. 569.

[3]) Ks. Herod. IV 13, 27, III 116; Ukert, Geogr. III II, siv. 406 seurr.

[4]) Ks. Diodor. Sic. XVII 81, I 94. — Plinion sanat (VI 17): "Arimaspi antea Cacidari", eivät anna mitään selkoa.

[5]) Ks. Herod. III 116, IV 13. Gripit (Γρύπες, gryphes) luultiin olevan nelijalkaisia lintuja, ko'oltansa kuin susi, jalat ja kynnet niinkuin jalopeuralla; sulat olivat selässä mustia, rinnassa punaisia, siivissä valkoisia. Ks. Ukert, III II, siv. 411.

[6]) Ks. Herod. IV 13, 32 seurr.; Ukert, Geogr. III II, siv. 393 seurr.

sagetat ja Sakat. *Massagetat* asuivat pohjoispuolella Araxesta, joka tässä on joko Oxo tai Jaxartes, elivät paimentolaisina ja kalastajina vankkureissaan ja olivat muutoinkin tavoilta ja pukuimelta Skythaen kaltaisia. Vaimojansa pitivät jotenkin yhteisesti ja vanhuksensa teurastivat ja söivät, keittäen heidän lihansa muun lihan kanssa. Heidän ainoa jumalansa oli aurinko ja sille he uhrasivat hevosia. [1]) Tämä viimeinen seikka, jonka voimme pitää ikäänkuin pakanallisena Zend-uskontona, näyttää osoittavan sukulaisuutta Iranilaisten kanssa. Nimestä arvaten on heitä koetettu tehdä milloin Arjalaisiksi milloin Turanilaisiksi. *Sakoista* tietää Herodoto kovin vähän mainita, sanoo vain, että muka Persialaiset kutsuivat kaikki Skythat (s. t. s. kaikki pohjanpuolisit kansat) *Saka*-nimellä, ja nimittää Xerxeen sotalaumassa: "Skythalaiset Sakat" (*Σάκαι δὲ οἱ Σκύθαι*), jotka hän myöskin kutsuu: *Σκύθαι Ἀμύργιοι* eli Persialaisten puheen mukaan *Σάκαι*. [3]) Nämä Sakat, joiden vaate-partena mainitaan roima-housut ja pysty-huippuiset hytyrät, olivat Persian alamaisia ja kuuluivat 15:nteen satrapi-kuntaan. [4]) Herodoton antamat tiedot saavat täydellisen vahvistuksen Persian kuningasten kalliokirjoista. Dareion kirjoitus Nakshi-Rustam'issa luettelee valtansa alamaisina Sattagydian, Gandarian ja Indian jälkeen: *Sakâ Humargâ* (Assyrialaisessa käännöksessä: Nammirri *Umurga*) ja *Sakâ Tigrakhudâ* (sanan Tigrakhudâ arvelee Oppert merkitsevän joutsimiestä, sagittarius), vieläpä edempänä Kappadokian, Sapardan

---

[1]) Ks. Herod. IV 201—216. Staboni, joka (XI siv. 517) mainitsee pian yhtäläistä tapaa Baktrialaisilla, kutsuu sen Skythalaiseksi; mutta Skythalaisuus ei hänen suussaan merkitse muuta kuin raakuutta.

[2]) Ks. Ad. Pictet, les Origines Indo-Européennes I, Paris 1859, siv. 83; joka osaksi seuraa J. Grimm'iä (Gesch. der Deusch. Sprache), arvaten Getat, Gothit ja Massagetat yhdeksi suvuksi, samatekkuin Dakit, Danit ja Dahat. — Oppert, Expéd. en Mesopotamie, II, siv. 96, koettaa selittää Massageta-nimen Kasdoskytha-sanoista *Sak* pää ja *Gatu* ihminen.

[3]) Ks. Herod. VII 64.

[4]) Ks. Herod. III 93.

(läntisen Vähä-aasian) ja Jonian jälkeen: "*Sakat* (Nammirrit), *jotka asuvat meren takana*", joita sitten seuraa Iskudur (Skodros, Trakia) ja palmikon-kantajat Jonialaiset (Euroopan Kreikkalaiset). [1]) Meillä on siis tässä sekä Herodoton Σκύθαι Ἀμύργιοι että Pontonkin-takaiset Skolotit, vieläpä eräs kolmaskin laji, jota kirjaniekat eivät mainitse. Selvästi myöskin nähdään todeksi, että Persialaiset antoivat *Saka*-nimen kaikille pohjan-seutujen paimentolaisille. Mutta alkuperäänsä tämä nimi lienee kuulunut ainoastaan siihen Suomensukuiseen kansaan, joka muinaisuuden aikoina vallitsi Assyriassa ja Mediassa, ja sen heimoa olivat luultavasti Persian-vallankin aikana Oxon-puoliset Sakat, mutta ei millään muotoa Ponton-takaiset Skolotit. [2])

Herodoton jälkeiset kirjaniekat lisäävät muutamia tietoja, jotka ansaitsee mainita, jos kohta eivät anna selkoa näiden kansain sukuperästä. Ktesias, Diodoro ja muut juttelevat Sakalais-vaimojen urhollisuudesta. [3]) Straboni muistuttaa, että entiset Kreikkalaiset olivat kutsuneet kaikki kansat itäpuolella Kaspian-merta Sakoiksi ja Massagetoiksi, mutta eivät ole niistä mitään luotettavaa tienneet. Itse hän mainitsee lähinnä Kaspian-merta *Dahat* (Δάαι), idempänä Sakat ja Massagetat, kuitenkin muistuttaen, että erityisillä lahoilla oli eri nimensä. [4]) Sakoista hän erittäin kertoo, että he ennen muinoin ovat tehneet yhtäläisiä retkiä etelämpiin maihin kuin mitä Kimmereistä jutellaan; he ovat Baktrian valloittaneet sekä Armeniata paraimman osan, joka heistä sai nimen: Sakasene, vieläpä ovat retkeilleet Kappadokiaan ja Ponton-maakuntaan saakka. [5]) Tässä maineessa voimme kentiesi nähdä jonkun hämärän muiston Suomensuvun muinaisesta mahtavuudesta.

---

[1]) Ks. Oppert, Expéd. en Mesopotamie, II siv. 164 seurr.

[2]) Vertaa mitä olen I:sessä luvussa (sivv. 7, 19) puhunut Sakoista, ja tässä luvussa (sivv. 49, 54) Skoloteista.

[3]) Ks. Ukert, Geogr. III II, sivv. 577, 578.

[4]) Ks. Strab., ed. Casaub., XI, siv. 507, 511.

[5]) Ks. Strab. XI, siv. 512.

Olen edellisessä koettanut tutkia ne tiedot, mitkä historian isä, Herodoto, antaa koillisen Euroopan ja luoteisen Aasian alalta, lisäten myöhempien karjaniekkojen maineita, missä ne jollakin lailla valaisevat Herodoton kertomusta. Lukija on jo näistä maineista voinut havaita, kuinka vähän valoa seuraavat aiat lisäsivät. Oikeastansa ei kukaan myöhemmistä näy niinkään tarkasti tunteneen Skythaen maata ja niiden lähi-kansoja, kuin Herodoto oli tuntenut, ja tästäpä tapahtui, että kun uusia kansoja ja kansa-nimiä aikaa voittaen tuli kuuluviin, kuitenkin Herodotonkin mainitsemat nimet tavallisesti näiden rinnalla ja seassa kertoeltiin, vaikk'ei ollut selvä tieto, kuinka näitä vanhoja ja uusia nimiä oli sioittaminen ja sovittaminen. Runoniekat tähän vielä hämmennystä lisäsivät, käyttämällä nämä hämärät tiedot runollisiin tarkoituksiin. Itse Ponton ranta-maastakin alkoi käsitys käydä yhä himmeämmäksi. Jo Aristoteles luuli Tanain olevan Araxeen haarana [1]) ja useat pitivät Tanain ja Jaxarteen yhtenä jokena. [2]) Seneca't sekoittivat Tanain ja Danubion [3]), ja Ovidio Tomissa ollessaan puhkesi:

"Eempänä muuta ei oo, kuin kylmät ja autiot pohjan;
Voi, kuin maaliman on ääri jo lähellä tääll'!" [4])

Syy tähän karttuvaan tietämättömyyteen on etsittävä siinä metelisessä tilassa, jonka alttiiksi Ponton pohjois-rannikko oli joutunut. Tällä alalla, missä sitten lopulla 4:ttä vuosisataa se niinkutsuttu Suuri Kansain-vaellus otti alkunsa, vallitsi jo sitä ennen suuria mylläyksiä; Kreikkalaiset kauppapaikat, joiden kautta ennen oli tullut tietoja näiltä mail-

---

1) Ks. Arist., Meteorol. I 13.

2) Ks. Ukert, Geogr. III II, siv. 195 seurr.

3) Ks. L. Sen., quaest. nat. VI 7: "Danubius - - Europam Asiamque disterminans." — Sen.. Troad. v. 8, 9. "Qui frigidum septena Tanaim ora pandentem bibit."

4) Ks. Ovid, Trist. III IV, vrss. 51, 52:
"Ulterius nihil est nisi non habitabile frigus;
Heu! quam vicina est ultima terra mihi!"

ta, hävitettiin toinen toisensa perässä, ja maan asukasten raakuus esti kaikki tieteilemiset. [1])

Mutta tästä hämärästä kajottaa kuitenkin muutamia uusia kansa-nimiä, joita meidän tulee järjestänsä tutkiella. Ne ovat Bastarnat, Roxolanit, Alanit, Aorsit ja Sirakit.

V. 178 paik. kuuluu ensimäinen maine *Bastarnoista*, jotka silloin lähettivät Perseon avuksi 20,000 miestä ja seuraavinakin aikoina kehutaan sotaiseksi kansaksi. Heidän asuin-paikkana oli länsi-puolisen Skythian sisämaat, osa heitä myöskin asui Peuken saaressa Danubion suussa, kantaen siitä nimen: Peukinit, mutta mistä olivat tulleet ja mihinkä aikaan, ei mainita; maan vanhoja asukkaita eivät ainakaan olleet. [2]) Kun Auguston aiasta paremmin oli tultu tuntemaan Germanilaisia, havaittiin myös, että Bastarnat olivat niiden sukua; he olivat muka Germanilaisten rajakansana, kieleltä ja tavoilta niiden kaltaisia, ja jos ei käynyt heitä täysinä Germanilaisina pitää, lienee syynä se, että naimisilla olivat Sarmatalaisuutta sekaansa ottaneet. [3])

Roxolanit taas näyttävät olleen Sarmataen sukua. Heitä mainitaan ensikerta Mithridates Suuren aikana ja asuvat sydänmaassa Borystheneen ja Tanain välillä. Straboni, joka nämä tiedot antaa, sanoo ei tietävänsä, asuneeko Roxolanein pohjois-puolella enää ketään. [4]) He elivät paimentolaisina vankkureissansa ja olivat ankaria sotilaita, varsinkin ratsuväkenä. Tacito, joka kertoilee heidän v. 79 j. Kr.

---

[1]) Ks. Strab. XI siv. 493. — Dioskuriaassa, Ponton koillisrannalla, kävi kauppaa 70, muutamat sanoivat 300, kansakuntaa, "πάντα δὲ ἑτερογλῶττα"; ks. Strab. XI, siv. 498; vert. Plin. Hist. Nat. VI 5.

[2]) Ks. heistä Ukert, Geogr. III I, siv. 426 seurr., III II, sivv. 427, 428. Skymno Khiolainen (Fragm. 50) heidät kutsuu ἐπήλυδες.

[3]) Ks. Strab. VII, siv. 306; Plin., hist. nat. IV 14, 25, 28; Tac., Germ. 46. — Että likaisia olivat, mainitsee Tacito; muutoin kuuluu, että heillä ei ollut maanviljelystä eikä karjanhoitoakaan, vaan sota ainoana elatus-keinona; ks. Plutarch., Paul. Aemil. 12. — Raakuus tai sivistys ei ole mikään kansallisuuden tuntomerkki.

[4]) Ks. Strab. VII, sivv. 294, 306.

samonneen jäätyneen Danubion yli, kutsuu heidät Sarmatoiksi.[1]) Heidän kansallisuudestaan ovat tutkijat arvelleet sinne tänne, mutta Suomensukuisiksi ei käyne heitä arvata. Schafarikin luulo, että olivat Alanien heimoa, perustaihen paljaasen nimi-sointoon [2]), ja vielä kummallisempi on verrata toisiinsa Roxolanit ja suomenkielen Ruotsalaiset, kuten Rud. Keyser tekee.[3])

Jotenkin samaan aikaan kuin Roxolanien nimi ilmaantuu, tavataan itäpuolella Tanaita ja Maiotin järveä *Aorsit* ja *Sirakit*. Nämä Strabonin mielestä ovat pakolaisia niistä Aorseista, jotka ylempänä pohjassa asuvat. Farnakeen hallitessa Bosporon valtaa, oli Sirakien kuningas Abeako varustanut 20,000 ratsumiestä, mutta Spadines, Aorsien kuningas, 200,000, ja ne Aorsit, jotka ylempänä asuvat, vielä enemmän. Heidän valtansa alla on isoin osa Kaspian meren rannikkoa. Kameleillansa he käyvät kauppaa, ottaen vastaan Intian ja Babylonian tavarat Medialaisilta ja Armenialaisilta. Itse he ovat rikkaita ja kantavat kultaa.[4]) Pliniokin mainitsee Aorsia useassa kohden ja kerran myöskin Sirakit, mutta asuntopaikat hän määrää sekavalla tavallaan.[5]) Tacito tuntee "Adorsit" ja Sirakit itäpuolella Tanaita[6]), ja Ptolemaio mainitsee Aorsia kahdessa paikassa, Euroopassa Agathyrsien vieressä ja Aasiassa Jaxarteen ja Wolgan välillä.[7]) Heidän kansallisuudestaan ei anneta

---

[1]) Ks. Tac. Hist. I, 79. Myös Peutingerin taulut panevat Tyraan seuduille "Roxulani Sarmatae"; ks. Bertius Beverus, Theatrum, Geographiæ Veteris, Amsterd. 1619.

[2]) Ks. Slaw. Alterth. I siv. 342.

[3]) Ks. Saml. til det Norske folks sprog og historie VI, Christiania 1839: Om Nordmændenes herkomst. — Keyser myöntää Roxolanit Sarmatoiksi ja Sarmatat Slavilaisten esi-isiksi (siv. 423); mutta kohta sen jälkeen vetää Roxolanit Skandinavian sukuun!

[4]) Ks. Strab. XI, siv. 506. Lause: "niistä Aorseista, jotka ylempänä pohjassa asuvat", on kuitenkin epäyksen alainen.

[5]) Ks. Plin., Hist. nat. IV 18, 25, 26, VI 18.

[6]) Ks. Tac. Ann. XII 15, 16.

[7]) Ks. Ptol., Geogr. III 5, VI 14.

tietoa. Aorsien nimessä on moni luullut löytävänsä nykyaian Ersalaiset, jotka ovat Mordva-kansan toinen lahkokunta. [1]) Asia ei ole mahdoton, mutta vaikea toteen näyttää. Samalla tavalla on tahdottu tehdä Sirakitkin Suomensukuisiksi, verraten heidän nimensä Syrjäänien nimeen (Syrjäläiset, Syrjakit); ja tämäkin arvelu on mielestäni kyllä todennäköinen.

Paljoa mahtavamman historiallisen sian ottavat *Alanit*, jotka vasta tulemme tapaamaan suuressa kansain-vaelluksessa. Ainakin Vespasianon aioista asti heitä tavataan Tanain ja Maiotin seuduilla, mistä useita kertoja karkaavat Kaukaso-vuoren yli. [2]) Mutta jo paljoa aikasemmin, noin v. 120 e. Kr., näyttävät Kiinalaiset heidät tunteneen luoteisessa Sogdianassa lähellä suuria nevoja (luultavasti Aralin seuduilla), ensin nimellä An-thsai eli Jan-thsai, sitten 1:sellä ja 2:sella vuosisadalla j. Kr. nimellä A-lan-na. [3]) Waalea tukka, siniset silmät ja ko'okas varsi oli Kiinalaisten mukaan tämän kansan tuntomerkit, ja yhtäläisen kuvan antaa Ammiano Marcellino hänen aikaisista Alaneista. [4]) Tämä historioitsija, joka heistä tekee lavean selityksen [5]), kuvai-

---

[1]) Ks. J. A. Lindström, Om Finska Folkvandringar, siv. 43. — Eichwald, die Alte Geographie des Caspischen Meeres etc. Zweite Abth. siv. 358.

[2]) Ks. Ukert, Geogr. III II, siv. 550 seurr. — Straboni ja Mela eivät heitä mainitse, (ellei edellisen Ἀσπουργιανοὶ, As-burg-ilaiset, jotka asuivat itäpuolella Fanagoriaa, ole samaa sukua), mutta Josefo (Bell. Jud. VII 7), Dionysio Periegetes, Plinio ja Ptolemaio. Wiimeinen, joka usein kertoo samat nimet Euroopassa (Sarmatiassa) ja Aasiassa (Skythiassa), kutsuu edellisessä heidät *Alauniksi*.

[3]) Ks. Vivien de Saint-Martin, Etudes Ethnographiques et Historiques, I: Les Alains [Nouvelles Ann. des Voyages 1848 III, siv. 129 seurr.].

[4]) Ks. Amm. Marc. XXXI 2, 21: "Proceri autem Alani paene sunt omnes et pulchri, crinibus mediocriter flavis, oculorum temperata torvitate terribiles, et armorum levitate veloces. Hunnisque per omnia suppares, verum victu mitiores et cultu."

[5]) Ks. Amm. Marc. XXXI 2, 12—25. Että hän siihen sekoittaa vanhat nimet: Gelonit, Melanklainit j. n. e., on hänen aikansa tapaista.

lee heidät paimentolaisiksi ja hyviksi ratsumiehiksi. Tautiin ja vanhuuteen kuolla oli heistä häpeä, ja sotainen luonteensa näkyy siitäkin, että hevois-loimeksi käyttivät tappamiensa vihollisten pää-nahkoja. Sodan jumalaa palvelivat maahan pystytetyn paljaan miekan muotoisena, siis varsin samalla tavalla kuin Herodoto juttelee Skoloteista eli Skythoista [1]); muutoin ei heillä temppeliä eikä pyhää paikkaa ollut. Orjuuden sääty oli heille vallan tuntematon; kaikki olivat vapaita ja jalo-sukuisia.

Ammianon arvata olivat Alanit samaa kansaa, kuin mitä ennen muinoin kutsuttiin Massagetoiksi [2]), ja Kiinalaiset lähteet todistavat, että ainakin muinoisten Massagetain lähiseuduilta olivat lähteneet. Sekä Ammiano että Kiinalaiset sanovat Alani-nimen tulevan vuorista, mutta tällä ei ole sanottu, että nimi merkitsee vuori-asukkaita, vaan ainoastaan, että löytyi sen-nimisiä vuoria, josta itse kansa oli nimensä saanut. Todella Ptolemaio mainitseekin Alauniensa ja Alaniensa vieressä aina samannimisiä vuoria (*τὸ Ἀλαυνὸν ὄρος, τὰ Ἄλανα ὄρα*), ja Eustathio sanoo selvillä sanoilla, että kansan-nimi: Alanit, näyttää tulleen Alanivuoresta Sarmatiassa. [3]) Siis ei ole tarpeellista johtaa heidän nimensä Turkin sanasta: *alin* eli *ōla*, vuori, ja luulla heidät Turkkilaisiksi. Päin vastoin on heidän Iranilainen sukuperänsä toden-näköisin ja Klaproth näkee heidän jälkeisiään nykyisissä Osseteissa Kaukaso-vuorella Terekin lähteillä (omassa kielessä kutsutut: *Ir*, *Iron*, Venäjäksi: *Jassy*, Arapialaisten tykönä: *As*, Carpinin ja Jos. Barbaron tykönä: *Alanit* eli *Assit*), joiden kieli on Iranin sukua. [4])

---

[1]) Ks. Herod. IV 62.

[2]) Ks. Amm. Marc. XXIII 5, 16: "Massagetas, quos Alanos nunc adpellamus"; XXXI 2, 12: "Alanos - -, veteres Massagetas." Saman sanoo Dioni Kassio'kin LXIX 15.

[3]) Ks. Eustath. in Dionys. Per. v. 305: "*Ἀλανὸν ὄρος Σαρματίας, ἀφ᾽ οὗ τὸ ἔθνος οἱ Ἀλανοὶ ἔοικεν ὀνομάζεται.*" Ammianon sanat kuuluvat: "Alani - -, ex montium adpellatione cognominati."

[4]) Ks. Castrén, Ethnolog. Föreläsn., siv. 76, 77; Zeuss, die Deutschen,

Suuressa kansain-vaelluksessa heidän parviansa tavataan Galliassa, Espanjassa ja Ahrikassa saakka, mutta heidän kansallisuudestaan ei löydy kuin sekavia maineita. [1])

Nyt tulisi vuoro puhua Göthiläisistä ja Hunneista, joiden vallat Vanhan aian lopulla leviävät muinaisen Skythian alalla. Näistä Göthiläiset tietysti ovat Germanilaisia, ja Hunnit, joista aion laveammin puhua, katson Suomensukuisiksi. Mutta ennenkuin näihin ryhdyn, täytyy käydä katsomassa, mitä tietoja lännen puolelta saatiin pohjoisen Euroopan kansoista.

---

siv. 700 seurr.; Klaproth, Asia Polyglotta, sivv. 82—88, Reise in den Kaukasus, II sivv. 577 seurr.

[1]) Prokopio (Bell. Vand. I 3, Bell. Goth. I 1) sanoo Alanit *Göthiläiseksi* kansaksi; mutta hänen todistustansa useat tutkijat epäävät; ks. Zeuss, Die Deutsch. siv. 702; Keyser, om Nordmændenes herkomst [Saml. til det Norske Folks sprog og historie VI] siv. 422. — Jornandes ei ole sanonut isänsä isää Alanilaiseksi, kuten Keyser arvelee; hän sanoo vain hänen olleen Alanilaisen kuninkaan notariona. Oli, näet, tavallista, että barbarilais-kuninkaat hakivat käsikirjoittajansa sivistyneemmistä kansoista, ja Jornandeen isän-isä oli epäilemättä Göthiläinen.

IV.

Vanhan aian tiedot Pohjois-euroopasta Pytheaan ja Kreikkalaisten kautta.

Olen edellisessä luvussa osoittanut, kuinka vaillinaiset ne tiedot ovat, jotka muinaiset, varsinkin Herodoton jälkeiset kirjaniekat antavat koillisesta Euroopasta ja luoteisesta Aasiasta. Kaikki todennäköisyys tosin käskee meidän hakea siinä kohden Suomen-sukuisia kansoja. Mutta ainoa luotettava päätös, johon voimme päästä, on se, että muutamat kansat niillä seuduin, esim. Herodoton Skythat (Skolotit), eivät ensinkään olleet Suomen sukua, sitä vastoin muutamat muut, esim. Jyrkat, Sakat, Budinit ja Aorsit, suuremmalla tai vähemmällä todennäköisyydellä ovat siihen sukuun luettavat.

Kun nyt tästä käännymme koilliseen Eurooppaan, niin on ensiksi muistaminen, että sillä alalla, missä Suomensukuisia kansoja käy hakeminen, nimittäin Skandinaviassa ja Itämeren rannikolla yleensä, tiedot ovat vaillinaisuutensa ohessa paljoa myöhäisempiä. Herodoto ei tuntenut luoteista Eurooppaa ollenkaan, pitäen Istron takaiset seudut luoteesen päin kylmän tähden asumattomina.[1]) Vasta Cæsarin aikana ruvettiin saamaan tarkempia tietoja Rein-virran takaisista seuduista ja ensimäisten keisarien aikana varsinkin Germanian maat astuivat valoon. Mutta paljoa aikasemmin kuitenkin, noin sata vuotta Herodoton jälkeen, oli eräs Kreikkalainen Massalian eli Massilian

---

[1]) Ks. Herod. V 11.

kaupungista kulkenut pitkin valtameren rannikkoa perimmäiseen pohjaan ja hänen matkansa, jonka vertaista ei sittemmin tehty, levitti jonkun-moisia, jos himmeitäkin, tietoja niistäkin maista, jotka olivat Germaniaa edempänä. Tämä mies oli Pytheas Massalialainen, joka näyttää eläneen Aleksanteri Suuren aikoina tai vähäistä myöhemmin. Pahaksi onneksi hänen teoksensa ovat hukkuneet, niin että ainoastaan muutamat jäänökset ovat muiden kirjaniekkain kautta säilyneet eikä aina vääristämättömässä muodossa. Mutta nämä jäänökset ovat yksinäisyytensä tähden suuri-arvoiset ja kuuluvat minun tutkimus-aineeseni. [1])

Minun ajatukseni on, että Pytheaan näkemä *Thule* on haettava Norjassa ja että vielä siihen aikaan Norjan asukkaat olivat isoksi osaksi Suomen-sukuisia. Tämä arvelu vaatii minun puhumaan vähäistä laveammin Pytheaan matkoista, jos kohta ei tästä tutkimuksesta lähtisikkään aivan suuria tuotteita.

Ensiksi täytyy kuitenkin muistuttaa, että useat kirjaniekat muinaisuudessa eivät ollenkaan luottaneet Pytheaan sanoihin. Näin kaukaisilla mailla käydä oli monen mielestä varsin mahdotonta, ja kysyttiin millä varoilla ja keinoilla hän oli voinut semmoisen matkan tehdä. Varsinkin Straboni, joka kuitenkin on hänen teoksistaan enintä säilyttänyt, kutsuu häntä tavan-takaa valehtelijaksi (*ἀνὴρ ψευδέστατος*),

---

[1]) Pytheaan matkoista löytyy kokonainen kirjallisuus, jonka tärkeimpiäkään teoksia en voi tässä luetella. Teko-asiain ja tekstin tutkimuksessa olen nimen-omaan seurannut *Maximilian Fuhr*'in tarkkaa teosta: *De Pythea Massiliensi*, Darmstadt 1835 (Häneltä löytyy myös saksaksi sama aine, painettuna 1842). Milloin Pytheas eli, ei tunneta muusta, kuin että Dikaiarkho, Aristoteleen opetus-lapsi tiesi hänen matkoistansa (ks. Strab. II, siv. 104) ja samate Timaio (ks. Plin. hist. nat. XXXVII 11). Tavallisesti arvellaan hänen kirjoittaneen kaksi teosta: I. *Περὶ τοῦ ὠκεανοῦ*, luultavasti matka Thule'hen, ja II. *Περίπλους* eli *Γῆς περίοδος*, luultavasti matka merikullan rannikolle; ks. Smith, a Dictionary of Greek and Roman biography and Mythology, London 1853—56, § Pytheas; ja Fuhr, de Pythea, siv. 22 seurr.

vaikka häntä oikaistessa hän itse tekee paljoa törkeämmät virheet kuin ovatkaan ne, joista hän Pytheasta soimaa. [1]) Kuinka vähän Strabonin tuomio tässä kohden painaa, arvaamme siitä, että hän suuresti ihastelee Homeron maatieteellistä viisautta ja sanoo ennemmin luottavansa Hesiodon ja Homeron runoihin kuin Herodotoon ja hänen vertaisiinsa. [2]) Mutta Pytheaan luotettavuutta useat muut sitä vastoin eivät ole epäilleet, ja uudemmat tutkijat ovat yksimieliset antamassa hänelle sitä kunniaa, mikä ensimäiselle pohjan seutujen löytö-matkaajalle tulee. Ainoastaan kahdesta seikasta voi olla eri mieli: ensin mitä Pytheas teoksissansa oikeastaan on sanonut, ja sitten mille perille hänen matkansa ulottui. Nämä seikat täytyy minun tässä ottaa tarkempaan tutkintoon.

Strabonin tykönä luetaan Polybion halveksivaiset lauseet Pytheaasta:

Tämä mies on Polybion mielestä useita ihmisiä hairauttanut, puhuessaan Britannian saaren suuruudesta, vieläpä *"lisäksi tehden juttunsa Thulesta ja niistä paikoista, joissa ei enää ole muka mannerta eikä merta eikä ilmaa, vaan nämä sekasin jonakuna meren-keuh'on kaltaisena pöpörönä, jossa, hän sanoo, maa ja meri ja kaikki tyyni on rippumassa, ja joka on ikäänkuin koko maailman side, minkä läpi ei jalkasin eikä laivalla käy pääseminen; ja tuota meren-keuh'on kaltaista hän sanoo itse nähneensä, mutta muut puhuvansa kuulemastaan. Tämän juttelee Pytheas, ja senkin, että palattuaan sieltä hän muka on kulkenut koko Euroopan valtameren-rantaa Gadeirosta Tanaihin saakka."* [3])

Tämä Polybion tekemä ote Pytheaan kertomuksesta osoittaa:

---

[1]) Ks. Fuhr, de Pythea, siv. 71, 72.

[2]) Ks. Strab. XI siv. 507.

[3]) Strab., ed. Casaub., II siv. 104: - - "προςιστορήσαντος δὲ καὶ τὰ περὶ τῆς Θούλης καὶ τῶν τόπων ἐκείνων, ἐν οἷς οὔτε γῆ κατ' αὐτὸν ὑπῆρχεν ἔτι, οὔτε θάλαττα, οὔτ' ἀὴρ, ἀλλὰ σύγκριμά τι ἐκ τούτων πλεύμονι θαλαττίῳ ἐοικὸς, ἐν ᾧ φησὶ τὴν γῆν

1:ksi, että Pytheas itse on käynyt Thulessa, sillä *sieltä* hän sanoo palanneensa;

2:ksi, että paitsi mitä Thulesta kertoo, hän myöskin puhuu niistä (arvattavasti läheisistä) paikoista, joissa maa, meri ja ilma ovat sekasin meren-keuhon kaltaisena pöpörönä;

3:ksi, että hän tämän pöpörönkin omin silmin on nähnyt, mutta sen lisäksi on jutellut muistakin seikoista, joista vain on kuullut puhuttavan, — ja joita Polybio ei tässä mainitse;

4:ksi, että hän, joko paluu-matkallaan tai toista eri matkaa tehden, on kulkenut koko Euroopan valtameren-rantaa.

Mitä ensimäiseen pykälään tulee, on meillä muitakin todistuksia. Rhodolainen Gemino, puhuessan yön ja päivän vaiheesta, joka muka pohjan seuduilla on kovin epätasainen, jotta pisin päivä on 17 ja 18 tuntia, arvelee Pytheaan niillä seuduilla käyneen ja mainitsee Massalialaisen omat sanat, lausuen:

"Ainakin hän sanoopi kirjassansa, jonka valtamerestä teki: *Maan-asukkaat osoittivat meille paikan, mihinkä aurinko menee levolle; sillä näillä seuduin olikin yö varsin lyhyt, paikoin 2 paikoin 3 tuntia, niin että vähän aikaa laskunsa jälkeen aurinko taas nousi.*" [1])

Samat asiat vaikka lyhyemmin kertoo Kosmas Indopleusteskin Pytheaan kirjasta, sanoen:

καὶ τὴν θάλατταν αἰωρῆσθαι καὶ τὰ σύμπαντα, καὶ τοῦτον ὡς ἂν δεσμὸν εἶναι τῶν ὅλων, μή ποτε πορευτὸν μήτε πλωτὸν ὑπάρχοντα· τὸ μὲν οὖν τῷ πλεύμονι ἐοικὸς αὐτὸς ἑωρακέναι, τ' ἄλλα δὲ λέγειν ἐξ ἀκοῆς· Ταῦτα μὲν τὰ τοῦ Πυθέου· καὶ διότι ἐπανελθὼν ἐνθένδε, πᾶσαν ἐπέλθοι τὴν παρωκεανῖτιν τῆς Εὐρώπης, ἀπὸ Γαδείρων ἕως Τανάϊδος.

1) Ks. Geminus, *Εἰσαγωγὴ εἰς τὰ φαινόμενα*, V: - - "*καὶ ἔτι τοῖς βορειοτέροις ιζ' καὶ ιη' ὡρῶν ἡ μεγίστη ἡμέρα γίνεται. Ἐπὶ δὲ τοῖς τόποις τούτοις δοκεῖ καὶ Πυθέας ὁ Μασσαλιώτης παρεῖναι. Φησὶ γοῦν ἐν τοῖς περὶ τοῦ ὠκεανοῦ πεπραγμα-*

"Massalialainen Pytheas, kirjassansa valtamerestä, sanoo, että *hänen ollessaan pohjoisimmilla seuduilla, sikäläiset maan-asukkaat osoittivat hänelle auringon lepo-sian, jossa muka yöt aina syntyvät heillä.*" [1])

Näissä lauseissa tosin ei nimitetä *Thulea*, mutta että nuo "pohjoisimmat seudut" eivät muuta tarkoita, näemme Strabonin lauseesta, että muka "*Pytheas sanoo Thulen seudut viimeisiksi.*" [2]) Siis ei ole kieltämistä, mitä ensiksi päätin, että Pytheas on sanonut Thulessa käyneensä, vieläpä puhutelleensa sen maan asukkaita (*οἱ βάρβαροι, οἱ αὐτόθι βάρβαροι.*) [3])

τευμένοις αὐτῷ, ὅτι ἐδείκνυον ἡμῖν οἱ βάρβαροι, ὅπου ὁ ἥλιος κοιμᾶται. Συνέβαινε γὰρ περὶ τούτους τοὺς τόπους τὴν μὲν νύκτα παντελῶς μικρὰν γενέσθαι, ὡρῶν οἷς μὲν β', οἷς δὲ γ' ὥστε κατὰ τὴν δύσιν μικροῦ διαλείμματος γενομένου ἐπανατέλλειν εὐθέως τὸν ἥλιον."

[1]) Ks. Cosm. Indopl., ed. Montfaucon, II, p. 149: - "*Πυθέας δὲ ὁ Μασσαλιώτης ἐν τοῖς περὶ ὠκεανοῦ οὕτως φησίν· ὡς ὅτι παραγενομένῳ αὐτῷ ἐν τοῖς βορειοτάτοις τόποις ἐδείκνυον οἱ αὐτόθι βάρβαροι τὴν ἡλίου κοίτην, ὡς ἐκεῖ τῶν νυκτῶν ἀεὶ γιγνομένων παρ' αὐτοῖς.*"

[2]) Ks. Strab. II siv. 114: "*Ὁ μὲν οὖν Μασσαλιώτης Πυθέας τὰ περὶ Θούλην, τὴν βορειοτάτην τῶν Βρεττανικῶν, ὕστατα λέγει, παρ' οἷς ὁ αὐτός ἐστι τῷ ἀρκτικῷ, ὁ θερινὸς τροπικὸς κύκλος. παρὰ δὲ τῶν ἄλλων οὐδὲν ἱστορῶν, οὐθ' ὅτι Θούλη νῆσός ἐστί τις, οὔτ' εἰ - - -, νομίζω - -*. Sanat: *τὴν βορ. τ. Βρεττ.* käypi ymmärtää: "joka on pohjimpana (kauimpana pohjaista suuntaa) Britannian saarista," mutta ei lienekkään Pytheaan lausetta, vaan Strabonin omaa lisäämää. — Tässä on myöskin jo tarpeellinen muistuttaa, että viimeinen lause *παρὰ δὲ τῶν ἄλλων* etc., merkitsee suomeksi: "mutta muilta kirjaniekoilta en löydä mitään tietoa, onko Thulen saarta olemassakaan ja tokko - - -, ja arvelenpa siis" Sana *ἱστορῶν*, näet, liittyypi sanaan *νομίζω*, ja on siis itse Strabonista ymmärrettävä, eikä Pytheaasta; ks. Fuhr, de Pythea, sivv. 112 seurr. Usein on näistä sanoista tehty se väärä käsitys, että muka Pytheas ei olisi Thulea *saareksi* sanonut.

[3]) Myös Stefano Byzantiolainen, sanalla *Θούλη*, mainitsee: "*τὸ ἐθνικὸν Θουλαῖος· ἴσως δὲ καὶ Θουλίτης.*" Mutta ei nä'y, onko hän seurannut Pytheaan kertomusta vai jonkun muun.

Jos nyt tarkemmin otamme tutkiaksemme Thulen asemaa, niin näemme Strabonin ja Plinion tykönä Pytheaan sanoneen, että tämä paikka on *kuuden päivä-purjehduksen päässä pohjaseen Britanniasta*, ja *että Thulen lähisyydessä* (Plinion tykönä luetaan: *yhden päivä-purjehduksen päässä*) *on juoksettunut* (jäätynyt) *meri.* [1]) — Mutta mikä mitta on päivän purjehdus? Jos Herodoton mukaan määräämme päivä-matkan merellä 700:ksi stadioksi, niin Britannian ja Thulen väli tekisi noin 7 astetta. Paremmalla syyllä kuitenkin sopinee tässä arvata vuorokauden purjehduksia, joista jokainen oli tapa lukea 1000:ksi stadioksi, jotta koko puheen-alainen väli olisi noin 10 astetta. Mutta tämmöinen määräys jääpi monesta syystä epä-vakaiseksi. Ensiksi ei ole arvattavasti Pytheas maininnut päivä-purjehduksiansa jonakuna vissinä matkanmittana, vaan ainoastaan sanonut kuluttaneensa tälle välille kuusi päivää, joka sattumusten mukaan saattoi merkitä isomman tai lyhyemmän mitan. [2]) Ja toiseksi ei ole mitään tietoa, mistä paikasta Britannian saarta tämä rohkea matkustaja teki lähtönsä. Katson siis sulaksi mahdottomuudeksi saada tästä määräyksestä mitään selkoa asiaan.

---

[1]) Ks. Strab. I siv. 63: - - ”*Θούλης, ἥν φησι Πυθέας ἀπὸ μέν τῆς Βρεττανικῆς ἓξ ἡμερῶν πλοῦν ἀπέχειν πρὸς ἄρκτον, ἐγγὺς δ᾽ εἶναι τῆς πεπηγυίας θαλάττης*”. — Plin., hist. nat. II 77: ”Quod fieri in insula Thule, Pytheas Massiliensis scripsit, sex dierum navigatione in septentrionem a Britannia distante”; IV 30: ”A Thule unius diei navigatione mare concretum, a nonnullis Cronium appellatur.” Tämä viimeinen mitan-määräys lienee Pytheaalta, vaikk’ ei sitä suoraan sanota; sitä vastoin nimi ”Cronium” lienee muilta (nonnullis.)

[2]) Strabonin tykönä näemme, että Pytheas on Gadeiron ja Pyhänniemen (Kadix’in ja Vincent-nokan) välin lukenut viiden päivän purjehdukseksi, vaikka se oikeastaan ei ollut kuin 1700 stadiota (eli ei täyteensä 3 astetta). Tämä selvästi osoittaa, että Pytheaan päivänpurjehdukset olivat toisinansa jotenkin lyhyitä. Ks. Strab. III siv. 148; Fuhr, de Pythea, sivv. 27, 86 seurr.

Parempaa apua luulen lähtevän niistä tähtitieteellisistä määräyksistä, jotka Pytheas näkyy antaneen Thulesta ja Thulen seuduista, varsinkin koska tässä kohden emme ollenkaan tarvitse epäillä hänen luotettavuuttaan. Itse Strabonikin, joka muutoin arvelee hänen enimmältään valehdelleeksi, myöntää kuitenkin hänen taitavuutensa "taivaallisissa" ja määräystieteessä [1]), ja selvä todistus hänen nerostansa ja tieteellisestä pyrinnöstään nähdään siinä, että hän kaikkien ensimäisenä selitti valtameren luoteet ja vuokset kuun vaikuttamiksi. [2]) Koska siis löydämme Pytheaan antaneeksi muutamia tietoja pisimmän kesäpäivän mitasta sekä muista tähti-tieteellisistä seikoista niillä seuduin, missä hän kävi, niin tuosta voimme täydellä luottamuksella laskea samojen paikkojen pohjoista levua eli kaukaisuutta päiväntasaajasta.

Mutta tässä sattuu se epä-kohta, että eri kirjaniekat antavat kovin eriäväisiä otteita Pytheaan teoksista. Gemino, niinkuin jo nä'imme, mainitsee Pytheaan omilla sanoilla, että siinä osassa Thulea, missä hän puhutteli maanasukkaita, yö oli pituudeltaan paikoin 2, paikoin 3 tuntia. Tosin ei tässä suoraan sanota, että vuoden lyhyintä yötä ja pisintä päivää tarkoitetaan; muttu sen saapi kuitenkin pitää epäilemättömänä, koska muut otteet todistavat hänen juuri puhuneen päivän-seisahduksesta näillä mailla. Tämän määräyksen johdosta siis saisimme pohjoista levua noin 65°12′ tai 64°13′, s. o. vähintäin 5 astetta pohjoisempana Britannian pohjois-päätä. [3]) Mutta

---

[1]) Ks. Strab. IV siv. 201: "Πρὸς μέν τοι τὰ οὐράνια καὶ τὴν μαθηματικὴν ἱκανῶς δόξειε κεχρῆσθαι τοῖς πράγμασι "(Πυθέας).

[2]) Sen mainitsevat hänestä Plutarkho jo Galeno; ks. Fuhr, de Pythea, siv. 147.

[3]) Herra Provessori L. Lindelöf on hyväntahtoisesti minulle laskenut nämä luvut, tarkastaen myös ekliptikan kalteutta Pytheaan aikoina. Näin on saatu 2 tuntisesta yöstä 65° 43′ ja 3 tuntisesta yöstä 64° 45′. Kuitenkin jos säde-murre otetaan lukuun, niinkuin tässä pitää, niin syntyy aste-luku 65°12′ ja 64°13′. Laskussa on käytetty tieteellinen päivä ja yö.

muut määräykset vievät meidät paljoa pohjemmaksi. [1]) Strabonin tykönä näemme Pytheaan sanoneen, että *Thulen seuduilla* (τὰ περὶ Θούλης) kesäinen kääntö-piiri on sama kuin taivaan-rannan pohjois-piiri (ἀρκτικός), s. t. s., kuten tähtitutkija Kleomedes sen selittää: kesäinen kääntö-piiri on kokonaan näkyvissä maan yli. [2]) Tällä määräyksellä selvästi merkitään itse napa-piirin levua eli noin 66½°. Jos taas Pliniohon saamme luottaa, olisi Pytheas sanonut, että Thulen saaressa päivän-seisahduksen aikoina ei ole öitä ollenkaan vaan yhtämittaisia päiviä, auringon kulkiessa Kravun tähdistöä. [3]) Tämä määräys viepi meidät jo yli-puolelle napa-piiriä. Tarkemman selityksen saamme Kleomedeelta, joka tosin ei nä'y lukeneen itse Pytheaan teosta, mutta epäilemättä joksikin osaksi kertoo

---

[1]) Stefano Byzantiolainen, sanalla *Θούλη*, tosin sanoo pisimmän päivän Thulen saaressa 20:ksi tunniksi, joka tekisi pohjoista levua noin 62° 45′; mutta hän ei sano tätä Pytheaan mainitsemaksi, eikä sillä paikalla puhu Pytheaasta sanaakaan.

[2]) Ks. Strab. II siv. 114 (otteena ylempänä), ja Cleomedes, *κυκλικὴ θεωρία μετεώρων*, I 7 (ote alempana). — Ἀρκτικός on se suunta-piiri, joka aina koskee taivaan-rannan pohjoisinta äärtä, rajoittaen ne taivaan alat, mitkä milläkin seuduin aina ovat näkyvissä. (τὰ ἀειφανῆ).

[3]) Ks. Plin., hist. nat. II 77: — "solstitii diebus accedente Sole propius verticem mundi, angusto lucis ambitu, subjecta terræ continuos dies habere senis mensibus, noctesque e diverso ad brumam remoto. Quod fieri in insula Thule Pytheas Massiliensis scripsit, sex dierum navigatione in septentrionem a Britannia distante; quidam et in Mona - - affirmant." — Minun luuloni on, että sanat: "senis mensibus" ovat Plinion lisäämää; se mielestäni nähdään vertaamalla Plin. IV 30: "Ultima omnium (insularum), quæ memorantur, Thule, in qua solstitio nullas esse noctes indicavimus, Cancri signum sole transeunte, nullosque contra per brumam dies. Hoc *quidam* senis mensibus continuis fieri *arbitrantur*." Näiden *muutamien* joukkoon, jotka vain *arvelevat*, ei käyne lukea Pytheasta. — Martino Capella on nähtävästi Plinion mukaan kirjoittanut, VI p. 194: "(Sol) brumali descensu semiannuam facit horrere noctem; quod in insula Thyle compertum Pyth. Mass. asseruit." — Fuhr, siv. 142, käsittää sanain mukaan.

Pytheaan antamia tietoja. Hänen lauseensa kuuluvat täydellisinä näin:

"Thule-nimisen saaren seuduilla, jossa Thulessa sanotaan Pytheaan käyneen, mainitaan *kesäinen kääntö-piiri olevan kokonansa yli maan, ollen samassa myös taivaanrannan pohjois-piirinä. Samoilla seuduilla, jos koko Kravun tähdistö on aina-näkyväistä* (*ἀειφανῆ*) [1], *niin kestää kuukauden pitkä päivä; mutta jos ei koko Krapu ole ainanäkyväisten joukossa, niin on päivää niin kauan kuin aurinko kulkee niissä osissa, jotka kuuluvat aina-näkyviin.* Ja jos mennään tästä saaresta pohjaseen, niin järjen-mukaisesti myös muut Kravun-vieriset eläin-radan osat lienevät aina näkyvissä, ja siis pitää oleman päivää niin kauan kuin aurinko kulkee niiden osien läpi, jotka milläkin paikalla ovat näkyvissä maan yli. Ja täytyyhän olla maapallossa niitäkin aloja, joissa on kahden-, kolmen-kuukautinen päivä, ja neljän-, viidenkin kuukautinen. Mutta itse maa-navalla, missä kuusi eläin-radan tähdistöä ovat maan yli aina näkyvissä, pitää olla päivää niin kauan aikaa kuin aurinko näiden läpi kulkee (6 kuukautta), koska siellä sama piiri on kerrallansa taivaan-rantana ja pohjois-piirinä (arktikona) ja päivän-tasaajana. Sillä *Thulessa asuvien luona lankeevat kesäinen kääntö-piiri ja pohjois-piiri yhteen. Mutta niillä, jotka ylempänä asuvat menee pohjois-piiri kääntö-piirin ohitse päivän-tasaajaa kohden* (etelään)". [2])

---

[1]) Ks. edell. siv., viitta 2.

[2]) Ks. Cleomed., *κυκλ. θεωρ.* I 7: *Περὶ δὲ τὴν Θούλην καλουμένην νῆσον, ἐν ᾗ γεγονέναι φασὶ Πυθέα* *) *τὸν Μασσαλιώτην φιλόσοφον, ὅλον τὸν θερινὸν ὑπὲρ γῆς εἶναι λόγος, αὐτὸν καὶ ἀρκτικὸν γενόμενον. Παρ᾽ αὐτοῖς τούτοις, ὁπόταν ἐν Καρκίνῳ ὁ ἥλιος ᾖ, μηνιαία γίνεται ἡ ἡμέρα, εἴγε καὶ τὰ μέρη πάντα τοῦ Καρκίνου ἀειφανῆ ἐστι παρ᾽ αὐτοῖς. εἰ δὲ μή, ἐφ᾽ ὅσον ἐν τοῖς ἀειφανέσιν αὐτοῦ ὁ ἥλιός ἐστιν. ἀπὸ δὲ ταύτης τῆς νήσου προϊοῦσιν ὡς ἐπὶ τὰ ἀρκτικὰ ἐκ τοῦ πρὸς λόγον καὶ ἕτερα μέρη πρὸς τῷ Καρκίνῳ γίνοιτ᾽ ἂν ἀειφανῆ τοῦ ζωδια-*

Näitä lauseita tutkiessamme, on helppo eroittaa, mitä Kleomedes juttelee tarkaksi, luultavasti Pytheaan mainitsemaksi, todeksi, mitä taas järjenmukaiseksi arveluksi. Että hän ainakin edellisessä seuraa Pytheaan kertomusta, näemme Plinion äsken mainituista sanoista. Mutta Plinion ja Kleomedeen välillä on se eroitus, että edellinen sanoo: "Thulen saaressa", mutta jälkimäinen ensin: "Thule nimisen saaren seuduilla", sitten taas lyhyemmin: "Thulessa asuvien luona." Riidan ratkaisijaksi tulee Straboni, joka, samoja seikkoja mainitessaan (nimittäin kääntö-piirin ja pohjois-piirin yhteyttä), myöskin käyttää sanat: "Thulen seuduilla." [1]) Sillä ei kuitenkaan ole sanottu, ett'ei nämä Thulen *seudut* voineet olla samaa saarta kuin itse Thulekin, vaikka Pytheas näyttää antaneen tämän nimen olletikkin sille paikalle, missä hän itse kävi. Nä'immehän jo ennen Pylybion lauseista, että Pytheas oli puhunut ei ainoastaan Thulesta, josta käynyt oli, vaan myöskin muista edempänä olevista senduista, joilla ei ollut käynyt. [2])

Jos nyt koetamme sovittaa yhteen nämä Geminon, Kleomedeen, Polybion, Strabonin ja Plinion antamat tiedot Pytheaan Thulen-käynnistä, voimme jotenkin tarkasti

---

κοῦ. Καὶ οὕτως, ἐφ᾽ ὅσον τὰ παρ᾽ ἑκάστοις φαινόμενα ὑπὲρ γῆς αὐτοῦ διέρχεται ὁ ἥλιος, ἡμέρα γενήσεται. Καὶ ἔστι κλίματα τῆς γῆς ἀναγκαίως, ἐν οἷς καὶ διμηνιαία καὶ τριμηνιαία γίνεται ἡ ἡμέρα καὶ τεσσάρων καὶ πέντε μηνῶν. ὑπὸ δὲ τὸν πόλον αὐτὸν ἓξ ζωδίων ὑπὲρ γῆς ὄντων, ἐφ᾽ ὅσον ταῦτα διέρχεται ὁ ἥλιος, ἀειφανῆ ὄντα, ἡμέρα γενήσεται. τοῦ αὐτοῦ κύκλου καὶ ὁρίζοντος καὶ ἀρκτικοῦ γινομένου αὐτοῖς καὶ ἰσημερινοῦ· Τοῖς μὲν γὰρ ἐν Θούλῃ συμπίπτει ὁ θερινὸς τροπικὸς τῷ ἀρκτικῷ· Τοῖς δὲ ἔτι ἐνδοτέρω ὑπερβαινει ὁ ἀρκτικὸς τὸν θερινὸν εἰς τὰ πρὸς τὸν ἰσημερινὸν μέρη."

*) πυθέα] luultavasti kopioitsijain huolimattomuudesta syntynyt; pitää olemaan πυθέαν.

1) Ks. äsken mainittu Strabonin paikka II siv. 114.

2) Ks. Strab. II siv. 104, jonka paikan jo olen suomentanut.

päättää, mitä hänen kadonnut matkakertomuksensa lienee sisältänyt. Minusta sen mieli on ollut seuraava:

Britanniasta lähtien pohjoista suuntaa, on Pytheas kuus-päiväisen purjehduksen perästä tullut eräälle maalle, missä hän kävi puhuttelemassa asukkaita. Tämä maa, jonka Pytheas luonnollisesti arveli isoksi saareksi, kantoi nimen: *Thule*, ja lyhyin yö siinä oli paikoin 2-tuntinen, paikoin 3-tuntinen, josta siis näemme että paikan pohjoinen levu oli noin 64—65 astetta. Näillä seuduin hän myöskin näki tuon merikeuhon-kaltaisen pöpörön, joka ei ollut maata eikä mertä eikä ilmaa, vaan sekoitettuna näistä kaikista. Se oli arvattavasti joku jäinen meri-usva, joka näillä pohjoisilla vesillä tulee kulku-jäiden seurassa, mutta Pytheas näyttää katsoneen sitä "maailman siteeksi", jolla muka maa-pallo oli kiinnitetty muuhun maailmaan. Paitsi sitä hän oli kuullut puhuttavan pohjoisemmistakin seuduista, ja puhujat eivät lie olleet muita kuin itse Thulen asukkaat. Saari ylöttyy kauas pohjaseen; se on muka maailman viimeinen maa. Onpa siinä niitäkin seutuja, joissa aurinko kesäsydännä paistaa yöt ja päivät, jotta kokonaiseen kuukauteenkin ei ole mitään oikeata yötä. Vähän matkaa, noin päivän purjehdittava, tästä perimmäisestä Thulesta, on meri jo hyytynyt eli ikäänkuin juoksettunut.

Olen jo ennen maininnut, että Pytheaan jälkeen ei kukaan toimittanut lisää tietoa hänen näkemästänsä Thulesta. Runoniekat käyttivät tämän nimen merkitsemään yleensä viimeistä pohjan-perää (ultima Thule) [1]), ja kun maatieteilijät ja historioitsijat koettivat tarkemmin määrätä sen asemaa, he tavallisesti valitsivat pohjoisimman maan minkä sattuivat tuntemaan. Niinpä näyttää tulleen tavaksi nimittää Shetlannin saaret Thule-nimellä. Tacito, kertoessaan Agricolan elämää, sanoo tämän tulleen Orka-

---

[1]) Ks. Virgil., Georgic. I 29; Seneca, Med. vrs. 379; vert. Fuhr, de Pythea, sivv. 36 seurr. — Mela sanoo: "Thule - - Graiis et nostris celebrata carminibus"; III 6.

deihin saakka, vieläpä kaukaa nähneen Thuleakin [1]), ja Ptolemaio asettaa Thule-saaren Orkadeista noin yhden asteen päähän pohjaseen. [2]) Samaa Shetlannin saaristoa lienevät nekin tarkoittaneet, jotka, kuten Plinio mainitsee, sanoivat Nerigosta (Norjasta) Thulehen purjehdittavan. [3]) Kuinka moni muu sekoitti vanhat tiedot ja uudet arvelut yhteen, ei ole tarpeellinen tässä selvittää. [4]) Kun Kansain-vaelluksen aikana Skandinavia oli tutummaksi tullut, katsottiin soveliaaksi muuttaa Thulen nimi tähän muka suureen ja kaukaiseen saari-maahan, kuten näemme Prokopion tehneen historiassaan Göthiläis-sodasta. [5]) Vihdoin 500 vuotta myöhemmin, kun Adam Bremeniläinen kirjoitti kertomuksensa pohjaisista valtakunnista, ei ollut Skandinavia enää kaukaisin maa, vaan Norjalaiset olivat pari vuosisataa aikasemmin löytäneet Islannin saaren äärimmäisessä luoteessa, ja luonnollista oli, että nyt siinä luultiin olevan muinaisen Thulen. [6])

Minun ei käy tässä tutkittavaksi ottaa kaikkia luu-

---

[1]) Ks. Tacit., Agr. 10: - - "insulas, quas Orcadas vocant, invenit domuitque. Dispecta est et Thule, quam hactenus nix et hiems abdebant."

[2]) Ks. Ptol. Geogr. II 3. — Ptolemaio siirtää koko Britannian pari astetta liian pohjoiselle, ja saapi siis Orkadein levu-asteeksi 61°40′. Thulen etelä-nokka on hänestä 62°40′, pohjois-nokka 63°15′, ja keskupaikka (τὰ μεταξὺ) 63′.

[3]) Ks. Plin. hist. nat. IV 30: "Sunt qui et alias prodant, Scandiam, Dumnam, Bergos: maximamque omnium Nerigon, ex qua in Thulen navigetur."

[4]) Servio (selityksessä Virgilion äsken viitattuun paikkaan) asettaa Thulen "ultra Britanniam, juxta Orcadas et Hiberniam." — Solino, 25: "Multæ et aliæ circa Britanniam insulæ, e quibus Thule ultima"; ja 35: "Ab Orcadibus Thulen usque quinque dierum et noctium navigatio est." — Nimetön Ravennalainen, V 31: "Finitur autem ipsa Britannia a fine orientis habens insulam Thyle et insulam Dorcadas"; 32: - - "procul a litore Spaniæ est insula quæ dicitur Tyle". — Mitä muut Thulesta mainitsevat, on enimmästi vallan epä-vakaista; ks. Fuhr, de Pythea, sivv. 36 seurr.

[5]) Ks. Procop., bell. Goth. II 15.

[6]) Ks. M. Adami Gesta Hammaburgensis ecclesiæ Pontificum, josta lu-

loja ja arveluita, jotka oppineet ovat tehneet Pytheaan Thulesta.[1]) Sen määräyksen mukaan, minkä jo olen tehnyt sen pohjoista levua varten, ei voi meille ehdolle tulla kuin kaksi paikkakuntaa, nimittäin Islanti ja pohjois-puolinen Norja. Edellisen ovat valinneet useat oppineet miehet, esim. Casaubonus, Cluverus, Scaliger, Mercator, de Bourgainville y. m., jota vastoin Thuanus, Ortelius, Rudbeck ja useat uudemmat ovat löytäneet Thulen Skandinaviassa. Muut, esim. P. A. Munch, eivät ole uskaltaneet ratkaista näiden kahden välillä. Minun mielestäni kuitenkin kaikki todennäköisyys puhuu Islantia vastaan; sillä ensiksi on vaikea uskoa, että Pytheas olisi hairahtunut niin kauas länttä kohden ja toiseksi ei Islannin laajuus etelästä pohjaan ole niin pitkä, että siihen sopisi kaikki ne eri päivän-pituudet, mitkä Pytheas näyttää Thulessansa mainitsevan. Islannin pohjoisin nokka ylötty ainoastaan napa-piirille saakka, eikä ole ollenkaan todennäköistä, että matkustaja, jos Islantiin olisi tullutkin, olisi

---

vut 208—252 sisältävät kertomuksen pohjaisista valtakunnista [Pertz, Monum. Germ. Hist. IX, sivv. 267 seurr.]: "Hæc itaque Thyle nunc Island appellatur." — Myöskin Landnamabók muistuttaa, että oppineet miehet ovat kutsuneet Islannin Thyleksi, koska siellä monessa paikoin aurinko paistaa läpi yön ja talvella taas ei tule ollenkaan näkyviin. Ks. Isländinga Sögur, Kjöbenh. 1843, I siv. 23.

[1]) Pytheaasta ja Thulesta löytyy kokonainen kirjallisuus, josta joku osa on lueteltu Fuhr'in kirjan alussa. Ks. myös Keralion kaksi kirjoitusta: De la connaissance que les Anciens ont eue des pays du Nord de l'Europe [Mémoires de l'Académie des Inscr., XLV, vv. 1780, 1781]. Keralion luulo on, että Thule on Mainland, Shetlannin saarten suurin, koska sitä muka likimaiden asukkaat kutsuvat *Thyl*-saareksi. Mutta luultavampi on, että viime-mainittu nimitys on syntynyt Romalais-aikaisesta luulosta. — Maltebrun (Geographie Univ. I) löytää Thule-nimen Jutlannin rannikossa, joka kutsutaan *Thy* eli *Thyland*. — Redslob taas (Thule, die Phönicischen Handelswege. Leipzig 1855) osoittaa lähellä Halmstadia Ruotsissa pienen saaren, nimeltä *Tyl-ö* eli *Tul-ö*. Muut ovat valinneet etelä-Norjalaisen maakunnan *Tellemark*, joka Skien'in kaupungin tykönä tulee merelle. Näillä keinoilla voimme kuljettaa Pytheaamme mihinkä hyvänsä.

saanut tietoja päivän kuukautisesta pituudesta niillä *vesillä*, jotka Islannin pohjois-rannikosta ulottuvat autiohon pohjaan.

Mutta tärkeämpi syy, joka ei salli meidän luulla Pytheaan Thulea Islanniksi, on se että Thule selvästi näkyy olleen asuttu maa, jonka asukkaita matkustaja oli puhutellutkin. [1]) Nyt on meillä tarkka tieto, että ainakin siihen aikaan kuin Norjalaiset ensin tulivat Islantiin, siinä ei ollut asukkaita ollenkaan; ainoastaan muutamat Irlantilaiset erakot näyttävät siellä jonkun aikaa ennen asuskelleen. Kaikki näyttää todistavan, ett'ei Islannissa koskaan ennenkään ole asunut ihmisiä, ja siis on ihan mahdotonta, että tämä olisi ollut Pytheaan Thule. [2])

Varsinkin siis siitä syystä, että Pytheaan Thule oli asuttu maa, emme voi Islantia lukuun ottaa, vaan täytyy päättää hänen käyneen pohjois-puolisessa Norjassa, 64 tai 65 asteen levulla, siis vähää pohjoisempana nykyisen Trondhiemin seutuja. Että asukkaat näillä mailla vielä Pytheaan aikana olivat Suomen-sukua, on minusta enemmän kuin todennäköistä, ja luulen löytäväni siihen todistuksia itse Pytheaankin kertomuksesta.

---

[1]) Paitsi jo ennen mainitut Geminon sanat, on todistukseksi Strabonin lause II siv. 114 (vertaa ylempänä siv. 80 viitta 2): *παρὰ δὲ τῶν ἄλλων οὐδὲν ἱστορῶν, - - οὔτ᾽ εἰ τὰ μέχρι δεῦρο οἰκήσιμα ἐστιν, ὅπου ὁ θερινὸς τροπικὸς ἀρκτικὸς γίνεται, νομίζω"* etc. suomeksi: "muilta kirjaniekoilta kuin Pytheaalta en löydä mitään tietoa, onko Thulen saarta olemassakaan ja *tokko siihen asti asukkaita löytyy*, missä kääntöpiiri on pohjoispiirinä" (arktikona) (kuten Pytheas sanoo Thulessa olevan), "ja arvelenpa siis, että asutun maailmanpohjois-raja on paljoa etelämpänä." Tämä nähtävästi tahtoo sanoa, että Pytheas oli puhunut Thulea asutuksi maaksi, mutta Straboni ei usko niin pohjoisessa asuttavan. — Tulen kohta puhumaan lisää Thulen asumuksesta.

[2]) Ks. Landnamabók [Isländinga Sögur I] sivv. 23, 24, 26; ja Islantilainen Arngrim Jonas, Specimen Islandiæ Historicum, Amsterdam 1643, siv. 1. Tämä viime-mainittu kirja, sivu 91, todistelee laveasti Tanskalaista Pontanusta vastaan, että Island ei ollut Thule. — Landnamabók, samatekkuin Ari Frodin Isländingabók, juttelevat että Norjalaisten tullessa oli Islannissa Irlantilaisia erakoita (Norjalaiset heitä kutsuivat: Papa); mutta ne lähtivät saaresta pois näitä pakanallisia tulijoita pakoon.

Sillä, mitä Straboni mainitsee Pytheaan jutelleen "niistä, jotka ovat lähellä kylmää ilma-alaa", se mielestäni epäilemättä tarkoittaa Thulea ja sen asukkaita, vaikka Strabonin lause ei suorilla sanoilla sitä ilmoita. Tutkikaamme tarkemmin näitä Strabonin sanoja.

Maa-tieteilijä ensin muistuttaa, että Iernestä (Irlannista) ja sen asukkaista on kovin vähän luotettavia tietoja, ja mainitsee ne vähäiset mitä on. Sitten arvelee: mutta mitä Thulesta jutellaan, on vielä epävakaisempaa kaukaisuuden tähden; sillä tämä maa asetetaan pohjoisimmaksi kaikkia, joista puhutaan. Mitä taas Pytheas on sanonut tästä Thulesta ja muista sikäläisistä paikoista, sen hän, Strabonin mielestä, selvästi on valhetellut. "Kuitenkin hän tähti-tieteen ja määräys-tieteen suhteen näyttänee kylläksi käsittäneen asiat: että muka *niillä* (ihmisillä), *jotka ovat* (asuvat) *lähellä kylmää ilma-alaa, on viljellyistä hedelmistä ja kesyistä eläimistä osittain tykkönäinen tyhjyys osittain puute, vaan elatus-aineena on heillä eräs viljan-laji* (kenkhro) *ja muita kasviksia ja hedelmiä ja juuria; ja heillä on ruokana mesikin, ja siitä tekevät juoman; ja koska päivä-paisteet heillä eivät ole selkeät, niin puivat viljansa isoissa huoneissa, joihin tähkäpäät viedään kokoon; sillä avonaiset luvat eivät kelpaa päivättömyyden ja sateiden tähden.*" [1]) — Näin loppuu Strabonin luku Britanniasta.

Tätä paikkaa on mielestäni mahdoton muulla lailla

---

[1]) Ks. Strab. IV siv. 201: "*πρὸς μέν τοι τὰ οὐράνια καὶ τὴν μαθηματικὴν θεωρίαν ἱκανῶς δόξειε κεχρῆσθαι τοῖς πράγμασι· *) τοῖς τῃ κατεψυγμένῃ ζώνῃ πλησιάζουσι τὸ τῶν καρπῶν εἶναι τῶν ἡμέρων καὶ ζώων τῶν μὲν ἀφορίαν παντελῆ, τῶν δὲ σπάνιν· κέγχρῳ δὲ καὶ ἄλλοις λαχάνοις καὶ καρποῖς καὶ ῥίζαις τρέφεσθαι· παρ᾽ οἷς δὲ σῖτος καὶ μέλι γίγνεται, καὶ τὸ πόμα ἐντεῦθεν ἔχειν· τὸν δὲ σῖτον, ἐπειδὴ τοὺς ἡλίους οὐκ ἔχουσι καθαρούς, ἐν οἴκοις μεγάλοις κόπτουσι, συγκομισθέν-*

*) Fuhr'in mukaan olen vienyt sanat: *τοῖς - - πλησιάζουσι* seu-

ymmärtää, kuin että Pytheas on kaikki nämä seikat Thulesta jutellut, ja Straboni, joka pitää Thulen olemattomana tai ainakin asumattomana, katsoo kuitenkin nämä tekoasiat niin todennäköisiksi, että hän ne täydellisesti uskoo, ei tosin *Thulessa* tapahtuviksi, vaan etelämpänä, kylmän ilma-alan lähiseuduilla. Jos siis Strabonin sanat: "niillä, jotka asuvat lähellä kylmää ilma-alaa", muutamme sanoiksi: "Thulen asujaimilla", niin meillä on nähtävästi Pytheaan juttu alku-peräisessä mielessään.

Mutta itse jutussa on seikkoja, jotka osoittavat Suomen-sukuista kansaa. Onko se viljan laji, jolle nimi "kenkhro" tässä annetaan, kaura vai ohra, ei käyne tarkoin määrätä, eikä myös sovi pitää meden syöntiä ja juontia minään tuntomerkkinä, vaikka tietysti tämä tapa on muinoisilla Suomalaisillakin ollut. [1]) Vaan tärkeämpi on Pytheaan lause, että muka Thulen asujaimet puivat viljansa isoissa huoneissa, s. t. s. riihissä. Tämäpä tapa on kaikkina aikoina ollut niin omituinen Suomen-suvulla, että se suku vielä nytkin lienee ainoa, joka riihiä käyttää, vaikka niiden hyöty pohjoisessa ilma-alassa on yleensä myönnetty. Sana *Riihi* on tosin sittemmin käynyt Skandinavian kieliin, mutta itse asiaa eivät Skandinavian kansat ole omistaneet, vaikka hallitukset siihen ovat tuontuostakin kehoitelleet.

Meitä ei tosin voi suuresti ihmeyttää, jos jo 300 vuotta ennen Kristusta tapaamme Suomen-sukuiset asujamet maailman pohjoisimpina maanviljelijöinä, koska tämä

---

*των δεῦρο τῶν σταχύων· αἱ γὰρ ἄλω***) *ἄχρηστοι γίνονται διὰ τὸ ἀνήλιον καὶ τοὺς ὄμβρους.*" Vertaa Fuhr, de Pythea, sivv. 138 seurr.

raaviin. Jos edellisiin viedään, ei tule pää-asiassa käsitys kuitenkaan erilaiseksi.

**) Näin on Casaubonus'en korjauksen mukaan. Fuhr ehdottelee: *εἰ γὰρ ἄλλως*, joka antaisi käsityksen: "jos muulla lailla tehtäisiin, tulisivat tähkäpäät kelvottomiksi." Niinkuin näemme, ei tämä muuta lauseen mieltä.

[1]) Ks. Kajaani, Suomen historia, siv. 52.

asia juuri on ollutkin meidän aikoihin saakka Suomalaisten omituinen maine. Tosin eivät ne tiedot, jotka meillä muutoin on Skandinavian Suomen-sukuisista alku-asujaimista, puhu heidän maanviljelyksestään mitään, niinkuin ei yleensäkään heidän elinkeinoistaan täyttä tietoa ole. Mutta jos, niinkuin olen koettanut osoittaa, satujen Jotunit olivat toista kansaa kuin Lappalaiset, on kyllä todennäköistä, että heillä oli sen verta maanviljelystä kuin pohjoinen ilma-ala salli.

Tahdon vielä lisätä pari seikkaa, jotka kentiesi voivat jos heikostikin vahvistaa päätökseni, että muka, Thulen asukkaat olivat Suomen-sukua.

Se "meren-keuhko" (πλεύμων θαλαττίος), johon Pytheas näyttää verranneen tuota jäistä usvaa, tuota maan, meren ja ilman sekaista pöpöröä, minkä matkallansa näki, on antanut tutkijoille paljon ajattelemista. Muutamat ovat luulleet hänen tarkoittaneen erästä hyyteen-tapaista meri-elävää, minkä Kreikkalaiset tällä nimellä merkitsivät. Muut taas ovat arveellet Pytheaan tahtoneen sanoa, että muka meri tällä keuholla hengitteli niinkuin eläin ainakin. On myöskin muistutettu, että Englannin merimiehet vielä Francis Bacon'in aikana nimittivät pohjois-puolisen meren keuhkoiseksi, ei tietoa mistä syystä. [1]) Jos olisi meillä Pytheaan oma kertomus jälillä, kentiesi voisimme tämän seikan paremmin selvittää. Kuitenkin lienee nytkin luvallinen arvata, että hän oli ottanut tämän vertauksensa Thulen asukasten omasta puheesta, ja että heidän kielellä sakea meren-usva sanottiin meren-keuhoksi. Tämä on sitä todennäköisempi, koska tiedämme Suomenkielessä tapana olevan lainata ihmisruumiin osilta nimityksiä ulkonaisen luonnon kohdille ja ilmiöille. Niinpä esim. sanotaan: kosken-*niska*, kosken-*korva*, niemen-*nenä*, mäen-*rinta*, meren-*kurkku*, maa-*sydän*, yö-*sydän*, vieläpä päivän-*sappi*, joka viimeinen sana laadultansa tulee hyvin paljon Pytheaan mainitsemaan meren-*keuhkoon*.

---

[1]) Ks. Fuhr, de Pythea, sivv. 46 seurr.

Vielä epä-vakaisempi on itse Thule-nimen synty, josta myöskin on arveltu sinne tänne. Hebrealainen טְלִי kalve (umbra) ja Irlantilainen *Thual* pohja (septentrio) on ehdolle pantu. [1]) Mutta muistaa sopii, että Suomensukuisissakin kielissä löytyy sana, jonka sointo on Thulenimen mukainen, nimittäin: Suom. *Tuuli*, Perm. *Tyl*, Tshuv. *Tul*, *Toval*, Votj. *Tel*, Ost. *Tyl*, *Tol*. — Voisimmepa siis ajatella, että se paikka, missä Pytheas maalle meni, kutsuttiin maankielellä: Tuulenmaa tai Tuuliniemi, ja että Kreikkalainen matkustaja tästä sepitti kuulusan nimen: *Θούλη*. Epäilemätöntä on, että Norjassa vieläkin löytyy paljon paikannimiä, joiden alku-perä on haettava Suomen kielestä. Vähän matkaa Bergenistä itään päin on Osterfjordin vuomassa niemi *Thuenes*, joka nimi muinoin kuului *Thulu*-nes (þulunes [2]) eikä liene alku-peräänsä ollut muuta kuin *Tuuliniemi*. Mutta tämä paikka on kuitenkin paljoa etelämpänä kuin Pytheaan Thule. Ylipäänsä on muutoin muistaminen, että Thule-nimen kielellinen synty epäilemättä tulee jäämään ikuiseen hämärään, eikä ole sen Suomen-sukuisuus paljoa todennäköisempi kuin sen Irlantilaisuus. Mutta tämä nimen epävakaisuus ei kuitenkaan heikonna mitä edellisessä on todistettu Thulen asemasta ja asukkaista.

Näin koeteltuani osoittaa, mitä Pytheaan mainitsema Thule oikeastaan lienee ollut, tahdon lyhyesti tutkia niitä muita tietoja, jotka sama matkustaja näyttää antaneen pohjoisemmasta Euroopasta. Niinkuin jo nä'imme Polybion lauseesta, oli Pytheas jutellut "senkin, että hän, Thulesta palattuaan, muka oli kulkenut koko Euroopan valtameren-rantaa Gadeirosta Tanaihin saakka." [3]) Tarkoituksellemme se yhden tekee, oliko tämä tapahtunut itse paluu-matkalla vai oliko toinen eri matkustus tehty Ga-

---

[1]) Ks. Fuhr, de Pythea, siv. 36.

[2]) Ks. P. A. Munch, Hist.-Geogr. Beskrivelse over Norge i Middelalderen. Moss 1849, siv. 115.

[3]) Ks. Strabonin ennen kerrottu paikka II siv. 104.

derosta lähtien, — vaikkapa jälkimäiseen mieleen itse sanat näyttävät viittailevan. Tärkeämpi on kysymys, mikä se Tanais lienee ollut, johon sopi valtameren-rannikkoa myöten kulkea. Nähtävästi ei tässä voi olla puhe varsinaisesta Tanaista, jonka vesi purkauu Maiotin järveen ja siitä Pontoon, vaan on muistaminen, että muinaisuudessa luultiin Tanain lähettävän toista haaraa pohjoiseen valtamereen, s. t. s. Itämereen, jota ei tietty Jäämerestä eroittaa. [1]) Varsin todennäköistä siis on, että Pytheaan Tanai ei ole mikään muu kuin Weikselin suut, joiden seuduilta jo perimmäisessä muinaisuudessa tuotiin tuo kalliina kauppa-tavarana käytetty merikulta (ἤλεκτρον, succinum) [2]) Että jo Pytheaan aikana Kreikkalaisten kauppa oli ulottunut tänne merikullan rannikolle, sopii arvata siitä, kun on löytty Osielske'ssa, koillis-puolella Brombergia (Pohjois-Posenissa), eräästä pellosta 39 hopea- ja kulta-rahaa, kotosin Aiginasta, Kyzikosta ja Olbiasta vv. 460—358 paikoilta e. Kr. [3]) Kuitenkin on luultavaa, että tämmöinen kauppa enimmästi tapahtui maata myöten, kuten myöskin Pytheas siitä selvillä sanoilla juttelee. [4]) Mutta samoista sanoista näkyy myöskin, että juuri Pytheas on tästä kaupasta ja näistä seuduista antanut parahimmat tiedot, eikä siis liene epäilemistäkään hänen nämä tiedot saaneensa

---

[1]) Vielä Peutingerin tauluissakin näkyy, vähän itä-puolella Tanaita virta merkittynä Pohjois-valtameren ja Maiotin välillä, joka viime mainittu taas Pontoa kohden on umpinainen. Ks. Bertius Beverus, Theatrum Geographiæ Veteris, Amsterdam 1619. — Vertaa Diodor. Sic. IV 56, Argonautaen matkasta Tanaista valtamereen.

[2]) Virolaiset antavat sille nimen: "Meri-kivi." Niinkuin tiedämme, se on pihka eräästä muinais-maailman puun-lajista.

[3]) Ks. Bulletin de la Société des Naturalistes de Moscou, tome XXXIII, seconde partie, Moscou 1860, sivv. 421, 422. Muutoinkin on pitkin Preussinmaan ja Kuurinmaan rantoja löytty paljon vanhoja Kreikkalaisia rahoja. Ks. A. von Richter, Gesch. der Ostseeprovinzen, I, siv. 27.

[4]) Vertaa Plin. hist. nat. XXXVII 11, missä mainitaan, että eräs Neronin lähettämä ritari, kulki Pannoniasta merikullan raunikolle.

juuri sillä matkalla, minkä muka teki "Tanain" tienoille. — Katson tarpeelliseksi tässä kertoa Plinion sanat asiassa: "Pytheas sanoo, että eräs Germanian kansa, *Guttonit*, asuu *Mentonomon*-nimisellä valtameren vesi-jätöllä (æstuarium), jonka mitta on 6000 stadiota (sata peninkulmaa); päivän purjehduksen päässä tästä on saari, nimeltä *Abalos*, ja siihenpä laineet keväällä ajavat merikullan, joka on juoksettuneen meren perkeet. Asukkaat sen käyttävät poltto-aineiksi puiden asemesta, ja myyvät myöskin sitä naapureilleen Teutoneille." [1])

Lisäksi Plinio muistuttaa, että Timaiokin, joka vähäistä myöhemmin eli, on uskonut Pytheaan sanat todeksi, mutta kutsunut saaren *Basileiaksi*. [2]) Toisessa paikassa taas Plinio antaa toisen kertomuksen:

"Timaio on maininnut, että niistä saarista, jotka ovat Raunonia-nimisen Skythian edustalla, on yksi, päivänmatkan päässä Skythiasta oleva, johon laineet keväällä ajavat ylös merikultaa. — — Xenophon Lampsakolainen mainitsee kolmen päivä-purjehduksen päässä Skythaen rannalta olevan äärettömän suurta saarta, nimeltä *Baltia*. Sen Pytheas nimittää *Basileiaksi*." [3])

---

[1]) Ks. Plinius, Hist. nat. XXXVII, 11: "Pytheas Guttonibus Germaniæ genti accoli æstuarium Oceani, Mentonomon nomine, spatio stadiorum sex millium: ab hoc diei navigatione insulam abesse Abalum. Illuc vere fluctibus advehi (succinum) et esse concreti maris purgamentum: incolas pro ligno ad ignem uti eo, proximisque Teutonis vendere. Huic et Timæus credidit, sed insulam Basiliam vocavit."

[2]) Diodor. Sic. V 23 mainitsee samaa kertomusta, mutta sanat kuuluvat: "Vastapäätä sitä Skythiaa, joka on Galatian (Gallian) yläpuolella, on valtameressä saari, nimeltä Basileia" - - Seuraavista luvuista nähdään selvästi, että Galatian nimi tässä käsittää myös Germanian.

[3]) Ks. Plin. Hist. nat. IV, 27: "Ex quibus (insulis) ante Scythiam, quæ appellatur Raunonia, unam abesse a Scythia diei cursu, in quam veris tempore fluctibus electrum ejiciatur, Timæus prodidit. - - - Xenophon Lampsacenus a litore Scytharum tridui navigatione insulam esse immensæ magnitudinis Baltiam tradit. Eandem Pytheas Basiliam nominat." — Tämän lauseen käsitys on mulla Fuhrin mukaan, de Pythea, sivv. 143 seurr.

Näistä Plinion kokoilemista tiedoista havaitsemme ainakin selvästi sen, että ne saaret, joista Pytheas on tässä puhunut, olivat valtameressä vastapäätä Skythian pohjoista rantaa, s. t. s. Itämeressä Preussin maakunnan kohdalla. Saman myöskin todistavat muutamat Strabonin sanat, vaikka tämä tapansa myöten syyttää Pytheasta valehtelijaksi, lausuen:

"Mitä hän puhuu Ostiai'ista ja Reinin takaisista seuduista Skythaen maahan saakka, sen kaiken hän valehtelee." [1])

Mutta jos näin selvästi näkyykin, että Pytheas on sanonut käyneensä Weikselin seuduilla saakka, on sitä vastoin mielestäni mahdotonta, tarkoin määrätä, mitä hänen mainitsemansa "Mentonomon", ja "Abalos" ja "Basileia" oikeastaan merkinnevät. Ne risti-riitaiset selitykset, mitkä mikin on tässä kohden yritellyt, eivät tosin ansaitse suurta luvun-pitoa. [2]) Sitä vastoin pidän jotenkin varmana, että Pytheaan mainitsemat Guttonit (Guttones), jotka silloin asuivat Weikselin seuduilla, ovat samaa kuin myöhemmän aian Gothit eli Göthiläiset, ja, samatekkuin heidän naapurinsa Teutonit, Germanilaista kansaa. [3]) Mille

---

[1]) Ks. Strab. I p. 63: *Καὶ τὰ περὶ τοὺς Ὠστιαίους δὲ, καὶ τὰ πέραν τοῦ Ῥήνου τὰ μέχρι Σκυθῶν, πάντα κατέψευσται τῶν τόπων·*

[2]) Schlözer ja Thunmann ovat selittäneet "Mentonomon" Suomen sanaksi: *Mäntyniemi;* ks. Thunmann, Untersuchungen über nördliche Völker, siv. 22; Schlözer, Nord. Gesch., siv. 124. — Parrot taas tahtoo itse Plinion sanan: *æstuarium,* johdetuksi Viron (eli Suomen) kielestä, muka sanoista *astua* ja *aro,* se olisi: alankomaa, johon meren tulva astuu. Muita selityksiä ei suinkaan puutu. — Todennäköistä on, että "Abalos" ja "Baltia" ovat yhtä sanaa; Baltia taas on epäilemättä samaa juurta kuin Itämeren nimi: Baltin meri (nyk. Englannin kielessä: Baltic.) Basileia on nähtävästi Keikan sanasta: *βασίλευς* kuningas.

[3]) Zeuss (Die Deutsch., siv. 672, 673) yhä vielä ajattelee Preussilaista "Guddai" nimistä väkeä. Mutta Schafarik (slaw. Alterth. I, siv. 456) selittää tämän Guddai-jutun tydyttäväisellä tavalla, ja sanoo

tienoille taas Pytheas lienee asettanut Ostiai'it, ei ole Strabonin lauseesta helppo arvata. Tätä nimeä on koetettu sovittaa myöhempien mainitsemiin: Aestyi, Haesti, jotka Taciton ja Kassiodoron aikoina asuivat tällä merikullan-rannikolla. Mutta jos Stefano Byzantiolaisen sanoissa on perää, että muka Pytheaan mainitsemat Ostiai'it asuivat *läntisen* valtameren rannalla [1]), niin tämä kukistaa kaikki sovitus-keinot. Aestyistä eli Haestista tulen vasta puhumaan. Että Suomen-sukuisia kansoja jo Pytheaan aikana olisi asunut Weikselin lähistöillä, en katso suinkaan mahdottomaksi. Mutta, niinkuin nä'imme, on semmoinen arvelu kokonaan todistusta vailla. Vasta kolme neljä vuosisataa myöhemmin ilmaantuu heistä selvemmät tiedot.

Nähdessämme, kuinka Pytheaan jälkeiset vuosisadat taas heittivät Pohjan seudut unohduksen hämärään, emme

---

Guttoneista: "Ohne die Deutsche Abkunft der Guttonen in Frage zu ziehen, halten wir doch dafür, dass sie in den Weichsellanden blosse aus Skandinavien herübergekommene Eroberer waren". — Muutoin on muistaminen, että tämä Göthiläis-asia on yhä ankaran riidan alla. Asia ei kuulu minun aineeseni; saan ainoastaan mainita, että J. Grimm (Jornandes und die Geten, sekä Gesch. der Deutsch. Sprache, siv. 182, 204, 439) on koettanut todistaa, että Trakian Getat ja historian Göthiläiset Skandinaviassa, Weikselin seuduilla ja Mustan-meren rannoilla, olivat kaikki yhtä. Mitä on sanottu myötä ja vastoin, en voi tähän ottaa. Uudempia selitys-kokeita on Ed. v. Wietersheim'in kirjassa: Gesch. der Völkerwanderungen, II osa, siv. 109 seurr. (Leipzig 1860), missä Grimmin arveluita osaksi vastustellaan, osaksi puolustellaan. — Vaikea ainakin lienee kieltää, että Pytheaan *Guttones*, Plinion *Guttones* (Germanilainen kansa Burgundionien seuduilla; IV 28), Taciton *Gothones* (koillisessa Germaniassa; ks. Germ. 42, 43), Ptolemaion *Γύθωνες* (itäpuolella Weikseliä; ks. Geogr. III 5), ja vihdoin ne *Gotti*, *Gothi*, jotka Karakallan aioista asti häiritsevät Roman valtaa, ovat yhtä nimeä ja yhtä kansaa. Tätä tosin kieltää Ukert, joka ei millään muotoa tahdo päästää Pytheasta Itämerellä käyneeksi; ks. Geogr. der Griech. u. Römer, passim.

[1]) Ks. Steph. Byz. "Ὠστίωνες, ἔθνος παρὰ τῷ δυτικῷ ὠκεανῷ, οὓς Κοσσίνους Ἀρτεμίδωρός φησι, Πυθέας δ' Ὠστιαίους."

tosin voi ihmetellä, jos kaikkina aikoina on löytynyt niitä, jotka Polybion ja Strabonin tavalla ovat arvelleet, että jos muka itse Hermes-jumala olisi sanonut nähneensä koko pohjoista Eurooppaa maailman ääriin asti, kuten Pytheas itsestään on kehunut, ei sitä kuitenkaan kukaan uskoisi. [1]) Myöhemmät tutkijat tosin ovat yleensä myöntäneet Pytheaan luotettavuutta, vaikka toisinaan ovat koettaneet vetää Thulen niin eteläiseksi ja Merikulta-rannikon niin läntiseksi, kuin suinkin mahdollista. Mutta jokaisella tutkimus-alalla on aina vaarallinen asettaa omia luulojansa todistusten siaan, ja ainoastaan todistusten nojassa olen koettanut selittää kysymyksen, mille tienoille Pytheaan matkat ulottuivat.

Ennenkuin nyt tästä lähden tutkimaan, mitä Romalais-aian kirjaniekat ovat Pohjan seuduista puhuneet, tahdon lyhyesti mainita muutamia muita vanhempia tietoja, joiden luotettavuudesta on vaikea mitään päättää. Eräs Hekataio Abderalainen, joka eli Aleksanteri Suuren aikana, oli antanut Pohjoiselle valtamerelle Skythian kohdalla nimen: ”*Amalkhium*”, joka siellä asuvaisten kielellä muka merkitsi: jäätynyttä mertä. [2]) Mistä hän tämän tiedon lie saanut, ja mitä kieltä sana ”Amalkhium” lienee, ei käy selville saada. Eräs Philaimon taas, josta emme muuten tiedä mitään, mainitaan sanoneen, että Kimbrit antoivat samalle merelle nimen: ”*Morimarusa*”, joka muka merkitsee: kuollutta merta, ja toisella puolen Rubeas-nientä taas nimen: ”*Kronium*”. [2]) Plinio, joka antaa tämän tiedon, muistuttaa toisessa paikassa, että tämä ”Kronium” on tuo sama ”juoksettunut meri”, joka on päivän purjehduksen päässä Thulesta. [3]) Sekä ”Morimarusa” että ”Kronium”

---

[1]) Ks. Strab. II siv. 104.

[2]) Plin. Hist. nat. IV 27.

[3]) Plin. Hist. nat. IV 30; vertaa Dionys. Perieg., vrs. 31:
*”Πόντον μὲν καλέουσι πεπηγότα τε, Κρόνιόν τε·
Ἄλλοι δ᾽ αὖ καὶ νεκρὸν ἐφήμισαν εἵνεκ᾽ ἀφαυροῦ
Ἠελίου.”*

selitetään tavallisesti Keltalaisista kielistä (Kymrin kielessä: *mor* meri, *marw* kuollut; Irlannin kielessä: *muirchroinn*, jaoksettunut meri), mutta varsin vakaisella kannalla ei tämäkään selitys nä'y seisovan. [1]) — Mitä Timaio oli jutellut Basileiasta ja merikullan saannista, olen jo äsken maininnut. Samaa saarta sittemmin myös Metrodoro Skepsiläinen (Mithridates Suuren aikana) nimitti, lisäten että siitä timanttejakin saatiin. [2]) Sitä vastoin Mithridates mainitsi toisen merikulta-saaren, nimeltä "Oserikta", Germanian rannoilla. [3]) Millä tavoin nämä kaikki olivat tietonsa hankkineet, ei mainita ollenkaan, ja niiden luotettavuus on siis jotenkin epäiltävä. Mutta jos olisivatkin luotettavampia, eivät ainakaan mainittavasti lisäisi valoa Pohjan seuduille.

---

[1]) Ks. Diefenbach, Orig. Europ. sivv. 387—389. — Mainita sopii, että Ptolemaio asettaa *Χρόνος* nimisen joen itäpuolelle Weikseliä.

[2]) Ks. Plin. Hist. nat. XXXVII 15.

[3]) Ks. Plin. Hist. nat. XXXVII 11: - - "Oserictam, cedri genere silvosam: inde electrum defluere in petras." — "Osericta" on kentiesi Skandinavilainen sana *Austr-riki*, itämaa; vertaa mitä vasta puhutaan nimistä: "Aestyit", "Estit."

V.

Romalais-ajan tiedot pohjoisesta ja koillisesta Euroopasta.

Se ainoa kohta, että vielä Pliniokin, joka kuitenkin itse oli käynyt luoteisessa Germaniassa, rakentelee kertomuksensa Itämeren seuduista osittain näiden edellisessä luvussa mainittujen tietojen perusteelle, todistaa kuinka vitkallisesti maa-tiede eteni Pohjaa kohden. Vielä Auguston aikana vakuutti Straboni, että Albi'n (Elben) takaiset tienot itää kohden olivat kokonaan tuntemattomat. [1]) Mela'lla kuitenkin jo on laveammat tiedot. Hän mainitsee Codanus (kentiesi Gothanus) nimisen meri-lahden, täynnänsä saariloita, ja näiden seassa yhden, Teutonien asuman, nimeltä "Codanonia" (muutamat tahtovat lukea Scandanovia), joka on muita isompi ja hedelmällisempi. "Codanus"-lahden rannikoilla hän sanoo Kimbrien ja Teutonien asuvan; edempänä on Germanian viimeiset seudut; sitten muka seuraa Sarmatia, jonka rantasaarilla asuu kaikellaiset kummalliset kansat: munan-syöjät, hevos-jalkaiset, korviinsa-puetetut, — senmukaisilla kreikkalaisilla nimillä varustetut. Itäpuolella Sarmatiaa, rajaksi Skythiaa kohtaan, mainitsee Mela kaikkien ensinnä *Wistula*-virran sillä nimellä. [2])

Mitä Plinio näihin tietoihin lisäilee, on osaksi hyvinkin sekavaa. Paitsi määrättömän suurta "Sevo"-vuor-

---

[1]) Ks. Strab. VII, siv. 294.

[2]) Ks. Mela III, 3—4.

ta, sekä Kimbrien nientä (Juutinmaata) ja "Codanus"-lahtea, hän viime-mainitussa nimittää mainion saaren: "*Scandinavia*", jonka suuruutta ei tunneta; osan siitä pitää Hillevionien kansa, joka asuu 500:ssa kylässä, ja he kutsuvat tämän saaren toiseksi maailmaksi. [1]) Sitten hän lisää: "Eikä ole vähemmässä maineessa *Eningia* (useissa käsikirjoissa luetaan: *Epigia*). Muutamat juttelevat, että näitä paikkoja asuu Wistula-virralle asti *Sarmatat*, *Venedit*, *Skirit*, *Hirrit*. Lahti nimitetään *Cylipenus* ja sen suussa on *Latris*-saari. Sitten (nähtävästi länsipuolella Vistulaa) on toinen lahti, *Lagnus*, Kimbrien rajalla." [2])

Toisessa paikassa Plinio nähtävästi seuraa muita lähteitä, puhuessaan Thulesta ja muista Britannian seutuisista saarista. Hän sanoo: "Muutamat mainitsevat muitakin saaria: *Scandia*, *Dumna*, *Bergi*, ja suurimman kaikista *Nerigon*, josta purjehditaan Thuleen." [3])

Että Plinion Thule tässä on toinen paikka kuin Pytheaan Thule, olen jo ennen koettanut osoittaa; sillä Nerigon on todennäköisesti Norja. *Skandia* ja *Skandinavia* taas ovat yksi sana (Skandin-avi = Skandin-ey, s. o. Skandin-saari) ja tarkoittaa epäilemättä eteläistä Ruotsia, jossa Skaanin eli Skånen maakunnan nimi vielä selvästi on siitä jäänös. [4]) Tässä saaressa mainitsee Plinio löytyvän erästä kummallista eläintä, "jota ei tän-puolisessa maailmassa koskaan ole nähty, vaikka paljon puhuttu,

---

[1]) Ks. Plin. Hist. nat. IV 27. — Rud. Keyser tahtoo selittää *Hillevionės* samaksi kuin: *Elfarbúar*, *Elvboere* (joki-asukkaat), jotka muka asuivat Alfheim'issa Götha-joen ja Glommen'in välillä; ks. Saml. til det Norske Folks Sprog og -Historie, VI siv. 331.

[2]) Ks. Plin. Hist. nat. IV 27: - - "Nec est minor opinione Eningia [Epigia]. Quidam haec habitari ad Vistulam usque fluvium a Sarmatis, Venedis, Sciris, Hirris tradunt. Sinum Cylipenum vocari: et in ostio ejus insulam Latrin. Mox alterum sinum Lagnum, contermineum Cimbris."

[3]) Ks. Plin. Hist. nat. IV 30.

[4]) Ks. P. A. Munch, Det Norske Folks Historie, I 1, siv. 16.

nimeltä: *Achlis*, joka on jotenkin hirven näköinen, mutta kinttu-jäseniä vailla, niin että se ei voi maata, vaan nukkuu nojaantuneena puuta vasten, jonka poikki-leikkaamalla sitä pyydetäänkin; sillä muuten se on varsin kerkeä." Tähän tarulliseen juttuun hän vielä lisää, että mainitulla eläimellä on ylen suuri ylinen huuli, jonka tähden se syödessä kulkee takaperin, ett'ei kompastuisi huuleensa, eteenpäin käyden. [1])

Mitä taas Plinion mainitsema *Eningia* eli *Epigia* lienee, on vaikea sanoa; sillä liian rohkea on lukea tämä nimi Feningiaksi ja arvata se Suomalaisten maaksi, kuten tavallisesti tehdään. Sanoista arvaten oli Eningiakin saari samatekkuin Skandinavia; mutta seuraava lause, että muka nämä paikat ulottuivat Weikselille asti, näyttää taas vievän meidät mannermaalle. Niistä kansoista, jotka itäpuolella Weikseliä mainitaan, ovat Sarmatat ja Venedit Slavilaisia; *Skirit* taas, jotka vasta tavataan Kansainvaelluksessa, useimmiten Hunnien seurassa, ovat tietymätöntä sukua [2]), ja *Hirrit* eivät missään muualla tule näkyviin. [3]) Nimet *Cylipenus* (Kylipenus) [4]) ja *Latris* eivät taivu mihinkään tydyttäväiseen selitykseen.

Niinkuin näemme, oli Plinio haalinut tietojansa kaikenmoisista lähteistä ja sovittanut ne kokoon tarkemmin tutkimatta. Tapaamme siis hänen teoksessaan vanhaa ja

---

[1]) Ks. Plin. Hist. nat. VIII 16.

[2]) Ks. Zeuss, die Deutschen, siv. 486.

[3]) Sana "Hirri" luullaan virheelliseksi lisäykseksi, joka kopioitsijain kautta olisi tullut. Olkoon miten oli, ei kävisi helposti sitä selittää.

[4]) Rud. Keyser (Saml. til det Norske Folks Sprog og Historie, VI siv. 334) selittää tämän sanan nimestä "Kylfingaland", joka 12:nnella vuosisadalla annetaan Gardariikille eli Venäjälle eräässä Skandinavilaisessa maatieteessä (ks. Antiquités Russes II siv. 401). Mutta tämä näyttää olevan kaukaa haettua; sillä *Kylfingit* (Jaroslavin lakikirjassa: *Kolbjagit*, samate kuin Väringit = Varjagit) näyttävät olleen Venäjään tulleita Skandinavilaisia paljoa myöhemmältä aialta kuin Plinion Cylipenus; vertaa: P. A. Munch, kirjassa "Norsk Tidskr. for Vidensk. og Litt.", V aarg., siv. 311.

uutta sekasin, eikä ole helppo eroittaa, mihin milloinkin on luottamista. Päin-vastoin taas Tacito on varsinainen tutkija, joka jättää vanhat tarut siksensä ja itse kokee ko'ota kaikki luotettavat tiedot, mitkä hänen aikanansa tarjona olivat. Senpä tähden hänen kirjansa "Germanian maasta ja kansoista" onkin mitä arvollisimpia teoksia muinaisuuden maatieteelle. Luonnollista kuitenkin on, että hänen tietonsa ovat luotettavimmat Reini-virran lähistöistä, mutta epävakaisemmat, jota edemmäksi kertomus siirtyy pohjaan ja koilliseen; ja paha onnemme on, että juuri tämä epävakaisempi ala vaatii tarkastustamme.

Merkittävää on, ett'ei Tacito ollenkaan mainitse nimeä: "Skandinavia", eikä luoteisessa Germaniassa mene Kimbrien asunsioja edemmäksi [1]), vaan vasta yhdessä jaksossa Weikseli-seutujen kanssa — Weikseliä ei kuitenkaan nimitä — tulee puhumaan Ruotsin maasta ja kansoista. [2]) Hänen järjestyksensä on seuraava: Markomannien takapuolella (s. t. s. pohjois-puolella nyk. Böhminmaata) on useita pienempiä kansoja, joiden perästä, pohjaan mennessä, seuraa Lygein kansa, ja sitten vielä pohjempana Gothonit, nähtävästi sama kansa kuin Pytheaan Guttonit ja myöhemmän aian Göthiläiset. Gothonien yläpuolella, valtameren rannalla ovat Rugit ja Lemovit [3]), — kaikki Germanilaista sukuperää. Sitten muka seuraa Svionien valtiot, itse valtameressä, ja niiden on mahtavuus sekä miehissä ja aseissa että laivastoissakin. [4]) — Että nämät "Suiones" ovat Svealaiset eli Ruotsin asukkaat, ei lie epäilemistä. Toiselle puolen Suionien kansaa asettaa Tacito toisen meren, joka on muka sitkeä ja mel-

---

[1]) Ks. Tacit. Germ. 37.

[2]) Myös Ptolemaiokin asettaa Skandiansa Weikselin suiden edustalle.

[3]) Ks. Tacit. Germ. 43, 44.

[4]) Tacit. Germ. 44: "Suionum hinc civitates, ipso in Oceano, præter viros armaque classibus valent." Adam Bremeniläinen nimittää Svealaiset: "Sueones"; samate jo Einhard, Vita Karoli Magni: "Dani siquidem ac Sueones, quos Nortmannos vocamus."

kein liikkumaton, ja johon maailma loppuu; hän juttelee myös, kuinka "aurinko siellä laskultansa kestää nousulle saakka niin kirkkaana, että se tähdet himmentää", ja kuinka, "kuten muka luulo lisäilee, silloin kuuluu sointo ja näkyy jumalien muotoja säteilevine päinensä". [1]) Toisessa paikassa hän kuitenkin lausuu: "Svionien jatkona ovat Sitonien kansat, jotka ovat edellisten kaltaisia sillä ainoalla eroituksella, että heitä vaimo hallitsee." [2]) Näyttääpä siis ikäänkuin Svionit eivät olisi olleetkaan maailman äärimpänä kansana, vaan heidänkin pohjois-puolella vielä asunut Sitonit eli Sitonien kansat, ja vasta Sitonien takana olisi ollut tuo sitkeä eli juoksettunut meri. Taciton Sitonit ovat arvattavasti Skandinavian Suomen-sukuiset asukkaat, ja nimi tulee kentiesi sanasta *Seida*, *Seidr* (*hiite*), merkiten: taika-miehiä, Hiiden kansaa. [3]) Merkillistä on, että tässä meitä jo kohtaapi juttu eräästä vaimo-vallasta, se sama juttu, minkä Adam Bremeniläinen tuhannen vuotta myöhemmin toisessa muodossa uudistaa. [4]) Tämä ei voi olla kokonaan satunnaista, vaan näyttääpä

---

[1]) Tacit. Germ. 45: "Trans Suionas aliud mare, pigrum ac prope immotum, quo cingi claudique terrarum orbem hinc fides, quod extremus cadentis jam solis fulgor in ortus edurat adeo clarus ut sidera hebetet; sonum insuper audiri formasque deorum et radios capitis aspici persuasio adjicit."

[2]) Tac. Germ. 45: (Puhuttuaan Aestyistä ja merikullasta) "Suionibus Sitonum gentes continuantur: cetera similes uno differunt, quod femina dominatur: in tantum non modo a libertate sed etiam a servitute degenerant. Hic Sueviæ finis." — Muist.: "Suevia" on Germanian itäinen puoli.

[3]) Vertaa kuitenkin Zeuss'in selitys (Die Deutschen, sivv. 57, 123) ja Geijerin (Svea Rik. Häfd. siv. 81). Jälkimäinen siihen vertaa Strabonin Σιδόνες, jotka olivat Bastarnaen heimokuntia (Strab. VII siv. 306). Edellinen taas sovittaa siihen Ptolemaion Σίδωνες, koillis-puolella Böhmin vuoria (Ptol. Geogr. II 10).

[4]) Ks. Adamus Bremensis, de Situ Daniæ (oikeastaan: "Gesta Hammaburgensis ecclesiæ pontificum"; IX osassa Pertz'in Monum. hist. German.), cap. 222: "Postea (Göthan-maan jälkeen) longis terrarum spatiis regnant Sueones usque ad terram feminarum."

ikäänkuin nimi "Qvenland" (Kainunmaa, Naisten maa, terra feminarum; — Skandinavian kielissä: *qven* nainen; nyk. Engl. kielessä: *queen* nais-kuningas) olisi jo Taciton aikana ollut tuttu Skandinavian Germanilaisille kansoille. Svioneista Taciton kertomus taas palaa Itämeren kaakkoiselle rannikolle, ja arvata sopii, että tänne juuri kävikin Skandinavilaisten tavallinen tie mannermaalle. Tässä hän mainitsee *Aestyien kansat*, joiden tavat ovat Germanilaisia, mutta kieli muka lähisempi Britannian kielelle. [1]) He palvelevat jumalien emää ja kantelevat metsä-karjun kuvia suojelukseen. Aseiksi harvoin käyttävät rautaa, useammin seipäitä. Maanviljelyksessä ovat ahkerammat kuin Germanilaiset yleensä. Sen ohessa ovat ainoat, jotka merikullan hakevat meren kariloista ja rannoista, ja nimittävät sen "glesum."

Tämä kertomus selvästi osoittaa, että puheen-alaiset Aestyit asuivat merikullan rannikolla itäpuolella Weikselin suita, ja samalla alalla tapaamme nyt monta vuosisataa perätysten saman-nimistä kansaa. Se on nämä "Aestit", pitkin Germanilais-valtameren pisintä rannikkoa, jotka Jornandes mainitsee Göthiläis-kuninkaan Ermanarikin alamaisina 4:nnellä vuosisadalla, sanoen heidät erinomaisen rauhalliseksi kansakunnaksi [2]); — vieläpä samat "Hæstit", jotka 5:nnellä vuosisadalla lähettivät merikultaa lahjaksi Theodoriki Suurelle Italiaan. [3]) 9:nnellä vuosisadalla

---

[1]) Tacit. German. 45: (Svioneista puhuttuaan) "Ergo jam dextro Suevici maris litore Aestyorum (Aestuorum, Aestiorum) gentes alluuntur; quibus ritus habitusque Suevorum, lingua Britannicæ proprior. Matrem deûm venerantur; insigne superstitionis formas aprorum gestant: id pro armis omniumque tutela securum deæ cultorem etiam inter hostes præstat. Rarus ferri, frequens fustium usus"

[2]) Jornandes, de reb. Get., c. 23: "Aestorum quoque similiter nationem, qui longissimam ripam Oceani Germanici insident, idem ipse [Hermanaricus] prudentiæ virtute subegit." — c. 5: "Ad litus autem Oceani, ubi tribus faucibus fluenta Vistulæ fluminis ebibuntur, Vidivarii resident - -; post quos ripam Oceani item Aesti tenent, pacatum hominum genus omnino."

[3]) Ks. Cassiodori Varia V, epist. II: "*Hæstis* Theodoricus rex. Illo et

ovat vielä varsin samalla paikalla. Einhard, Kaarlo Suuren elämä-kertoja, mainitsee Itämeren etelä-rannikolla Slavilaisten jälkeen *Aistit*kin [1]), ja vielä tarkemmin osoittaa Wulfstan heidän asun-siojansa. "Weikseli [Visle] — hän sanoo — on hyvin iso joki, joka kulkee Witlannin ja Vendien maan [Veonodland] ohitse, ja Witlanti kuuluu Esteille [belimpedh to Estum]; mutta Weikseli tulee Vendien maasta ja purkaau Est-mereen [Estmere; nyk. Frische Haff]. - - Tuo Estien maa [Eastland] on varsin suuri ja siinä on varsin monta kaupunkia ja joka kaupungissa kuningas, ja siellä saadaan paljon hunajaa ja kaloja. Kuningas ja rikkahimmat miehet juovat hevos-maitoa, ja varattomat sekä orjat juovat mettä. Siinä on paljon sotaa heillä." - - [2])

Jos nyt tuskin käynee kieltää, että Taciton Aestyit ovat samaa kuin Wulfstanin Estit, niin voidaan myöskin jotenkin vakaasti päättää, että Taciton Aestyit eivät ole sovitettavat nyky-aian Estiläisiin eli Virolaisiin, vaan kuuluivat Littuan sukuun, joka myöhemmin Preussilais-nimellä tulee näkyviin samalla alalla. Itse nimi Aestyit, Aistit, Estit eli Eastit on nähtävästi Germanilaisten antama eikä merkinne muuta kuin: Itämaalaiset, jotta sitä helposti sopi muuttaa Wirolaisiin, kun nämä tulivat Germanilaisille kansoille tutuiksi. Että muka heidän kielensä olisi vivahtanut Britannian keltalaiseen puheesen, ei ole otettava niin tarkalleen, vaan osoittanee ainoastaan eroi-

---

illo legatis vestris venientibus, grande vos studium notitiæ nostræ habuisse cognovimus; ut in Oceani littoribus constituti, cum nostra mente jungamini. - - - succina, quæ a vobis per harum portitores directa sunt, grato animo fuisse suscepta."

[1]) Ks. Einhardi Vita Karoli Magni, c. 12 [Pertz, Monum. II, siv 449]: "Ad litus australe Sclavi et Aisti et aliæ diversæ incolunt nationes."

[2]) Wulfstanin matka-kertomus kuningas Alfred'in käännöksessä Orosion teoksesta; ks. Schafarik, Slaw. Alterth. II, siv. 670; Zeuss, die Deutschen, siv. 669; H. G. Porthan, Witterh. Hist. Antiqv. Acad. Handl. VI, sivv. 96 seurr.

tusta Germanian kielistä. Sitä vastoin lienee se erehdystä, kun Tacito sanoo heidän antaneen merikullalle nimen: *glesum*; sillä tämä sana on Germanilainen (*glas*, lasi), ja Plinion todistuksen mukaan juuri Germanilaiset sen nimen käyttivätkin. [1])

Mutta jos Taciton Aestyit eivät nä'y Suomen-sukua olleen, niin sama kirjaniekka kuitenkin samoilla lähistöillä mainitsee toisen kansakunnan, jonka nimi "*Fenni*" ei salli meidän epäillä, että siinä Suomen-sukuisuus kohtaa. Nämä Fenninsä asettaa Tacito Germanian itäiselle äärelle, yhtehen jaksoon Peukinien eli Bastarnaen ja Venetien (Venedien, Vendien) kanssa. Niinkuin muista lähteistä tiedämme, asuivat Bastarnat eli Peukinit Tonavan suista pohjaseen pitkin Karpati-vuorten koillista kylkeä. [2]) Mitä heidän ja Fennien välillä oli metsää ja vuorta, se kaikki muka Venetien alana, jossa kuleksivat rosvo-retkillään. [3]) Tämän mukaan siis Fennit asuisivat Venetien pohjoispuolella, mutta tarkemmin ei Tacito määrää heidän asunpaikkojaan. Heidän tapojaan hän kertoo seuraavilla sanoilla: *Fenneillä kummallinen raakuus, rietas köyhyys: ei aseita, ei hevosia, ei kotoa; ruuaksi ruoho, vaatteeksi vuotia, makuu-siaksi maa. Ainoa turva nuolissa, jotka he raudan puutteesta luilla teroittavat. Ja sama metsänkäynti on sekä miesten että vaimojenkin elatus-keinona; sillä nämä seuraavat muassa kuleksimassa ja ottavat osansa saaliista. Eikä ole pisku-lapsilla muuta pako-paikkaa petojen ja rajuilmain alta, kuin että heitä peitetään johonkuhun oksien kyhäykseen. Siihen nuorukaiset palajavat, siihen vanhukset*

---

[1]) Ks. Plin. Hist. nat. XXXVII 15. "Certum est gigni in insulis septentrionalis Oceani et *a Germanis* appellari glessum." — Vertaa Diefenbach, Orig. Europ., sivv. 356 seurr.; Schafarik, Slaw. Alterth. I, siv. 458.

[2]) Ks. Zeuss, die Deutschen, siv. 130.

[3]) Tacit. Germ. 46: "Peucinorum Venetorumque et Fennorum nationes Germanis an Sarmatis ascribam dubito. - - - quicquid inter Peucinos Fennosque silvarum ac montium erigitur, latrociniis pererrant [Veneti]."

vetäytyvät. Mutta sepä on heistä onnellisempaa, kuin vaivalloisesti viljellä maata, rakennella huoneita ja käydä tavarain-kauppaa toivon ja pelon alaisina. Turvissa ihmisiä vastaan, turvissa jumaliakin vastaan, ovat saavuttaneet kaikkein vaikeimman asian, ett'ei heillä ole mieliteonkaan tarvetta." — Tähän loppuu Taciton kirja Germaniasta. Hän ainoastaan lisäilee, että mitä muuta jutellaan — kansoista, joilla muka on ihmisten kasvot mutta petojen vartalot ja jäsenet —, se jo kaikki on tarullista ja epä-tietoista. Näkyyhän siis selvästi, hänen lukevansa nuo edelliset lauseensa Fenneistä niiden luotettavien tietojen luokkaan, jotka hän itse oli tutkistellen kerännyt.[1])

Ei lie tarpeellista toteen näyttää, että nämä Fennit, joiden tilaa sivistyksen alimmaisella portaalla historioitsija niin elävillä väreillä kuvailee, eivät ole olleet Kalevalan kansaa, vaikka epäilemättä samaa Suomen-sukua kuin Lappalaiset ja Suomalaisetkin. Tätä sukulaisuutta ei tosin todista mikään muu kuin itse nimitys: "Fenni"; mutta semmoinen nimi ei voi olla satunnaista. Olen jo maininnut arvelevani, että sanan alkuperä on etsittävä Keltalaisten kielestä, josta Germanilaiset lienevät sen lainanneet, nimittääksensä sillä Suomensukuisia kansoja. Se vilkas Germa-

---

[1]) Tacit. Germ. 46: "Fennis mira feritas, foeda paupertas: non arma, non equi, non penates; victui herba, vestitui pelles, cubile humus. Sola in sagittis spes, quas inopia ferri ossibus asperant. Idemque venatus viros pariter ac feminas alit: passim enim comitantur partemque prædæ petunt. Nec aliud infantibus ferarum imbriumque suffugium quam ut in aliquo ramorum nexu contegantur. Huc redeunt juvenes, hoc senum receptaculum. Sed beatius arbitrantur quam ingemere agris, inlaborare domibus, suas alienasque fortunas spe metuque versare. Securi adversus homines, securi adversus deos, rem difficillimam assecuti sunt, ut illis ne voto quidem opus esset. Cetera jam fabulosa: - - - quod ego ut incompertum in medium relinquam." — Olen tarkasti lukenut C. A. Gottlund'in teosta: "Försök att förklara Taciti omdömen öfver Finnarne, Stockholm 1834", enkä sittenkään ole voinut tulla muuhun käsitykseen, kuin minkä suomennokseni osoittaa. Kirjan monta muuta ansiota en sillä tahdo kieltää.

nilainen kansan-liike, joka näkyy kuohuneen Skandinavian ja Weikselin välillä, on meille vakuudeksi siitä, että samaa sukua oli, jota milloin Skandinaviassa milloin Weikselin varrella mainittiin yhdellä Finniläis-nimellä. Merkittävää on, että se ensi kerran meitä kohtaapi Itämeren kaakkoispuolella, missä emme juuri odottaisi sitä löytävämme. Ja kuitenkaan ei lie syytä tässä kohden epäillä Taciton tarkkuutta, varsinkin koska toinen kirjaniekka vähäistä myöhemmin vahvistaa Romalaisen historioitsijan ilmoitusta.

Keisarien Antonino Pion ja Marko Aurelion hallitessa eli Aleksandriassa eräs oppinut Kreikkalainen, Ptolemaio, joka otti sovittaaksensa täydelliseksi kartaksi kaikki ne maatieteelliset nimet, mitkä siihen aikaan olivat tutuiksi tulleet. Hänen teoksensa siis sisältää paljoa enemmän ja paljoa määrällisempiä tietoja, kuin mikään muu vanhan aian historiallinen tai maatieteellinen kirja; josta syystä sitä onkin pidetty ikäänkuin muinaisen maatieteen raamattuna. Mutta juuri hänen tietojensa täydellisyys antaa meidän arvata, ett'eivät kaikin paikoin ole niin täydellisen luotettavia, ja todella löytyykin selviä esimerkkiä, kuinka hän toisinaan on kummallisesti erehtynyt.[1]) Hänen pää-tarkoituksensa on nähtävästi ollut täyttää karttansa miten paraiten ymmärsi, ja tämän sioitustoimen hän epäilemättä lienee tehnyt jotenkin mielivaltaisesti, varsinkin kaukaisemmilla aloilla. Mutta kun mieleemme juohtuu, että Romalaiset juuri vähäistä ennen olivat valloittaneet Dakian, s. t. s. koko sen avaran alan, joka ulottui alisen Tonava-virran ja Karpati-vuorten välillä, so-

---

[1]) Ks. Edu. v. Wietersheim, Gesch. der Völkerwand. II osa, siv. 78 seurr.; jossa muun seassa otetaan esimerkiksi Ptolemaion mainitsema Σιατουτάνδα Frisien maassa (II, c. 10). Tämä *Siatutanda* on syntynyt sillä tavoin, että Ptolemaio väärin on käsittänyt Taciton sanat Frisien kapinasta Tiberion aikana. Tacito, näet, lausuu: "et ad *sua tutanda* digressis rebellibus" (kapinoitsijat jo olivat lähteneet pois *omaa maatansa suojelemaan);* Tac. Annal. IV 73. — Kuinka Ptolemaio on kertonut samoja nimiä Sarmatiassa ja Skythiassa, osoittaa Schafarik (Slaw. Alterth I siv. 218), joka muutoin on Ptolemaion ihastelijoita.

piihan arvata, että Ptolemaion tiedot Weikselin seuduista olivat tavallista tarkemmat. Kun nyt tässä taas löydämme Taciton mainitsemat ”Fenni”, vieläpä tarkemmassa sanan-muodossa (*Φίννοι*) kuin mitä Tacito oli käyttänyt, niin semmoinen tieto nähtävästi ansaitsee tarkastusta. Katsahtakaamme, mitä asemaa heille Ptolemaio antaa.

Itäpuolella Weikseliä (*Οὐιστούλα*) alkaa Sarmatia, se sama maa, joka muinoin kutsuttiin Skythiaksi. Itämeren kaakkoinen kulma on *Vened*ien hallussa ja kantaapi nimen: Venedin-lahti. Venedien etelä-puolella luetellaan seuraavia pienempiä kansakuntia kahdessa palstassa: ensin pitkin Weikselin itäistä vartta, etelään mennen, *Gythonit*, *Finnit*, *Sulōnit* (eli Bulanit), *Frungundionit* ja *Avarinit*, jotka viimeiset muka asuvat Weikselin lähteillä; toisena palstana taas edellisten itäpuolella, Venedeistä alkaen, *Galindat*, *Sudinit*, *Stavanit*, j. n. e. Kolmas palsta menee Venedeistä pohjaseen pitkin Itämeren rannikkoa, käsittäen *Veltat*, *Ossit*, *Karbonit*, jotka pohjoisimpana asuvat ja joiden itäpuolella ovat *Kareōtat* ja *Salit*; näistä taas etelään mennessä *Agathyrsit*, *Aorsit*, j. n. e. [1])

Isoksi osaksi nämä kansan-nimet ovat semmoisia, joita ei ennen eikä myöhemmin mainita, ja turha työ olisi mielestäni yrittääkkään niitä kaikkia selitellä. Että *Venedit* ovat Vendien Slavilainen kansa ja *Gythonit* Göthiläisiä,

---

[1]) Ptol. Geogr. III 5: ”*Κατέχει δὲ τὴν Σαρματίαν ἔθνη μέγιστα οἵ τε Οὐενέδοι παρ᾽ ὅλον τὸν Οὐενεδικὸν κόλπον· - - -. Ἐλάττονα δὲ ἔθνη νέμεται τὴν Σαρματίαν παρὰ μὲν τὸν Οὐιστοὺλαν ποταμὸν ὑπὸ τοὺς Οὐενέδας Γύθωνες, εἶτα Φίννοι, εἶτα Σούλωνες· ὑφ᾽ οὓς Φρουγγουνδίωνες, εἶτα Αναρινοὶ παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ Οὐιστούλα ποταμοῦ· - - -. Τῶν δὲ εἰρημένων εἰσὶν ἀνατολικώτεροι ὑπὸ μὲν τοὺς Οὐενέδας πάλιν Γαλίνδαι καὶ Σουδινοὶ καὶ Σταυανοὶ μέχρι τῶν Ἀλαυνῶν· - - -. Πάλιν δὲ τὴν μὲν ἐφεξῆς τῷ Οὐενεδικῷ κόλπῳ παρωκεανῖτιν κατέχουσιν Οὐέλται, ὑπὲρ οὓς Ὄσσιοι, εἶτα Κάρβωνες ἀρκτικώτατοι, ὧν ἀνατολικώτεροι Καρεῶται καὶ Σάλοι· ὑφ᾽ οὓς Ἀγάθυρσοι, εἶτα Ἄορσοι*” - - -.

on hyvinkin varma; samate käypi Schafarikin kanssa lukea *Stavanit* (Stlavanit) Slavilaisiksi ja *Galindat* sekä *Sudinit* Littuan eli Preussin sukuisiksi. [1]) Sitä vastoin ainoastaan epävakaisin arvelu voipi Osseista, Karboneista, Kareotoista ja Saleista tehdä Suomen-sukua, koska muka heidän asuntonsa oli Suomen-suvun ikuisella alueella. [2]) Mutta *Finnit* taas, vaikka paljoa etelämpänä Suomensuvun tunnetuita asunsioja, vieläpä etelämpänä kuin Tacitokaan Fenninsä asettaa, ei millään sovi muuksi ymmärtää kuin Suomensukuisiksi Finniläisiksi, [3]) josko sitten Ptolemaio lienee väärin heitä sioittanut, vai heitä todellakin lie löytynyt täällä keskisen Weikselin varrella joku pienempi jäänös, ahtaalle ajettuna Germanilaisten, Littualaisten ja Slavilaisten väliin. Edellinen arvelu ei ole todennäköisyyttä vailla. Ptolemaio tuntee Skandinaviasta eli *Skandian* saaresta ainoastaan eteläisen osan ja siinä hän mainitsee enimmästi tuntemattomia kansannimiä: lännessä *Khaideinit*, idässä *Favonat* ja *Firaisit*, etelässä *Gutat* ja *Daukionit*, sekä keskellä *Levõnit*. [4]) Poh-

---

[1]) Ks. Schafarik, Slaw. Alterth. I, sivv. 208, 461—463; vertaa Zeuss, die Deutschen, sivv. 271, 674.

[2]) Selitys-kokeita ei ole puuttunut. Zeuss, joka tekee *Ossit* Aistilaisiksi (Littualaisiksi), luulee heidän nimensä säilyneen saaren-nimessä: *Ösel* (Henrikki Lettiläisen tykönä *Osilia*, muinais-Skandinavilaisten *Eysysla*; johon hän vielä sovittaa nimet *Βασίλεια* ja *Osericta*). Mutta epäilemättä on nimi *Ösel* suomenkielinen syntyään: *Yösalo* (Viron kielen mukaan: *Öö-sal*); jota todistaapi toisen lähisen saaren nimi: *Dagö (Päiväsalo)*, vaikka molemmat jo kantavat Vironkielessä toisia nimiä. Yhtä epävakaista on arvata *Karbonit* Kuurilaisiksi; ks. Zeuss, die Deutsch., sivv. 270, 272. — *Weltat* arvataan olevan keski-aian Wiltzit (Slavilaisia). — Mitä *Καρεῶται* ovat? Karjalaisiako? — Entä *Σάλοι*?

[3]) Sekä Schafarik (I, siv. 301), että Zeuss (siv. 274) arvelevat eikö sana *Φίννοι* Ptolemaion tykönä lie jollakin lailla vääristelty. Zeuss tahtoisi sen siaan *Σκίροι*. Tämmöiseen korjailemiseen ei löydy vähintäkään syytä.

[4]) Ks. Ptol. Geogr. II 10: — *Σκανδία* —, *Χαιδεινοί* — *Φαυόναι* — *Φιραῖσοι* — *Γοῦται* — *Δαυκίωνες* — *Λευῶνοι* — Ainoastaan Gutat tuntee Göthiläisiksi.

jois-puolella, missä Finnien asema olisi, hän ei aseta mitään nimeä, ja ajatella siis käypi, että hän olisi erehdyksestä sioittanut Finninsä etelä-puolelle Itämertä, kun olisi pitänyt ne Jäämeren seuduille panna; sillä yleensä ei tietty tehdä eroitusta Itämeren ja pohjoisen Waltameren välillä. Mutta vaikkapa semmoinen erehdys ei suinkaan näytä mahdottomalta, käypi kuitenkin tuoda esiin useita teko-asioita, jotka, jos eivät kukin erinänsä paljoa paina, kuitenkin yhteen laskettuina todistanevat Suomensukuisten asumista Weikselin seuduilla.

Niinkuin jo olemme edellisessä nähneet, oli Straboni, jos mikään, varovainen antamissa tiedoissaan pohjoisesta Euroopasta. Roxolanien pohjoispuolella idässä ja Elben takana lännessä hän ei tahdo tuntea mitään, ja julistaa pelkäksi valeeksi, mitä muut ovat niistä seuduista ilmoittaneet. Mutta puhuessaan Marobodon perustamasta Markomannivallasta Auguston aikana nykyisessä Böhminmaassa, hän sivumennen nimittää muutamia muitakin, nähtävästi pohjoisempia, kansa-kuntia, jotka joutuivat tämän valtiaan kuuliaisuuteen. Näiden seassa tapaamme nimen *Zumit* (*Ζοῦμοι*) ja *Butonit*, jota viimeistä tavallisesti tahdotaan muuttaa *Gutoniksi*. [1]) Tämmöinen muutos onkin sitä todennäköisempi, koska muutoinkin Marobodosta tiedetään, että hän mahtavuutensa aikana oli ryhtynyt "Gothonien" asioihin ja että eräs Gothonilainen nuorukainen sittemmin häntä vastaan kostoa suoritti. [2]) Mutta jos nämä *Gutonit* eli *Gotho-*

---

[1]) Ks. Strab. VII, siv. 290: — "*Βουΐαιμον, τὸ τοῦ Μαροβούδου βασίλειον - - - -. - καὶ κατεκτήσατο, πρὸς οἷς εἶπον, Λουΐους τε, μέγα ἔθνος, καὶ Ζούμους, καὶ Βούτονας, καὶ Μουγίλωνας, καὶ Σιβινοὺς, καὶ τὸ τῶν Σοήβων αὐτῶν μέγα ἔθνος, Σέμνωνας.*" — *Λουΐοι* ovat arvattavasti Taciton Lygii. Seuraavien kolmen nimen siaan on tahdottu panna milloin mitäkin; mutta Tzschucke (Strab. Geogr., Lipsiæ 1796—1808) sanoo: Codices nihil a vulgata lectione recedunt.

[2]) Ks. Tacit. Annal. II 62: "Erat inter *Gothones* nobilis juvenis, nomine Cutualda, *profuges olim vi Marobodui*, et tunc, dubiis rebus ejus,

nit ovat Ptolemaion *Gythonit*, ei voikkaan oudolta kuulua, että näiden vieressä mainitaan Ptolemaion tykönä *Finnit*, mutta Strabonin tykönä *Zumit*, koska kumpainenkin nimi arvattavasti merkitsee samaa kansaa tai kansan-sukua, sillä ainoalla eroituksella että *Zumit* (*Sum*, *Suom*, *Sam*) on tämän suvun ominainen nimitys, mutta *Finn* muukalaisten antama. Että tämä arvelu oikea on, ei käy kuitenkaan täydellensä todistaa niillä köyhillä tieto-varoilla, mitkä muinaiset kirjaniekat ovat meille antaneet Pohjan maista ja kansoista.

Mutta keskeltä 3:tta vuosisataa meitä taas kohtaapi Finnien nimi eräässä Antiokhialaisten rahassa, jossa keisari Volusiano (v. 253) ylistetään Finnien, Galindain (?) ja Vendien y. m. voittajaksi. Tämän kunnia-nimen: *Φιν*[*νικος*] oli hän ansainnut sotiessaan Tonavan tykönä Sarmatoja vastaan isänsä keisari Gallon aikana, ja mahdollista kyllä on, että sikeläisessä kansan-liikkeessä parvikuntia Itämeren rannikoilta saakka, Venediä, Galindoja ja Finniä, oli tunkeunut Roman vallan rajaa kohden.[1]) Niinkuin tiedämme olivat silloin jo Göthiläiset (Ptolemaion Gythones) siirtyneet Mustan meren seuduille, ja Finnit, jos seuraamme Pto-

---

ultionem ausus. Is valida manu fines Marcomannorum ingreditur, corruptisque primoribus ad societatem, irrumpit regiam castellumque juxta situm."

[1]) Ks. Foy-Vaillant, Numismata aurea Imperatorum, Augustarum et Cæsarum in coloniis, municipiis et urbibus percussa; Paris 1688, Tom. II; — josta ottaa Schafarik, Slaw. Alterth. II, siv. 657. — Rahan etu-puolella seisoo: "*ΑΥΤ. Κ. ΓΑ. ΦΙΝ. ΓΑΛ. ΟΥΕΝΔ. ΟΥΟΛΟΥCΙΑΝΟC. CΕΒ.*", s. o. *Αὐτοκράτωρ Καίσαρ Γανδάλικος Φίννικος Γαλίνδικος Οὐένδικος Οὐολουσιανὸς Σεβαστός*. Takapuolella seisoo: *Ἀντιοχέων Μητροπόλεως Κολωνίας*. Tämä raha on kultainen. Toinen hopeainen kantaa saman etupuolisen kirjoituksen latinaksi, mutta sana *Finnicus* on lyhennetty paljaaksi F:ksi: "IMP. [eratori] C. [æsari] VA. [ndalico] F. [innico] GAL. [indico] VEND. [ico] VOLVSIANO. AVG. [usto]." Takapuolella seisoo: "Marti Pacifero." — Zosimus I, 26, mainitsee ainoastaan sivu-mennen tätä sotaa "Skythoja" vastaan.

lemaion sioitusta, olivat siis naapureiksensa saaneet pohjassa Venedit, koillisessa Galindat. Kun nyt tässä taas tapaamme nämä kolme kansaa yhdessä, se mielestäni voimallisesti vahvistaa Ptolemaion kansain-luetteloa Weikselin itä-varrelta.

Nähdessämme kuinka ainoastaan sattumus on säilyttänyt muiston Gallon ja Volusianon sodasta Finnejä vastaan, josta varsinaiset historioitsijat eivät mitään mainitse, emme saata välttää sitä ajatusta, että samaa kansaa muulloinkin on näkynyt Roman-vallan rajalla alisen Tonavan tykönä, vaikka Romalaiset eivät tienneet heitä tarkoin eroittaa Sarmatoista, tämän seudun varsinaisista herroista. Tämä arvelu saapi jonkun-moisen vahvistuksen eräistä tapauksista, jotka 4:nnen vuosisadan kuluessa sattuivat Sarmataen alueessa. Konstantino Suuren loppu-aialla nostivat muka Sarmatain orjat kapinaa herrojansa vastaan ja ajoivat heidät ulos maasta. Suuri osa otettiin vastaan Roman alueesen, muut pakenivat Viktovalien luoksi, jotka näyttävät asuneen luoteisessa Unkarissa. [1]) Nämä kapinalliset orjat olivat luultavasti jotakin muuta kansaa kuin heidän entiset herransa, vaikka Romalaiset paremman tiedon puutteessa nimittivät molemmat Sarmatoiksi, lisäten sanan ”*Limigantes*”, eroittaaksensa tämän vasta ilmestyneen kansakunnan varsinaisista Sarmatoista, joillen sitä vastoin nimi ”*Arcaragantes*” näyttää annetun. Molemmat nimet ovat nähtävästi otetut näiden kansain omista kielistä, mutta ovat vaikeat selittää. [2]) Että

---

[1]) Ks. Auctoris ignoti Excerpta de Constantino Magno etc. § 30: ”Constantinus autem ex Byzantio Constantinopolim nuncupavit” - -; § 31: ”Deinde adversum Gothos bellum suscepit” - -; § 32: ”Sic cum his pace firmata, in Sarmatas versus est, qui dubiæ fidei probantur. Sed *servi Sarmatarum* adversum omnes *dominos* rebellarunt: *quos pulsos* Constantinus libenter accepit, et amplius trecenta millia hominum mistæ ætatis et sexus per Thraciam, Scythiam, Macedoniam Italiamque divisit.” — Hieronymi Chron. vuodella 337: ”*Sarmatæ Limigantes* dominos suos, qui nunc *Arcaragantes* vocantur, facta manu in Romanum solum expulerunt.”

[2]) Limigantien seassa nimittää Ammiano erittäin: ”Amicenses” ja ”Picenses” — ”ita ex regionibus adpellati conterminis”; ks. XVII 13.

puheen-alaiset Limigantit olisivat Getoja tai Germanilaisia olleet, ei ole todennäköistä, koska Romalaiset hyvinkin olisivat tienneet näitä eroittaa. Yleensä ei heidän tavoistansa muuta mainita, kuin että olivat tuimuudessa herrainsa vertaisia, mutta luku-määrässä etevämmät, ja että häiritsivät Roman rajaa yhtä ilkeästi kuin entisetkin Sarmatat; — "ainoastaan tässä petollisuudessa", sanoo Ammiano, "olivat yksimieliset herrainsa ja vihollistensa kanssa." [1]) Heidän asunsiansa ulottuivat Theiss-virran (Partiskon) ja Tonavan kulmauksesta itään päin Taifalien ja Göthiläisten alueesen asti. W. 358 otti Keisari Konstantio heitä kurittaaksensa heidän vanhoista ja uusista rikoksistaan; sillä Roman-valta oli toimittavanaan semmoista holhoja-virkaa lähisten barbarien yli. Aikomus ei ollut mikään vähempi kuin siirtää koko kansakunta taemmaksi Roman rajasta. Ylimielisellä rohkeudella, ikäänkuin uhallansa tulivat Limigantit virran yli Keisarin puheelle [2]), joka seisoi ylevällä paikalla heitä manaamassa. Kavaluutta näkyy mielessä olleen kummankin puolen: keisari oli salaa antanut sotavoimansa heitä piirittää joka haaralta, ja Limigantit viskasivat kilvet edelleen, saadaksensa, niitä noutavinaan, huomaamatta lähestyä keisarin asemaa. Kun ei puhuttelemuksesta tolkkua tullut, teki vihdoin Ro-

---

[1]) Ks. Amm. Marcell. XVII 12: - - "translata est in Sarmatas cura, miseratione dignos potius quam simultate - -. Potentes olim ac nobiles erant hujus indigenæ regni, sed conjuratio clandestina servos armavit in facinus. Atque ut barbaris esse omne jus in viribus adsuevit, vicerunt dominos ferocia pares, sed numero præminentes. Qui, confundente metu consilia, ad Victohalos discretos longius confugerunt, obsequi defensoribus, ut in malis, optabile, quam servire suis mancipiis arbitrati." — 13: - "ad *Limigantes Sarmatas servos* ocius signa transferri utilitas publica flagitabat, quos erat admodum nefas, impune multa et nefaria perpetrasse. Nam velut obliti priorum, tunc erumpentibus liberis, ipsi quoque tempus aptissimum nacti, limitem perrupere Romanum, ad hanc solam fraudem dominis suis hostibusque concordes."

[2]) Ks. Amm. Marcell. XVII 13: "Hortante igitur principe, *cum genuino fastu* ad citeriorem venere fluminis ripam, - - - ne viderentur militis præsentiam formidasse."

malainen sotaväki päälle-karkauksen, Limigantit taas ryntäsivät itse keisaria vastaan; asian loppu kuitenkin oli Romalaisten täydellinen voitto. Mutta historioitsija mainitsee sitä jäykkää ja kopeata kova-korvaisuutta, jonka Limigantit osoittivat tappion ja kuoleman tuskissa, vähemmin surren omaa surmaansa kuin vihollistensa voitto-riemua. [1])

Tappion jälkeen Limigantien puiset, oljilla katetut hökkelit poltettiin ja jääneet asukkaat pakoitettiin muuttamaan Tonavan rannalta sydänmaille. Heidän itäiset naapurinsa, Göthiläiset Taifalit, jotka jo olivat ruvenneet yhteen liittoon Limigantien perikadoksi, sekä Romalaiset ja varsinaiset Sarmatat jakoivat keskenään heidän alueensa, ja keisari otti kunnia-nimen: Sarmaticus,— Sarmatain voittaja. Mutta jo seuraavana kevät-talvena olivat Limigantit vähitellen siirtyneet takasin entisille sioilleen ja aikoivat jäätyneen Tonavan yli samota Pannoniaan. Keisari riensi avuksi; mutta nyt barbarit tarjosivat sovintoa, tarjosivat vaikka muuttaaksensa Roman alamaisiksi johonkin kaukaiseen maakuntaan, pyysivät vain päästäksensä itse keisarin puheille. Tämä kaikki mairitteli Konstantion itse-rakkautta ja sovelias paikka valmistettiin, missä hän keisarillisella komeudella vastaan-ottaisi uudet alamaisensa. Mutta tuskin olivat tulleet virran yli ja lähestyneet Konstantiota, joka jo aikoi heitä armollisimmasti puhutella, kun yht'äkkiä nostivat lippunsa ja sota-huudolla: *marha, marha,* ryntäsivät keisarin päälle, joka ainoastaan töin-tuskin paolla pelasti henkensä. Tosin nyt Romalainen sotaväki teki suuren surman kokoontuneiden barbarien seassa, mutta että heitä enää olisi koetettu siirtää asun-sioil-

---

[1]) Ks. Amm. Marcell. XVII 13: — "et cadentes insuperabili contumacia barbari, non tam mortem dolere, quam nostrorum lætitiam horrendo stridore monstrabant. - - cruciatus alto silentio perferebant. Nec eorum quisquam inter diversa supplicia veniam petiit, aut ferrum projecit, aut exoravit mortem: sed arma jugiter retinentes, licet adflicti, minus criminis æstimabant, alienis viribus potius, quam conscientiæ suæ indicio vinci: mussantesque audiebantur interdum, fortunæ non meriti fuisse, quod evenit."

tansa, ei ollenkaan mainita. [1]) Kuitenkin tämän perästä koko kansakunta on näkyvistä hävinnyt eikä enää tavata Tonavan tykönä kuin "Vapaita Sarmatoja", jota nimeä varsinaiset Sarmatat vielä jonkun aikaa näkyy kantaneen eroitukseksi entisistä Limiganteista, orja-Sarmatoista. [2])

Mutta mitä kansaa nämä Limigantit olivat olleet? — Schafarik päättää ne Slavilaisiksi, hän kun katsoo nuo varsinaiset Sarmatat joksikuksi muuksi kansaksi, joka muka oli tullut noita rauhallisia, maata viljeleviä Slavilaisia polkemaan. [3]) Tätä vastaan käypi muistuttaa, että Romalaiset jo siihen aikaan hyvinkin tunsivat useita Slavilaisia kansoja: Karpit, Kostobokit, j. n. e., eivätkä siis olisi näitä Limiganteja Sarmatoihin sekoittaneet. Minun arvatakseni Sarmatat olivat Slavilaisia, kuten jo olen koettanut osoittaa, ja Limiganteista on mielestäni todennäköisin arvelu, että olivat Suomensukuisia, joita Sarmatat olivat pohjoisemmista seuduista vieneet orjiksensa Tonavan tienoille. Heidän koto-peränsä kaukaisuutta todistaapi Konstantion yritys ajaa heidät kaukaisiin seutuihin [4]), niihin arvattavasti, joista kerran olivat tulleet. Niinkuin itse tapauksista nä'imme, pitivät kaikki lähiset kansat, Göthiläiset idässä yhtä hyvin kuin Viktovalit ja Sarmatat lännessä, heitä muukalaisina ja vihollisina. Heidän sotahuutonsa: *marha*, ei tosin mitään varmaa todista, mutta sietää selitystä Suomensukuisistakin kielistä, merkiten nähtävästi samaa kuin Suo-

---

[1]) Ks. Amm. Marcell. XIX 11: - - "quidam ex illis furore percitus truci, calceo suo in tribunal contorto, *marha, marha,* quod est apud eos signum bellicum, exclamavit: eumque sequuta incondita multitudo, vexillo elato repente barbarico, ululans ferum in ipsum principem ferebatur."

[2]) Ks. Amm. Marcell. XXIX 6 (v. 371): — "Sarmatas Liberos ad discretionem servorum rebellium adpellatos."

[3]) Ks. Schafarik, Slaw. Alterth. I siv. 250. Vertaa mitä edellisessä olen Sauromatoista ja Sarmatoista puhunut.

[4]) - - "ut, ad longinqua translati, amitterent copiam nostra vexandi." — "Limigantes ad loca migrare compulimus longe discreta." Amm. Marcell. XVII 13.

men ja Lapin sana: *murha*, jolla kuitenkin on heimolaisia useimmissa Arjalaisissakin kielissä. [1])

Mutta jos näissä historiallisissa teko-asioissa voimme nähdä enemmin tai vähemmin selviä jälkiä Suomensukuisten kansain asumisesta Weikselin seuduilla, ei sovi myöskään mainitsematta jättää niitä todistuksia, joita on tahdottu keksiä muutamissa sen-puolisissa paikan-nimissä. Jo Thunmann ja Arndt [2]) tahtoivat johdattaa nimen *Samland* (saarento molempien Haffien välillä pohjoispuolella Königsberg'iä ja merikullan etevin löytö-paikka) sanasta *Same*, *Suome*. Tämä johtaus ei ole läheskään varma, mutta mainita sopii, että Tanskalainen historioitsija Sven Aakenpoika (Sveno Aggonis) 12:nnella vuosisadalla näyttää antavan tälle Preussin maakunnalle nimen: *Finlandia*. [3]) Jos nyt, kuten F. J. Wiedemann selvästi osoittaa, vanhat Kuuri-

---

[1]) Suom. *Murhaa* occidere; Slav. *Moriti*, Litt. *Marinti* interficere; Germ. *Mord* occidere, Kelt. *Marbh* occidere; Lat. *Mort* (Mori, Mors), Kreik. *μορτός*, Alban. *Múarr* interficere; ks. Diefenbach, Orig. Europ. siv. 387, 388. — Joka kansallisissa tavoissa ja luonteessa tahtoo nähdä kansallisuuden tunnus-merkkiä, verratkoon sitä eri tapaa jolla Limigantit ja oikeat Sarmatat lähestyivät Roman keisaria. Edellisistä sanoo Ammiano (XVII 13, v. 358): "*stabantque contumaciter*, ideoque propinquasse monstrantes, ut jubenda repudiarent"; jälkimäisistä taas (XXX 5, v. 375): "legatio Sarmatarum offertur, *pedibusque ejus prostrata* orabat pacifica prece, ut propitius veniret et lenis."

[2]) Ks. Thunmann, Unters. über nördl. Völker, siv. 18 seurr.; Arndt, Ursprung der Europ. Sprachen, siv. 318. — Keski-aiassa kutsuttiin tämä maakunta: *Semland*, *Sambia*, sen asukkaat: *Sembi*, *Sembones*, *Sambi*, *Sami*; ks. Zeuss, siv. 675. — Saman johtauksen alle vedetään myös nimet: *Samogitia* (*Samogitæ*, *Samechi*, *Sameyte*, *Σάμωται*) ja *Semgallen* (*Semigalli*, *Samgali*), molemmat Littuan alueessa.

[3]) Ks. Hist. Legum Castrensium Regis Canuti Magni (Langebek, Script. Rer. Dan. III, siv. 143): — "Angliam, Norvagiam, Sclaviam, *Finlandiam*, omnesque circumjacentes regiones, suam in potestatem redegit." Toisessa teoksessaan: Compendiosa Hist. Regum Dan., cap. V (Script. Rer. Dan. I, siv. 54), puhuu sama historioitsija samasta Knuutti Suuren vallasta, mutta nimittää: — "Hyberniam, Angliam, Galliam, Italiam, Longobardiam, Teotoniam, Norvagiam, Sclaviam, cum *Sambia*, sibi subjugavit."

laiset ja yleensä Kuurinmaan muinaiset asukkaat ovat olleet Suomen-sukua [1]), ei ole suinkaan mahdotonta, että yhtäläinen väestö on ulottunut Kuurilaisen Haff'in toisellenkin puolen, ja sille maakunnalle jättänyt nimensä. Lisää todistusta löytää Gottlund useissa Suomen-sukuisissa paikannimissä, jotka ovat siroitetut Samlannista etelään, itään ja lounaankin päin. [2]) Hän mainitsee Schalauen'in maakunnasta (Memelin ja Pregelin välillä): *Lapinen*, *Linkunen*, *Kaukenen*, *Metschinen*, *Wilmandinen*, *Pellenen*, *Lasdenen*, *Laponen*, *Mulinen*, *Millunen*, *Gumbinen*, *Tapiau* (*Tapiow*), johon vielä käypi lisätä *Kelmienen* ja epäilemättä monta muuta; Natangen'in maakunnassa (etelä-puolella Pregel'ia): *Multeinen*, *Mumeinen*, *Tillenen*; Ermelannin maakunnassa (lounempana): *Putrinen*, *Lusieinen*, *Leginen*; vihdoinpa Hockerlannin piirikunnassa saakka (vielä lounempana) nimet: *Narsinen*, *Kossela* y. m. Ainoastaan erityinen tarkka tutkimus saattaisi selvittää näiden nimien oikeata syntyperää ja samalla osoittaa, kuinka avaralle alalle ulottuvat. Mutta ennen kuin tämä tehty on, ei niistä ole luotettavaa osviittaa kansa-tieteelliselle historialle. [3])

---

[1]) Ks. F. J. Wiedemann'in Alkupuhe maamiehemme Joh. And. Sjögren'in Liiviläiseen kielioppiin (Sjögrens Gesamm. Schriften II I, Einleitung) siv. XVI seurr. — Todistus nojauupi enimmästi paikannimiin.

[2]) Ks. C. A. Gottlund, Försök att förkl. Taciti omdömen öfver Finnarne, siv. 116. — Mitä hän siinä lisäilee, että muka Puolassa tai Preussin ja Puolan välisissä metsämaissa jutellaan löytyvän vielä nytkin useita Suomalaisia kyliä, se ei ainakaan *tähän* asiaan kuulu; sillä jos siinä ho'ussa perää olisikin, jota kyllä sopii epäillä, ne Suomalaiset varmaankin olisivat myöhemmin tulleita siirtolaisia. Tiedämme, että 17:nnen vuosisadan alkupuolella paljon Suomalaisia muutti ulkomaille, Preussiin, Pommeriin j. n. e. Ks. esim. Sääntö Huhtik. 25 p. 1620 (Schmedeman, Kongl. Stadgar, siv. 186.)

[3]) Se ei ole suinkaan mahdotonta, että kielitieteellinen tutkinto paikan-nimistä näilläkin seuduilla tuottaisi arvaamattomia selityksiä; sillä paikan-nimet ovat yhtä tärkeitä ja selviä muistomerkkiä kuin Persepolin kalliokirjat. Semmoiseen tutkimukseen on jo Schafarik kehoittanut: Eine etymologische Untersuchung der örtlichen, nament-

Ptolemaion maatieteessä ja keisari Volusianon rahassa tapaamme viimeiset kerrat Finniläis-nimen eteläpuolella Itämertä. Sitä vastoin alkaa nyt sama nimi kuulua Skandinaviasta, sitä myöden kuin tiedot tästä kaukaisesta Pohjan-perästä enenevät ja varmistuvat. Tämmöistä tiedon lisäystä näyttää olletikkin Suuri kansain-vaellus tuottaneen; sillä vasta nyt oli Skandinavia, tämä "toinen maailma", astunut vilkkaampaan yhteyteen etelä-Euroopan kanssa. Tahdon lyhyesti mainita mitä sen aian kirjaniekat tiesivät jutella Pohjanperän Finniläisistä.

Jornandes, Göthiläisten historioitsija, antaa jotenkin laveita, mutta hyvinkin sekavia tietoja Skandinavian kansoista. Tämän saaren nimi on hänellä Skanza, ja sen pohjois-osassa asuu muka kansa, joilla kesäsydännä mainitaan kestävän yhtämittaista päivää koko 40 vuorokautta, talvisydännä taas saman-vertainen yö. Nimen, minkä hän tälle kansakunnalle antaa, hän kirjoittaa: "*Adogit*", jonka selittämistä minun täytyy muillen heittää. Adogitkansan perästä hän nimittää *Krefennain* (eli Refennain, Skrerofennain) kansakunnat, jotka muka eivät viljaa käytä, vaan elävät metsän-eläinten lihasta ja lintujen munista. Sitten seuraa hänen luettelossaan: "Suethans", "Theusthes", "Vagoth", ynnä muita nähtävästi Germanilaisia kansoja, joiden luokkaan myöskin lienee luettava "Finnaithæ." Mutta eteläisessäkin Skandinaviassa, Ostrogothain, Raumarikain ja Raugnarikein rinnalla hän asettaa Finniläisiä: "*Finni mitissimi*" (suopeimmat Finnit), jotka muka ovat suopeammat kaikkia Skanzan asujia. Niiden vertaisiksi hän vielä panee: "Viniviloth." [1])

---

lich Fluss- und See-Namen, kritisch und im gehörigen Einklange mit anderweiten Zeugnissen vorgenommen, würde zur Erörterung der ehemaligen Sitze der Finnen im heutigen slawischen Russland nicht unwesentliche Dienste leisten"; Slaw. Alterth. I, siv. 305.

[1]) Ks. Jornandes, de reb. Get. c. 3: "In cujus parte arctoa gens *Adogit* consistit, quæ fertur - - - -. Aliæ vero ibi gentes *Refennæ* [muutamissa käsi-kirjoissa: gentes tres *Crefennæ*, eli: gentes *Screrofennæ*], qui frumentorum non quæritant victum, sed carnibus ferarum atque

Selvästi tästä näkyy, että Jornandes on Skandian saaresta saanut runsaampia ja osaksi tarkempiakin tietoja kuin kenkään hänen edellisistään; mutta silminnähtävä kuitenkin on, että useat hänen nimistään ovat julmasti vääristeltyjä, jonka ohessa hänen kertomus-tapansa sekavaisuus tekee mahdottomaksi arvata kunkin kansan oikeata asemaa. Että *Adogit*-kansa on Lappalaiset, sopii kuitenkin arvata; mutta mitä *Krefennat (Refennat, Skrerofennat)* lienevät, joko nekin Lappalaisia, vai muuta Suomen-sukuista kansaa, ei ole helppo päättää. Heidän maansa, jossa paljon soita (paludes) näkyy olleen, käypi ajatella ulottuneeksi nykyiseen Suomenmaahankin. Etelässä taas merkitsee nimi *Finnaithæ* selvästi *Finnhed*'in paikkakunnan asukkaat Smolannissa (Skandinavian sagoissa: *Finneidhi;* Saxonin tykönä *Finnia*, asukkaat: *Finnenses*). Mutta josko "*Finni mitissimi*" lienee ainoastaan toisinto samasta nimestä, vai todellakin merkinnee jotakuta Suomen-sukuista jäänöstä, en uskalla ratkaista. "*Viniviloth*" vihdoin katsoo Zeuss väännökseksi nimestä: *Kvænir*, *Kainulaiset* [1]); mutta semmoiseen selitykseen ei kukaan muu uskaltane suostua.

Selvempiä, vaikk'ei niin monituisia, tietoja antaa samalta aialta Prokopio, joka sanoo ne saaneensa semmoisilta, mitkä muka itse ovat Thulessa, s. o. Skandinaviassa, käyneet. [2]) Tämä saari on hänestä kymmenen kertaa

ovis avium vivunt: ubi tanta paludibus foetura ponitur, ut et augmentum præstent generi, et satietatem ac copiam genti. Alia vero gens ibi moratur Suethans - - - - Theusthes, Vagoth, Bergio, Hallin, Liothida - - Athelnil, Finnaithæ, Fervir, Gautigoth, - - mixti Evageræ Othingis - -. Sunt ex his exteriores Ostrogothæ, Raumaricæ, Raugnaricii, *Finni mitissimi*, Scanziæ cultoribus mitiores: nec non et pares eorum Viniviloth. Suethidi, Cogeni, - - Dani - - Grannii, Aganziæ, Unixæ, Ethelrugi, Arochiranni." — Että Suethans ja Suethidi ovat yhtä (Svithiod, Svealaiset), ei ole epäilemistä; ks. muutoin Zeuss, die Deutschen, sivv. 502, seurr.

[1]) Ks. Zeuss, die Deutschen, siv. 687.

[2]) Procop., Bell. Goth. II 15 (ed. paris. siv. 423): — "τῶν μέν τοι ἐς ἡμᾶς ἐνθένδε ἀφικομένων ἐπυνθανόμην."

isompi Britanniaa, isommalta osaltansa asumaton; kuitenkin on asutussa osassa 13 kansakuntaa, kullakin kansalla kuninkaansa. Näistä kansoista hän ei kuitenkaan nimitä kuin kaksi: *Gautit* (*Γαυτοί*) ja *Skrithifinit* (*Σκριθίφινοι*) ja jälkimäisistä hän antaa seuraavan huvittavaisen kertomuksen:

”Niistä kansoista, jotka Thulessa asuvat, on yksi ainoa, nimeltä Skrithifinit, jotka elävät petojen tavalla; sillä eivätpä pukeu vaatteisin, eivätkä kenkiä kanna, eivätkä viiniä juo, eikä ole heillä mitään syötävää maasta, koska eivät maata viljele, eikä heidän vaimonsa te'e mitään käsityötä, vaan miehet ja vaimot alinomaa vain harjoittavat metsänkäyntiä. Sillä petoja ja muita eläimiä on heillä suuri paljous avaroissa metsissä, joita siellä paljon on, ja korkeilla vuorilla, ja pedoista, joita pyytävät, käyttävät aina lihat ruuakseen, mutta nahat pukuimeksi, koska heillä ei ole liinaa [kankaita] eikä millä neuloa, vaan sitovat petojen jänteillä nahat kokoon toisiinsa ja verhoovat sillä tavoin koko ruumiin. Eivät myöskään imetä lapsiansa samalla tapaa kuin muut ihmiset, sillä Skrithifinien lapset eivät syö vaimojen maitoa, eivätkä ime äitiensä rintoja, vaan syötetään ainoastaan pyydettyjen petojen ytimellä. Niin pian siis kun vaimo on synnyttänyt, hän kapaloitsee sikiönsä nahkoihin, ripustaa sen heti johonkuhun puuhun, panee sille suuhun ydintä, ja lähtee oietis metsää käymään; sillä tämä toimi on heillä miesten kanssa yhteisenä.” [1])

---

[1]) Procòp., Bell. Goth. II, 15: ”*Τῶν δὲ ἱδρυμένων ἐν Θούλῃ βαρβάρων ἓν μόνον ἔθνος, οἳ Σκριθίφινοι ἐπικαλοῦνται, θηριώδη τινὰ βιοτὴν ἔχουσιν· οὔτε γὰρ ἱμάτια ἐνδιδύσκονται, οὔτὲ ὑποδεδεμένοι βαδίζουσιν, οὔτε οἶνον πίνουσιν, οὔτε τι ἐδώδιμον ἐκ τῆς γῆς ἔχουσιν· οὔτε γὰρ αὐτοὶ γῆν γεωργοῦσιν, οὔτε τι αὐτοῖς αἱ γυναῖκες ἐργάζονται· ἀλλὰ ἄνδρες ἀεὶ ξὺν ταῖς γυναιξὶ τὴν θήραν μόνην ἐπιτηδεύουσι. Θηρίων τε γὰρ καὶ ἄλλων ζώων μέγα τι χρῆμα αἵ τε ὕλαι αὐτοῖς φέρουσι, μεγάλαι ὑπερφυῶς οὖσαι, καὶ τὰ ὄρη, ἃ ταύτῃ ἀνέχει· καὶ*

Tähän Prokopio lisäilee, että muut Thulen asukkaat eivät paljon eriä muista ihmisistä, josta emme kuitenkaan voi päättää, että kaikki muut 12 kansaa kuuluivat Germanilaiseen sukuun, vaikka eivät eläneet samalla tavalla kuin mainitut raakalaiset. Skrithifinien nimestä taas saamme paremman selityksen Longobardien historioitsijalta, Paullo Diakonolta, joka eli lopulla 8:tta vuosisataa ja myöskin on Skandinaviassa käyneiltä saanut tietonsa.[1]) Hänen juttunsa *Skritobineista (Scritobini)* — näin se nimi hänellä kirjoitetaan — on seuraava:

"Germanian perimmäisillä rajoilla, itse valtameren rannassa, näkyy korkean kallion alla luola, jossa seitsemän miestä (ei tietoa mistä aiasta) nukkuvat pitkällistä unta" - - -. Ulkomuodosta arvaten muka näyttävät olevan Romalaisia ja luultavasti Kristityitä, jotka kentiesi kerrankin tulevat saarnaamaan lunastuksen oppia näille kansoille. — "Lähellä tätä paikkaa elää niinkutsuttu Skritobinien kansa, jotka eivät kesänkään aikana lunta puutu, eivätkä, — he kun itse ovat petojen kaltaisia, — syökkään

κρέασι μὲν θηρίων ἀεὶ τῶν ἁλισκομένων σιτίζονται, τά δέρματα δὲ ἀμφιέννυνται, ἐπεί τε αὐτοῖς οὔτε λίνον, οὔτε ὅτῳ ῥάπτοιεν ἔνεστιν, οἱ δὲ τῶν θηρίων τοῖς νεύροις τὰ δέρματα ἐς ἄλληλα ταῦτα ξυνδέοντες, οὕτω δὴ ἐς σῶμα ὅλον ἀμπίσχονται. Οὐ μὴν οὐδὲ τὰ βρέφη αὐτοῖς κατὰ ταὐτὰ τιθηνοῦνται τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις· οὐ γὰρ σιτίζονται Σκριθιφίνων παιδία γυναικῶν γάλακτι, οὐδὲ μητέρων ἅπτονται τιτθοῦ· ἄλλα ζώων τῶν ἁλισκομένων τοῖς μυελοῖς ἐκτρέφονται μόνοις. Επειδάν οὖν γυνὴ τάχιστα τέκοι, δέρματι τὸ βρέφος ἐμβαλλομένη, κρεμᾷ μὲν εὐθὺς ἐπὶ δένδρου τινὸς, μυελὸν δὲ οἱ ἐπὶ τοῦ στόματος ἐνθεμένη, εὐθὺς στέλλεται ἐπὶ θήραν· ἐπὶ κοινοῦ γὰρ τοῖς ανδράσι τὸ ἐπιτήδευμα μετίασι τοῦτο. Τούτοις μὲν οὖν δὴ τοῖς βαρβάροις τὰ ἐς τὴν δίαιταν ταύτῃ πη ἔχει· οἱ μέντοι ἄλλοι θουλῖται ὡς εἰπεῖν ἅπαντες οὐδέν τι μέγα διαλλάσσουσι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων."

[1]) Ks. Paulli Warnefridi Diaconi Forojuliensis, Gesta Longob. c. 2: - - "sicut retulerunt nobis, qui eam [Scandinaviam] lustraverunt."

muuta kuin raakaa metsän-eläinten lihaa; joidenka karvaisista nahoista he pukuimensakin sovittelevat. Näiden nimi johtauupi barbarilaisen kielen mukaan hyppäämisestä [hiihtämisestä]; sillä hyppäämällä [hiihtämällä] ajavat metsän-otuksia takaa, käyttäen jollakin eri taidolla erästä kaaren muotoon köyristettyä puuta [s. t. s. suksea]. Näiden tykönä on eläin, ei täydellisesti saksan-hirven näköinen, jonka karvaisesta vuodasta olen nähnyt tunika'nmuotoisen, polvillen ulottuvan vaatteen, semmoisen kuin mainitut Skritobinit, kuten kerrottiin, kantavat." [1])

Tästä kertomuksesta tunnemme helposti Lappalaiset peuroinensa, ja nimitys: *Skritobinit* eli Prokopion mu-

---

[1]) Paull. Warnefr. Gest. Longob. c. 1: "Septentrionalis plaga, quanto magis ab æstu solis remota est et nivali frigore gelida, tanto salubrior corporibus hominum et propagandis est gentibus magis coaptata." — c. 2: - - - "Intra hanc [Scandinaviam] ergo constituti populi, dum in tantam multitudinem pullulassent, ut jam simul habitare non valerent, in tres, ut fertur, omnem catervam partes dividentes, quæ ex illis pars patriam relinquere novasque deberet sedes exquirere sorte perquirunt." — c. 4: - - "quia adhuc stylus in Germania vertitur, miraculum quod illic apud omnes celebre habetur, - - breviter intimare. In extremis circium versus Germaniæ finibus, in ipso Oceani littore, antrum sub eminenti rupe conspicitur, ubi septem viri (incertum ex quo tempore) longo sopiti sopore quiescunt - -, apud indociles easdem et barbaras nationes venerationi habeantur. - - - Fortasse horum quandoque, quia non aliter nisi Christiani esse putantur, gentes illæ prædicatione salvandæ sunt." — c. 5: "Huic loco *Scritobini*, sic enim gens illa nominatur, vicini sunt, qui etiam æstatis tempore nivibus non carent, nec aliis, utpote feris ipsis ratione non dispares, quam crudis agrestium animantium carnibus vescuntur; de quorum etiam hirtis pellibus sibi indumenta coaptant. Hi a *saliendo*, juxta linguam barbaram, etymologiam ducunt. Saltibus enim, utentes arte quadam ligno incurvo in arcus similitudinem, feras assequuntur. Apud hos est animal, non satis assimile cervo, de cujus ego corio, ut fuerat pilis hispidum, vestem in modum tunicæ, genu tenus aptatam, conspexi, sicut jam fati, ut relatum est, Scritobini utuntur. Quibus in locis circa æstivale solstitium per aliquot dies, etiam noctu, clarissima lux cernitur, diesque ibi multo majores, quam alibi, habentur; sicut e contrario circa brumale solstitium."

kaan *Skrithifinit* todistetaan tulevan hiihtämisestä, Skandinavian muinais-kielessä ("lingua barbara"): *Skrídha*, merkiten siis: *Hiihto-Finnit.* Useat seikat todistavat, kuinka lavealla tämä nimi oli tunnettu Germanisten seassa. Prokopio oli arvattavasti sen kuullut Göthiläisiltä, Paullo Diakono taas Longobardeilta, ja eräässä Anglosaksilaisessa laulussa samoilta aioilta sitä myöskin mainitaan (*Skridefinn*). [1]) Samaa nimeä käyttävät myöhemmin sekä kuningas Alfred, — joka Svealaisten pohjois-puolelle asettaa erämaiden taa Kainunmaan (Cvenland), luoteis-puolelle taas Skridefinnit (*Scride-Finnas*) ja länsipuolelle Norjalaiset [2]) —, että myöskin Saxoni (*Skricfinni*) [3]) ja Adam Bremeniläinen (*Scritefinni*) [4]); ja molemmat viime-mainitut puhuvat heidän hiihtämisestään. Mutta jo Othar [5]) oli nimittänyt heidät paljaastansa Finneiksi (*Finnas*), ja

---

[1]) Niinkutsuttu "Matkalaisen laulu" (The Song of the Traveler), joka arvataan olevan 5:nneltä, 7:nneltä tai viimeistään 8:nnelta vuosisadalta. Merkittävää on, että siinä mainitaan ei ainoastaan Skridefinniä vaan myös Finniä kahdesti, ja näitä jälkimäisiä hyvässä seurassa, — Keisarin ja Kreikkalaisien kanssa yhdessä. Alku kuuluu: "Attila hallitsi Hunnia, Ermanarik Göthiläisiä, - - - Keisari hallitsi Kreikkalaisia, ja Kelik Finniä (Casere weold Creacum, And Celic *Finnum*)". — Edempänä kuuluu: "Mid Creacum ic waes and mid *Finnum*, And mid Casere" (Olin Kreikkalaisten, Finnien ja Keisarin kanssa) - -, "Mid Scottum ic waes and mid Peohtum, And mid *Scridefinnum*." Ks. Schafarik, Slaw. Alterth. II, sivv. 667—669.

[2]) Ks. Alfred'in käännös Orosiosta: — "and be nordhan him [Sveum] ofer tha vestennu is Cvenland, and be vestan-nordhan him sindon Scride-Finnas, and be vestan Nordhmen."

[3]) Ks. Saxo Gramm. hist. Dan., Præfatio: "harum [Suetiæ Norvegiæque] ortivas partes Skricfinni incolunt. Quæ gens inusitatis assueta vehiculis montium inaccessa venationis ardore sectatur."

[4]) Ks. Adam. Brem., de Situ Dan. c. 231: "in confinio Sueonum vel Nordmannorum contra boream habitant Scritefinni, quos ajunt cursu feras præire."

[5]) Alfredin käännöksessä Orosiosta.

nimi "Skrid-finnit" (jota kentiesi Jornandeenkin Krefennat eli Skrerofennat tarkoitti) hävisi vähitellen.

Vielä toisessa muodossa näyttää Finnien nimi meitä kohtaavan, jo kansain-vaelluksen aikaan. Nimetön Ravennalainen, jonka elämän-aikaa ei käy tarkoin määrätä, kertoo Göthiläisen Aithanaritin mukaan (6:nnelta vuosisadalta) seuraavaa:

"Skythian vieressä, valtameren rannalla, asetetaan niinkutsuttu *Rerefennien* ja *Sirdifennien* maa, jonka maan ihmiset, kuten Aithanarit, Göthiläisten Filosofi, sanoo, asuvat vuorten kallioilla ja elävät niin miehet kuin vaimotkin metsän-käynnillä, eivätkä ollenkaan tunne ruuanlaitoksia eikä viiniä. Ja tämä maa pidetään kaikkia muita kylmempänä." [1]) — Näiden kansain asema selitetään olevan Euroopan äärellä Tanskalaisten ja Slavilaisten välillä [2]) ja nimet kirjoitetaan: *Rerefenit*, *Rerefennit*, *Rerefrenit*, *Rereferit*, *Sirdifenit*, *Sisdefennit*, *Skerdifennit*, *Skirdifrinit*.

Siishän taas samaa kansaa ja osaksi samaa nimeä-

---

[1]) Ks. Cosmographia Ravennatis Anonymi (sen kanssa usein sekoitetaan Guidonin teos, joka on vieläkin sekavampi kyhäys Nimettömän ja muiden mukaan. Molemmat ovat yhdessä painetut, ed. Pinder et Parthey, Berlin 1860.): "Item juxta ipsam Scythiam litus Oceanum, ponitur patria, quæ dicitur Rerefenorum [Rerefrenorum] et Sirdifenorum [Scerdifennorum]. Cujus patriæ homines, ut ait Aithanarit, Gothorum Philosophus, rupes montium inhabitant, et per venationes, tam viri quamque mulieres vivere, cibo vel vino ignari existentes in omnibus dicuntur. Quæ patria supra omnes frigida esse ascribitur." ed. Pinder et Parthey, siv. 201, vertaa sivv. 553, 554.

[2]) Ks. ed. Pinder et Parthey, sivv. 27, 28: "Quarta ut hora noctis Northomanorum est patria, quæ et Dania ab antiquis dicitur. - - - Quinta ut hora noctis Scirdifrinorum vel Rerefenorum est patria. Sexta ut hora noctis Scytharum est patria, unde Sclavinorum exorta est prosapia." — Siv. 324, 417: "Postmodum tangit ipse Oceanus Roxolanos, necnon Sarmatas, iterum Scythas, postmodum Rerefennos et Serdefennos, verum etiam Germaniam, ubi egit habitare Danos nec non Saxones, etiam Frisones."

kin; sillä *Sirdifennit* eli *Skirdifennit* ei ole muuta kuin äsken-puhutut Hiihto-Finnit. Vaikeampi on sanoa, mitä syntyä nimi *Rerefennit* lienee. Luultavinta on, että sekin on ainoastaan pilattu muoto Skrid-finnien nimestä ja että Ravennalainen, epäillen kumpika muoto oikea oli, on pannut molemmat vieretysten. Thunmann'in ja Zeuss'in arvelu, että on lukeminen: "*Tere*fennit", joka merkitsisi muka samaa kuin Otharin *Terfinna* (*Turjan* Lappalaiset Lapin saarennossa Kantalahden seuduilla), on tosiaan liian uskalias. [1])

Mutta näistä Finniläisistä, jotka vielä isommalta osalta lienevät jäänöksiä Euroopan muinois-väestöstä, palatkaamme vielä kerta Itäiseen Eurooppaan, missä jo alkaa ilmaantua uusia Suomen-sukuisia siirtokuntia. Tällä Skythalaisella alalla kesti melkein alituisia kansanvaelluksia ja yhä uusia nimiä oli Herodoton aikojen jälkeen ilmaantunut. Jo edellisessä olen maininnut etevimmät näistä uusista tulijoista: Bastarnat, Roxolanit, Alanit, Aorsit ja Sirakit, ja näiden lukuun voisin Ptolemaion maatieteestä lisätä joukon ennen ja jälkeenpäin tuntemattomia nimiä [2]), jos olisi vähintäkään toivoa saada ne jollakin tavalla selitetyiksi ja niiden kautta jotakin selkoa aineelleni. Ainakin on mainitsemista, että Ptolemaio tuntee näiden seutujen maatieteelliset seikat paljoa tarkemmin, kuin hänen edellänsä ja jälkeensä oli tavallista. Kaspian-meren hän tietää umpinaiseksi, ja on ensimäinen joka selvästi tuntee Wolga-virran, antaen sille nimen *Raa.* [3]) Jos totta on, että vielä meidän-aikaisetkin Mordvalaiset antavat Wol-

---

[1]) Ks. Thunmann, Untersuch. über Nord. Völker, siv. 46; Zeuss, die Deutschen, siv. 685.

[2]) Ks. Ptolemaei Geogr. III 5, V 8.

[3]) Ks. Ptol. Geogr. V 8: ὁ Ῥᾶ ποταμός; Ammianon tykönä: *Rha amnis*, "in cujus superciliis quædam vegetabilis ejusdem nominis gignitur radix, proficiens ad usus multiplices medelarum"; XXII 8, 28.

galle nimen: *Rhau*[1]), se asia antaisi arvata, että ne kansat, jotka Ptolemaion aikana asuivat Wolgan varsilla, olivat Suomen-sukua. Mutta hänen mainitsemansa nimet niiltä seuduin: Suardēnit, Khainidit, Matērit j. n. e. eivät siedä mitään selitystä.

Muutamia vuosikymmeniä Ptolemaion jälkeen eli alussa 3:tta vuosisataa siirtyy Germanilaisia kansoja Itämeren rannikolta etelään, ja etevin niistä, Göthiläinen kansakunta eli Gothit, perii Skythaen entisen alan pohjoispuolella Mustaa merta, josta leviävät aliselle Tonavalle ja hirveästi ryöstäen retkeilevät Roman alueesen. Niinkuin raa'at kansakunnat ainakin, milloin ei joku mahtava käsi niitä ko'ossa pidä, olivat Göthiläisetkin jaetut itsenäisiin heimokuntiin, joista etevimmät, Tervingit ja Greutungit, myöhemmin tunnetaan nimillä: Länsi- ja Itä-göthiläiset. Heidän alueensa ulottui Tanaille asti, jonka toisella puolella Alanit olivat heidän itäiset naapurinsa. Loppupuolella 4:ttä vuosisataa vähää ennen Hunnien tuloa, oli Greutungien valta heidän mahtavan kuninkaansa Hermanarikin hallitessa levinnyt avaralle luoteesen ja pohjaan, niin että Jornandeen kertomuksen mukaan koko Skythia Itämerelle saakka seisoi tämän valtiaan kuuliaisuudessa.[2]) Niiden kansain seassa, jotka Hermanarik oli valloittanut, luettelee Jornandes historiassaan Göthiläisten teoista joukon uusia nimiä, joissa helposti eroitamme muutamat Suomen-sukuisetkin, vaikka Jornandeen epävakainen kirjoitus-tapa ja julmasti turmeltunut teksti tekee enimmän osan mahdottomaksi selittää. Asian tärkeys vaatii meitä vähäistä tarkemmin tutkimaan näitä nimiä niiden toisintojen

---

[1]) Ks. D'Ohsson, Des peuples du Caucase, Paris 1828, siv. 30 (viitta).

[2]) Ks. Jornandes, De Rebus Geticis, c. 23; Amm. Marcell. XXXI 3 sanoo vain: - - "Ermenrichi - - bellicosissimi regis, et per multa variaque fortiter facta vicinis nationibus formidati."

mukaan, jotka Zeuss tuopi esiin neljästä eri käsikirjoituksesta. [1])

Paitsi Gothit ja Skythat, joiden nimien merkitystä en enää tarvitse selitellä, tapaamme tässä ensi kerran nimen: *Tshud*; sillä tuskin lienee epäilemistäkään, että Jornandeen *Thiudi* tarkoittaa tuota samaa sanaa, jolla Venäläiset aina ovat nimittäneet Suomen-sukuisia kansoja. Seuraava sana: *Inaunxis* on selitetty milloin milläkin tavalla. Schafarik, joka omin-luvin lukee: Inaunxes, ja sitten korjaamalla saapi: Jacuinxes, luulee tässä tarkoitettavan Jazvingeja, ja myöskin Zeuss tulee samaan päätökseen. [2]) Tämmöinen arvelu, joka itsessään on kokonaan mielivaltainen, kohtaa senkin vastuksen, että jos Jornan-

---

[1]) Ks. Zeuss, Die Deutschen, siv. 688. Panen tänne kaikki neljä toisintoa päällitysten: "Habebat siquidem quos domuerat:"

(Wienin 1:)	*"Gothos,*	*Scythas,*	*Thuidos,*	*Inaunxis,*
(Wienin 2:)	*"Gothos,*	*Scythas,*	*Thiudos,*	*Inaunxis,*
(Mynchenin:)	*"Golthes,*	*Cythathiudos,*		*Inaunxis,*
(Ambrosiolainen:)	*"Golthes,*	*Etta,*	*Thividos,*	*Inaxungis,*

Vasinabroncas,	*Merens,*	*Mordensimnis,*	*Caris,*	*Rocas,*	*Tadzans,*
Vasinabroncas,	*Merens,*	*Mordensimnis,*	*Caris,*	*Rocas,*	*Tadzans,*
Vasinabroncos,	*Merens,*	*Mordens,*	*Imniscaris,*	*Rogas,*	*Tadzans,*
Vasina, Bovoncas,	*Merens,*	*Mordens,*	*Remniscans,*	*Rogans,*	*Tadzans,*

Athual,	*Navego,*	*Bubegentas,*	*Coldas."*
Athual,	*Navego,*	*Bubegentas,*	*Coldas."*
Athaul,	*Navego,*	*Bubegenas,*	*Coldas."*
Athaul,	*Navego,*	*Bubegenas,*	*Coldas."*

Muotojen käsitykseksi on muistaminen, että samatekkuin *-os, -as* on Latinalainen Monikon Accusativo, niin pääte *-ens, ans* on Göthin-kielen heikko Monikko.

[2]) Ks. Schafarik, Slaw. Alterth. I, siv. 304; Zeuss, die Deutschen, siv. 677.

des on seurannut edes jotakin järjestystä luettelossaan, hän ei ole voinut asettaa Jazwingeja keskelle Suomen-sukuisia kansoja; sillä, niinkuin kohta saamme nähdä, ovat seuraavatkin nimet sitä laatua. Enemmän tarkastusta ansaitsee tavallisten painosten käyttämä: "Thiudos in Aunxis", joka suomennettuna tuskin voi muuta olla kuin: *Tshudit Aunuksessa*. Tosin on vaikea sanoa, kuinka vanha on nimi *Aunus*, joka nykyänsä lääninä käsittää kaikki Äänisjärven (Oniega'n) ympäristöt ja lännessä ulottuu Laatokan itä-rannalle. Mutta merkittävä kohta on, että juuri tällä alalla, olletikkin pitkin Äänisen lounaista rantaa, tavataan vielä nyky-aikoina eräs Suomen heimokunta, jollen Venäläiset nimen-omaan antavat nimityksen: Tshud. Että nämä Aunuksen Tshudit tulevat Hämäläisiin ja että koko Hämeen lahko kerran asui näillä seuduin, on Sjögren ensinnä osoittanut. [1]) Jos nyt tulemme näkemään, että seuraavatkin Jornandeen mainitsemat nimet viittaavat samoille tienoille, ei tämä ehdottelemani suomennos: "Tshudit Aunuksessa", näyttäne ylen uskaliaalta.

Järjestyksessä seuraa: "Vasinabroncas", eli, jos kahtena sanana luetaan, ensin: "*Vasina*." Jo Schlözer ja hänen mukaansa muut ovat tässä nimessä keksineet sen Suomen-sukuisen heimokunnan, minkä Nestorin kronika nimittää *Ves* ja asettaa Suomen-sukuiseksi Walgetjärven viereen. [2]) Sjögren arvelee, että nämä Vessit kentiesi olivat jotakin Hämeen haaraa. [3]) Kuinka lieneekään, on vaikea tietää; sillä kansa ja sen nimi on jo aikaa hävinnyt. Mutta todennäköistä ainakin on, että Jornandes on tätä kansaa tarkoittanut. Mitä taas "Broncas" eli "Bovoncas" merkinnee, on ihan mahdotonta selittää; sillä että olisi ymmärrettävä Beormas, Biarmalaiset, Permalaiset,

---

[1]) Ks. Joh. And Sjögrens Gesamm. Schriften, I sivv. 468—473.

[2]) Ks. Schlözer, Nestor, (Göttingen 1802) II, sivv. 41, 106.

[3]) Ks. Sjögrens Gesamm. Schr. I, sivv. 473, 474, 484.

niinkuin Schafarik arvelee, on tosin neuvottomuudessa neuvo, mutta tutkijalle kelvoton.

Sitä vastoin on ihan selvä, että Jornandeen "*Merens*" ja "*Mordens*" ovat samaa kuin Nestorin Merja ja Mordva, molemmat Suomen-sukuisia. [1]) Merit eli Merjalaiset, joiden nimi jo on tykkönänsä hävinnyt, asuivat Vessien lähisyydessä ja arvataan olleen joku haaraus Tsheremisseista, joiden oma kansallinen nimi on *Mari*. [2]) Mordvalaiset taas pysyvät jotenkin vahvana kansakuntana meidän aikoihin asti itäpuolella Okaa, ja mainitaan tuon-tuostakin ei ainoastaan Venäjän kronikoissa, vaan myös Byzantiolaisissa ja länsi-maisissa lähteissä. Konstantino Porfyrogenito (10:nnellä vuosis.) asettaa *Mordian* maan 10 päivämatkaa Patzinakien alueesta [3]), ja myöskin Rubruk'in "Moxes" (Mokshalaiset) ja "Merdas" eli "Merdinis" [4]), Plano Carpini'n "Morduani" [5]), Marko Polo'n "Mordui",

---

[1]) Ks. Schlözer, Nestor, II, sivv. 40, 41, 106.

[2]) Ks. Sjögren, Gesamm. Schriften, I siv. 484.

[3]) Ks. Constant. Porphyrog., De Admin. Imp., cap. 37.

[4]) Ks. Itinerarium Willelmi de Rubruk (Recueil de Voyages et de Mémoires IV) sivv. 251, 252: "Regio ista ultra Tanaim est pulcherrima, habens flumina et silvas. Ad aquilonem sunt silve maxime, quas inhabitant duo genera hominum: Moxes [Moxel] scilicet qui sunt sine lege, puri pagani. Civitatem non habent, sed casulas in silvis. Dominus eorum et magna pars eorum fuerunt interfecti in Alemannia. Tartari enim duxerant eos usque ad introitum Alemannie, unde ipsi multum commendant Alemannos, sperantes quod adhuc liberabuntur per eos a servitute Tartarorum. Si mercator veniat ad eos, oportet quod ille apud quem primo descendit provideat ei quam diu vult esse inter eos. Si quis dormiat cum uxore alterius, ille non curat nisi videat propriis oculis: unde non sunt zelotipi. (H)abundant apud eos porci, mel et cera, pelles preciose et falcones. Post istos sunt alii qui dicuntur Merdas, quos Latine vocant Merdinis, et sunt Saraceni. Post istos est Etilia" (s. o. Wolga).

[5]) Ks. Carpini, Hist. Mongalorum (Recueil de Voyages IV), siv. 676: "Inde [e Hungaria Tartari] revertentes venerunt in terram Morduanorum, qui sunt pagani, et eos bello vicerunt."

ovat nykyisten Mordvalaisten asemilla. Näistä tiheistä maineista näkyy selvästi, että Mordvalaiset ovat olleet hyvinkin lukusaa kansaa; mutta milloinka näille asuinsioille tulivat, ei käy varmasti päättää. Olen jo maininnut, että on katsottu samaksi Mordvan kansaksi ne Aorsit, joista Straboni ja muut puhuvat. Tämä luulo ei ole luuloa parempi, vaikkapa hyvin todennäköinen. Sitä vastoin pidän epäilemättömänä, että Jornandeen "Mordens" eli Mordit ovat Mordvalaiset, jotka siis jo ainakin 4:nnellä vuosisadalla ovat siaantuneet nykyisille asemilleen. Kaikki nimet, jotka tästä seuraavat Jornandeen luettelossa, ovat joko tuntemattomien kansanlahkojen taikka niin vääristeltyjä oikeasta muodostaan, ett'ei niiden jäljille ole pääsemistä. Sanassa "Remniscans" eli "Imniscaris" on tosin tahdottu keksiä Tsheremissien nimi, mutta semmoisen arvelun pohjattomuutta havaitaan jo ensi silmäyksellä. Muihin sanoihin ei ole tietääkseni selitystä yritettykään. Mahdollista on, että nämä nimet tarkoittavat Itämeren puolisia, Slavilaisia, Germanilaisia, kentiesi Skandinavilaisiakin kansoja, jotka muka olisivat Hermanarikin kuuliaisuudessa olleet. Ainakaan ei yksi ainoa käy Suomen-sukuun sioitella.

Mutta ne neljä Suomen-sukuista nimeä, mitkä jo keksimme, antavat meille sen arvollisen tiedon, että Suomalaiset kansat jo lopulla 4:ttä vuosisataa olivat sioitetut jotenkin samaan järjestykseen ja samoille asuin-paikoille kuin Nestorin aikana, lopulla 11:ttä vuosisataa; sillä hänkin luettelee: "Tshudit ja kaikki nuo kansakunnat: Merja, Muroma, Ves, Mordva" j. n. e. Jornandeen tiedot eivät tosin mainitse kuin kahta haaraa Suomen-sukua, nimittäin Suomalaisen ja Wolgalaisen; mutta epäilemätöntä on, että näiden koillisella ja itäisellä kyljellä istui yhdessä jaksossa Permalaisia ja Ugrilaisia lahkoja kahden puolen Urali-vuorta. Näiden seutujen oloista ja liikkeistä tähän aikaan ei anna mikään historia selitystä; ainoastaan yksi teko-asia astuu silmiin. Läntinen osa Suomen-sukua on jo asettunut ja pysyy nyt vuosisatoja alallansa. Itäinen

osa sitä vastoin kuohuu levottomassa liikkeen-hankkeessa ja alkaa jo kohta juoksuttaa tulvansa lounaan päin. Tie käypi Länsi-suomalaisten ohitse ja etelä-puolella, ja nämä siis jäävät, ei tosin kokonansa, mutta kuitenkin isommaksi osaksi seisomaan ulkona pyörteestä. Mutta tulva on yhtähyvin kyllä voimallinen järistyttämään Eurooppaa läntisiin ääriin saakka. Se aikakausi mikä nyt seuraa, Suuren kansain-vaelluksen aikakausi, on muutamassa katsannossa Suomen-suvun voimallisin, — ainoa kerta, jolloin tämä suku on suorastaan vaikuttanut maailman tapauksiin. Katson siis tarpeelliseksi ottaa nämä seikat laveampaan tutkimukseen, tarkastaen seuraavissa luvuissa sen kansan oloja, joka tämän Suomen-sukuisen liikkeen johdatti ja alkuun pani.

VI.

Hunnien syntyperästä ja sukulaisuudesta.

Olemme tähän asti hakeneet Suomen-suvun jälkiä historian pimeimmillä aloilla, milloin Iranin ja Kaksoisvirran riutuvissa muistomerkeissä, milloin Euroopan muinais-taruissa tai niissä vaillinaisissa kertomuksissa, joita Kreikkalaiset ja Romalaiset ovat antaneet pohjaisista ja koillisista seuduista. Tämmöinen löytö-matka, historiallisen maailman ja historiallisten aikakausien äärimmäisillä rajoilla, ei ole ollut ilahuttavainen. Aina ja joka paikassa, missä valosat aukeat loppuvat ja hämärä alkaa, olemme nähneet vilahduksen, mutta ei paljon muuta kuin vilahduksen, tästä suuresta Suomen-suvusta, joka on näyttänyt tuomituksi pysymään iäti vaipuneena synkkään pimeyteen.[1]) Mutta vihdoinpa senkin aika on tullut pyrkiä päivän-rinteille, ja Hunnilais-nimellä se jonkun aikaa täyttää maailman hämmästyksellä. Tämä tapaus, joka tekee uuden aikakauden maailman historiassa, osoittaa myöskin käännöksen itse Suomen-suvun elämässä. Se Suomensukuinen alku-väestö, joka näyttää ennen Arjalaisten tuloa täyttäneen isomman tai vähemmän osan Euroopasta, oli nyt joko hämmentynyt ja hävinnyt taikka joutunut ahtaalle voimakkaampien Arjalaisten väliin. Ne Suomensukuiset kansat taas, jotka ennen muinoin olivat mahtiansa harjoittaneet sivistyksen vanhimmilla koti-seuduilla, oli-

---

[1]) — "damnata a rerum natura et densa mersa caligine"; sanoo Plinio (IV 12) Pohjan peristä.

vat jo pari tuhatta ajastaikaa pysyneet Turanin pimeissä piiloissa ja näyttivät vajonneen tylsään, auttamattomaan raakuuteen. Mutta vihdoinpa joku uusi voima heidät taas liikkeelle panee, ja nytpä Suomen-suku, eli oikeastaan sen itäinen osakunta, niinkuin mahtava tulva lähettää laineen toisensa perästä länttä kohden, valloittaaksensa sian Arjalaisessa Euroopassa. Tämä tulva kestää vähintäkin viisi vuosisataa, ja sen ensimäinen laine on Hunnien tulo v. 375 j. Kr.

Mistä nämä Hunnit tulivat ja mitä kansaa oikeastansa olivat? Tämä asia ei ole varsin selvä ja onkin eri tavalla tahdottu ratkaista. Koetan asettaa teko-asiat rinnatusten ja niistä tehdä päätökseni.

Ensimäinen teko-asia on, että Hunnit jo kahta vuosisataa ennen kuin Tonavan rannoille tulevat, näkyvät muiden kansain joukossa jossakin Wolgan seuduilla. Ensimäinen, joka heidät mainitsee, on Ptolemaio, mutta se sia, minkä hän heille antaa, on vaikea tarkoin määrätä ja arvattavasti liian läntinen; hänen sanansa kuuluvat vain: "Bastarnien ja Roxolanien välillä Khunit." [1]) Että nämä Ptolemaion *Khunit* eivät muuta ole kuin myöhempien *Hunnit*, *Unnit*, *Khunnit*, pidän epäilemättömänä; mutta heidän asemansa Eurooppalaisessa Sarmatiassa lienee tuskin muuta kuin maatieteilijän omaa sioitusta. Niinpä heidät tapaammekin sata vuotta myöhemmin jossakin Wolgan suulla tai Kaspian-meren luoteis-puolella, ja todistukset ovat tässä kohden kahden-kertaiset. Dionysio Periegetes, jonka maatieteellinen runomus näkyy olevan kirjoitettuna lopulla 3:tta vuosisataa, luettelee pitkin Kaspian-meren länsi-rannikkoa pohjasta alkaen: ensin Skythat, jotka muka asu-

---

[1]) Ptol. Geogr. III 5: — — "*μεταξὺ δὲ Βαστερνῶν καὶ Ρωξολανῶν Χοῦνοι*." — Muutoin Hunnien nimi kirjoitetaan: *Χούννοι*, *Οὖννοι*, *Οὖννοι*, *Hunni*, *Chuni* ja *Chunni*. Molemmat viime-mainitut muodot tavataan paljon Latinaisilla kirjaniekoilla 5:nneltä ja 6:nnelta vuosis., mutta jo Ammiano sen käyttää yhdessä paikassa (XXXI 8, 4.)

vat lähellä Kronio-merta (pohjoista valtamerta), missä Kaspian-meri siihen purkauu; sitten *Unnit* (*Οὖννοι*), niiden jälkeen Kaspit, Albanit, Kadusit, Mardit j. n. e. [1]) — Tosin Zeuss väittelee, että tässä on luettava jotain muuta kuin: *Οὖννοι*, ja väärännys saattaisi kyllä olla mahdollinen. [2]) Mutta avuksemme tulee Armenian vanha historioitsija Moses Khorenelainen, joka kertoilee, kuinka kuningas Teiridates Suuri lopulla 3:tta vuosisataa löi pohjan kansat pohjois-puolella Kaukasoa Kaspian meren rannikolla ja ajoi heitä takaa Hunnien maahan asti. Silloin niinkuin vastakin nimitetään Hunnit Armenian kielellä: *Hunk*. [3]) Jos nyt lisäksi otetaan Ammianon todistus 375 vuoden Hunneista, että muka ovat vanhaan aikaan olleet *vähän* tunnetut ja asuivat Maiotin toisella puolen jäämeren rannikolla [4]), ei liene epäilemistäkään, että he jo jonkun vuosisadan olivat oleskelleet Euroopan rajalla, ennenkuin Roman valta sai kokea heidän voimaansa. [5])

---

[1]) Dionysii Periegesis, ed. G. Bernhardy, Lpzg 1828, vrs. 727—730:

Ἀρξάμενος πλευρῆς ζεφυρίτιδος ἐκ βορέαιο.
Πρῶτοι μὲν Σκύθαι εἰσίν, ὅσοι Κρονίης ἁλὸς ἄγχι
Παραλίην ναίουσι ἀνὰ στόμα Κασπίδος ἅλμης.
Οὖννοι δ᾽ ἑξείης· — — — — — —

Bernhardy on osoittanut, että teos on kirjoitettu joku loppupuolella 3:tta tai alkupuolella 4:ttä vuosis. j. Kr.

[2]) Ks. Zeuss, die Deutschen, siv. 727. — Että taas Strabonin *Οὖιτιοι* olisi samoja Hunnia, kuten Klaproth arvelee, ei ole todennäköistä.

[3]) Ks. Saint-Martin, lisäykset Lebeau'n kirjaan: "Hist. du Bas-Empire", IV, siv. 64; Klaproth, Tabl. hist., siv. 235. — Moses Khorenelainen (Moïse de Khorène) eli alku-puolella 5:ttä vuosis., ja puheen-alainen paikka on haettava hänen historiansa II:n kirjan 76:nnesta luvusta. Myös maatieteessäkin, joka kantaa hänen nimensä, mainitaan *Hunk* samoilla seuduin; mutta teos päätetään olevan myöhempää syntyä.

[4]) Ammian. Marcell. XXXI 2: "Hunnorum gens, monumentis veteribus *leviter* nota, ultra paludes Maeoticas glacialem oceanum accolens." — Sen aian maatieteessä oli Maiotin ja Pohjoisen valtameren väli jotenkin lyhyt.

[5]) Zonaraan juttua, että muka muutamat kertovat keisari Karon surmatuksi retkellä Hunneja vastaan, ei sovi mihinkään lukuun ottaa; vertaa Fl. Vopiscus, Cari vita, 8.

Mutta mistä tulleet olivat, siitä eivät Euroopan kansat voineet saada mitään selkoa, ja uudemmat tutkijat ovat melkein yhtä ohjattomasti haparoinneet. Romalaiset, jotka eivät mielellään tahtoneet heittää vanhoja tuttuja nimiä, käyttivät joskus nimen "Kuninkaalliset Skythat", jonka Herodoto oli pyhittänyt, mutta näyttävät kyllä aavistaneen, ett'ei tämäkään ollut asian-mukaista. [1]) Göthiläiset taas olivat kyhänneet kokonaisen kummitussadun Hunnilaisten syntyperästä. Oli muka eräs Göthiläinen kuningas, siihen aikaan kun Göthit jo asuivat Mustan meren rannalla, löytänyt kansastansa muutamat noitavaimot, jotka hän karkoitti pois erämaahan. Näiden kanssa tekivät tuttavuutta ne riettaat henget, jotka erämaassa kuleksivat, ja niin muka syntyi tuo tuima Hunnien kansa, joka "ensin oli soiden ja rämeiden seassa eräs pieni-läntä, ruma ja heikko, ihmis-lainen suku, ei muulla äänellä (ihmisiksi?) tunnettu kuin jollakulla ihmis-kielen haahmolla." [2]) Näin Göthiläiset koettivat selittää sen kansan syn-

---

[1]) Ks. Zosimon Hist. IV 20, joka muutoin sanoo, että Hunnit ennen olivat tuntemattomat. — Ks. myös Priskon Hist. [Exc. de Legat., siv. 200], missä Romalainen Romulo v. 448 käyttää tämän nimen kahdesta Hunnilaisesta sotapäälliköstä: "ἄνδρας τῶν βασιλείων Σκυθῶν", ja Prisko itse tavantakaa kutsuu Hunnit Skythoiksi. — Pyhä Hieronymo näyttää samaa ajatelleen, vaikka hän ei tarkoin muistanut historiaa: "Hanc gentem Herodotus refert sub Dario rege Medorum viginti annis Orientem tenuisse captivum, et ab Aegyptiis atque Aethiopibus annuum exegisse vectigal"; ks. S. Hieronymi Epistola 84 (ed. Bened.), de morte Fabiolæ. — Romalaisten koko käsitys asiasta näyttää olleen semmoinen epä-vakainen kuin tapaamme Agathiaan tykönä, V 11: "Οἱ Οὖννοι τὸ γένος, τὸ μὲν παλαιὸν κατῴκουν τῆς Μαιώτιδος λίμνης τὰ πρὸς ἀπηλιώτην ἄνεμον, καὶ ἦσαν τοῦ Ταναΐδος ποταμοῦ ἀρκτικώτεροι. καθάπερ καὶ τά ἄλλα βάρβαρα ἔθνη, ὁπόσα ἐντὸς Ἰμαίου ὄρους ἀνὰ τὴν Ἀσίαν ἐτύγχανον ἱδρυμένα. Οὗτοι δὲ ἅπαντες κοινῇ μὲν Σκύθαι καὶ Οὖννοι ἐπωνομάζοντο, ἰδία δὲ κατὰ γένη, τὸ μέν τι αὐτῶν Κοτρίγουροι, τὸ δὲ Οὐτίγουροι, ἄλλοι δὲ Οὐλτίζουροι, καὶ ἄλλοι Βουρούγουνδοι."

[2]) Jornandes, de Reb. Get., 24: "Filimer Rex Gothorum - - reperit in

tyä ja muka taiallista voimaa, joka niinkuin kiusaajahenget ajoi heitä takaa Tanaista Loire'en saakka.

Mutta myöhemminkin on tästä kansasta sepitetty juttuja ja arveluita, jotka melkein vertoja vetävät edellisille. Erään myöhemmän Byzantiolaisen tykönä jutellaan, kuinka Egyptin kuningas Sesostris lahjoilla veti liittoonsa koko *Unnien* kansan, ja valloitettuansa koko Aasian, lahjoitti Assyrian maan *Unneille*, joiden nimen: "*Unnit* eli *Skythat*" hän muutti *Partheiksi*. [1]) Mitä perää itse jutussa muutoin lienee, jätän tosin tutkimatta; mutta silmin-nähtävää ainakin on, että nimi: *Unnit*, tässä on Byzantiolaisten omaa sovittamaa. Yhtä vähän luottamusta ansaitsee se ilmoitus, että muka palatsin-seinässä Karnak'issa Egyptin maalla nimi "*Unnu*" luetellaan niiden pohjan kansain seassa, jotka Menephta I oli voittanut. [2]) Tosin en ole tilaisuudessa tarkemmin selvittämään tämän asian oikeata laitaa. Mutta epäilemättä siinä on joku yhtäläinen erehdys, kuin minkä Lassen teki, lukiessaan Dareion kalliokirjassa alamaisten kansain luettelossa nimen: *Hunâ*, jonka hän oppineesti selitti Hunneiksi poh-

---

populo suo quasdam magas mulieres, quas patrio sermone Aliorumnas [Aliorunas] is ipse cognominat, - - fugatas in solitudinem, coegit errare. Quas spiritus immundi per eremum vagantes dum vidissent, et earum se complexibus in coitu miscuissent, genus hoc ferocissimum edidere, quod fuit primum inter paludes minutum, tetrum atque exile, quasi hominum genus, nec alia voce notum, nisi quæ humani sermonis imaginem assignabat. Tali ergo Hunni stirpe creati."

Muist.: Lause: "nec alia - - - assignabat", on himmeä. Closs (Stuttgard 1861) lukee: "nisi quod", mutta sillä ei tule sen selkeämpi käsitys.

[1]) Ks. Constantinus Manasses, Compend. Chron., Stritterin tykönä Memoriæ Populorum, I siv. 475. — Chronicon Paschale kirjoittaa tässä kohden Οὔεννοι ja Kedreno Οὔερνοι.

[2]) Ks. von Czoernig, Ethnographie der Österreich. Monarchie, Wien 1855, II, siv. 14 (jossa lähteenä mainitaan: Rosellini, Monum. dell' Egitto e della Nubia, P. III, Monum. Relig., Tar. XLVI, LXI.)

jois-puolella Kaukasoa. [1]) Tämä oli v. 1836, jolloin nuolenpää-tutkimus vielä oli alullansa, ja tarkempi luku on jo saanut siitä: *Jauna* (Jonialaisia, Kreikkalaisia) [2]); mutta Lassen'in oppineella nimellä tulee hänen väärä käsityksensä luultavasti vielä jonkun aikaa liikkumaan täytenä teko-asiana.

Enemmän tarkastusta ansaitsee Deguignes'in arvelu, että muka Hunnit olivat samaa kansaa kuin ne Kiinan historiassa mainiot *Hiung-nu*, jotka ikuisista aioista olivat levittäneet valtansa Kiinan pohjois-puolella, ja joita vastaan keisari Shi-huang-ti oli rakennuttanut pitkän muurin v. 214 e. Kr. [3]) Tämän asian piti Deguignes niin selvänä, ett'ei hän luullut siihen tarvittavan muuta todistusta kuin minkä nimien yhtäläinen sointo näyttää antavan. Hyvillä syillä on Klaproth evännyt tämmöistä hätäistä päätöstä, ja useat myöhemmätkin ovat hyväksyneet Klaprothin ajatusta, joka kuuluu: Hunnit muka ovat Suomen-sukua, mutta Hiung-nu't käypi selvillä syillä osoittaa Turkkilaisiksi. [4]) Kuitenkin on Deguignes'in ansio se, että hän kaikkien ensinnä on kääntänyt tutkijain silmät Kiinalaisiin lähteisin ja osoittanut oikean suunnan, mistä Hunnien kotoperä on etsittävä. Lähtekäämme hetkeksi

---

[1]) Ks. Lassen, die Alt-persischen Inschriften von Persepolis. Bonn 1836; siv. 89.

[2]) Ks. Oppert, Expédition en Mesopotamie II, siv. 167. Nimet käyvät seuraavassa järjestyksessä: Kappadokia, Saparda (s. o. läntinen Vähä-aasia), *Jauna*, Merentakaiset Sakat (s. o. Herodoton Skolotit), j. n. e. Vertaa ylempänä sivv. 68, 69.

[3]) Deguignes, Histoire des Huns etc. I osa.

[4]) Ks. Klaproth, Tableaux hist., sivv. 241 seurr.; Müller, der Ugrische Volkstamm, I siv. 2; Vivien de Saint-Martin, Etudes ethnographiques et historiques: Les Huns [Nouvelles Annales des Voyages 1848, IV]. — Ne sanat mitkä tunnetaan Hiungnu-kansan kielestä, ovat pelkkää Turkkia. Yksi esimerkki on kylläksi. Kiinalaisten tapaan antoivat Hiungnu't hallitsijallensa kunnia-nimen: "Taivaan poika" eli "Tangri kutu." Nykyisessä Turkin kielessä merkitsee *Tangri* Jumalaa, mutta vanhassa myöskin Taivasta.

tarkastamaan Keski-Aasian vanhempaa historiaa näiden Kiinalaisten ilmoitusten mukaan. [1])

Ne Turkkilaiset lahkokunnat, jotka jo vuosi-tuhansia olivat paimentaneet karjojansa Kiinan pohjois-rajalla sekä Aamurin ja Selengan latvoilla, mistä useinkin olivat tehneet ryöstö-retkiään taivaallisen vallan maakuntiin, nimitettiin vanhimpaan aikaan *Hun-io* myöhemmin *Hien-junn*, ja viimein Han-keisarien aikana (vuodesta 207 e. Kr.) *Hiung-nu*, jotka kaikki nimet lienevät väännöksiä jostakusta kansan ominaisesta nimestä. Vähitellen he olivat yhdistyneet suureksi valtakunnaksi ja tulivat v. 200 paik. e. Kr. erinomaisen pelättäviksi, ei ainoastaan Kiinalaisille vaan myös muille lähisille kansakunnille. Heidän hallitsijansa kutsuttiin "tshhen-jy" ja sai tuon-tuostakin Kiinan keisarin tyttäriä aviokseen.

Samaseen aikaan asui Kiinan luoteis-rajalla, siinä missä iso muuri loppuu (maassa, joka sitten on nimitetty Tangut), eräs Tibetilainen kansa nimeltä *Jye-tshi* eli myöhemmällä nimellä *Jetha*, *Jita*. [2]) Heidän mahtavuutensa synnytti kateutta Hiung-nu-kansassa, ja v. 201 sai tshhen-jy Maothun heistä suuren voiton, jonka perästä hän v. 177 laski heidät valtansa alle. Hänen seuraajansa tshhen-jy Laoshang ei tytynyt siihenkään, vaan karkasi vielä kerran heidän päällensä ja pakoitti heidät siirtymään sialta noin v. 165 e. Kr. Osa heitä lähti etelään Hoangho'n lähteille ja kutsuttiin sitten Pikku Jye-tshi; mutta isompi

---

[1]) Olen pää-asiallisesti seurannut Vivien de Sain-Martin'in valaisevia kirjoituksia: Nouvelles Ann. des Voyages 1848 IV, 1849 III, Hunneista ja Valkoisista Hunneista.

[2]) Vivien de Saint-Martin osoittaa selvästi, 'että *Jye-tshi* ja *Jetha* ovat yksi ja sama kansa, vaikka Kiinalaisten Plinio Ma-tuan-lin on tehnyt kumpaisestakin eri juttunsa. Karl Neumann (Die Hellenen im Skythenlande I, sivv. 131—134) katsoo *Jethat* Massagetoiksi, mutta sekoittaa asiat auttamattomiksi. Muita monituisia arveluita on esiintuotu sekä näistä että *U-sun-* ja *Szu*-kansoista; ks. Abel Remusat, Recherches sur les langues Tartares; Klaproth, Tableaux; Ritter, Erdkunde; Lassen, zur Geschichte der Indoskyth. Kön.

osa pakeni luoteesen ja tuli Dsungariaan, ajaen altansa Ili-virran seuduilta *Szu* eli *Sse [Sai]* nimisen kansan, joka vetäytyi Jaxarteen aroille. Eikä aikaakaan, niin toinen pakolais-kansa riensi Hiungnu'en alta länteen päin ja ajoi Jye-tshi't edemmäksi. Nämä tulijat olivat Jye-tshikansan vanhat naapurit *Hieu-siun* eli *U-sun*, joista Kiinalaiset kirjaniekat sanovat, että "heillä oli siniset (eli vihannat) silmät, punainen parta ja olivat apinain näköisiä, niinkuin apinoista olivat lähteneetkin." Usun'ien tulo syöksi kansan-parvia pilvittäin Jaxarteen päälle ja Jaxarteelta Oxolle vv. 127 ja 126. Kreikkalais-Baktrian valtakunta, joka jo oli masentumassa Parthien rynnistyksillä, hukkui nyt kokonaan, ja *Jyetshi* eli *Jetha* perustivat Oxo'n varrelle valtakunnan, jonka Kreikkalaiset nimittivät *Indo-skythalaiseksi.*[1]) Tämä valta oli ensin jaettu viiteen hallitus-kuntaan, mutta yhdistettiin noin v. 16 e. Kr. yhden hallitsijan alle ja otti nimen *Kuei-shuang*, josta Armenialaiset historioitsijat tekivät nimen "*Kushans.*" Monta vuosisataa, 6:nteen satalukuun asti, kesti tämä *Jetha*'en valta Oxon tykönä ja Persialaiset nähtävästi "Jetha"-sanasta sepittivät nimen *Haithal*, *Haiatheleh*, ja *Haithelaian*, josta taas on tullut Byzantiolaisten käyttämä nimitys *Efthalitat* (*'Εφθαλίται*). Mutta se tässä on merkillinen seikka, että samat Byzantiolaiset kutsuvat heitä myöskin "*Valkoisiksi Hunneiksi.*" [2]) Olivatko siis nämä Oxon takaiset Jethat jotakin läheisempää tai kaukaisempaa sukua niiden Hunnien kanssa, jotka Tonavan seu-

---

[1]) Justino (XLI 6) ainoastaan kahdella rivillä mainitsee tämän valloituksen ja nimittää valloittajat: *Asii* ja *Saranci.* Straboni ei ole paljoa laveampi ja nimittää: "*Ἄσιοι, Πασιανοί, Τόχαροι* ja *Σακάραυλοι.* — Mainittava on, että Kiinalaiset kutsuivat Parthit (Arsakidit): "*A-si.*"

[2]) Ks. Procop., Bell. Pers. I 3: — "*τὸ Οὔννων τῶν 'Εφθαλιτῶν ἔθνος, οὔσπερ λευκοὺς ὀνομάζουσι.*" Theofanes sanoo: "*τοὺς Λευκοὺς Οὔννους, τοὺς λεγομένους Νεφθαλίτας*", (ed. Bonn., I siv. 189.)

duilta olivat tunnetut Byzantion kirjaniekoille? Prokopio sen kieltää selvästi, sanoen että heillä ei ole mitään kanssa-käymistä Hunnien kanssa eikä mitään yhteyttä ulkomuodossa, tavoissa tai elämän-laadussa; eivät muka ole rumia muodoltaan, eikä myös paimentolaisia, niinkuin muut Hunnilaiset kansat, vaan ovat vanhastaan asuneet viljavassa maassa. [1]) Vielä selvemmän todistuksen antavat Kiinalaiset, jotka hyvin tarkasti tunsivat nämä seudut, ja paremmin tiesivät tarkastaa ja verrata vierasten kansain kieliä, kuin Kreikkalaiset ja Romalaiset. Jetha'en kielestä sanovat nimen-omaan, että se eriää Juan-juan'ien (Mongolilaisten) ja Kao-tshe'n (Turkkilaisten) kielistä, ja että se on sama kuin Khiang'in (Tibetilaisten) kieli. [2]) Tästä kaikesta voimme varmasti päättää, että nimi "Valkoiset Hunnit" ei muuta voi olla, kuin satunnaisista syistä syntynyt. Asia käypi kentiesi arvaamalla selittää. Tiedämme, että nämä niinkutsutut Efthalitat karkasivat useita kertoja Persialaisten seurassa Syriaan. [3]) Sama maakunta tuli myöskin, kuten vasta saamme nähdä, kärsimään hirveän hävityksen varsinaisilta Hunneilta, joiden kauhistavainen nimi varmaankin syvästi juurtui asukasten muistoon. Lieneekö nyt Efthalitain sota-tavoissa tai muussa menetyksessä ollut jotakin yhtäläisyyttä Hunnien kanssa, se ainakin on minusta todennäköistä, että nimi *Valkoiset Hunnit* on tällä tiellä saanut alkunsa.

Mutta palaamme Yli-aasiaan. Hiung-nu'en valta oli jo tullut rappiolle ja halkesi noin v. 46 j. Kr. kahteen

---

[1]) Ks. Procop., Bell. Pers. I 3. — Vertaa mitä Turkkilaisten lähettiläät Konstantinopolissa heistä juttelivat v. 568; Menandri Hist. [Exc. de Legat., ed. Bonn.], sivv. 298, 299.

[2]) Ks. Nouvelles Annales des Voyages 1849, III, siv. 59 seurr.

[3]) Ks. Lenain de Tillemont, Hist. des Empereurs, Paris 1701, V siv. 224, Efthalitain karkauksesta Syriaan v. 383 paik. (viitaten Pyhän Samonaan Legendaan, Marrask. 15 p.). — Prokopio (Bell. Pers. I 3) sanoo, että Valkoiset Hunnit eivät koskaan *muutoin kuin Medialaisten* (Persialaisten) *seurassa* ole karanneet Romalaisten alueesen.

osaan, joista Etelä-Hiungnu antautui Kiinan kuuliaisuuteen. Pohjois-Hiungnu'ta vastaan tiesi Kiinan valtio-taito yllyttää kaikki lähiset kansakunnat, kunnes vihdoin v. 90 paikoilla Kiinalainen sota-joukko yhdessä Etelä-Hiungnu'en kanssa saattoi heille viimeisen perikadon. Suuri osa Pohjois-Hiungnu'ta hämmentyi Mongolilaisen *Sian-pi*-kansan sekaan, mutta muut pakenivat länteen päin Irtish'in ja Uralin välisiin metsämaihin. Tämän perästä ei tosin Kiinan historia heistä paljon puhu, mutta kuitenkin sen verran, että näemme heidän perustaneen niillä seuduin uuden vallan, joka levisi voimakkaasti etelään päin. [1])

Mutta 4:nnen vuosisadan keskupaikoilla syntyi Amurin latva-seuduilla uusi Mongolilainen valta nimeltä *Thopo* eli *Juan-juan*. Joukko Turkkilaisia kansoja syöstiin länteen päin ja törmäsivät niiden kansain päälle, jotka istuivat Euroopan rajalla. Epäilemättä se tämä puuska oli, joka syöksi *Hunnit* Wolgan yli Eurooppaan.

Tämän mukaan emme suinkaan voi ihmetellä, että Deguignes niin suorastaan päätti Hunnit ja Hiungnu't samaksi kansaksi, olletikkin kun lisäksi tulee jommoinenkin yhtäläisyys Hunnien ja Hiung-nu-kansan tavoissa ja elämän-laadussa, niinkuin Kiinan ja Euroopan kirjaniekat ne kuvailevat. [2]) Kuitenkin täytyy tässä kohden varovaisuutta viljellä; sillä tavat ja elämän-laatu ovat olleet pian yhtäläisiä kaikilla Ylä-aasian kansoilla. Lähdemme nyt likemmin tutkimaan Hunnien suku-perää, tarkastamalla heidän tapojansa, heidän ulkomuotoaan sekä muita asianomaisia seikkoja.

”Niin raakoja ovat”, sanoo Ammiano Hunneista, ”ett' eivät käytä tulta eikä keitetyitä ruokia, vaan syövät kasvien juuria ja puoli-raakaa lihaa, minka sovittavat reisiensä ja hevos-selän väliin ja sillä lailla vähän hauto-

---

[1]) Ks. Deguignes, Hist. des Huns, I, livre 1:r, sivv. 278—281; Vivien de Saint-Martin, Nouv. Annales des Voyages, 1848, IV sivv. 280 seurr.

[2]) Ks. Castrén, Ethnolog. Föreläsningar, sivv. 59—61; ja Ammian. Marcell. XXXI 2.

malla kypsyttävät. [1]) Ei kukaan heillä kynnä eikä milloinkaan auran-kurkea pitele; sillä kaikki he kuleksivat kodittomina ja la'ittomina vuorten ja metsien läpi niinkuin pakolaisia, pysymättä millään asuin-sioilla ja oppien jo lapsuudesta saakka kestämään kylmää, nälkää ja janoa. Eikä heillä tavata ainoata ruovoillakaan katettua majaa, vaan kaikkia huoneita karttavat niinkuin ne hautoja olisi, ja pitävät ainoana asumuksena vankkurinsa. Niissä heidän vaimonsa heille valmistavat törkeitä vaatteita, niissä synnyttävät ja kasvattavat lapsensa. Eikä kukaan heillä voi sanoa, mistä hän on syntysin; sillä hän on toisessa paikassa siinnyt, toisessa, kaukana edellisestä, syntynyt, ja vielä edempänä kasvanut. Heidän vaatteensa ovat liinasta tai metsä-hiirien nahoista, ja yksi vaate pidetään sekä kotosella että kaikissa tiloissa; kun takki kerran sioitetaan selkään, sitä ei riisuta eikä muuteta, ennenkuin se pitkällisestä pidosta mätänee ja putoo riepaleina ruumiista. Päänsä peittävät kypäreillä ja karvaiset säärensä vohlan-nahoilla; heidän kenkänsä, jotka ovat kaikkea muotoa vailla, estävät heitä vapaasti astumasta. [2]) Tästäpä syystä eivät kelpaakkaan jalkaväen tappeluun; mutta noiden kestävien vaikka jolsien hevostensa selissä istuvat niinkuin juuttuneina, ja toisinaan niihin ovat asettuneet vaimoväen tavoin (sivuttain), toimittaen tavallisia askareita. Sillä hevosen selässä jokainen tässä kansassa elää yöt ja päivät, ostaa ja myy, syö ja juo, vieläpä nojaten juhtansa niskaa vasten vaipuu sikeään uneen ja näkee vaihtelevia unia." Lisäksi historioitsija mainitsee heidän mielensä huikentelevaisuutta, kuinka heiltä niinkuin järjettömiltä luontokappaleilta puuttuu kaikki käsitys, mikä kunniallista mikä häpeällistä on, ja kuinka ovat kaikkea

---

[1]) Vertaa tähän S:ti Hieronymi advers. Jovinianum, lib. I: "Nomades et Troglodytæ et Scythæ et *Hunnorum* nova feritas semicrudis vescuntur carnibus."

[2]) Tästäpä Kreikkalaiset heitä nimittävät *jalattomiksi* (ἄποδες) ja *horjuviksi* (ἀκροσφαλεῖς); vertaa Zosim. IV 20.

uskontoa vailla ja ainoastaan äärettömästä kullan himosta hehkuvat. Heidän sota-tapansa oli pelättävä. Kauhealla kiljunalla hyökäsivät vihollisten päälle äkisti ja järjestymättömissä joukoissa, viskaten tarkalla kädellä luu-kärkiset keihäänsä. Yhtä nopeasti hajosivat avaralle alalle, surmaa levittäen. Kun käsi-kähäkkään ruvettiin, käyttivät toisella kädellä miekan, mutta toisella kietoivat vihollisensa paulaan, ett'ei päässyt käymään eikä ratsastamaan. — Näin Ammiano kertoo tämän vasta tulleen kansan tapoja. Klaudiano samaan aikaan lisäilee. "Ryöstö on heille elatus-keinona, maanviljelys inhona; toisiensa kasvoja leikata on heillä paljas leikki, eikä mikään häpeä vannoa tappaneensa omat vanhempansa." [1])

Vaikka nyt Kiinalaisten kertomukset Hiungnu-kansan elämän-laadusta ovat melkein yhtäläiset, on kuitenkin muistaminen, että sama kuva sopii yhtä-hyvin kaikkiin Keski-Aasian paimen-kansoihin, olkoot mitä sukua ja syntyä tahansa, eikä siis voi antaa luotettavaa osviittaa Hunnien suku-perään.

Vielä vähemmän tolkkua tulee Hunnien ulkomuodosta; sillä tämä enemmän osoitti suunnatonta raakuutta kuin mitään varsinaista suvun-merkkiä, ja on nähtävästi Eurooppalaisten kauhistuneessa kuvituksessa karttunut yli oikean määränsä. Se oli ensi kerta kuin Euroopan sivistyneet ja sivistymättömät kansat saivat silmän alle nämä Keski-Aasian julmat parvet, ja kertomuksetkin tästä syystä enemmän kuvaavat heidän omaa hämmestystään kuin Hunnien oikeata muotoa. [2]) Että Hunneilla oli tumma,

---

[1]) Ks. Claud. Claudian. in Rufin. I 327, 328:
"Præda cibus, vitanda Ceres, frontemque secari
Ludus, et occisos pulchrum jurare parentes."

[2]) Amm. Marcell. XXXI 2: "Hunnorum gens - - omnem modum feritatis excedit." — Jornandes, de reb. Get. 24: "Hunnorum gens omni ferocitate atrocior." "Hi vero sub hominum figura vivunt belluina sævitia." — Sidon. Apoll. Panegyr. Anthem. vrs. 239—241:
"Sed Scyticæ vaga turba plagæ, feritatis abundans,
Dira, rapax, vehemens, ipsis quoque gentibus illic
Barbara barbaricis."

mustalle vivahtava iho [1]), ei ainakaan anna arvata Turkin sukua. Ylipäänsä heidän koko muotonsa kaikkien enintä tulee Mongolilaisiin, mutta tässä kohden on merkillinen seikka otettava lukuun: pään ja kasvojen omituinen kaava ei ollut heillä luonto-peräinen, vaan keinollisella tavalla mukailtu. Katselkaamme mitä sen-aikaiset kirjaniekat sanovat asiasta.

"Jo vasta-syntyneissä lapsissa", kertoilee Ammiano, *"uurtavat syvästi kasvot veitsellä, jotta rypistyneet arvet kadottaisivat parta-karvain oraita; silläpä ovatkin vanhalla iällä parrattomat, sulottomat, niinkuin eunukit.* Kaikilla on jäntevät, tukevat jäsenet ja vahvat niskat, sekä suunnattomat, köyreät varret, niin että heidät luulisi kaksijalkaisiksi pedoiksi taikka semmoisiksi puiseviksi veistokuviksi, joilla siltojen käsipuita koristellaan." [2]) — Samaa poskien uurtamista mainitsee Jornandeskin, lisäten että heidän kamala muotokin jo ajoi viholliset pakoon; olivat muka *hirmuisen mustat ja naama heillä niinkuin joku hutun möhkäle*, jossa silmien siassa oli kaksi pilkkua. [3]) Muutoin hän sanoo heidät lyhyt-vartisiksi mutta notkeiksi, leveillä hartioilla ja tukevilla niskoilla, jotka he aina ylpeästi nostivat.

Vielä tärkeämpiä selityksiä antaa Sidonio Apollinari runomuksessaan keisari Anthemion kunniaksi, joka kerran muka oli saanut jommoisen voiton Hunneista. "Itse lapsetkin", hän sanoo, "ovat hirveät katsella. Pää niin-

---

[1]) Jornandes, de reb. Get. 24: - "erat eis species pavenda nigridine"; 35: (Attila) "teter colore, originis suæ signa restituens."

[2]) Amm. Marcell. XXXI 2: "Ubi quoniam ab ipsis nascendi primitiis infantum ferro sulcantur altius genæ, ut pilorum vigor tempestivus emergens corrugatis cicatricibus hebetetur, senescunt imberbes absque venustate, spadonibus similes: compactis omnes firmisque membris et opimis cervicibus: prodigiosæ formæ et pandi, ut bipedes existimes bestias, vel quales in commarginandis pontibus effigiati stipites dolantur incompte."

[3]) Jornandes, de reb. Get. 24: "velut quædam (si dici fas est) deformis offa, non facies, habensque magis puncta quam lumina."

kuin ympyriäinen tönkkä kapenee ylöspäin. Otsan alla on näköä varten kaksi luolaa, missä ei nä'y silmiä ensinkään; sillä nämä ovat paenneet aivuihin saakka ja saavat töin-tuskin tiukan valon; — ummessa eivät kuitenkaan ole nämä kiiltävät pilkut syvissä kaivoissaan, vaan tekevät kyllä suurtenkin silmäin virkaa, tarkastaen ahtaista solistansa ulos avaralle. Ja ett'eivät, niinkuin kaksi pukamaa puhkaisisi poskipäitä, *kääritään lapsen kasvoja nauhoilla, jotka litistävät hennot sieraimet*, jotta kypärit paremmin päähän sopivat. *Näinpä äidit itse rakkaudesta rumentavat nuo sotaan syntyneet sikiönsä; sillä poskien avara ala tulee leveämmäksi, kun nenä väliltä katoaa.* Mutta muutoin ovat miehet pulskeat, leveä-rintaiset, vahvahartiaiset ja suikeat kupeiltansa. Jalkamies ei ole tosin varreltansa pitkä, mutta ratsu-miehenä hän jo näyttää ko'okkaalta, istuen niin kiinteänä hevosen selässä, että luulisit hevosen ja miehen yhdessä syntyneeksi." [1])

Näemme tästä selvästi, että Hunnilaisten heikko parta, suipukka pää ja litteä nenä [2]), — nämä tuntomerkit,

---

[1]) Ks. Sidon. Apoll., Paneg. Anthem., vrs. 245—261:
"Gens animis membrisque minax, ita vultibus ipsis
Infantum suus horror inest. Consurgit in arctum
Massa rotunda caput; geminis sub fronte cavernis
Visus adest oculis absentibus: arcta cerebri
In cameram vix ad refugos lux pervenit orbes,
Non tamen et clausos; nam fornice non spatioso
Magna vident spatia, et majoris luminis usum
Perspicua in puteis compensant puncta profundis.
Tum ne per malas excrescat fistula duplex,
Obtundit teneras circumdata fascia nares,
Ut galeis cedant. Sic propter proelia natos
Maternus deformat amor, quia tensa genarum,
Non interjecto, fit latior area, naso.
Cætera pars est pulchra viris, stant pectora vasta,
Insignes humeri, succincta sub ilibus alvus.
Forma quidem pediti media est, procera sed exstat,
Si cernas equites. — — — — — — —

[2]) Jornandes, de reb. Get. 35: (Attila) "rarus barba, - - simo naso" —.

jotka osoittaisivat Mongolilaista suku-perää —, olivat ehdollisilla keinoilla saavutetut eikä syntyperäisiä. Hyvin todennäköistä on, mitä Amedée Thierry arvelee, että Mongolit joskus olivat olleet Hunnien valtiaina ja silloin heissä vaikuttaneet senlaisen käsityksen uroollisesta kauneudesta ja suurisukuisesta ulkomuodosta, minkä Hunnien vaimot sitten koettivat lapsissansa suunnitella. [1]) Että Hunnit itsekin olisivat Mongolaisia olleet, ei todella voi tulla kysymykseenkään; sillä Mongolilaisuus seisoo vielä taempana Aasian itäisimmillä aloilla, odottamassa vuoroansa. [2]) Ainoastaan Turkkilaisuus ja Suomalaisuus voivat tässä ehdolle tulla, ja uudemmat tutkijat ovat jakaantuneet, mitkä millenkin puolelle. Että tavat ja ulkomuoto eivät tässä kohden paljon jäljille auta, on lukija jo saattanut huomata. Kuitenkin jo ulkomuoto osaltansa on puhunut Turkkilaisuutta vastaan, ja Hunnien Suomen-sukuisuus tulee varmaksi, jos tutkitaan, mitä muita teko-asioita löytynee aineen selitykseksi.

Jos kirjaniekat olisivat antaneet yhtä laveita selityksiä Hunnien kielestä kuin heidän ulkomuodostaan ja tavoistansa, emme tosin tarvitsisi parempaa osviittaa heidän kansallisuuteensa. Mutta tässä kohden olivat Romalaiset aina erinomaisen vähä-tietoisia. ”Mutka-puheiset ja epä-selvät” [3]), sanoo Ammiano, joka kuitenkin ainoastaan tulkkien kautta lienee heitä puhutellut. Parempaa selkoa ei anna muutkaan. Jornandes, kuten jo nä'imme, näyttää kutsuvan heidän puheensa ”joksikuksi ihmiskielen haahmoksi”, ja eräs Gallialainen runoilija mainitsee ”murtunutta uhkauksen-murinaa ja julmia katkonaisia ääniä.” [4])

---

[1]) Ks. Histoire d'Attila, I siv. 9.

[2]) Vertaa Castrén, Ethnolog. Föreläsn., sivv. 38 seurr.

[3]) Amm. Marcell. XXXI 2: ”flexiloqui et obscuri.”

[4]) Bened. Paullini Petrocorii de Vita B. Martini libri sex, Lpzg 1681, VI, vrs. 93, 94:

”Chunnorum plerumque sonos, fractaque minantum
Murmura, et incisas fera per compendia voces.”

[Huomaa: *fractā* murmura! Pyhän Martinon kunnia kyllä sietää jonkun mitta-virheen.]

Varsinaisia Hunnilaisia sanoja ei ole säilynyt kuin muutamat harvat, ja nekään eivät anna luotettavaa selkoa. Kun Prisko v. 448 teki matkansa Attilan ty'ö, hän mainitsee, että Romalaisille tarjottiin Hunnien maassa viinin siasta erästä juomaa, joka maan kielellä kutsuttiin "*medos*"; tämä sana on nähtävästi Germanilainen *Meth*, Suomen *Mesi* (mete) ja löytyy Kreikankin kielessä: *μέθυ*. Toinen juoma, tehty ohra-maltaista ja siis oluen kaltainen, nimitettiin muka barbarien kielessä "*kamos*"; siihen on tahdottu verrata Tatarilaisten "kumiss", joka kuitenkin on jotain toista, nimittäin hapannutta tamman maitoa. [1]) Muistaman pitää, kuinka helposti semmoiset nimet itse asian kanssa siirtyvät kansasta kansaan. — Ne peijais-pidot, jotka tehtiin Attilan haudan päällä, kutsuttiin Hunnien kielellä: "*strava*"; niin Jornandes juttelee. [2]) Sanan syntyperää selittäkööt kielitutkijat, mutta mainita täytyy, että se jo sointonsa tähden ei voi olla Turkkilainen. Sama kirjoittaja myös mainitsee, että Hunnit, kun he Attilan kuoleman jälkeen ajettiin Dnieperin seuduille, nimittivät tämän virran "*Hunnivar*." [3]) Sanan merkitystä hän ei ole

---

[1]) Ks. Exc. de Legat. (ed. Bonn.) siv. 183: "*ἀντὶ δὲ οἴνου ὁ μέδος ἐπιχωρίως καλούμενος, - - καὶ τὸ ἐκ κριθῶν πόμα· κάμον οἱ βάρβαροι καλοῦσιν αὐτό.*" Vert. Am. Thierry, Hist. d'Attila, I siv. 90.

[2]) Jornandes, de reb. Get. 49: - "*stravam* super tumulum ejus, quam appellant ipsi, ingenti comessatione concelebrant." — Lactantius Placidus, joka eli Jornandeen aikoina, sanoo (ad Statii Theb. XII 64): "Exuviis enim hostium exstruebatur regibus mortuis pyra: quem *ritum* sepulturæ hodie quoque *barbari* servare dicuntur, quem *Strabas* dicunt lingua sua."

[3]) Jornandes, de reb. Get. 52: - "quæ [pars Hunnorum], in fugam versa, eas partes Scythiæ peteret, quas Danapri amnis fluenta prætermeant, quæ lingua sua Hunnivar appellant." Vert. Am. Thierry, Hist. d'Attila I, siv. 255. — Tavallisissa painoksissa luetaan: Danubii amnis"; mutta olen seurannut Closs'in uutta painosta (Stuttgard 1861). — Klaproth, Tableaux, siv. 245, tahtoo lukea: "Hunni *Var* appellant." Mutta käsikirjoitukset eivät siihen anna mitään puolustusta.

muistanut ilmoittaa; mutta mieleen johtuu kohta Unkarilainen sana: *var* (nimissä Temesvar, Hungvar) linnoitus, varustus.

Sitä vastoin löytyy joku isompi luku Hunnilaisia miehen-nimiä, ja vaikka niiden merkitys on tuntematon, saattaa kuitenkin niiden paljas sointokin olla tutkimukselle avuksi. Klaproth'in lause on tässä kohden päättäväinen. "Enin osa näistä nimistä", hän sanoo, "ovat semmoisia, joita ei mikään Turkkilainen voi saada lausutuksi yhteen-sattuvien kerakeiden tähden, joiden välillä ei mitään äänikettä ole; samasta syystä nämä nimet eivät myöskään voi olla Mongolilaisia." [1]) Sen ohessa tämä mainio tutkija koettaa osoittaa, että useat niistä käypi selittää Unkarin kielestä [2]), josta seikasta päättää, että Unkarilaiset ja Hunnit ovat samaa heimoa ja jälkimäisetkin siis Suomen-sukua. Minun mielestäni ei tätä todistusta vastaan käy mitään arvollista vasta-syytä tehdä, jos kohta suotavaa olisi, että meille selvempiä muistomerkkiä Hunnien kielestä olisi säilynyt. Mutta tämän kansan Suomensukuisuutta luulen voivani muullakin todistuksella vahvistaa, jos vien lukijat vähää edemmäksi aian-vaiheisin, tarkastamaan niitä kansoja, jotka ilmaantuvat Hunnien jatkona ja perillisinä.

Niinkuin jo ylempänä olen maininnut, oli Hunnien tulo ensimäinen laine siinä kansain-tulvassa, joka nyt viisi-sataa vuotta kuohui Wolgan seuduilta Tonavaan päin. Hunnien perästä tulivat Bulgarit, Avarit, vihdoinpa Magyarit eli Unkarilaiset, ja samalla aikaa tapaamme itse Wolgan varrella kaksi valtakuntaa: Bulgarien ja Katsarien, jotka milloin milläkin tavalla vaikuttivat tähän liikkeesen. Jos nyt käypi todistaa, että muutamat näistä

---

[1]) Ks. Klaproth, Tableaux hist., siv. 243.

[2]) Ks. sama kirja, siv. 244. Esim. *Mundzuk*, Unk. *Mentség* suojelus, pelastus; *Attelas* eli *Etsel*, Unk. *Atzél* teräs; *Ernak* (Attilan poika), Unk. *Hir nagy*, kunnia suuri; *Oktar* (Attilan setä), Unk. *Oktatom* opetan, j. n. e.

kansoista selvästi olivat Suomen-sukua, ja toiselta puolen että Hunnien kansa on ollut niiden heimoa, niin seuraa selvänä päätöksenä, että myös Hunnitkin ovat Suomensukua. Näin kiertämällä päästään kumminkin perille, vaikka tie on pidempi ja vaivaloisempi.

Mutta tälläkin tiellä kohtaa vastuksia, jotka hämmentävät tutkimuksen ja helposti viettelevät harhaan. Pahimpia vastuksia on se epä-vakainen merkitys, jolla muutamia kansannimiä käytettiin sen aian historiallisissa kirjoissa. Samatekkuin Skythaen nimi kauan aikaa oli käytetty kaikista eri-sukuisista kansoista, jotka perätysten tai rinnatusten vallitsivat sillä alalla, minkä Herodotonaikaiset Skythat olivat pitäneet, niin nytkin Hunnien valta oli jättänyt nimensä kaikille niille kansoille, jotka seurasivat heidän jälkiään. Niinpä Byzantiolaiset käyttivät tämän nimen Bulgareista, Avareista, vihdoin Unkarilaisistakin, vieläpä levittivät sen Turkkilaisiin saakka, joiden valta oli asettunut Kaspian meren itä-puolelle. [1]) Mutta samalla kuin näiden Turkkilaisten nimi alkoi kuulusaksi tulla, se myöskin pian levisi länteen päin käsittämään muita, jopa vierassukuisia kansakuntia. Arapialaiset kirjaniekat, ja heitä ennen nähtävästi Persialaisetkin, nimittivät Turkkilaisiksi pohjaiset kansat yleensä, samatenkuin vanhat Kreikkalaiset olivat ne Skythoiksi nimittäneet. [2]) Tämä tapa tarttui Byzantiolaisiinkin, ja niin nämä kutsuvat ei ainoastaan Katsareja vaan myös Unkarilaisetkin Turkkilaisiksi. [3]) Tämä kummallinen seka-sotku käskee tutkijan

---

[1]) Ks. Theofylakto Simokatta III 6: "*Τῶν Οὔννων τοιγαροῦν τῶν πρὸς τῷ βοῤῥᾷ τῆς ἕω, οὓς Τούρκους ἔθος Πέρσαις ἀποκαλε ν.*" Tässä lauseessa on puhe Justino II:n aioista ja siis varsinaisista Turkkilaisista, eikä Katsareista.

[2]) Ks. D'Ohsson, Des peuples du Caucase, siv. 72 (viitta 1.)

[3]) *Τοῦρκοι;* Unkarin maan kutsuivat usein *Τουρκια;* vert. Zeuss, die Deutschen, siv. 746. Sitä vastoin nimittivät Katsarit "Itäisiksi Turkkilaisiksi: "*Τοῦρκοι ἀπὸ τῆς ἑῴας, οὓς Χαζάρους ὀνομάζουσιν*"; Theophan. Chronogr. (ed. Bonn.), siv. 485.

olla varoillansa. Yhtä vähän kuin sopii tehdä Unkarin kansa Turkkilaisiksi, yhtä vähän käypi suorastaan päättää Hunnien heimolaisiksi kaikki ne kansakunnat, mitkä tuolloin tällöin sillä nimellä mainitaan, taikka siirtää Turkin sukuun kaikki ne, mitkä Arapialaiset niin nimittävät.

Näiden kansojen joukossa on ainoastaan yksi, jonka oikeasta syntyperästä ei voi olla vähintäkään epäilystä. Tämä kansakunta on Unkarilaiset, jotka uuden aian kielitutkinto selvästi asettaa Suomen-suvun luokkaan. Jos nyt saisimme näiden Unkarilaisten omiin muinais-taruihin luottaa, niin Hunni ja Unkari ei olisi kuin kaksi oksaa yhdestä emä-puusta, Attilan valta ei olisi kuin ensimäinen aikakausi Unkarin kansan historiassa, ja 9:nnen vuosis. Magyarit olisivat Attilan käskystä tulleet perimään takasin sen valtakunnan, minkä hän jo 5:nnellä vuosisadalla oli hallinnut.[1]) Nyt on kysymys, onko tämä taru alkuperäinen ja jo Magyarien tulon aikana heillä löytynyt, vai onko se vasta tulon jälkeen omistettu Pannoniasta ja lähisiltä mailta, missä Attilan ja Hunnien muisto eli tuoreena runoissa ja tarinoissa. Edellinen ehto ei ole mahdoton, mutta kumminkin epävakainen. Yhtä luonnolliseksi käypi ajatella, että nämä vasta tulleet Magyarit tahtoivat liittää Attilan mainion nimen omiin muistoihinsa ja sillä tavoin perustaa oikeutensa valloitettuun maahan. Tästäpä siis seuraa, että Unkarin muinais-tarut, jos kohta puolustavatkin Hunnien Suomen-sukuisuutta, eivät ainakaan kelpaa historialliseksi todistukseksi.

Tarkemmalla tavalla käypi todistaa, että Hunnit ja Bulgarit olivat yhtä sukua. Nämä jälkimäiset tulevat ensi kerran näkyviin v. 485 eli ainoastaan 16 vuotta myöhemmin, kuin varsinaiset Hunnit Attilan poikien johdolla viimeisen kerran samoovat Roman alueesen. Bulgaritkin tulevat Tanain seuduilta ja pyrkivät Tonavan rannoille.

---

[1]) Ks. Amedée Thierry'n asiallista kirjoitusta Unkarilaisten muinoistaruista; Histoire d'Attila et de ses successeurs II, sivv. 359 seurr.

Itägöthiläinen Theuderik, joka äsken oli saanut konsuliarvon Konstantinopolissa, riensi heitä vastaan, tappoi heidän kuninkaansa, joka nimitetään Libertem, ja pakoitti heidät palaamaan Dniesterin yli. [1]) Mutta Ennodio, joka puheessaan Theuderikin kunniaksi juttelee mainitut tapaukset, pitää nämä Bulgarit samana kansana kuin entiset Hunnit. "Tämä on se kansa", hän sanoo, "jonka vallassa ennen oli ollut kaikki mitä se itse tahtoi, jonka vastustajaa ei tietty ketään, ja joka kauan aikaa paljaalla huviretkellä saattoi sodat loppuun; heillenpä ennen koko maailma luultiin avoimeksi." [2]) Samalla lailla lausuu Itägöthiläinen kuningas Athalarik: "Bulgarit, koko maailman hirmu", ja nimittää heidät siinä samassa Hunneiksi. [3]) Tämä kaikki heistä lausuttiin siihen aikaan kun varsinaiset Attilan Hunnit vielä olivat tuoreessa muistossa eikä heidän nimensä vielä ennättänyt haihtua Skytha-nimen kaltaiseen epävakaisuuteen. Paitsi sitä tapausten koko historiallinen meno, Hunnien häviäminen ja Bulgarien ilmaantuminen, todistaa yltäkyllin, että molemmat ovat periänsä yhtä, ja että ne Hunnit, jotka Attilan kuoleman jälkeen ajettiin itään päin, palasivat muutetulla nimellä ja lisätyillä voimilla, kentiesi jonkun uuden heimokunnan johdon alla. Että tämä asian oikea laita oli, näemme siitäkin, kun Hunnien ja Bulgarien osakuntina mainitaan samoja nimiä. Jornandes, luetellessaan Itä-Euroopan kansoja 6:nnella vuosisadalla, eroittaa tosin Bulgarit ja Hunnit, mutta mainitsee jälkimäisten seassa *Kutziagirit*, *Sa-*

---

[1]) Ks. Am. Thierry, Récits de l'Histoire Romaine au V:e siècle. Paris 1860, siv. 421.

[2]) Ks. Ennod. Paneg.: "- - Bulgarum ductor Libertem - - -. Hæc est natio, cujus ante te fuit omne quod voluit; - - quam ante tuam dimicationem non contigit agnovisse resistentem: quæ prolixis temporibus solo bella consummavit excursu. - - His ante mundus pervius esse credebatur."

[3]) Ks. Cassiodori Varia VIII 10: - "Bulgares toto orbe terribiles." — Prokopio ei koskaan nimitä heitä muuksi kuin Hunneiksi.

virit ja *Hunugurit*. Viime-mainituista hän lisäilee, että he ensin olivat asuneet Maiotin tykönä, sitten Moesiassa, ja Dakiassa, ja vihdoin taas Skythiaan palanneet. [1]) Selvästi siis ilmoitetaan, että nämä ovat Attilan Hunneja. Samoja nimiä sittemmin tavataan Bulgarien ja Avarienkin seassa: *Kutrigurit*, *Kotzagerit*, ovat nähtävästi Jornandeen *Kutziagirit*; ja *Utigurit*, *Onogurit*, *Unnugurit*, ovat Jornandeen *Hunugurit*. [2]) Näissä, samatekkuin nimissä *Saragurit*, *Urogit*, *Ugurit* [3]) on silmin-nähtävästi yhteisenä vartalona sana *Ugur*, se sama sana, josta nimitykset: Ungrit (Οὔγγροι, Unkarilaiset) ja Wogulit, ovat syntyneet. Sen nimen (Ὀγώρ) kantoi myöskin se kansakunta, josta Avarit lähtivät. [4]) Että nämä kaikki kansat olivat juurtansa Suomen- ja ei Turkin-sukuisia, on varsin todennäköistä; sillä vielä 10:nnellä vuosisadalla ovat Patsinakit ainoa mahtavampi Turkkilais-kansa, mikä on tunkeunut Wolgan yli Eurooppaan, ja niiden tulo tapahtui vasta lopulla 9:tta vuosisataa. Mutta erittäin käypi todistaa, että Bulgarit ovat Suomen-sukua, ja todella emme ensi tarkoitukseen muuta tarvitsekkaan.

Eräs Byzantiolainen kirjaniekka 9:nneltä vuosisadal-

---

[1]) Jornandes, de reb. Get. c. 5: "- supra mare Ponticum *Bulgarorum* sedes –. Hinc jam *Hunni*, quasi fortissimarum gentium foecundissimus cespes, in bifariam populorum rabiem pullularunt. Nam alii *Cutziagiri* [Aulziagri], alii *Saviri* [Aviri] nuncupantur, qui tamen sedes habent diversas. Juxta Chersonem Cutziagiri, quo Asiæ bona avidus mercator importat, - -. *Hunuguri* [Hunugari] autem hinc sunt noti, quia ab ipsis pellium murinarum venit commercium, quos tantorum virorum formidavit audacia. Quorum mansionem primam esse in Scythiæ solo juxta paludem Mæotidem, secundo in Moesia Traciaque et Dacia, tertio supra mare Ponticum rursus in Scythia legimus habitasse." Vert. 50: "Hunnorumque populum suas antiquas sedes occupare."

[2]) Ks. Zeuss, sivv. 711 seurr.; Procopius, Bell. Goth. IV 3—18; Priscus, Exc. de Legat., ed. Bonn., siv. 158; Theophylact. VII 8.

[3]) Ks. Exc. de Legat., sivv. 158 ja 301.

[4]) Ks. Theophylact. VII 7, 8. Nimestä *Ugor* ja Ugrien lah'osta ks. Castrén Ethnolog. Föreläsn. sivv. 99 seurr.

ta, Theofanes, antaa meille lavean-moisen selityksen niiden Bulgarien syntyperästä, jotka jo monta vuosisataa olivat olleet Roman vallan kiusana Tonavan tykönä. "Maiotin ja Kufis-virran (Kubanin) välillä" hän sanoo "on entinen *Iso Bulgaria* sekä *Kotragit* (Kutrigurit), heidän heimolaisensa." [1]) Tämän maan hallitsija Krobat oli muka jättänyt viisi poikaa, jotka pian lähtivät erilleen, hajoittaen sillä tavoin koko kansan; yksi meni Tanain yli, kolme muuta Tonavan rannoille tai vielä edemmäksi, ainoastaan vähin osa Bulgarien kansaa vanhimman veljeksen, Batbaian'in, alla pysyi entisessä maassa. Silloin tapahtui, että *Khazarien* suuri kansa tuli Berziliasta, voitti nämä jälillä jääneet Bulgarit ja teki heidät veron-alaisiksi. "Tämän veron", sanoo Theofanes, "kantavat heiltä vielä nytkin." — Mainitut tapaukset kuuluvat 7:nnen vuosisadan keskupaikoille.

Myöhemmät tiedot asettaa Ison Bulgarian pohjoisemmaksi, keskisen Wolgan varsille, eikä epäilemistä ole, että juuri siellä Bulgarien alku-peräinen pesä-paikka oli. Siinä heidät mainitsee Arapialaiset 10:nnellä vuosisadalla, ja munkki Rubruk, joka v. 1253 kävi Ranskan lähettiläänä Tatarien isolle Khanille, sanoo suorasti: "Tulimme Etil'ille (Wolgalle); se on varsin suuri joki, ja varsin syvä, neljä kertaa leveämpi kuin Seine. Se tulee *Isosta Bulgariasta*, joka on pohjan puolella. *Tästä Isosta Bulgariasta ne Bulgarit ovat lähteneet, jotka ovat Tonavan toisella puolella, Konstantinopoliin päin.*" [2])

---

[1]) Theophan. Chronogr. (ed. Bonn.) I siv. 545, (ed. Par.) siv. 297: - - *ἀπὸ δὲ τῆς αὐτῆς λίμνης (Μαιῶτιδος) ἐπὶ τὸν λεγόμενον Κοῦφιν ποταμὸν - - ἡ παλαιὰ Βουλγαρία ἐστὶν ἡ μεγάλη, καὶ οἱ λεγόμενοι Κότραγοι ὁμόφυλοι αὐτῶν καὶ οὗτοι τυγχάνοντες.*" Vert. Nikeforon Breviario, siv. 22.

[2]) Ks. Itinerarium Willelmi de Rubruk [Recueil de Voyages et de Mémoires, publié par la Société de Géographie, IV], sivv. 252, 264, 275: — "Etilia - - venit ab Aquilone, de majori Bulgaria" - - "De illa enim *Majori Bulgaria* venerunt illi Bulgari, qui sunt ultra Danubium prope Constantinopolim."

Wolgan Bulgarien kielestä antavat 10:nnen vuosisadan Arapialaiset parahimman selon, ja heidän todistuksensa on sitä painavampi, koska kertojat itse olivat käyneet Wolgan seuduilla. Siihen aikaan oli alisella Wolgalla Katsarien valta, jonka pääkaupunki *Itil* kantoi saman nimen kuin Wolgan virtakin. Pohjempana asuivat Burtassit, joissa uudemmat tutkijat ovat tunnustelleet nykyiset Turkin-sukuiset Tshuvashit [1]), ja vielä pohjempana oli Bulgarien maa, joiden pääkaupunki Bulgar oli mainio kauppapaikka. Vastavirtaa mennessä Itilistä Bulgariin, kului kaksi kuukautta, mutta palatessa ainoastaan 20 päivää, ja maamatka vaati kuukauden. [2]) Mitä nyt ensin Katsarien kansallisuuteen tulee, niin sanoo Ibn-Fozlan, joka vv. 921 ja 922 kävi näillä mailla: "*Katsarien kieli eriää Turkin ja Persian kielistä*, eikä ole minkään muun kansan kielellä mitään yhteistä sen kanssa. *Katsarit eivät ole Turkkilaisten näköisiä*; heillä on musta tukka. - - Katsaria on kahta lajia; toinen, joka kutsutaan *Kara-katsarit*, se on mustat Katsarit, on keltaihoinen, vivahtava mustaan; toinen on valkoinen ja mainio kauneudeltaan." [3]) Tätä samaa kertoo Istakhri (Abu Ishak Faresi, vuodelta 951), vaikka hän muistuttaa, että kauppiaat Itilissä olivat uskonnoltaan Muhamedilaisia ja kieleltään Turkkilaisia. [4]) Että Katsarit olivat, ainakin pääosaltansa, Suomen-sukuisia ja ei Turkin sukua, näkyy sekä yllä-mainitusta lauseesta että muista seikoista, joista kohta tulen puhumaan. Sana: *kara* musta, joka on Turkkilainen, ei todista muuta, kuin että se Turkkilaiset oli, jotka niin nimittivät läntiset naapurinsa Katsarit tai jonkun osan heistä. [5]) Myöskin Katsarien käyttämät arvo-nimitykset

---

[1]) Ks. Ahlqvist, Muist. matkoilta Venäjällä, sivv. 144, 145.

[2]) Ks. D'Ohsson, des Peuples du Caucase, sivv. 72, 73.

[3]) Ks. Fræhn, De Chazaris, siv. 15; D'Ohsson, sivv. 33. 34.

[4]) Ks. Vivien de Saint- Martin, Nouv. Annal. des Voyages 1851, II, sivv. 160—166; Zeuss, sivv. 723, 724.

[5]) Ks. D'Ohsson, siv. 34.

Khakan ja *Khatun* (hallitsija ja hänen puolisonsa), jos kohta syntyänsä Turkkilaisia sanoja, eivät todista itse kansan Turkin-sukuisuutta; sillä Katsarit olivat nähtävästi lainanneet nämä nimet Turkkilaisilta, joiden valta joskus näkyy heidänkin yli ulottuneen. [1]) Siltä aialta lienee myöskin Wolgan nimi: *Itil*, joka Turkiksi merkitsee j o k e a. Sitä vastoin *Jaik* on sama sana kuin *joki* ja siis Suomen-sukuinen. Mutta se nimi, joka selvimmästi osoittaa Katsarien Suomensukuista kieltä, on *Sarkel*, eräs linnoitus, jonka v. 835 paik. Kreikkalaiset rakenturit olivat heille rakentaneet Tanain rannalle, ja joka myöhemmin heitä suojeli Patsinakeja vastaan. Tämän nimen *Σάρκελ* mainitsevat Byzantiolaiset, ja kääntävät sen: *ἄσπρον ὁσπίτιον* ja *λευκὸν οἴκημα*, s. o. v a l k o i n e n m a j a eli a s u m u s. [2]) Venäjän Nestor samalla tapaa nimittää sen: *Biela-wiesha*. [3]) Ett'ei Turkin kielistä tälle sanalle tämmöistä merkitystä saada, myöntää Zeuss, joka kuitenkin uskoo Katsarit Turkkilaisiksi. [4]) Sitä vastoin käypi Suomen-sukuisista kielistä löytää vastaavat sanat. Vogulin kielessä on *Sar* v a l k o i n e n, *Kel*, *Kuel* a s u n t o. Unkarin kielessä: *Sarga* k e l t a i n e n, *Hely* p a i k k a. [5])

---

[1]) Nimitys Khakan, *Χαγανος*, Gaganus, Chacanus, vaelsi paljoa lännemmäksi. Avarien hallitsija sen jo aikasin kantoi, ja v. 839 Kreikan keisari antoi sen Rhos-nimisten Svealaisten kuninkaalle; ks Kunik, Berufung der Rodsen, II siv. 198 seurr.

[2]) Ks. Constant. Porphyrog., de Admin. Imp., c. 42; ja Script. post Theoph., ed. Paris, siv. 76 (Theophanes Continuatus, ed. Bonn., siv. 122.)

[3]) Ks. Schlözer, Nestor, V sivv. 120, 123 seurr.

[4]) Ks. Zeuss, siv. 742; Lehrberg, Untersuchungen, sivv. 454, 455. Molemmat tulevat siihen kummalliseen päätökseen, että Sarkel merkitsee jotain muuta, ja että Byzantiolaiset erehdyksestä olivat kreikantaneet *Venäläisen* nimen. Tämmöisiä mutkia täytyy tehdä, kun päätetään Katsarit Turkkilaisiksi! Onko se todennäköistä, että Venäläiset olisivat antaneet omituisen nimen Sarkel'ille, johon eivät päässeet kuin kiertämällä Dnieperin, Mustanmeren ja Maiotin kautta, ja että Byzantiolaiset, jotka tunsivat Sarkelin syntyä ensimäisestä tiilikivestä saakka, olisivat kreikantaaksensa ryhtyneet tähän Venäläiseen nimeen, jota eivät koskaan mainitse? Lukija itse tuomitkoon.

[5]) Ks. D'Ohsson, siv. 203; Nouv. Ann. des Voyages 1851, II siv. 160

Jos nyt tästä selvästi näkyy, että Katsarit olivat Suomen-sukua, niin voimme Arapialaisten johdolla tehdä saman päätöksen niistä Bulgareista, jotka asuivat keskisellä Wolgalla. Sekä Istakhri että Ibn-Haukal todistavat, että *Bulgarien kieli oli Katsarien kielen kaltainen*, ja että Burtasseilla (Turkin-sukuisilla Tshuvasheilla?) oli eri kieli. [1])

Tämä nyt oli viimeinen liittehinen todistus-johdossani. Olen koettanut todistaa, että Katsarit olivat Suomen-sukua, että Wolgan Bulgarit olivat heidän heimolaisiaan, että Tonavan Bulgarit olivat näistä kaimoistaan lähteneet, ja että Attilan Hunnit olivat periänsä yhtä kansaa kuin ne Bulgarit, jotka ilmestyvät heidän jälkeensä; — tästäpä vihdoin otan päättääkseni, että Hunnien kansa oli Suomen-sukua. Jos nyt siihen liitetään, mitä jo ennen olen Klaproth'in mukaan maininnut samassa tarkoituksessa, on asia minun ymmärtääkseni jotenkin tukevalle pohjalle asetettu.

Tosin ei ole unohtamista, että useat arvolliset tutkijät ovat tulleet toiseen päätökseen, ja heidän arveluitansa, missä muuhun perustauvat kuin paljaasen luuloon, olen koettanut edellisessä vastustella. Minusta kuitenkin näyttää, niinkuin heidän vaikuttavin syynsä olisi ollut joku juurtunut vakuutus Suomen-suvun syntyperäisestä saamattomuudesta, jonka kanssa muka Hunnien, Katsarien, Bulgarien j. m. historia ei sopisi yhteen. [2]) Tämmöinen todistus-tapa, joka ei itsessään ole aivan kiitettävä, kadottaa tässä kohden kaiken voimansa, muistaessamme, että pohjoisetkin Suo-

---

seurr. — Pallas, Vocabularia totius orbis Comparativa, I II (Pietarissa 1789) sivv. 248 ja 117, luettelee neljästä Vogulin murteesta: *sairan, sairem, sarni, sorni*, valkoinen, ja: *koljir, kella, kual, kol, kyel*, asumus (домъ).

[1]) Ks. Fræhn, De Chazaris, siv. 27; Zeuss, siv. 723.

[2]) Niinpä esim. Kunik arvelee Katsareista: "Mir scheint das ganze Auftreten des Chasarenvolkes mit dem sonstigen historischen Charakter der Finnenvölker ganz unvereinbar zu sein." Ks. Berufung der Rodsen, II siv. 225. — Tämähän on mielestäni todellinen "historischer Fatalismus."

malais-kansat, Karjalaiset, Wirolaiset ja Kuurilaiset, vaikka epäilemättä paljoa vähäväkisemmät kuin eteläiset heimolaisensa, kuitenkin ovat aikanansa tehneet nimensä pelätyksi, osoittaen siis sukunsa kykyä ja kuntoa sillä keinoin, kuin kansat muutamalla ikäkaudella sen tavallisesti osoittavat. Tosin on usein tavallista historiassa, että se vaikuttava voima, joka ensin herättää jonkun kansan hermot liikkeelle, tulee ulkoa päin, ja todennäköistä kyllä on, että Hunnit ja muut heidän seuraajansa olivat joskus olleet semmoisen vaikutuksen alla Turkin-suvun puolelta, vieläpä että Turkkilaisia aineita heihin oli sekaantunutkin. Mutta tämmöinen seikka ei te'e nämä kansat Turkin-sukuisiksi, enemmän kuin Rurikin perustama valta Gardariikissä jonkun vuosisadan perästä oli Skandinavilainen.

Olen jo maininnut, kuinka Kiinan lähteiden mukaan nuo Turkin-sukuiset Hiung-nu't lopulla 1:stä vuosisataa j. Kr. ajettiin länteen päin, ja kuinka he Uralin ja Irtishin välisillä metsämailla perustivat uuden vallan. Tämä seutu on, niin paljon kuin historia ja kansa-tiede tietävät, aina ollut Suomen-suvun vallassa, ja epäilemätöntä on, että Huingnukansa tässä tuli hallitsemaan enimmästi Suomen-sukuisia heimokuntia. Pari, kolme vuosisataa sitten kului, ja nämä heimokunnat sillä välin valmistuivat itse jotakin yrittämään maailmassa. Se on varsin todennäköistä, että lainaksi ottivat nimensä: *Hunnit*, entisiltä herroiltaan; semmoinen lainan-teko on historiassa niin tavallinen, ett'en tarvitse muuta esimerkkiä mainita, kuin *Uar* ja *Khunni* nimisten heimokuntien, jotka kaksi-sataa vuotta Hunnia myöhemmin tekivät tulonsa samaa uraa myöten, mutta ei omalla vaan vieraalla Avarien nimellä, joka silloin oli kuulusa Aasiassa. [1]) Mutta jos Hunnit luultavasti olivat nimensä Turkkilaisilta ottaneet, he pian tiesivät pukea tämän vanhan nimen uudella kauhulla ja painaa sen syvälle Euroopan kansojen muistoon. Harva nimi on vähällä aikaa tehnyt niin paljon

---

[1]) Ks. Theophylact. Simocatta, VII 8.

melua maailmassa, ja harva nimi on niin avaralla alalla kauemman aikaa elänyt kansojen muistossa ja tarinoissa. [1])

---

[1]) Ks. Amedée Thierry, Histoire d'Attila, IV:e partie: Histoire Légendaire et Traditionelle d'Attila, missä Latinaiset, Germanilaiset ja Unkarilaiset tarut Attilasta tutkitaan. Jokainen tietää, että Niebelung-runoissa Attila "Etzel" ja hänen Hunninsa vallitsevat näköalan. Myöskin Skandinavian Edda laulaa Hûnalannin eli Hûnmörkin Atlista; ja *Hûnaland* löytyy Skandinavialaisten maatieteessä, kun Hunnit jo ovat monta vuosisataa olleet hävinneinä. Ks. Antiquités Russes, II sivv. 438, 445, 447. — Saksassa alkoi vihdoin nimi: Hüne, Hûne merkitä jättiläistä, hiittä; *Hünebedde* = Jättiläishauta; "Grôz alsam ein hûne, mit starkem gelûne." Ks. J. Grimm, Deutsche Mythologie, 3:e Ausg., siv. 485 seurr.

VII.

Katsahdus Hunnien historialliseen vaikutukseen.

Tarkoitukseni ei ole tässä tilassa antaa laveampi kertomus Hunnien ja heidän heimokansainsa historiasta. Mutta tultuani edellisessä luvussa siihen päätökseen, että kaikki nämä kansat periänsä ovat olleet Suomen-sukua, katson tarpeelliseksi nyt vielä ottaa tutkiakseni heidän historiallisen vaikutuksensa laatua. Että tämä vaikutus sivistynyttä maailmaa kohden ei ole ollut viljelystä vaan hävitystä, havaitaan tosin ensi silmäyksellä, ja se kamala kunnia-nimi: "Jumalan vitsa" (flagellum Dei), jolla Romalais-maailma ilmoitti ajatuksensa Attilan lähetyksestä, sopii täydellisesti melkein kaikkiin näihin kansakuntiin, joiden edusmies ja perikuva Attila on ollut. Mutta tämän lähetyksen ohessa, joka ei suinkaan ole kunniaa vailla, täyttävät nämä kansakunnat omituisen siansa Suomen-suvun historiassa, valmistaen tälle suvulle vakinaisen aseman Euroopassa. Tältä kannalta aion lyhyesti tarkastaa heidän vaikutustansa, ryhtyen ensin ja olletikkin Hunnien kansaan, joiden historiallinen merkitys kaikin puolin on kaikkien etevämpi.

Minun ei tarvitse mainita tuttuja historiallisia seikkoja: kuinka Hunnit v. 375 j. Kr. samosivat Wolgan yli, kuinka he yhdellä huimauksella syöksivät Alanit, Göthit ja muut Germanilaiset kansat länteen päin, kuinka he sitten vähitellen asettuivat pitkin alisen Tonavan pohjoisrantaa Pannoniaan saakka, mistä vihdoin Attila levitti herruutensa Slavilaisten ja Germanilaisten kansain ylit-

se, pitäen sen ohessa molemmat Romalaiset keisarikunnat pelossa ja vapistuksessa. Minun ei myöskään tarvitse muistuttaa, että Hunnien kansa näissä tapauksissa oli se voima, joka lykkäsi Suuren kansain-vaelluksen liikkeelle ja sillä tavoin matkaan-saatti Romalais-maailman kukistumista. Mutta merkittäväksi tahdon mieleen juohtaa, että tämä sama kansa, josta hävityksen kauhistus silmin-nähtävästi saapi alkunsa, kuitenkin itse niin ylen vähän ryhtyy hävitys-työhön. Tämän viran toimittavat Göthit, Wandalit ja Radagaison laumat, taikka ylipäänsä Germanilaiset kansat, joiden mieli hehkuu asettumaan kukistuvaisen sivistyksen raunioille. Sitä vastoin Hunnien mieli-teko on perustaa valtansa ominaiselle kannalle ja Romalaisesta sivistyksestä vallan erillensä, kuitenkin niin, että tämä sivistys olisi heille veron ja käskyn alaisena. Tämän mieliteon saattaa heille Attila toimeen, asettaen vastapäätä Romalaista maailmaa toisen barbarilaisen maailman, minkä hän tahtoo kohottaa edellisen kurittajaksi ja herraksi. Tosin Attilan valta hajoo kohta Attilan kuollessa, ja itse Hunnien kansa näyttää häviävän tietämättömiin. Mutta Bulgarit, Avarit, vihdoinpa Unkarilaiset ilmaantuvat heidän perillisikseen samoilla aloilla ja samoilla tarkoituksilla. Näiden kansain historia on Suomen-suvun yhä uudistuva yritys valloittaa siansa keskellä Euroopan Arjalaisia kansoja, ja Attilan nero on heille tien viitannut ja tehtävän osoittanut. Mutta jo Attilaakin ennen löytyy sama tarkoitus hänen kansassaan, vaikka himmeämpänä ja hajallisempana. Se oli tämä tarkoitus, jonka pakoituksesta ryntäsivät Wolgan yli ja melkein tuokiossa viskasivat Germanilaiset ja Slavilaiset kansat tieltänsä.

Se vuosisadan puolikas, joka kuluu Hunnien tulon jälkeen, on ylipäänsä historian hämärimpiä aikakausia. Se on ikäänkuin Hunnien seurassa olisi tullut joku määrä Turanin pimeyttä; Ammianon karkea mutta selvä ääni vaikenee, ja tutkijan täytyy tytyä siihen, mitä muutamat kuivat kronikat taikka kirkon-isien saarnat ja ylistys-puhujain kiitos-virret ilmoittavat. Mutta vaikka näin

aian hävityksessä historiankin valo näyttää häviävän, saatamme kuitenkin ko'ota muutamia pieniä teko-asioita, jotka antavat arvata Hunnien tilaa ja oloja ennen Attilan aikoja.

Heidän ensimäisen tulonsa aikana ovat epäilemättä enemmin kansan-tulvana kuin kansallisena valtakuntana. Niinpä sanoo heistä Ammiano, että "eivät seisoneet minkään kuninkaallisen vallan alla, vaan hillittiin ylimystensä meteliselllä johdatuksella." [1]) Tätä emme kuitenkaan saa ottaa sanain jälkeen; sillä Jornandes mainitsee heidän Balamber-nimisen kuninkaansa, jonka johdolla Eurooppaan tulivat. [2]) Mutta kuinka höllästi kansan eri heimokunnat ko'ossa pysyivät, havaitaan jo siitä, kun Itä-göthit saattoivat avuksensa palkata muita Hunneja, joilla yrittivät Balamberin laumoja vastustaa. [3]) Sama hajallisuus havaitaan sittenkin, kun Hunnien valta on asettunut Tonavan pohjois-rannalle, pitäen vieraita kansoja alamaisinansa. Nämä kansakunnat, Itä-göthit, Alanit, Antat ja muut, saivat omin neuvoin holhoa yksityisiä asioitansa, pysyen omien kuningastensa hallittavina; ainoastaan yleisen isännyyden harjoitti Hunnien kansa, käskien ja kurittaen milloin tarve näytti vaativan. [4]) Eräs Itä-göthiläinen kuningas oli omin päinsä aloittanut sotaa Antoja vastaan ja tavallisella julmuudella ristiin-naulinnut voitetun kuninkaan poikinensa ylimyksineen. Lähes vuoden päivät kuluivat, ja Itä-götheissä jo saattoi paisua se turha luulo, että olivat omilla valloillaan. Silloinpa vasta Balamber katsoi tarpeelliseksi uudesta teroittaa heille kuuliaisuuden tun-

---

[1]) Ks. Amm. Marcell. XXX 2, 7: "Aguntur autem nulla severitate regali, sed tumultuario optimatum ductu contenti."

[2]) Ks. Jornand., de reb. Get., 24, 48.

[3]) Ks. Amm. Marcell. XXXI 3: "Hunnis aliis fretus, quos mercede sociaverat partibus suis."

[4]) Ks. Jornand., de reb. Get. 48: - - "ut genti Gothorum semper unus proprius regulus, quamvis Hunnorum consilio, imperaret."

toa ja kuritti heitä uudella verisellä voitolla. [1]) Melkein yhtäläinen näyttää se valta olleen, jolla Balamber piti omat Hunnilaiset heimokuntansa ko'ossa. Yleinen laki näkyy olleen, että niin kauan kuin joku kansakunta, joko Hunnilainen tai muun-sukuinen, pysyi siinä paikallisessa piirissä, johon Hunnilais-kuninkaan käsi ulottui, oli auttamaton täytymys noudattaa hänen silmänsä vähintä iskua; mutta tästä piiristä ei ollut aivan vaikea päästä pakenemaan, ja tavallinen pako-paikka oli Romalainen alue. Niinpä jo alussa tätä kansan-kuohua oli Länsi-göthien pää-osa pötkinyt Tonavan yli, ja toinen vähempi osa, joka ensin oli etsinyt turvansa Karpatien vuoriseuduissa, karkasi joku vuosi myöhemmin saman tien Roman alueesen. [2]) Mutta myöskin Karpodakoja, Skirejä, Alaneja ja Hunnilaisia heimokuntia pujahti joukottain Tonavan yli omau onnensa kokeille. [3]) Juuri tämmöiset pakolais-parvet, jotka pyrkivät Hunnilais-vallan kammottavasta lähisyydestä ja Roman maakunnissa näkivät avaran rikkaan maailman itsillensä avoinna, toimittivat ne tuho-työt, joista vanhan aian ja vanhan sivistyksen perikato sukesi. Mutta Hunnien valta oli se joutsen-jänne, josta nämä hävityksen nuolet lennähtivät; ja kun Roman alamaiset vitsausten suuruudesta aavistivat maailman viimeistä aikaa, tiesivät kyllä,

---

[1]) Ks. Jornand., sam. paikk.: "Sed cum tali libertate vix anni spatio imperasset, non est passus Balamber, rex Hunnorum."

[2]) Ks. Amm. Marcell. XXXI 3 seurr.

[3]) Amm. Marcell. sanoo, että Fritigern ja Länsi-göthit olivat houkutelleet nämä parvet avuksensa Romalaisia vastaan; XXXI 8, 4: - - "Chunorum et Alanorum aliquos ad societatem spe prædarum ingentium adsciverunt"; — 16, 3: "At Gothi Hunnis Alanisque permistinimium bellicosis et fortibus, rerumque asperarum difficultatibus induratis, quos miris proemiorum illecebris sibi sociarat sollertia Fritigerni." — Zosimo mainitsee että Theodosio Suuri vihdoin pakoitti heidät palaamaan Tonavan yli; IV 34: "*Σκύρους γὰρ καὶ Καρποδάκας Οὔννοις ἀναμεμιγμένους ἠμύνατο, καὶ ἐλαττωθέντες τῇ μάχῃ περαιωθῆναι τὸν Ἴστρον καὶ τὰ οἰκεῖα καταλαβεῖν συνηνάγκασεν.*"

että Hunnien kautta nämä vihan maljat heidän päällensä vuodatettiin. [1]) Pitkin kokó Tonavan vartta likistyivät kauheassa ahdingossa monituiset kansakunnat, joilla tuskin muuta yhteistä oli kuin sama viha ja kateus keskenänsä, ja niinkuin kukku-päällisestä astiasta pyrki tämä liika paljous joka hetki laitojensa yli. Näin syntyi melkein huomaamatta se kauhea puuska, joka syöksi Radagaison epä-lukuiset laumat Italiaan ja samassa pyörteessä viskasi Svevit, Vandalit, Alanit Rein-virran yli, missä Gallian, Espanjan ja Afrikan maakunnat joutuivat nieltäviksi. Mutta Hunnit itse ainoastaan aika harvoin kävivät Roman maakuntia vaivaamassa. Yksi suuri hävitysretki heiltä kuitenkin mainitaan; se on v. 395 kohta Theodosio Suuren kuoltua, jolloin jo talvis-aikana muutamat Hunnilais-joukot ajavat vankkurinsa jäätyneen Tonavan yli, ja seuraavana Heinäkuuna toiset vielä lukusammat laumat samoovat Kaukason ahtaiden läpi Kappadokiaan ja Syriaan, missä vuoden päivät ryöstävät mielen määrin, levittäen hämmästystä Jerusalemiin ja Tyroon saakka. [2])

---

[1]) Ks. esim. S. Ambrosii Expl. in Ev. Luc., X [Opera Omnia, Paris 1661, III siv. 202]: "Quanta enim proelia et quot opiniones accipimus proeliorum. Hunni in Alanos, Alani in Gothos, Gothi in Taifalos et Sarmatas insurrexerunt. Nos quoque in Illyrico exsules patriæ Gothorum exsilia fecerunt, et nondum est finis. - - - Ergo quia in occasu sæculi sumus" - -.

[2]) Ks. Philostorgius XI 8; — Claud. Claudian., contra Rufinum, II vrss. 26—35:

— — — — — "Alii per terga ferocis
Danubii solidata ruunt, expertaque remos
Frangunt stagna rotis. Alii per Caspia claustra
Armeniasque nives inopino tramite ducti
Invadunt Orientis opes: jam pascua fumant
Cappadocum, volucrumque parens Argæus equorum:
Jam rubet altus Halys, nec se defendit iniquo
Monte Cilix: Syriæ tractus vastantur amoeni;
Assuetumque choris et læta plebe canorum
Proterit imbellem sonipes hostilis Orontem." —

Aian-määräyksen antaa Edessan kronika [Asseman, Bibl. Orient. I, siv. 400]: "Eodem anno (samana vuonna kuin Theodosio Suuri

Mutta silloin se on kavaloitseva Romalainen ministeri, joka omia tarkoituksiansa varten houkuttelee Hunnit tähän julmaan hävitys-työhön. [1])

Tavallisempi oli, että Hunnit Roman liittolaisina kävivät sotaa niitä muita barbareja vastaan, jotka tätä kal-

---

kuoli) mense Julio Hunni in Romanorum ditionem irruperunt." Samate Abu'lfaradsj eli Bar-Hebraio. — Josua Stylites [Asseman, Bibl. Orient. I, sivv. 262, 263] mainitsee: - - "quum Hunni Orientem sub Honorio et Arcadio invasissent, totamque Syriam anno Græcorum 707 (s. t. s. vuonna 396 j. Kr.), proditione Rufini et ignavia Adæi militiæ Orientalis præfecti, occupassent." — Pyhä Hieronymo, joka par'aikaa oleskeli Palestinassa, kertoilee parissa kirjeessä aian kauhut; Epist. 35 (vanhojen painosten 3), ad Heliodorum, vuodelta 396 [Opera Omn., ed. Bened., IV II, siv. 274]: "Ecce tibi anno præterito ex ultimis Caucasi rupibus immissi in nos, non jam Arabiæ sed *Septentrionis lupi*, tantas brevi provincias percurrerunt. Quot monasteria capta? quantæ fluviorum aquæ humano cruore mutatæ sunt? Obsessa Antiochia et urbes reliquæ, quas Halys, Cydnus, Orontes, Euphratesque præterfluunt. Tracti greges captivorum, Arabia, Phoenice, Palæstina, Aegyptus timore captivæ"; — Epist. 84 (vanhojen painosten 30), ad Oceanum de morte Fabiolæ [Opera Omn., IV II, siv. 661]: - - "ecce subito discurrentibus nuntiis Oriens totus intremuit, - - - erupisse Hunnorum examina, quæ pernicibus equis huc illucque volitantia, cædis pariter ac terroris cuncta complerent. - - - Insperati ubique aderant, et famam celeritate vincentes, non religioni, non dignitatibus, non ætati parcebant, non vagientis miserabantur infantiæ. Cogebantur mori, qui nondum vivere coeperant, et nescientes malum suum, inter hostium manus et tela ridebant. Consonus inter omnes rumor, petere eos Ierosolymam, et ob nimiam auri cupiditatem ad hanc urbem percurrere. Muri neglecti pacis incuriâ, sarciebantur. Tyrus, se volens a terra abrumpere, insulam quærebat antiquam. Tunc et nos compulsi sumus parare naves, esse in littore, adventum hostium præcavere, et sævientibus ventis magis barbaros metuere quam naufragium, non tam propriæ saluti quam virginum castimoniæ providentes." — Pyhän Krysostomon saarnoissa on muutamia näihin tapauksiin viittaavia lauseita, esim. De Poenitentia, homilia quarta.

[1]) Rufinon syyllisyyttä tässä kohden mainitsevat ei ainoastaan Klaudiano, vaan myös Sokrates, IV 1, ja Sozomeno, VIII 1. — Kuinka Eutropio sitten v. 396 lähti pelastamaan Aasian maakuntia, juttelee Klaudiano pilkallisesti; ks. in Eutrop., I, vrss. 238 seurr.

listuvaa valtaa vaivasivat. Niinpä heitä mainitaan palkattuna apu-väkenä melkein kaikissa Roman sen-aikuisissa sodissa. Jo ennen v. 386 oli Valentiniano II ostanut heidän apunsa niitä Juthungeja vastaan, mitkä Maximo oli päästänyt hävittämään Rhætian maakuntaa [1]), ja kun Theodosio Suuri v. 388 marssi samaa Maximoa vastaan, oli hänen sota-voimansa varsinkin paisunut Götheistä, Alaneista ja Hunneista. [2]) Samatekkuin Theodosio turvasi Stilikonikin useimmiten Hunnien apuun. Se suuri voitto, minkä hän sai Radagaison yli, oli isoksi osaksi Hunnilaisten ansiota, joita tässä tilassa johdattikin heidän oma kuninkaansa Uldes eli Uldin. [3]) Mutta pienempiä Hunnilaisia apu-joukkoja näkyy tästä-lähin yhäti Länsi-Roman palveluksessa; ne ovat Stilikonin henkivartiat silloin, kun Honorion sala-murhaajat yöllä karkaavat hänen telttiinsä Bononiassa [4]); ne ovat itse keisarin varustusväkenä Ravennassa siihen aikaan, kun Alarikin Göthit harjoittavat mielivaltansa pitkin Italiaa. [5]) Paremmin kui-

---

[1]) Ks. S. Ambrosii Epist. 24, ed. Bened. (eli: 27, ed. Erasmi), vuodelta 386.

[2]) Ks. Latini Pacati Drepanii Panegyricus Theodosio, 24: - - "Gothus ille et Hunnus et Alanus respondebat ad nomen et alternabat excubias. - - Nullus tumultus, nulla confusio, nulla direptio" - -.

[3]) Ks. Oros. VII 37: "Adsunt Uldin et Sarus, Hunnorum Gothorumque duces, præsidio Romanorum." - Jornandes (De tempor. successione) antaa koko kunnian näille apu-joukoille: "Quem (Radagaisum) Huldin et Sarus, Hunnorum Gothorumque reges, superantes, omnes captivos, quos retulerant, singulis aureis vendiderunt." — *Uldin* eli *Huldin* on sama kuin Zosimon *Οὔλδης* ja Sozomenon *Οὔλδις*.

[4]) Ks. Zosim. V 34: - "*Σάρος* - - *μετὰ τῶν ὑπ᾽ αὐτῷ τεταγμένων βαρβάρων ἀνελὼν καθεύδοντας ἅπαντας οἳ Στελίχωνι προσεδρεύοντες ἔτυχον Οὖννοι.*"

[5]) Ks. Zosim. V 45, jossa mainitaan, että v. 409, kun Athaulf toi Alarikille lisäväkeä, Honorio lähetti häntä vastaan 300 Hunnia: "*Ὀλυμπίῳ δὲ τῶν ἐν τῇ αὐλῇ τάξεων ἡγουμένῳ τοὺς ἐν τῇ Ῥαβέννῃ δέδωκεν Οὕννους, τριακοσίους ὄντας τὸν ἀριθμόν, οἵτινες*

tenkin kuin kukaan muu Romalainen valtiomies tiesi Aetio moni-mutkaisissa toimissaan käyttää Hunnien apua. Hän oli nuorempana oleskellut heidän tykönänsä pantti-vankina, luultavasti jonkun apujoukon tähden, ja silloin rakentanut ystävyyttä heidän kanssansa. Kun nyt Honorion kuoltua eräs Johannes yritti Romassa pukeuda keisarilliseen purppuraan ja tähän tarvittiin Hunnien apu, oli Aetio soveliain mies lähtemään tähän kaupan-tekoon.[1]) Kullan ja ystävyyden avulla onnistui asia niin, että hän ennen pitkää, v. 425, tuli 60,000 Hunnin kanssa Alppien yli. Juuri kolme päivää ennen oli Johannes lopetettu, ja Aetion tila oli nyt kyllä arveluttava, jos kohta arvoa-käskeväkin. Verinen ottelus jo näyttää syntyneen; mutta Romalainen hallitus taipui sovintoon, ja kun Aetio osasi uudella maksolla palauttaa Hunnit Alppien yli, palkittiin hänen omat ansionsa kreivin (komitin) arvolla, jonka lisäksi kohta sen jälkeen tuli sotapäällikön toimi Galliassa.[2]) Tämä oli ensimäinen askele hänen suureen mahtavuuteensa. Seitsemän vuotta myöhemmin hänen taas täytyi turvata Hunnien ystävyyteen. Hän oli kavaluudellaan sytyttänyt tuon tunnetun riidan Ravennalaisen hovin ja Bonifacion välillä, joka asia jo alkoi kääntyä hänen omaksi turmiokseen, jotta paeta täytyi Pannonian kautta Hunnien maahan. Mutta sieltä hän palasi sotajoukon kanssa

---

ἐπειδὴ τοὺς ἐληλυθότας - -, ἐπιθέμενοι καὶ συμπεσόντες ἀναιροῦσι μὲν τῶν Γότθων ἑκατὸν καὶ χιλίους, ἑπτακαίδεκα δὲ μόνοι πεσόντες εἰς τὴν Ῥάβενναν ἐσώθησαν."

[1]) Ks. Gregor. Turon., Hist. Franc. II (Renato Frigeridon mukaan): - - "Johannes Aëtium, id temporis curam palatii gerentem, cum ingenti auri pondere ad Chunos transmittit, notos sibi obsidiatûs sui tempore et familiari amicitia devinctos, cum mandatis hujusmodi: Cum primum partes adversæ (Placidian puolue) Italiam ingressæ forent, ipsi a tergo adorirentur, se a fronte venturum."

[2]) Ks. Philostorg. XII 12; — Cassiodori Chron. (vuodella 425); — Prosper Aquit. Chron.: - - "data venia Aëtio, eo quod Chuni, quos per ipsum Joannes acciverat, ejusdem studio ad propria reversi sunt."

ja määräsi taas sovinto-ehdot. [1]) Tästä aiasta oli Aetio läntisen Roman oikea herra; ja Hunneille hän luultavasti tässä tilassa heitti palkinnoksi sen osan Pannoniaa, missä Sau-virta juoksee. [2]) Se oli vartia-paikka, josta nämä liittolaiset saattoivat joka hetki rientää hänen avuksensa. Seuraavina vuosina, jolloin Aëtio koetti jälleen asettaa järjestystä Gallian asioihin, näkyy hänellä olleen apuväkenä paljon Hunneja, joiden menetys tällä kertaa mainitaan kovin vallattomaksi. Burgundilaiset itäisessä Galliassa olivat yrittäneet levitä rajojensa yli ja pakoitettiin nyt taas rauhaan; mutta Hunnilaiset apujoukot huolimatta tästä rauhan-teosta karkasivat heidän päällensä ja tappoivat heidän kuninkaansa. [3]) Pari vuotta myöhemmin syttyi sota Länsi-göthejä vastaan, jotka jo neljänneksen vuosisataa olivat asuneet lounaisessa Galliassa. Hunnilaiset apujoukot, jotka tällä välin olivat käyneet Armorikaa nöyryyttämässä, vietiin nyt Loire'n yli etelään. Mutta tällä matkalla rosvoilivat niin hillittömästi, että uskollisetkin maan-asukkaat pakoitettiin aseisin tarttumaan heitä vastaan. [4]) Todennäköistä on, että Aetio, vaikka tähän ai-

---

[1]) Ks. Prosper Aquit. Chron. (vuodella 432): - "Aëtius vero, - - per Pannonias ad Chunos pervenit, quorum amicitia auxilioque usus, pacem principum et jus interpolatæ potestatis obtinuit." — Prosper Tyro, Chron. (vuodella 433): "Cum ad Chunnorum gentem, cui tunc Rugila præerat, post proelium se Aëtius contulisset, impetrato auxilio ad Romanum solum regreditur"; — (vuodella 434) "Aëtius in gratiam receptus." — *Rugila* on sama kuin Priskon *Ruas*, Bledan ja Attilan setä ja edeltäjä.

[2]) Ks. Prisci Hist. [Exc. de Legat., ed. Bonn., sivv. 146, 147]: - - "*τὴν πρὸς τῷ Σάῳ ποταμῷ Παιόνων χώραν, τῷ βαρβάρῳ κατὰ τὰς Ἀετίου στρατηγοῦ τῶν ἑσπερίων Ῥωμαίων συνθήκας ὑπακούουσαν.*"

[3]) Ks. Prosper Aquit. Chron. (vuodella 435.)

[4]) Bened. Paullinus Petrocorius, de vita B. Martini, IV vrss. 216 seurr., juttelee:

"Cum subito pavefacta metu, graviore periclo,
Auxiliatores pateretur Gallia Chunos.

kaan Galliasta poissa, ei ollut varsin syytön näihin tapauksiin; sillä varojen puutteesta hän näyttää antaneen sotaväkensä itse ottaa palkkansa rauhallisilta maan-asukkailta. [1]) Tämä sotaväki oli melkein pelkkiä barbaria, ja barbarit tällä tavoin jo olivat Länsi-Roman todelliset isännät.

Nämä esimerkit osoittavat selvästi, että Hunnien ja Romalaisten väli enimmältään oli ystävällistä laatua. Se oli ikäänkuin nämä kaksi valtaa olisivat jakaneet maailman keskenänsä: Hunnit tosin tytyivät halvempaan osaan, vieläpä usein olivat avulliset puolustamassa Roman ihanoita maakuntia, antaen tämän apunsa sitä suuremmalla innolla, koska Roman häiritsijät olivat muka Hunnien paenneita orjia; — mutta tästä suosiollisesta käytöksestään

---

Nam socium quis ferre queat, qui durior hoste
Exstet et adnexum foedus feritate repellat?
Horum unus stimulis furiosi dæmonis actus
Irrupit sacram Domini, prædo improbus, ædem."

Rosvo, joka ryöstää *Tours*'in suojelus-pyhän temppeliä, rangaistaan muka sokeudella, mutta annettuaan ryöstämänsä takasin, saapi näkönsä jälleen. Gregorio Turonensi juttelee saman ihme-työn, mutta hänen kirjassaan luetaan: "Thimus quidam", joka epäilemättä on ymmärrettävä: "Chunus quidam." — Sidonius Apollinaris, Panegyr. Avito Augusto socero, vrss. 246 seurr., kertoilee, kuinka samat Hunni-joukot karkasivat *Auvergne'n maakuntaan* ja kuinka maan-asukkaat tekivät miehuullista vastarintaa:

"Litorius Scythicos equites tum forte, subacto
Celsus Aremorico, Geticum rapiebat in agmen
Per terras, Arverne, tuas: qui proxima quæque
Discursu, flammis, ferro, feritate, rapinis
Delebant, pacis fallentes nomen inane." —

Näiden joukkojen lopullista kohtaloa sodassa Länsi-götheja vastaan, mainitsee Idatii Chron. (vuodella 439): "Litorius Romanus dux inconsultius cum auxiliari manu irruens, *cæsis his*, ipse vulneratus capitur et post dies paucos occiditur"; vert. Jornand., de reb. Get. 34.

[1]) Aetion käytös-tapaa valaisee erinomaisen hyvin pari riviä Prosper Tyronin kronikasta (vuodella 442): "Alani, quibus terræ Galliæ ulterioris cum incolis dividendæ a patricio Aëtio traditæ fuerant, resistentes armis subigunt, et expulsis dominis terræ, possessionem vi adipiscuntur."

vaativatkin aimollisen palkkansa, ja palkka pian muuttui vuotiseksi veroksi. Jos nyt vero toisinaan jäi maksamatta, ja liitto siis oli rikkumallansa, saattoi kyllä tapahtua, että Hunnit ase kädessä saivat sen uudistetuksi. Niinpä se sama Uldes eli Uldin, joka v. 400 oli Konstantinopoliin lähettänyt kapinallisen kenraalin pään [1]), ja myöhemmin rientänyt Stilikonin avuksi Radagaisoa vastaan, mainitaan v. 410 paik. samonneen Tonavan yli, vaatien että Itä-Roma hänelle maksaisi veron. Kun Konstantinopolista lähetettiin semmoisia sovinnon tarjouksia, jotka eivät häntä tydyttäneet, osoitti hän keisarin lähettiläälle nousevaa aurinkoa, vakuuttaen helposti voivansa, jospa tahtoisi, valloittaa kaiken, mitä sen säteet valaisivat. [2]) Melkein samoista syistä lienee se retki syntynyt, minkä Hunnilais-kuningas Ruas v. 426 teki Thrakiaan, uhaten itse Konstantinopolia. [3]) Läbisyytensä tähden oli varsinkin itäinen Roma helppo Hunnien pitää näin käskyn ja veron alla, ja tuo kurja Konstantinopolin hovi koetti turhaan kavalia juoniansa, tauottaaksensa tätä alennustaan. Kun esim. v. 413 paik. eräs luultavasti Hunnilainen kuningas, Donato, oli valalla petettynä, joutunut Romalaisten valtaan ja nämä häijysti kuristivat hänen kuoliaaksi, täytyi heidän rikkailla lahjoilla lepyttää Hunnien kuningasta Kharatonia, joka luultavasti oli Donaton seuraaja, ja asiat tulivat epäilemättä taas entisellensä. [4]) Mutta aina kun Romalaiset puolestaan täyttivät solmitun sovin-

[1]) Ks. Zosimus, V 22; Philostorg. XI 8. — Tuo kapinallinen kenraali oli Göthiläinen Gainas, joka yritti paeta Tonavan pohjois-puolelle. Uldes panetti hänen päänsä suolaan, ja palkittiin rikkailla lahjoilla.

[2]) Ks. Sozomen. IX 5. — Useat Hunnilaiset ali-päälliköt houkuteltiin menemään Roman palvelukseen, ja Uldes pelasti töin-tuskin itsensä ja muun sota-joukkonsa takasin Tonavan yli, kadottaen paljon väkeä, varsinkin Skirejä.

[3]) Ks. Socrat. VII 43; Theodorit. V 36. — Mitä tämän retken lopusta juttelevat, että muka salama tappoi Ruaan ja rutto hänen väkensä, on perätöntä; sillä Ruas kuoli vasta 434 (ks. Prosp. Tyro, Chron.).

[4]) Ks. Fotion otteet Olympiodoron historiasta [Exc. de Legat., ed.

non ehtoja, näyttävät Hunnitkin tunnollisesti pitäneen rauhan voimissa. Yksi esimerkki, jos sen oikein käsitän, on siihen selvänä todistuksena. Muutamana kertana — aikaa ei tarkemmin määrätä —, kun Hunnien maassa oli suuri nälkä ja Romalaisilla jonkun sikeläisen sodan tähden ei ollut elatus-varoja liikenemään, päättivät kaksi Hunnilais-päällikköä, Kursik ja Basik, joiden käskyn alla suuri kansan paljous oli, lähteä sodalla toimittamaan elatustansa. Mutta silloinkaan eivät karanneet Roman alueesen, vaan tekivät vaivaloisen matkan Maiotin ja Kaukason yli Mediaan saakka, josta kuitenkin Persialaisten nuolet heidät karkoitti. Syy tähän heidän käytökseensä on tosin kertojalta jäänyt mainitsematta, mutta saattaa tuskin olla muu, kuin se liitto ja ystävyys, joka silloinkin lienee heillä ollut Romalaisten kanssa, ja jota eivät rikkoa tahtoneet. [1])

Bonn., siv. 455]: - - "*καὶ ὅπως ὅρκῳ Δονάτος ἀπατηθεὶς, ἐκθέσμως ἀποσφάζεται· καὶ ὅπως Χαράτων ὁ τῶν ῥηγῶν πρῶτος ἐπὶ τῷ φόνῳ εἰς θυμὸν ἀνάπτεται, ὅπως τε πάλιν βασιλικοῖς δώροις διαπραΰνεται καὶ ἡσυχάζει.*"

[1]) Ks. Romulon juttu Priskon historiassa [Exc. de Legat., ed. Bonn., sivv. 199, 200]: - - "*οὐδὲ Οὔννους ἀπείρους τῆς ὁδοῦ ταύτης εἶναι, ἀλλὰ πάλαι ἐς αὐτὴν (τὴν γῆν τῶν Μήδων) ἐμβεβληκέναι, λιμοῦ τε τὴν χώραν κρατήσαντος, καὶ Ῥωμαίων διὰ τὸν τότε συνιστάμενον πόλεμον μὴ συμβαλλόντων· παρεληλυθέναι δὲ ἐς τὴν Μήδων τόν τε Βασὶχ καὶ Κουρσὶχ τοὺς ὕστερον ἐς τὴν Ῥώμην ἐληλυθότας εἰς ὁμαιχμίαν, ἄνδρας τῶν βασιλείων Σκυθῶν καὶ πολλοῦ πλήθους ἄρχοντας.*" — Lause: *Ῥωμαίων - - - μὴ συμβαλλόντων*, on himmeä ja usein väärin ymmärretty. Bonnin painos kääntää latinaksi: "cum Romani propter bellum, quod tunc temporis gerebant, *minime cum illis proelio decertarent.*" Tämä ei anna mitään järjellistä käsitystä. Oikeammilla jäljillä on mielestäni Am. Thierry (Hist. d'Attila, I siv. 110): - "sans qu'ils (les Huns) pussent tirer des subsistances de l'empire Romain"; mutta kun hän lisää: "parcequ'*ils* etaient en guerre avec *lui*", syntyy taas nähtävästi väärä käsitys; sillä jos Hunnit olisivat sodassa olleet Roman kanssa, olisihan heillä juuri paras syy ollutkin karata Roman alueesen, joko Tonavan yli tai tuttua tietään Syriaan.

Ylipäänsä ei petollisuus näytä olleen Hunnien kansallis-vikoja, ainakaan niin suuressa määrässä kuin esim. Götheillä ja Frankeilla. Että raakoja olivat, raaempia kuin Germanilaiset kansat yleensä, ei ole kieltämistä. Nämä jälkimäiset olivat jo vuosisatoja olleet sivistyneen maailman lähisyydessä, josta heille huomaamatta kaupan ja kristin-uskonkin kautta oli viljelyksen siemeniä sironnut; Hunnit sitä vastoin olivat tuskin ennättäneet selvetä Turanin sumusta, heidän taipumuksensa olivat osaksi semmoiset kuin Germanilaisten oli entisinä raaempina aikoina ollut [1]), ja kristillisyys lienee tuskin ainoata tunnustajaa voittanut heidän seastansa. [2]) Mutta kun Ro-

[1]) Samatekkuin Germanilaiset Taciton aikana (ks. Tacit. Germ. 24), antautuivat Hunnitkin huimasti peliin. Niin kumminkin juttelee Pyhä Ambrosio; ks. Liber de Thobia XI [S. Ambros. Op., Paris 1661, II siv. 590]: "ferunt Hunnorum populos omnibus bellum inferre nationibus, feneratoribus tamen esse subjectos, et cum sine legibus vivant, aleæ solius legibus obedire, in procinctu ludere, tesseras simul et arma portare, et plures suis quam hostilibus ictibus interire. - - - Ideo nunquam belli studia deponere, quod victi aleæ ludo, cum totius prædæ munus amiserint, ludendi subsidia requirunt bellandi periculo." — Attilan esimerkistä näemme, että Hunneilla oli monivaimoisuus; "innumerabiles uxores, ut mos erat gentis illius", sanoo Jornandes, de reb. Get. 49. Sama tapa löytyy Taciton Germaneillakin, ja vielä 6:nnen vuosis. lopulla ei ole monivaimoisuus Anglosaxeilta varsin kielletty; ks. Tacit. Germ. 18; Mignet, Mémoires hist., 3:ème éd., siv. 21. Guizot'in arvelu, että Attila olisi nainut oman tyttärensäkin (Hist. de la civilis. en France, III siv. 59), näyttää perättömältä. Priskon sanat kuuluvat: *γαμεῖν θυγατέρα Ἐσκὰμ ἐβούλετο, πλείστας μὲν ἔχων γαμετάς, ἀγόμενος δὲ καὶ ταύτην κατὰ νόμον τὸν Σκυθικόν*"; ks. Exc. de Legat., siv. 183. Tämä epäilemättä merkitsee, että hän nai "Eskamin tyttären", eikä "Eskam-nimisen tyttärensä."

[2]) Tosin Pyhä Hieronymo sanoo v. 398 paik.: "Hunni discunt Psalterium, Scythiæ frigora fervent calore fidei"; ks. Epist. 57 (vanhojen painosten 7) [Opera omn., ed. Bened. IV II, siv. 591]. Mutta tämä nähtävästi ei ole muuta kuin puheen-kaunistusta. — Kuin kirkkohistorioitsija Sozomeno mainitsee näiltä aioin erään pispan Tomissa, nimeltä Theotimo Skythes, "*ὃν ἀγάμενοι τῆς ἀρετῆς οἱ περὶ τὸν Ἴστρον Οὖννοι βάρβαροι, θεὸν Ῥωμαίων ὠνόμαζον*, ja juttelee,

malaiset vertasivat näiden eri barbarien omituisia vikoja toisiinsa, mainitsivat tosin Hunnien ja Alanien haureutta, jonka rinnalla Germanilaisten kansain siveydellisyys kiitosta ansaitsi, mutta muistuttivat sen siaan, että Alanit, ja luultavasti Hunnitkin, eivät olleet niin petollisia kuin Göthit ja Frankit. [1]) Luonnollisesti emme saa Romalaiselta kannalta odottaa täydellisempää kiitosta tässä kohden; sillä Romalaisten oma valtio-taito, oli aina ollut petollisinta laatua, ja aikaa-voittaen Hunnitkin ottivat tästä sen verran oppia, kuin tarpeellinen oli vastustaessa Romalaisten hovien kavaloimisia. Kun vihdoin Attila piteli hallitus-ohjat Hunnien maassa, oli heillekkin tullut täydellinen valtio-taituri, joka verrattomalla tarkkuudella viritti hankkeidensa ansat. Ja kuitenkin, kuinka jalo ja suora-sukainen on Attilan käytös, verrattuna Konstantinopolin hovin ilkiö-juoneihin!

Vähitellen alkoi kuninkaallinen valta Hunnien tykönä lujentua ja kansan eri heimokunnat siirrettiin tarkem-

---

että hän nämä Hunnit, "φύσει θηριώδεις ὄντας, εἰς ἡμερότητα μετέβαλεν, ἑστιῶν τε καὶ δώροις φιλοφρονούμενος", ei nä'y tulleen kertojan mieleenkään, että näitä barbaria olisi ollut mahdollinen kristin-uskoon käännyttää; ks. Sozom. VII 26. — Hunnien omasta uskonnosta ei mitään puhuta. Epäilemättä se oli Shamanisuutta eli loihto-uskoa. Jornandes sanoo, että Attila ennen Châlons'in tappelua "statuit per *haruspices* futura inquirere. Qui more solito nunc pecorum fibras, nunc quasdam venas in abrasis ossibus intuentes, Hunnis infausta denunciant; ks. de reb. Get. 37.

[1]) Ks. Salvianus, de Gubernatione Dei, lib. IV: "Gens Saxonum fera est, Francorum infidelis, Gepidarum inhumana et *Hunnorum impudica*. Omnium denique gentium vita vitiosa. Sed numquid eundem reatum habent illorum vitia quem nostra? numquid tam vitiosa est *Hunnorum impudicitia* quam nostra? numquid tam accusabilis Francorum perfidia quam nostra? aut tam reprehensabilis ebrietas Alemanni quam ebrietas Christiani? - - *Si fallat Hunnus* vel Gepida, quid mirum est? qui culpam falsitatis penitus ignorat. Si perjuret Francus, quid ni faceret? qui perjurium ipsum sermonis genus putat esse, non criminis"; — lib. VII: "Gothorum gens perfida, sed pudica est; *Alanorum impudica, sed minus perfida;* Franci mendaces, sed hospitales; Saxones efferi, sed castitate venerandi."

paan yhteyteen. Vielä v. 413 paik. mainitaan Hunneilla olleen useita pikku-kuninkaita (ῥῆγες), joista yksi piti ylimmäisen vallan. [1]) Myöhemmin tavataan hallituksessa kaksi veljestä kerrallaan, Uptar ja Ruas; mutta kuinka valta on jaettuna heidän välillänsä, ei tarkemmin mainita. [2]) Kun Uptar v. 430 saapi surmansa sota-retkellä Burgundeja vastaan Main-virran seuduilla, on Ruas yksinäinen hallitsija kuolemaansa asti v. 434. Mutta hänen jälkeensä taas tulevat kaksi veljestä, Bleda ja Attila, joiden isä Mundiuk eläissään oli ollut Uptarin ja Ruaan veli. Jonkun aian perästä Attila surmaa vanhemman veljensä ja on nyt yksinäisenä kuninkaana Hunnien vallassa. [3]) Tämän vallan karttuva arvo huomataan jo siitä kunnianimestä "βασιλεύς", minkä Byzantion kirjaniekat alkavat antaa Hunnien hallitsijalle; sillä tämä nimi käytettiin ta-

---

[1]) Ks. Fotion otteet Olympiodoron historiasta [Exc. de Legat., ed. Bonn., siv. 455]: "Ὅτι διαλαμβάνει περὶ Δονάτου, καὶ περὶ τῶν Οὔννων, καὶ περὶ τῶν ῥηγῶν αὐτῶν τῆς εὐφυεστάτης τοξείας" - -. "Χαράτων ὁ τῶν ῥηγῶν πρῶτος." — Ῥήξ käytetään samassa merkityksessä kuin latinainen sana: *regulus.*

[2]) Ruas (Ῥούας, Ῥούγας) mainitaan jo v. 426; ks. Socrat. VII 43. — Uptar (Οὔπταρος) nimitetään vasta kuollessansa v. 430; ks. Socrat. VII 30. Hän on sama kuin Jornandeen "Octar", ja nimitetään "Subthar" eräässä Attilan elämäkerrassa, minkä Dalmatialainen Juvencus Coelius Calanus 11:nnellä vuosis. teki muinais-tarujen mukaan. — Että olivat Attilan setiä, sanoo Jornandes, de reb. Get. 35: "Is namque Attila patre genitus Mundzucco, cuius fuere germani Octar et Roas, qui ante Attilam regnum Hunnorum tenuisse narrantur, quamvis non omnino cunctorum, quorum ipse." — "Mundzuccus" on Jornandeen omituista kirjoitustapaa, samatekkuin "Scanza" ja "Burgunzones." Prisko [Exc. de Legat., siv. 150] kirjoittaa *Μουνδίουχος.* — Vielä neljäskin veljes Ὠηβάρσιος mainitaan Priskon historiassa (siv. 208); tämä eli Attilan hovissa vielä v. 448, mutta ei lie koskaan hallitsijana ollut.

[3]) Ks. Jornandes, de reb. Get. 35: "Bleda enim fratre fraudibus perempto, qui magnæ parti regnabat Hunnorum, universum sibi populum adunavit."

vallisesti itse Romalaisesta keisarista, mutta ylipäänsä ei barbari-kansojen kuninkaista. [1])

Jo Ruaassa havaitaan selvästi tarkoitus ko'ota kaikki Hunnit lujemman vallan alle ja samalla estää Romalaista hallitusta sekaantumasta Tonavan-takaisiin asioihin. Hän oli jo nähtävästi alamaisuuteen ajanut useat heimokunnat, joiden ylimykset lähtivät tätä valloitusta pakoon Roman alueesen. Nyt hän päättää sodalla valloittaa nekin heimokunnat, jotka Balamberin kansan-tulva oli pyörryttänyt mukaansa Maiotin rannalta aliselle Tonavalle, ja jotka Konstantinopolin hovi par'aikaa koetti liittoonsa vetää. [2]) Mutta samassa hän myöskin lähettää Konstantinopoliin sanan, uhaten rikkoa sovintonsa keisari-kunnan kanssa, ell'ei hänelle heitettäisi rangaistaviksi kaikki ne Hunnit, mitkä olivat paenneet Roman alueesen. Ennen kuin seikat selvenevät, kuolee Ruas [3]); mutta Bleda ja Attila pe-

---

[1]) Niinpä Alarik kutsutaan: ”ὁ τῶν Γότθων φύλαρχος” ”(Exc. de Legat., siv. 448); Theuderik Suuri: ”ὁ τῶν βαρβάρων ἀρχηγός” (Exc. de Legat., siv. 234); Uldes: ”ὁ τὴν Οὔννων ἔχων ἡγεμονίαν” (Zosim. V 22), eli: ”ὁ ἡγούμενος τῶν περὶ τὸν Ἴστρον βαρβάρων (Sozomen. IX 5); Kharatoni: ”ὁ τῶτ ῥηγῶν πρῶτος” (Exc. de Legat., siv. 455); Ruas: ὁ ἔπαρχος (Socrat. VII 43). Mutta jo Uptar nimitetään: ”ὁ βασιλεὺς τῶν Οὔννων” (Socrat. VII 30), ja Attilalle annetaan ainoastaan tämmöinen arvonimi, joka asettaa hänen keisarin tasalle; ks. esim. Priskon hist. [Exc. de Legat. siv. 141]: ”Ὅτι ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ βασιλέως Ἀττήλας ὁ τῶν Οὔννων βασιλεὺς τὸν οἰκεῖον στρατὸν ἀγείρας γράμματα πέμπει παρὰ τὸν βασιλέα.” — Mainittava kuitenkin on, että Prisko antaa saman arvo-nimen myös Frankien ja Akazirien kuninkaille; ks. Exc. de Legat., sivv. 152, 181.

[2]) Nämä Prisko nimittää: ”Ἀμιλζούροις καὶ Ἰτιμάροις καὶ Τονώσουρσι καὶ Βοΐσκοις καὶ ἑτέροις ἔθνεσι προσοικοῦσι τὸν Ἴστρον”; ks. Exc. de Legat., siv. 166. Ne ovat samoja, jotka Jornandes mainitsee, puhuessaan Balamberin tulosta: ”Nam mox ingentem illam paludem transiere, illico Alipzuros, Alcidzuros, Itimaros, Tuncassos et Boiscos, qui ripæ istius Scythiæ insidebant, quasi quidam turbo gentium rapuere”; ks. Jornand., de reb. Get. 24.

[3]) Prosper Tyronin kronikassa tosin luetaan (vuodella 434): ”Rugila

rivät hänen tarkoituksensa, ja Attilassa on mies niitä toimeen panemaan.

Se hallitus, mikä nykyänsä valvoi itäisen Roman asioita, oli liian kehno vetämään väki-kapulaa tämmöisen miehen kanssa; se tahtoi rauhan jos milläkin hinnalla, ja siis nyt solmittiin Margon tykönä Moravan suulla uusi sovinto, jonka vertaista häpeällisyydessä vanha Romanvalta ei ollut vielä kokenut. Pää-ehdot olivat: 1:ksi että se vuotinen vero, jolla Romalainen hallitus jo oli tottunut ostamaan Hunnien ystävyyttä, olisi koroitettava puolesta neljättä sadasta naulasta kultaa seitsemään sataan naulaan; 2:ksi että Romalaiset eivät liittoonsa ottaisi ainoatakaan barbarilais-kansaa, joka olisi Hunnilais-vallan vihollista; ja 3:ksi että kaikki Hunnilaiset pakenijat sekä ne Romalaiset vangit, jotka olivat lunnaitta päässeet pakosalle, olisivat takasin annettavat; kuitenkin kävisi jälkimäisistä maksaa lunnaita 8 kulta-rahaa hengeltä. Lisäksi Romalaiset sitountuivat pitämään markkinoita rajalla, missä Hunni ja Romalainen olisi yhtä turvattuna kaupankäynnissänsä. [1]) Näin oli taas rauha ja ystävyys rakennettu Itä-Roman ja Hunnilais-vallan välille. Mutta tämä väli ei enää ollut tuota muinaista ystävyyttä, joka oli syntynyt, kun Hunnit mielellään lainasivat apunsa vanhalle Romalle ja siitä saivat ansaitun palkkansa. Nytpä ei enää ollut kysymys palkasta ja palveluksesta. Se oli keisarikunta, joka oli joutunut käskyn-alaiseksi ja palkitsi käskijänsä vaivan vuotisella verolla.

Saatuansa nämä asiat suoritetuiksi, läksivät Bleda ja Attila levittämään valtansa barbari-kansojen yli. Näis-

---

rex Chunnorum, *cum quo pax firmata*, moritur; cui Bleda succedit." Tämä saattaisi olla joku toinen rauhan-teko Länsi-Roman kanssa. Mutta luultavampi on, että tarkoitetaan se sovinto, mikä nyt tehtiin Itä-Roman kanssa, vaikka vasta Ruaan kuoltua.

[1]) Ks. Prisc. Hist. [Exc. de Legat., ed. Bonn.], sivv. 167, 168. Muutamat pakolaiset, jotka olivat kuninkaallista sukua, tulivat kohta ristiin-naulituiksi.

tä toimista, joihin 7 ajastaikaa näkyy umpeensa kulunneen, ei ole meillä paljo mitään tarkempaa tietoa; se vain käypi seuraavista tapauksista arvata, että kaikki itäisen Germanian kansat, kaikki Slavilaiset kansakunnat, ja kaikki Hunnilais-heimokunnat Wolgan seuduille saakka joutuivat Attilan vallan alamaisiksi. Turhaanpa Konstantinopolin hallitus vielä yritti pestata itsellensä liittolaisia kaukaisempien heimokuntien seassa; Attilan silmä valvoi heitä kaikkia ja tämän silmän edessä he melkein vaatimatta nöyristyivät.[1]) Todennäköistä on, että Bleda jo näissä toimissa alkoi syrjälle joutua. Häntä ei enää mainitakkaan niissä uusissa riidoissa, jotka vuodesta 441 syntyivät Hunnien ja Romalaisten välillä.[2]) Neljä vuotta myöhemmin tapahtui se kamala veljenmurha, jolla Attila anasti jakamattoman vallan. Tämän tapauksen syitä ja seikkoja emme enää tunne, mutta todennäköistä on, että Bledan tylsempi käsitys alkoi tuntua haitalliseksi Attilan valtiollisille hankkeille. Hänen surmansa ei näytä synnyttäneen mitään mielipahaa Hunneissa, jotka epäilemättä katsoivat ihan luonnolliseksi, että mahtavin käsi yksinänsä piteli hallitus-ohjat.

Ne keinot, millä Attila taas v. 441 alkoi rakentaa riitaa keisari-kunnan kanssa, kuvaavat hyvin hänen luonnettansa ja valtio-tapojaan. Raja-markkinain aikana karkasi Hunnilainen sota-joukko äkki-arvaamatta Romalaisten päälle ja tappoivat monta. Kun Romalaiset tästä valittivat, saivat vastaukseksi, että muka Margon pispa oli varkain käynyt Hunnilais-kuningasten haudoissa ja niiden kalleukset ryöstänyt. Asia ei ollut paljon todennäköinen; kuitenkin nyt Attila sillä varjolla kulki Tonavan eteläpuolta...

[1]) Ks. esim. Priskon historiassa [Exc. de Legat., sivv. 181, 182] kertomus, kuinka Romalainen hallitus koetti vetää Akazirien eli Katsarien heimokunnat puolellensa.

[2]) Ks. Exc. de Legat., sivv. 141, 169. Ainoastaan Margon pispan sovinnossa, siv. 140, mainitaan monikossa *"οἱ τῶν Σκυθῶν βασιλεῖς."*

alainen pispa, joka syystä pelkäsi, että hallitus, pulasta päästäksensä, antaisi hänen ulos sovinnon uhriksi, päätti hädillään tehdä oman sovintonsa Hunnien kanssa ja toimitti Margonkin kaupungin barbarien käsiin. Kun tämä riidan aine siis oli loppunut, löytyi kumminkin toinen syy aina valmiina; oli, näet, taas vuosien kuluessa kokoontunut uusia Hunnilaisia pakenijoita Roman alueesen. Keisari tällä kertaa ei suostunut antamaan niitä ulos, ja Attila jatkoi hävityksiänsä. [1]) Parin rauhan-vuoden perästä, joina Attilalla näyttää olleen tekemistä kotosellaan, ja joiden kuluessa Bledan murha tapahtui, seurasi vielä julmempi hävitys-retki, joka levisi Thermopyleen saakka, pani autioksi 70 kaupunkia ja hajotti kaksi Romalaista sota-joukkoa. [2]) Tappelu Khersonesossa vihdoin osoitti keisarille, että hänen pääkaupunkinsa ei enää olisi turvallisna, ellei hän uusilla myönnytyksillä osaisi lepyttää Attilan vihaa. Pantiin siis uudestansa lähettiläs käymään Hunnilais-kuninkaan puheilla, ja entiset rauhan-ehdot uudistettiin v. 447, mutta vielä kovemmassa määrässä. Samatekkuin Margon rauhan-teossa kolme-toista vuotta aikasemmin, luvattiin nytkin antaa kaikki pakolaiset ulos; mutta nimen-omaan lisättiin, että Romalaiset eivät vastakaan ottaisi ketään pakenijaa suojaansa. Vuotinen vero koroitettiin kolmikertaiseen määräänsä eli 2100 naulaan kultaa, ja paitsi sitä piti nyt kerrallaan maksettaman 6000 naulaa. Vihdoinpa Romalaisten vankien lunnaat koroitettiin 8:sta 12:een kulta-kappaleesen. Näitä ehtoja tuli Theodosion viivyttelemättä täyttää; sillä Attila lähetti oietis uskotun miehen Konstantinopoliin ottamaan rahat ja pakolaiset vastaan. Mutta varasto oli typi tyhjä ja alamaiset

---

[1]) Ks. Prisc. Hist. [Exc, de Legat.] sivv. 140, 141, 169. — Prosp. Aquit. Chron. mainitsee vuodella 442): "Chunis Thracias et Illyricum saeva populatione vastantibus, exercitus, qui in Sicilia morabatur, ad defensionem Orientalium provinciarum revertitur."

[2]) Ks. Prosp. Tyr. Chron. (vuodella 445): "Thracia Hunnorum incursione concutitur." — (vuodella 447) "Nova iterum Orienti consurgit ruina" - -.

jo kyllä veroilla rasitetut. Katsottiin siis soveliaaksi panna erinomainen vero Konstantinopolin rikkaiden päälle, joista monikin tässä tilassa köyhtyi paljaaksi ja mielikarvaudesta hirtti itsensä tai lopetti henkensä nälän-kuolemalla.

Että tämän rauhan-teon perästä Attila oli Itä-Roman herra, ja Konstantinopolin keisari hänen nöyrin palvelijansa, oli yhtä selvä asia Romalaisille kuin barbareille, vaikka Romalaiset hallitusmiehet, kuten Prisko sanoo, "teeskelivät itse määränneensä rauhan ehdot." [1]) Kuinka barbari-kuningas käytti tämän herruutensa, sopii kertoa Priskon omilla sanoilla:

"Rauhan-teon jälkeen pani Attila taas lähettiläitä käymään Itä-Romalaisten luona, vaatien pakolaisia ulos. Nämä lähettiläät otettiin vastaan ja kunnioitettiin runsailla lahjoilla, mutta saivat vastaukseksi, että pakolaisia ei enää ollut. Uudesta tuli toisia lähettiläitä, ja kun nämätkin olivat lahjoista rikastuneet, ilmaantui yhä toisia kolmannen ja neljännenkin kerran. Sillä Romalaiset käyttivät anteliaisuutta, varoen ett'ei rauha rikkuisi; Attila taas teki tästä pilkkaa, keksien yhäti tyhjiä tekosyitä ja asioita, joita toimittamaan hän lähetti Romalaisten ty'ö, keitä tahtoi rikastuttaa. Mutta Romalaiset olivat hänelle kaikissa kuuliaiset ja ottivat hänen käskynsä vastaan niinkuin herran ja haltian käskyjä. — — Niinpä he nyt nöyrytetyinä Attilaa palvelivat, mutta muita vihollisiansa vastaan hankkivat vastarintaa." [2])

---

[1]) Ks. Exc. de Legat., ed. Bonn., siv. 142: "ταύτας προσεποιοῦντο μὲν ἐθελονταὶ Ῥωμαῖοι τάς συνθήκας τίθεσθαι· ἀνάγκῃ δὲ ὑπερβάλλουτι δέει" - -.

[2]) Ks. Exc. de Legat. siv. 146. — Toisinaan eivät lähettiläät tytyneet tavallisiin lahjoihin, vaan tinkivät itsilleen Konstantinopolin rikkaita naisia aviokseen, ja Attila valvoi tarkasti, että näitä lupauksia heille täytettiin. Jos naitavat olivat vastahakoisia, lupasi Attila tulla keisaria auttamaan, ellei muka keisari itse osaisi omia orjiansa hallita. Ks. juttu Attilan käsikirjoittajasta Konstantiosta, Exc. de Legat., sivv. 151, 208, 209, 213, 214.

Yksi pykälä, josta ei viimeisessä rauhan-teossa puhuttu mitään, ilmaantui vuotta myöhemmin, kun Attila uusilla lähettäjäisillä antoi Theodosion tietää, että Tonavan koko etelä-varsi viiden päivä-matkan leveältä oli muka viime sodassa valloitettua maata ja siis kuului Hunnien valtaan. Tästä uudesta seikasta täytyi keisarin panna juhlalliset lähettäjäiset käymään itse Attilan hovissa Theiss-virran takana. Meille on säilynyt näiden lähettiläisten matkasta lavea ja suuri-arvoinen kertomus, missä historioitsija Prisko, joka itse oli muassa, antaa elävän kuvan Attilasta ja koko hänen ympäryksestään.[1]) Mutta melkein näytelmällisen jännityksen saapi tämä kertomus niistä murhan-vehkeistä, joihin Theodosion ministeri, eunukki Khrysafio, luuli voivansa ostaa Hunnilaisen käden tuota pelättyä vihollista vastaan. Attila, joka täydellisesti voipi luottaa palvelijainsa uskollisuuteen[2]), tuntee jo melkein ensi hetkestä tämän kavalan hankkeen kaikki seikat, mutta malttaa levollisesti mieltänsä, kunnes saapi selvät todistukset Romalais-hovin syyllisyydestä; hän ikäänkuin tekee leikkiä otuksestaan, ennen kuin lyö kuolettavaiset kynnet sen ihoon. Mutta kun vihdoin Romalaisen hallituksen koko riettaus on paljastettu, lähettää hän Konstantinopoliin seuraavan sanoman: ”Attila, Mundiukin poika, ja Theodosio ovat molemmat syntyneet jaloista vanhemmista; mutta Theodosio on langennut peritystä jaloudestaan, antautuen Attilan veronalaiseksi käskyläiseksi. Onko sitten oikein, että hän, niin-

---

[1]) Ks. Exc. de Legat., ed. Bonn., sivv. 140—150, 169—212, 150, 151. Ranskannettuna löytyy tämä matka-kertomus Guizot'in teoksessa: Histoire de la civilisation en France, III. Kerrottuna koko laveudessaan tapaamme samat asiat Amedée Thierry'n kirjassa: Histoire d'Attila et de ses successeurs, I sivv. 64 seurr.

[2]) Niinpä esim. Onegesio, Attilan etevin neuvon-antaja, lausui: ”Luulevatko Romalaiset voivansa rukoilemalla minua siihen taivuttaa, että herraani pettäisin, ja halveksien Hunnilaisen kasvatukseni sekä vaimot ja lapset, en pitäisi parempana olla Attilan orjana kuin pohattana Romalaisten luona. Ks. Exc. de Legat., siv. 196.

kuin pahan-kurinen orja, virittää salaisia pauloja paremmallensa? Attilapa siis ei tahdo lakata häntä syyttelemästä, ellei eunukki anneta ulos rangaistavaksi."

Konstantinopolilaisen hovin hätä ja hämmästys oli kumminkin tällä kertaa hyvin ansaittua. Valtakunnan etevimmät miehet lähetettiin Attilaa lepyttämään ja hänen vaatimuksillensa ei tehty enää mitään estettä. Mutta Hunnilais-kuningas, joka oli saanut täydellisesti nöyryttää keisarin, ei pitänyt enää lukua vähäisistä seikoista. Hän luopui vaatimatta oikeudestaan Tonavan etelä-varteen, hän ei enää ahdistanut keisaria noiden Hunnilaisten pakenijain tähden, vieläpä lahjoitti vapauden useille Romalaisille vangeille. Näytti melkein niinkuin hän olisi väsynyt kiedottelemaan tätä kurjaa Itä-Romaa, joka ei enää osannut vähintäkään vastarintaa tehdä. Sitä suuremmalla innolla hän nyt kääntyi Länsi-Romaa kohden, missä Aetio oli hänelle edes arvollinen vastustaja.

Ylipäänsä meillä on paljoa vaillinaisemmat tiedot Attilan ja Länsi-Roman välistä näinä edellisinä vuosina. Muutamat esimerkit kuitenkin osoittavat, ett'ei hän Ravennankaan hovia säästänyt nöyrytyksistä ja että Länsi-Romalainenkin hallitus pyrkieli noudattamaan hänen mielensä vaiheita. [1]) Mainittavaa on, että siitä saakka, kun Attila hallitukseen tuli, ei enää nähdä Hunnilaisia apujoukkoja Länsi-Roman sotaväessä. Tämän palvelus-viran hän näyttää katsoneen alentavaiseksi kansallensa ja kohta alusta tauottaneen.

Hänen riidan-aloitteet Länsi-Roman kanssa ansaitsevat erittäin mainita. Keisari Valentinianolla oli eräs Honoria niminen sisar, joka jo Attilan ensimäisinä hallitusvuosina oli saanut päähänsä tulla Hunnilais-kuninkaan puolisoksi ja lähettänyt hänelle kihla-sormuksen. Attila ei ollut asiasta milläänkään ja Honoriakin jo oli taipunut

---

[1]) Ks. esim. juttu Sirmion kirkon kulta-astioista; Exc. de Legat., siv. 186. — Aëtion oli tapa toimittaa Attilalle kirja-miehiä, jotka saattoivat häntä palvella käsi-kirjoittajina ja tulkkeina.

toisiin rakkauden liittoihin. Mutta nyt 15 vuoden kuluttua tuli yht'äkkiä Ravennaan Hunnilainen lähettiläs, joka vaati Attilalle hänen morsiamensa ja myötäjäisiksi toisen puolen valtakuntaa. Turhaan hänelle vastattiin, että Honoria jo oli toiselle naitu, ja että, jos niin ei olisikkaan, Roman valtakunta ei missään tapauksessa menisi vaimopuolelle perinnöksi. Attila pysyi vaatimuksessaan ja lähetti todistukseksi kihla-sormuksen Ravennaan näytettäväksi. [1]) Samaseen aikaan virisi eripuraisuus uudestaan Itä-Romankin kanssa. Silloin Attila lähetti ulos kaksi Göthiläistä sanansaattajaa, toisen Konstantinopoliin, toisen Ravennaan; heidän piti astuman kumpasenkin keisarin eteen ja tuoman heille Hunnilais-kuninkaan sanoma: "Attila, minun herrani ja sinunkin, käskee sinun valmistaa hänelle palatsin; sillä hän tulee!" [2])

Että ensimäinen puuska kääntyi länteen päin ja Galliaa vastaan, tuli omituisista syistä ja seikoista. Tosin nyt asiat Itä-Romassa par'aikaa muuttuivat toiselle kannalle. Theodosio kuoli, Khrysafio sai ansaitun rangaistuksen, ja uusi keisari Markiano ei enää taipunut veronmaksuihin, vaan lupasi ystävilleen lahjoja, vihollisillensa terävää rautaa. Mutta tämä seikka ei nä'y paljon vaikuttaneen Hunnilais-kuninkaan tuumiin. Päin-vastoin Attila näkyy kokonaan ylenkatsoneen itäistä keisari-kuntaa, jota hän jo niin usein oli nöyryttänyt. [3]) Lännessä sitä vas-

---

[1]) Ks. Exc. de Legat., ed. Bonn., siv. 151—153; Jornand., de reb. Get., 42.

[2]) Ks. Chron. Paschale, ed. Bonn., siv. 587: "*καὶ ἐδήλωσεν διὰ Γότθου ἑνὸς πρεσβευτοῦ Οὐαλεντινιανῷ βασιλεῖ Ῥώμης, Ἐκέλευσέ σοι δι᾽ ἐμοῦ ὁ δεσπότης μου καὶ δεσπότης σου Ἀττίλας, ἵνα εὐτρεπίσῃς αὐτῷ παλάτιν. ὁμοίως δὲ καὶ Θεοδοσίῳ βασιλεῖ τὰ αὐτὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐδήλωσεν δι᾽ ἑνὸς Γότθου πρεσβευτοῦ*" — Joannis Malalæ Chronogr., ed. Bonn., siv. 358, kertoo asian melkein samoilla sanoilla, mutta käsky kuului vielä jäykemmältä: "*ἵνα εὐτρεπίσῃς αὐτῷ τὸ παλάτιόν σου.*"

[3]) Prisko, joka mainitsee Attilan punninneen mielessänsä, kumpaseen

toin oli hänellä kokonansa uusi vaikutus-ala, ei ainoastaan keisari-kunnan vaan barbari-kansojenkin suhteen; tarkemmin sanoen, tässä oli vielä iso-jako tekemättä keisarikunnan ja Hunnilais-vallan välillä. Isoin osa Gallian maakuntaa oli barbari-kansojen hallussa, jotka nimeksi tunnustivat itsensä Roman alamaisiksi; mutta näiden kansojen joukossa olivat Länsi-göthitkin, joita Hunnilais-hallitsija saattoi pitää paenneina orjinaan ja joita vastaan Genserik par'aiksa häntä yllytti. [1]) Itse Germaniassakin, Gallian raja-seuduilla, oli Aëtio ruvennut sekaantumaan Frankilaisten heimokuntain asioihin, ja Attilan täytyi tässä kohden valvoa Hunnilais-vallan luultua oikeutta. [2]) Näin syntyi v. 451 se suuri sota, joka syöksi puolen miljoonaa barbareja Loire'a vastaan. Tämän retken monituisia vaiheita ei ole tässä tila laveammin kertoa. [3]) Karkoitettuna Galliasta, hän seuraavana vuonna vei sota-laumansa Italiaan, hävitti Aqvileian ja Milanon ynnä koko seudun Po-virtaan saakka, ja uhkasi ikuista Romaa. Silloin Romalaiset lähettivät paavi Leoni Suuren pyytämään rauhaa. Attilan ylpeys oli tydytetty, kun Länsi-Roma sitoutui maksamaan vuotisen veron [4]), ja hänen laumansa, rikastuneina voittosaaliista, vetäytyivät taas Alppien yli Hunnien maahan. Mutta mennessään hän vielä uhkasi tulla toisen kerran julmempana, ellei Honoria, hänen morsiamensa, hänelle lähetettäisi. Samassa hän lähetti Konstantinopoliin sanoman, että Itä-Roman taas tulisi vuoro kokea At-

---

keisarikuntaan hän ensin tekisi rynnäkkönsä, sanoo: "καὶ ἔχειν αὐτῷ ἐδόκεν καλῶς τέως ἐπὶ τὸν μείζονα τρέπεσθαι πόλεμον καὶ ἐς τὴν ἑσπέραν στρατεύεσθαι"; ks. Exc. de Legat., ed. Bonn., siv. 152.

[1]) Ks. Jornand., de reb. Get. 36; Exc. de Legat., siv. 152.

[2]) Ks. Exc. de Leg., siv. 152.

[3]) Tästä ja seuraavan vuoden retkistä, ks. Amedée Thierry'n kuvallista kertomusta: Hist. d'Attila et de ses successeurs, I sivv. 128 seurr.

[4]) Ks. Jornand., de reb. Get. 49: "placatus precibus, annuum vectigal accepit."

tilan kättä, ellei Markiano suorittaisi veron, minkä Theodosio oli päällensä ottanut. [1])

Lukija tietää, kuinka äkillinen kuolema teki lopun näille ja vastaisille hankkeille, ja kuinka se suuri valta, minkä Attila oli rakentanut, kohta hänen kuoltuaan hajosi ja hävisi. Hänen poi'issansa ei ollut sitä miestä, joka olisi voinut jatkaa isän työtä; heidän välillensä syttyi eripuraisuus, ja koko tuo lauma Germanilaisia kuninkaita, mitkä olivat Attilan alamaisina palvelleet ja vapistuksella noudattaneet hänen silmänsä pienintä viittausta [2]), löysivät nyt tilaisuuden luoda ikeen päältänsä. Niinkuin 80 vuotta aikasemmin riehuivat taas kansakunnat Tonavan pohjois-rannalla, ja nyt oli Hunnien vuoro siirtyä sialta itään päin. Mutta heidän nimensä osasi vielä synnyttää kauhistusta Roman alueessa [3]), ja Attilanpa puutuneesta kädestä näytti vielä lähtevän ne vitsaukset, jotka ahdistivat ja hävittivät Romalaista maailmaa. Se oli Attilan käsikirjoittaja Orestes, joka asetti poikansa Länsi-

---

[1]) Ks. Jornand., de reb. Get., 43: "ad Orientis principem Marcianum legatos dirigit provinciarum testans vastationem, quod sibi promissum a Theodosio quondam imperatore minime persolveret."

[2]) Ks. Jornand., de reb. Get. 38: "Reliqua autem, si dici fas est, turba regum diversarumque nationum ductores, ac si satellites, nutibus Attilæ attendebant, et ubi oculo annuisset, absque aliqua murmuratione cum timore et tremore unusquisque astabat, aut certe, quod jussus fuerat, exsequebatur."

[3]) Kun Sidonio Apollinari kertoilee Hunnilaisen Hormidakin retkeä Tonavan etelä-rannalle v. 466, hän sen rinnalla halveksimalla mainitsee edellistä Göthiläis-sotaa: - -" sed omittimus istos

Ut populatores; belli magis acta revolvo,
Quod bellum non parva manus, neque carcere fracto
Ad gladiaturam tu, Spartace vincte, parasti,
Sed Scyticæ vaga turba plagæ" - - -.

Ks. Panegyr. Authemio, vrss 235—239. — Kuinka Hunneja näinä Attilan jälkeisinä aikoina otettiin Itä-Roman sota-palvelukseen, kuinka siellä nousivat mahtaviin arvoihin, ja kuinka Konstantinopolin keikkarit apinoitsivat heidän tapojansa ja vaate-parttansa, juttelee Amedée Thierry, Hist. d'Attila, I sivv. 286 seurr.

Roman viimeiseksi keisariksi; — se oli yksi Attilan entisiä sotamiehiä, Rugilainen Odoaker, joka tämän läntisen keisari-kunnan tauotti; — se oli vieläkin Itä-göthein kansakunta, Attilan entiset alamaiset, jotka vihdoin ottivat koko Italian haltuunsa. Sen kauhun lisäksi, minkä Attilan omat teot olivat synnyttäneet, tulivat kaikki ne edelliset ja jälkeiset kauhut, jotka liittyivät mikä milläkin tavalla hänen ja hänen kansakuntansa nimeen, ja niin hän on kansojen muistossa tullut olemaan "Jumalan vitsa" ja "ihmiskunnan vasara", kamalan hävityksen itse-omainen ilmestys. [1]) Mutta Suomen-suvun on oikeus hänessä nähdä jotakin muuta. Hän on Unkarin kansallisissa tarinoissa ei ainoastaan sukumme kuuluisin sankari, vaan myöskin tämän Suomen-sukuisen vallan ensimäinen perustaja, — Arpad'in ja Pyhän Stephanon edeltäjä ja esivanhin. [2])

---

[1]) "Tu es flagellum Dei", mainitaan hänelle sanoneen Gallialainen erakko päivänä ennen Châlons'in tappelua. — "En ego malleus orbis!" antaa tarina hänen itse lausua. Ks. Am. Thierry, Hist. d'Attila, II, sivv. 249, 251.

[1]) Unkarin Tarinoista tässä kohden, ks. Am. Thierry, Hist. d'Attila, II, sivv. 359 seurr.

VIII.

Katsahdus jälkimäisiin Hunnilais-valtoihin.

Olen maininnut, kuinka Attilan kuoleman jälkeen hänen valtansa kohta hajosi, ja Hunnien heimokunnat taas karkoitettiin Dnieperin seuduille. Yksi ainoa kiinteä tappelu Netad'in tykönä Pannoniassa, missä Attilan vanhin poika, Ellak, sekä hänen kanssansa lähes 30,000 Hunnia ja Hunnien liittolaisia kaatui, toimitti Germanilaisille voiton ja vapauden. Nytpä Hunnien entiset asunnot Tonavan ja Karpatien välillä tulivat Gepidaen haltuun; näiden länsi-puolelle asettuivat Itä-göthit; mutta Attilan heimokunnat siirtyivät Mustan meren rannikoille, niille sioille, joista muinoin olivat ajaneet Göthiläiset. [1]) Turhaan tästä vielä yrittivät valloittaa entisen alueensa keskisen Tonavan varsilla. Heitä lyötiin kahdesti, vv. 455 ja 462; muutamat Attilan poi'ista muuttivat Tonavan etelä-puolelle Roman alamaisiksi, ja kun vihdoin Dengizik, se Attilan poi'ista, joka vielä säilytti isänsä hengen, oli saanut surmansa retkellään Itä-Romaa vastaan v. 469, näytti viimeinenkin jäänös Attilan suuresta vallasta hävinneen. [2])

Mutta paljon kuitenkin erehdytään, jos luullaan Hunnien kansakunnan ja nimen nyt samassa myöskin hävinneen maailmasta. Tämä nimi tosin alkaa saada epävakaisemman merkityksen, ja sen rinnalle ilmaantuu muita nimiä, sitä myöden kuin kansan eri heimokunnat tule-

---

[1]) Ks. Jornand., de reb. Get. 50.

[2]) Ks. Am. Thierry, Histoire d'Attila, I sivv. 255 seurr.

vat tarkemmin näkyviin. Mutta ne entiset Hunnit, jotka kerran asettivat vastapäätä sivistynyttä Romalais-maailmaa toisen barbarilaisen maailman, eivät suinkaan ole olemattomiin kadonneet, vaikka heidän mahtavuutensa on kukistunut ja heidän oma yhdistys-siteensä höltynyt ja hajonnut.

Merkittävin niistä uusista nimityksistä, jotka nyt näkyviin tulevat, on Kutrigurien heimokunta [1]), joka asuu Tanaista länteen päin ja selvästi on Attilan ja Dengizikin entistä kansaa. Tanain itä-puolella taas asuu eri hallitsijansa alla Utigurien heimokunta [2]), joka kuitenkin sekä syntyperältä että tavoilta ja kieleltä on yhtä kansaa kuin Kutriguritkin. [3]) Luultavasti samaa heimokuntaa ovat Onogurit eli Hunugurit, jotka samoilla seuduilla mainitaan. [4]) Lähempänä Kaukasoa taas tavataan Sabeirit eli Savirit sekä alisen Wolgan puolella Akazirit eli Katsarit. Mutta yleisemmäksi nimeksi entisille Attilan heimokunnille, Kutrigureille ja Utigureille, ilmestyy pian nimitys: Bulgarit, joka kauan aikaa tulee olemaan Itä-Roman kammona. Tämä nimi, jos saamme Armenian historioitsijoihin luottaa, oli tosin paljoa vanhempi, mutta tulee nyt vasta Byzantiolaisille tutuksi. [5]) Että nämä Kutriguri-Onoguri-Bul-

---

[1]) Prokopion *Κουτούργουροι*, Menandron *Κουτρίγουροι*, Agathiaan *Κοτρίγουροι*, Theophaneen *Κότραγοι*.

[2]) Prokopion *Οὐτούργουροι*, Menandron ja Agathiaan *Οὐτίγουροι*.

[3]) Utigurien hallitsija sanoo v. 558 Kutrigureista: ”*μήποτε ὁμόγλωσσοί τέ εἰσι καὶ ὁμόσκευοι ἡμῖν, καὶ ὁμοίᾳ χρῶνται στολῇ καὶ διαίτᾳ, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ συγγενεῖς καὶ ἑτέροις τισὶ τετάχαται ἡγεμόσιν.*” [non solum eadem nobiscum lingua et vivendi ratione utuntur, sed etiam sunt nostri consanguinei, quamvis aliis ducibus parent]; ks. Menandri hist. [Exc. de Legat., ed. Bonn.], siv. 345.

[4]) Ks. Prisci Hist. [Exc. de Legat.] siv. 158; Jornand., de reb. Get. 5.; Nimitön Ravennalainen sanoo: ”juxta mare Ponticum patria, quæ dicitur Onogoria, quam subtilius Livanius Philosophus vicinam paludis Mæotidæ summitatis esse decernit.”

[5]) Ks. Neumann, die Völker des südl. Russl., siv. 92.

garit [1]) olivat periänsä samaa kuin muinaiset Hunnit, todistaapi paitsi ne seikat, jotka jo ennen olen siinä asiassa, maininnut [2]), myöskin yhtäläisyys kansallisissa tavoissa. Niinkuin Hunnit Ammianon aikana käyttivät pauloja sotaaseiksensa, niin Bulgaritkin tiesivät suopungeilla kietoa vihollisensa. [3]) Ja samatekkuin Hunnit Attilan kuoltua osoittivat mureensa kasvojen leikkaamalla, niin Kutriguritkin tappionsa jälkeen Konstantinopolin edustalla v. 559, murehtivat samalla tapaa kaatuneitansa. [4])

Mahdotonta ei kuitenkaan ole, että samaan aikaan kuin Attilan Hunnit sysättiin takasin Mustan meren rannikoille, myöskin muita Suomen-sukuisia heimokuntia tuli idästä päin. Eräs lyhyt tieto Priskon tykönä mainitsee, kuinka Turkin-sukuiset Avarit Aasiassa heittivät entiset asuin-siansa ja törmäsivät Sabirien päälle, jotka taas ajoivat Saragurit, Urogit ja Onogurit altansa. Nämäpä sitten voittivat Akazirit useissa tappeluissa ja lähettivät liiton tarjouksia Konstantinopoliin. [5]) Tämän mukaan näyt-

---

[1]) Theofanes kutsuu ne Bulgarit, jotka perustivat valtansa etelä-puolella Tonavaa: ”Ὀνογούνδουροι, Βούλγαροι καὶ Κότραγοι”; ks. Chronogr., siv. 545. Konstantino Porfyrogenito sanoo heistä vain: ”πρότερον γὰρ Ὀνογουνδούρους αὐτοὺς ἐκάλουν”;

[2]) Ks. ylempänä sivv. 152—154.

[3]) Ks. ylempänä siv. 145, ja vertaa siihen Theophan. Chronogr., ed. Bonn., siv. 339: ”(οἱ Βούλγαροι) ἐσώκισαν αὐτοὺς φεύγοντας - -. ὁ μὲν Γοδίλλας μετὰ τοῦ παραμηρίου αὐτοῦ κόψας τὸν σωκόν, ἐξήλασεν. ὁ δὲ Κωνσταντῖνος σὺν τῷ Ἀκοὺμ συνελήφθησαν ζῶντες.” Tämä oli v. 531.

[4]) Jornandes, de reb. Get. 49, sanoo Attilan kuolemasta: ”Tunc, ut illius gentis mos est, crinium parte truncata informes facies cavis turpavere vulneribus, ut proeliator eximius non femineis lamentationibus et lacrimis, sed sanguine lugeretur virili.” — Varsin samaa kertoo Agathias, V 20, Zaberganin joukoista, kun Belisario oli heidät lyönyt: ”ξιφιδίοις τὰς παρειὰς καταξαίνοντες, ὠλοφύροντο κατὰ τὸν πάτριον νόμον.”

[5]) Ks. Exc. de Leg., ed. Bonn., sivv. 158, 161. Avarit (Ἀβάρεις)

tää, niinkuin Onogurit ja Sabirit nyt vasta olisivat tulleet Wolgan yli Eurooppaan. Mutta epäilemättä olivat nekin likeistä sukua niille muille Hunnilaisille, joiden viereen nyt tulivat asettumaan.

Tässä tilassa pysyvät asiat vuosisadan aiat, jonka kuluessa Itä-Roman valta kärsii paljon häiriötä Bulgarien läntiseltä heimokunnalta, Kutrigureilta. Nämä näyttävät yhä säilyttäneen entistä isännyyttään Slavilaisten kansain yli ja tästä liitosta syntyivät ne hävitys-retket, jotka vuodesta 499 alkaen moneen kertaan kävivät Kreikkalaisen keisarikunnan yli Hellespontoon ja Thermopyleen saakka. Sill'aikaa kun keisarikunta oli tulisen riidan vallassa Kristuksen kahdesta luonteesta, tunkivat nämä joukot, joiden taikauksia pelättiin yhtä paljon kuin heidän aseitansa, itse Konstantinopolin lähiseuduille, ja keisari Anastasio näki tarpeelliseksi rakentaa pääkaupungin suojelukseksi pitkän muurinsa. Myöhempi retki v. 539 levitti hävityksen Hellesponton yli Vähä-aasian rannikolle ja Kreikan mannermaalla Korinthon lahdelle asti. Mutta kaikkien kuuluisin on se sota, jolla Kutrigurien hallitsija Zabergan v. 559 ahdisti itse Konstantinopolia, joka ainoastaan vanhan Belisarion taidolla pelastettiin. [1]) Sillä välin maksoi keisarikunta näille hävittäjillensä tavallisen liittolais-veron, joka ainoastaan yllytti heitä uusiin vaatimuksiin ja uusiin retkiin. [2]) Vihdoin Justiniano I osasi sytyttää sotaa Utigurien ja Kutrigurien välille, ja nämä veljes-kansat nyt hävittivät toisiansa huimassa vihan melskeessä. [3])

---

asuivat muka valtameren rannalla, josta tavattomat sumut ja suuri Gripien paljous heidät karkoitti! — Akazirit kirjoitetaan tässä Ἀκατίροι, Ἀκαττίροι.

[1]) Näistä retkeistä ks. Am. Thierry, Hist. d'Attila, sivv. 306—393.

[2]) Ks. Agathias V 12.

[3]) Ks. Procop., Bell. Goth. IV 18; Menandri hist. [Exc. de Leg.], sivv. 344, 345; Agathias V 25.

Tällä välin oli taas keskisessä Aasiassa tapahtunut valtakumous, jonka vaikutukset pian tuntuivat Tonavan rannoille. Vuoden 550 paik. syntyi Turkk'-Uigurien suuri valta, joka länteen päin levisi Suomen-suvun alueelle ja lounassa hävitti Efthalitain valtakunnan Oxon seuduilla. [1]) Tämän vallan hallitsija otti arvo-nimen "Suuri Khakaani" ja mainitsi itsensä "seitsemän sukukunnan haltiaksi sekä maailman seitsemän ilma-alan herraksi." [2]) Niinkuin tämmöisissä seikoissa tavallista oli, lykkäsi Turkkilais-valloituksen puuska pakolaisia Eurooppaan, ja Balamberin sekä Attilan päivät näyttivät melkein yhtä-haavaa koittavan uudelleen. Se kansakunta, mikä nyt näkyviin tulee, tunnetaan tavallisesti Avarien nimellä. Mutta sen oikeasta syntyperästä jutellaan seuraavalla tavalla.

Til-nimisen virran varrella asui muka suuri ja sotaisa kansakunta, nimeltä Ogor, jonka näihin aikoihin Turkin khakaani laski valtansa alle. Mutta kaksi sen heimokuntaa, nimeltä Uar ja Khunni, lähtivät pakosalle ja tulivat Katsarien, Unnugurien ja Sabirien asuinsioille. Nämä luulivat tulijat Avareiksi, ja koska se kansa oli kauan aikaa ollut Keski-aasian mahtavia, niin Hunnilais-heimokunnat suuresti hämmästyivät ja lähettivät lahjoja alamaisuuden merkiksi. Mutta Uar ja Khunni, kun näkivät tämän erehdyksen heille niin edulliseksi, ottivat ollaksensa Avareja olevinaan ja antoivat hallitsijallensa Turkkilaisen arvo-nimen: khakaani. [3]) Tultuansa

---

[1]) Ks. K. Fr. Neumann, Die Völker des südl. Russl., 2:te Aufl., sivv. 86, 112. — Vertaa ylempänä siv. 141.

[2]) Ks. Theophyl. Simoc. VII 7, ed. Bonn., siv. 282: "*ὁ Χαγᾶνος ὁ μέγας δεσπότης ἑπτὰ γενῶν καὶ κύριος κλιμάτων τῆς οἰκουμένης ἑπτά.*"

[3]) Ks. Theophyl. Simoc. VII 7, 8: "*Ὀγώρ*", "*Οὐὰρ καὶ Χουννί*"; "*Οὗτοι Ἀβάρους ἑαυτοὺς ὀνομάσαντες τὸν ἡγεμόνα τῇ τοῦ Χαγάνου προσηγορίᾳ φαιδρύνουσιν.*" Theofylakto itse nimittää heidät *Ψευδάβαροι*, Suotta-avarit. Että tässä jutussa on perää, nähdään Turkkilaisen Turxanthin lauseesta, jossa heitä nimitetään

Romalais-vallan lähisyydelle Kaukason tienoilla, löysivät tilaisuuden panna lähettiläitänsä Konstantinopolissa käymään, ja niin nyt v. 558 keisari-kunta ensi kerran teki tämän uuden kansakunnan tuttavuutta. [1]) Koko Konstantinopoli tuli liikkeelle katselemaan näitä outoja muotoja, jotka kantoivat hiuksensa pitkinä palmikoina niskasta alaspäin. Luultavaa on, että tämä pään-puku kuului heidän teeskeltyyn Avarilaisuuteensa; sillä nimen-omaan mainitaan, että heidän muu pukunsa oli varsin sama kuin muilla Hunneilla, s. t. s. Bulgareilla ja heidän heimokansoillaan. [2]) Että näiden sukuakin olivat, on tuskin epäilemistä. Mutta se vieras nimi, minkä olivat omin luvin anastaneet, tulee nyt heidän kauttansa kuulusaksi yli Euroopan ja on historiassa jäänyt heidän omaksensa.

Päästyänsä Roman liittolaisiksi, kâvivät Avarit sotaa Sabireja, Utigureja ja muita Hunnilaisia lahkoja vastaan. Heidän matkansa kävi yhä länteen päin. Kutrigurit, joita sota Utigureja vastaan oli heikontanut, joutuivat helposti tämän uuden tulvan saaliiksi; Slavilaiset Antat eivät parempaa onnea kokeneet, ja ennenkuin viisi vuotta oli kulunut, seisoi Avarien khakaani Tonavan rannalla, vaatien keisarilta asuinsioja itselleen ja kansallensa. Justiniano kuitenkin tiesi soveliaalla tavalla pyörryttää tämän vaarallisen pyynnön, ja khakaani Baian — tämä nimi nyt ensi kerta mainitaan — tytyi täksi kertaa tavalliseen liit-

---

Οὐαρχωνῖται ja mainitaan Turkkilaisten paenneiksi alamaisiksi; ks. Menandri hist. [Exc. de Legat., ed. Bonn.], siv. 401. — Theofylakton ”*Σαρσέλτ*”, jonka Nikeforo Kallista kirjoittaa ”*Βαρσέλτ*”, olen ymmärtänyt Katsareiksi; ks. Vivien de Saint-Martin, Nouv. Annales des Voyages, 1851, II sivv. 134—136. — Missä Til lienee, ei ilmoiteta.

[1]) Ks. Menandri hist. [Exc. de Legat.], sivv. 282.

[2]) Ks. Theophan. Chronogr., ed. Bonn., siv. 359: ”*εἶχον γὰρ τὰς κόμας ὄπισθεν μακρὰς πάνυ δεδεμένας πρανδίοις καὶ πεπλεγμένας. ἡ δὲ λοιπὴ φορεσία αὐτῶν ὁμοία τῶν λοιπῶν Οὔννων.*”

tolais-veroon. [1]) Mutta hänen silmänsä olikin jo keksinyt arvollisemman saaliin, joka niinkuin valmis hedelmä lupasi itsestään varista hänen käteensä.

Olen edellisessä maininnut, että Gepidat olivat Attilan kuoleman jälkeen asettuneet Hunnien entisille asuinsioille. Sata vuotta myöhemmin elivät vielä samoilla asemilla, mutta heidän läntiset naapurinsa, Itä-göthit, olivat jo aikaa lähteneet muille retkille ja siaan olivat tulleet Longobardit, joiden kanssa heille syntyi verinen vihollisuus. Baian kohta käsitti, mikä tästä tilasta oli lähtevä, ja odotti aikaansa. Sillä välin hän näyttää levittäneen valtansa Slavilaisten kansain yli ja eteni Elben seuduille Thyringenissä, missä teki liiton Frankkien kanssa. [2]) Vihdoin oli lopullinen ottelus tapahtuva Longobardien ja Gepidain välillä. Edelliset, jotka par'aikaa lähtöä valmistivat Povirran seuduille, lupasivat Baianille avun hinnaksi ei ainoastaan Gepidain asuin-paikat, jos ne valloitettaisiin, vaan lisäksi omatkin tiluksensa Pannoniassa. Näillä ehdoilla solmittiin liitto v. 568. Koko Gepidain kansa teloitettiin tai joutui orjuuteen, ja uusi Hunnilais-valta asettui samoille asemille, mistä muinaiset Hunnit olivat vallinneet.

Se kansa, joka näin onnellisesti oli päässyt Attilan perilliseksi, ei ollut mitään lukusaa väestöä: Turkkilaiset arvasivat nämä pakenijat ainoastaan 20,000:ksi. [3]) Vähäistä myöhemmin tuli lisäksi kolme muutakin lahkoa, nimeltä Tarniak, Zabender ja Kotzagerit, jotka myöskin

---

[1]) Ks. Menandri hist. [Exc. de Legat.], sivv. 282—287.

[2]) Ks. Paull. Diac., II 10: "comperta morte Chlotarii regis, Huni, qui et Avares, super Sigisbertum ejus filium irruunt. Quibus ille in Thuringia occurrens, eos juxta Albim fluvium potentissime superavit, eisque petentibus pacem dedit. - - Rursum Avares cum Sigisberto in loco ubi et prius pugnantes, Francorum proterentes exercitum, victoriam sunt adepti." Vert. Greg. Turon. hist. IV 23 29; Menandri hist., ed. Bonn., siv. 302.

[3]) Ks. Menandri hist., siv. 299: "ἀμφὶ τὰς εἴκοσιν χιλιάδας."

olivat samaa Uar- ja Khunni-sukua, ja samaa tietä kuin entisetkin pakenivat Turkkilaisten vallan alta. Nämä yhdistyivät Avarilais-valtaan, jonka väestö tällä tavoin lisääntyi 10,000:lla. [1]) Paitsi sitä pysyivät läntiset Bulgarit, Kutrigurit, samatekkuin iso osa Slavilaisia kansoja Baianin käskyn alla. Sitä vastoin Utigurit ja muut heimokunnat itäpuolella Tanaita joutuivat Turkin vallan alamaisiksi. [2]) Parin vuosikymmenen kuluessa oli siis Kiinan rajoista Frankkien maahan saakka barbarilaisen maailman muoto merkittävällä tavalla muuttunut, ja Suomensuku taas hallitsi Tonavan varsilla Ens-joelle asti. Tämä toinen Hunnilais-valta ei kuitenkaan tullut paljoa kestävämmäksi kuin ensimäinenkään. Sen loiston aika loppui jo vuoden 630 paik., jolloin Slavilaiset lännessä ja Bulgarit idässä vapautuivat; mutta sen viimeinen perikato tapahtui vasta lopulla 8:tta vuosisataa Kaarlo Suuren aseilla, joka näin oli kostavanansa Attilan muinaista retkeä Galliaan. [3])

Ylipäänsä on Avarilais-vallan historia kovin vähän tunnettu ja sen sisälliset laitokset vielä vähemmin. Itse khakaanin rinnalla mainitaan toisinaan eräs muu virkamies, nimeltä ”Jugur”; mutta hänen toimensa laatua ei selitetä. Alisina käskyn-haltioina tavataan ”Tudun’it, joka arvonimi, niinkuin khakaaninkin, on lainattu Turkkilaisilta. [4]) Mitä Avarien uskontoon tulee, se näkyy olleen samaa shamanisuutta, mikä muillakin Suomen-sukuisilla kansoilla tavataan. [5]) Että sen ohessa nimittivät

---

[1]) Ks. Theophyl. Simoc. VII 8: ”*οἱ Ταρνιάχ*”, ”*οἱ Κοτζαγηροί*”, ”*οἱ Ζαβενδέρ.*” ”*ἡ δὲ γεγονυῖα ἐπίθετος δύναμις τοῖς Ἀβάροις εἰς δέκα χιλιάδας ἠκρίβωτο.*”

[2]) Ks. Menandri hist. [Exc. de Legat.], siv. 401; vertaa sivv. 399, 404.

[3]) Ks. Poëta Saxo [Pertz, Monum. I siv. 247].

[4]) Ks. Zeuss, die Deutschen, siv. 739. — ”Caganus et Jugurrus principes Hunorum.”

[5]) ”*Πανάθεος χαγάνος*” on Byzantiolaisilla tavallinen sananparsi.

taivaallisen tulen jumalaksensa, nähdään Baianin hirmuisesta valasta, jolla hän petti Romalaiset. [1]) Kaikista niistä sodan ja ystävyyden vaiheista, mitkä tapahtuivat Avarilais-vallan ja keisarikunnan välillä, näkyy selvästi, että Avarien kansakunta oli kavalampaa ja valapattoisempaa luonnetta kuin mikään muu entinen tai jälkeinen barbarikansa, jota Byzantion historia tuntee. [2]) Alamaisiansa Slavilaisia vastaan he sen ohessa harjoittivat ylpeintä väkivaltaa ja tiranniutta; sillä sodassa nämä onnettomat sysättiin aina ensiksi surman suuhun, rauhassa taas heidän vaimonsa, tyttärensä ja tavaransa olivat Avarien mielivallassa. Tämä Avarien ylpeys ja heidän lopullinen perikatonsa, on kauan aikaa pysynyt Slavilaisten kansain muistossa. Venäjän Nestor mainitsee muinais-tarujen mukaan heidän ko'okkaat vartensa ja kopeat mielensä, ja kuinka Jumala rangaistukseksi hävitti heidät suku-puuttoon asti. Tästäpä, sanoo Nestor, on vielä sananlaskuna: hävinneet niinkuin Avarit, ett'ei lankoa, ei perillistä jäänyt. [3])

Vielä aikasemmin, kuin Avarien mahtavuus loppui, hajosi jo v. 582 paik. suuri Turkin valta eri kappaleisin, ja Suomen-sukuiset kansat Tanain ja Wolgan välillä tulivat vähitellen omille valloilleen. Katsarit, entiset Akatsirit, tulevat uudesta näkyviin v. 626, jolloin ovat keisari

---

Muutoin puhutaan Avarien taikauksista: "magicis artibus instructi, diversas phantasias ostendunt"; ks. Gregor. Turon. IV 29. Erään loitsija-papin, Avarin kielellä "Bokolabra", mainitsee Theofylakto (I 8).

[1]) Ks. Menandri hist. [Exc. de Legat.], siv. 335: "τὸν ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ θεὸν πῦρ".

[2]) Avarien historiaa varten ks. Amedée Thierry, Hist. d'Attila, II siv. 3 seurr.; vertaa Zeuss, die Deutschen, sivv. 727—742. Mainittavin kaikista heidän sota-retkistään on Konstantinopolin piiritys Heraklion aikana v. 626.

[3]) Ks. Fredegarii Chron. 48; Paull. Diac. IV 40; Schlözer, Nestor, II siv. 113; vertaa Schafarik, Slaw. Altherth., II siv. 59.

Heraklion liittolaisina retkellä Persiaa vastaan. [1]) Vähäistä myöhemmin Kutriguri-Bulgarit vapautuvat Avarilais-vallan alta, ja nyt heidän itäiset heimolaisensa, Utigurit ja Unugurit, näyttävät heihin yhdistyvän. Näin syntyy uusi Bulgari-kansa Tanain seuduilla. Ala on liian ahdas näille kahdelle uudesta-syntyneelle kansakunnalle, ja 7:nnen vuosisadan keskupaikoilla tapahtuu tärkeitä muutoksia, joiden eri seikkoja emme tarkoin tunne. Loppu-päätös vain on, että Katsarien mahtava valta asettuu alisen Wolgan länsi-varrelle ja siitä leviää Bulgarien asuinsioille. Sitä vastoin Bulgarien kansakunta halkenee ja lähtee kahdelle eri haaralle. Yksi osa Bulgareja tulee Katsarien alamaisiksi ja tavataan sitte monta vuosisataa asettuneena keskisen Wolgan varrella, lähellä Kaman suuta. Toinen osa Bulgareja taas ryntää v. 678 paik. alisen Tonavan yli, valloittaen keisarikunnalta sen maan, mikä on tullut kantamaan heidän nimensä. [2]) Tässä nämä Tonavan Bulgarit tapasivat edellänsä lukuisamman Slavilaisen väestön, jonka kanssa aikaa voittaen hämmentyivät yhteen ja ovat sillä tavoin kokonaan kadottaneet alkuperäisen kansallisuutensa. [3]) Se lyhyt-ikäinen Turkkilainen valta, jonka alta nämä kansakunnat nyt olivat vapautuneet, oli kumminkin jättänyt tuntuvia jälkiä, varsinkin heidän hallitus-muotoonsa. Muutamia Turkkilaisia arvonimiä, niinkuin "khakaani", "tarkan" y. m., näkyy sekä Tonavan Bulgareille että Wolgan Katsareille perinnöksi jääneen, ja erittäin Katsareilla tavataan hallitusmenoissakin joitakuita Turkkilaisia aineita. [4])

---

[1]) Ks. Theophan. Chronogr., ed. Bonn., sivv. 485 seurr.: "οἱ Χαζάροι", "οἱ Χαζάρεις." Arapialaisilla nimi kuului: "Khasar", Slavilaisilla: "Kosar." — Että ovat samaa kuin entiset Akazirit todistaa selvillä sanoilla Nimetön Ravennalainen [ed. Pinder et Parthey, siv. 168]: "quos Chazaros Iordanis (s. o. Jornandes) Agaziros vocat."

[2]) Ks. ylempänä siv. 155.

[3]) Ks. Schafarik, Slaw. Alterth., II sivv. 165 seurr. — Schlözer, Nestor, II siv. 112.

[4]) Ks. Zeuss, die Deutschen, siv. 726; D'Ohsson, des Peuples du Caucase, siv. 217; Frähn, de Chazaris.

Äsken mainitun Bulgarilaisen siirto-retken perästä vallitsee kahden vuosisadan tyven tällä kansain-vaellusten aavalla merellä muinaisessa Skythiassa. Tämän pitkällisen rauhan suojelee Katsarien valta, joka vähitellen leviää Dnieperiin asti, pitäen Slavilaiset kansat Kiovan ja Mohilevan seuduilla, — Poljanit, Sieverjanit, Wiatitzit ja Radimitzit —, veron-alaisinansa. [1]) Etelässä heidän valtansa ulottuu Wolgan suulta pitkin Kaspian merta Derbendin porttiin saakka ja tästä pitkin Kaukason juurta Krimin saarennolle, missä eräs pieni Göthiläinen kansan-jäänös vihdoin lopulla 8:tta vuosis. joutui heidän alamaisuuteensa. Pohjassa näyttävät Wolgan Bulgarit ja luultavasti useat muut Suomen-sukuiset heimokunnat tunnustaneen Katsarien isännyyttä. Heidän suhtansa Kreikan keisarikunnan kanssa todistavat Katsari-vallan nauttimaa suurta arvoa. Jo v. 696 oli keisari Justiniano Rhinotmeto maanpakolaisuudessaan nainut Katsari-khakaanin sisaren [2]), ja v. 726 haki keisari Leoni Isaurilainen poiallensa Konstantino Kopronymolle khakaanin tyttären puolisoksi. [3]) Tästä jälkimäisestä aviosta syntyi Leoni, liikanimeltä Katsari, joka isänsä jälkeen tuli keisariksi. Oikeastansa tämmöiset naimis-liitot barbarien kanssa olivat keisarikunnan lakia vastaan [4]), ja ainoastaan Katsarien nauttima suuri arvo saattoi vaikuttaa poikkeuksen tässä kohden. Samaa kunnioitusta myöskin todistavat Kreikkalaisen hovin säännöt kirjeiden suhteen,

---

[1]) Ks. Schafarik, Slaw. Alterth., II sivv. 63, 64.

[2]) Ks. Theophan. Chronogr., ed. Bonn., sivv. 571, 575.

[3]) Ks. Theophan. Chronogr., siv. 631: "Τούτῳ τῷ ἔτει Λέων ὁ βασιλεὺς τὴν θυγατέρα Χαγάνου τοῦ τῶν Σκυθῶν δυνάστου τῷ υἱῷ Κωνσταντίνῳ ἐνυμφεύσατο, ποιήσας αὐτὴν χριστιανήν, καὶ ὀνομάσας αὐτὴν Εἰρήνην, ἥτις ἐκμαθοῦσα τὰ ἱερὰ γράμματα διέπρεξεν ἐν εὐσεβείᾳ, ἐλέγχουσα τὴν τούτων (Leonin ja Konstantinon) δυσσέβειαν."

[4]) Ks. Constant. Porphyr., De Admin. Imp., 13 (ed. Bonn. sivv. 86). Siinä kuitenkin sanotaan, että Leoni itse nai khakaanin tyttären.

jotka lähetettiin vieraille hallitsijoille; sillä Katsarien hallitsijalle päälle-kirjoitus kuului: "jaloimmalle, kuuluisimmalle Katsari-maan khakaanille", ja sinetiksi käytettiin kolmen solidon painava kulta-kupura; mutta monelle muulle mahtavalle, esim. Paaville, Ranskan kuninkaalle j. n. e., pantiin halvempi päällekirjoitus ja ainoastaan kahden solidon painava kupura. [1]) Todella olikin keisarikunnan täysi syy pitää Katsarit kunniassa; sillä nämäpä nyt kaksi vuosisataa hillitsivät kansa-kuohun laineet Skythiassa, josta keisarikunnalle tavallisesti vaarallisimmat puuskat olivat tulleet. Minkä hyvän työn he sillä tekivät, näyttää Konstantinopolin hallitus käsittäneenkin, ja niinkuin jo olen maininnut, valmistivat heille Kreikkalaiset rakenturit v. 835 paik. Sarkelin linnan, joka Tanain varrelta vartioitsi Skythian aukeita. [2]) Vähäistä myöhemmin näyttää kristinuskoa Kreikan puolelta heille saarnatun [3]); mutta jo sitäkin ennen oli Juutalaisuus voittanut heissä tunnustajia, niin että itse kkakaani ja hänen ylimyksensä olivat Moseksen uskoa. Myöskin Islam, ja se kentiesi kaikkien aikasemmin, oli levinnyt tähän merkilliseen kansaan [4]), joka sivistyksessä kohosi korkeammalle kannalle kuin mikään Turanilainen väki sitä ennen.

Valitettavasti meillä ei ole mitään tarkempia tietoja Katsarien sisällisistä oloista heidän mahtavuutensa aikana. Tosin Armenian, Georgian ja Persian historia heitä mainitsee jo 4:nnestä vuosisadasta asti ja khalifi-vallan aika-

---

[1]) Ks. Constant. Porphyr., de Cærem., II 48: "*Πρὸς τὸν (ὁ δεῖνα) εὐγενέστατον, περιφανέστατον χαγάνον Χαζαρίας.*"

[2]) Ks. ylempänä siv. 157; Constant. Porphyr., de Adm. Imp. 42.

[3]) Ks. Schlözer, Nestor, III siv. 154.

[4]) Tabary mainitsee, että Hisham khalifin hallitessa (vv. 724—743) Katsarien khakaani niin ahdistettiin, että hänen täytyi rauhaa saadakseen mennä Muhammedin uskoon; ks. Dorn, Tabary's Nachricht über die Chazaren [Mém. de l'Acad. de St. Pétersb., 6:ième serie, VI], siv. 486; vertaa D'Ohsson, siv. 66.

na on heillä tuon-tuostakin sotaa Arapialaisten kanssa. Mutta vasta 10:nnellä vuosisadalla, kun heidän onnensa jo on alenemassa, antavat Arapialaiset matkustajat tarkempaa selitystä heidän sisällisistä seikoistaan, ja eräs kirje, minkä khakaani Joseph samaseen aikaan näyttää kirjoittaneen eräälle Espanjalaiselle rabbille, nimeltä Khasdai ben Ishak, vahvistaa osaltansa nämä Arapialaisten antamat tiedot. Näihin tietoihin täytyy lähettää vähäinen silmäys, ennenkuin ryhdymme niihin uusiin tapauksiin, jotka vuosisataa aikasemmin alkoivat valmistaa Katsarivallan perikatoa.

Merkillisintä on mitä Arapialaiset tietävät hallitusmuodosta kertoella. Ylimmäisenä hallitsijana on muka Khakaani, joka ei kuitenkaan ryhdy hallitus-toimiin, vaan asettaa erään toisen miehen Siaiseksensa. Tämä Siainen, jonka arvonimi on Beh eli Pekh [1]), käskee ja kieltää, hallitsee ja vallitsee, mutta kohtelee Khakaania suurimmalla kunnioituksella. Sekä Khakaani että Siainen ja kaikki ylimykset ovat uskonnoltaan Juutalaisia. Kuitenkin Khakaani pitää 25 puolisoa, lähisten ja alamaisten kuninkaiden tyttäriä, ja paitsi sitä, 60 jalkavaimoa. Ainoastaan ylimmäiset virkamiehet pääsevät Khakaanin puheille, ja kun hän joskus, noin joka neljäs kuukausi, ulkona liikkuu, lankee jokainen kasvoilleen, kunnes hän on ohitse mennyt. Mutta Siaisella on kaikki käskyn valta, ja häntä totellaan ehdottomasti. Khakaanit otetaan määrätystä suvusta, mutta Siaisen määrää Khakaani. Kun entinen Siainen on kuollut ja toinen on virkaan asetettava, tuodaan tämä khakaanin eteen, joka pitää hänelle soveliaan puheen hallitus-toimen velvollisuuksista ja oikeuk-

---

[1]) Semmoinen Siainen oli arvattavasti se Ziebel, joka yhtyi keisari Heraklion kanssa v. 626: ”*οἱ Χαζάρεις - - σὺν τῷ ἑαυτῶν στρατηγῷ Ζιεβήλ, δευτέρῳ ὄντι τοῦ Χαγάνου τῇ ἀξίᾳ*”; ks. Theophan. Chronogr., siv. 486. — Constant. Porphyr., de Adm. Imp. 42, sanoo: ”*ὁ γὰρ Χαγάνος ἐκεῖνος, ὁ καὶ Πὲχ Χαζαρίας - - ᾐτήσαντο*”.

sista. Sitten Khakaani sitoo silkki-nuoran uuden virkamiehen kaulaan ja alkaa kuristaa. Mies on menehtymäisillään; nytpä häneltä kysytään, montako vuotta hallita tahtoo. Mitä hän silloin kuoleman-tuskissa vastaa, tulee hänelle määräksi; jos Siainen enemmän aikaa elää, niin hän tapetaan. Tämä kummallinen tapa näyttää olleen Turkkilainen. [1]) Täydellinen uskonnon vapaus niin pakanoille kuin Kristuksen, Moseksen ja Muhammedin tunnustajille, seisova 12,000-miehinen armeija, järjestynyt oikeus-laitos, sekä maanviljelyksen tila Itil-nimisen pääkaupungin ympäristöillä, — tämä kaikki todistaa kansan korkeata sivistystä. Itse Itilin kaupunki levisi kahden puolen Wolgaa; itäisessä osassa asuivat kauppamiehet, läntisessä khakaani ja hallitusmiehet. Vanhempi pääkaupunki Semender oli lähempänä Derbendin porttia, ja lisäksi mainitaan pari muutakin kaupunkia. [2])

---

[1]) Ks. Neumann, die Völker des südl. Russl., siv. 89.

[2]) Ks. Frähn, de Chasaris, excerpta ex scriptoribus Arabicis, Petrop. 1822 [Mém. de l'Acad. de St. Pétersb. VIII, sivv. 577 seurr.]; — vertaa: D'Ohsson, sivv. 30 seurr., 190 seurr.; Nouv. Annales des Voyages 1851, II sivv. 129 seurr., III siv. 5 seurr.; Neumann, sivv. 99 seurr.; vihdoinpa tämän kirjan sivv. 156, 157. — Etevimmät Arapialaiset lähteet ovat: Ibn-Foszlan, joka vv. 921 ja 922 kävi Muktadir khalifin lähettiläänä Bulgarien maassa; Abu-Ishak Faresi, liikanimellä Istakhri (s. o. Persepolilainen), joka v. 951 oli käynyt Katsarien maassa; ja Ibn-Haukal, kauppamies Mosulista loppupuolelta samaa vuosisataa. — Juutalainen Rabbi Khasdai oli lääkärinä Andalusialaisen hallitsijan tykönä v. 958 paik. ja oli kuullut hoettavan Juutalaisesta valtakunnasta pohjan seuduilla, jonka tähden kirjoitti sinne kirjeen, saadaksensa tarkempia tietoja. Tämän kirjeen ja Joseph kuninkaan vastauksen löysi eräs Juutalainen v. 1562 Levantista, ja julkaisi v. 1577 nimellä Kaul-Mubesser (iloinen sanoma). Buxtorf, esipuheessaan kirjaan: Liber Cosri, Basel 1660, painatti hebrealaisen tekstin ja latinaisen käännöksen. Ranskannuksen antaa Carmoly, Recueil d'itinéraires à la terre Sainte, Bruxelles 1847, ja saksannuksen Selig Cassel, Magyarische Alterth., Berlin 1848. Kirjeensä alussa kuningas eli khakaani lausuu: "Tiedä, että olemme Jafetin jälkeisiä ja lähteneet hänen poiastaan Togarmasta." Togarmalla oli muka 10 poikaa: Aghior (Ugor?), Tiros, Avir, Ughin, Bi-

Samat Arapialaiset, jotka antavat edellä mainitut tiedot, kertovat myöskin Bulgarien vallasta keskisen Wolgan varrella. Tässäkin maassa löytyi 10:nnellä vuosisadalla sekä Kristityitä[1]) että Muhammedin-uskoisia; mutta kuningas oli jälkimäistä uskoa, ja tunnusti khalifin ylimmäisyyttä. Se kuningas, joka ensin kääntyi Islamiin v. 920 paik., nimitetään Almus Shilkinpoika, ja silmiin astuu tässä sama nimi Almus, joka myöskin Unkarilaisilla tavataan. Ylipäänsä olivat Bulgarien hallitus-tavat hyvin yksinkertaisia. Kuningas ja hänen puolisonsa — useampia kuin yksi ei mainita — istuivat niinkuin isäntä ja emäntä keskellä ylimyksiään. Kun kuningas ratsasti ulos, hänellä ei ollut mitään henkivartiaa seurassaan, ja alamaiset häntä tervehtivät ainoastaan lakkiansa päästä ottamalla sekä keveästi kumartaen. Maassa oli kaksi kaupunkia, Bulgar ja Suar, lähellä toisiansa, molemmat kyllä vähäpätöisiä; sillä niiden yhteinen väkiluku nousi ainoastaan 10,000 henkeen. Kesällä niiden asukkaat muuttivat maaseuduille, missä asuivat telteissä ja kodissa. Vaikka ilma-ala oli erinomaisen kylmä, viljeltiin kuitenkin paljon ohria ja nisuja; ruuaksi käytettiin myöskin hevoslihaa ja juomaksi mettä. Kummaksensa näkivät Arapialaiset, kuinka miehet ja vaimot kylpivät yhdessä, alastomina samassa virrassa; kuitenkin kiittivät heidän siveydellistä oloansa. Jonkun-moinen sivistys näkyy jo tähän aikaan tunkeuneen Bulgarien maahan, joka oli kaupanvälittäjänä luoteisten ja eteläisten maiden välillä. Kuninkaan hovi-kraatari oli suorastaan Bagdadista toimitettu,

---

sal (Barsel?), Tarna, Kasar, Zanor, Balgad (? Bulgar), Savir. Eräs kuningas, nimeltä Bulan, kääntyi ensin Moseksen uskoon; hänen seuraajansa, joita luetellaan 12, kantavat kaikki Hebrealaisia nimiä.

[1]) Mahdollista on, että Kristinusko oli tullut Bulgarien sekaan jo siihen aikaan, kun oleskelivat keisarikunnan rajoilla. Nikeforo Patriarka mainitsee vuodella 618, kuinka heidän kuninkansa (ὁ τῶν Οὔννων τοῦ ἔθνους κύριος) ylimyksineen tuli Konstantinopoliin ja siellä kastettiin.

ja omituisia rahoja, vaikka Arapialaisella kirjoituksella, lyötiin sekä Bulgarissa että Suarissa. [1])

Niinkuin Theofanes mainitsee, olivat Bulgarit vielä 9:nnellä vuosisadalla Katsarien veron-alaisina; mutta Arapialaisten kertomuksissa 10:nnellä vuosisadalla ovat jo omilla valloillaan, vieläpä nähtävästi harjoittavat jotakin etevyyttä lähisten heimokuntien yli. Bulgarien länsipuolella tiesivät Arapialaiset asuvan Ersalaisia, s. o. Mordvalaisia, joiden kuningas asui Ersassa ja jotka eivät muka päästäneet ketään muukalaista maahansa. Kolmen kuukauden matka Bulgarista luoteesen, asuivat Visu, s. o. Vessit Walgetjärvellä, ja pohjassa taas Pimeän meren rannalla Jura, s. o. Ugrilaiset, Vogulit ja Ostiakit. Näistä pohjan-peristä mainittiin niinkuin tavallisestikin monta kummitus-tarua, jotka todistavat, että todellisia tietoja puuttui. Sitä vastoin tunnettiin tarkemmin eräs kansakunta Jaik-virran lähteillä, itäpuolella Bulgarien maata, nimeltä Bashghurd, s. o. Bashkirit. Tämä kansa, jonka raakuudesta olen jo ennen maininnut esimerkin [2]), näkyy olleen erinomaisen tuima ja verinen sekä uskonnoltaan vallan pakanallinen, palvellen paitsi taivaan jumalata kaikenmoisia luonnon kappaleita. [3]) Heidän jälkeisensä nykyaikoina ovat täydellisesti turkintuneet. Mutta 10:nnellä

---

[1]) Ks. Frähn, Drei Münzen der Wolga-Bulgharen; ja Die ältesten Arabischen Nachrichten über die Wolga-Bulgharen aus Ibn-Foszlan's Reiseberichte [Mém. de l'Acad. de St. Pétersb., 6:ième série I]; D'Ohsson, sivv. 72 seurr. — Bulgar, joka oli noin 6 virstaa Wolgan rannasta, arvataan olleen nykyisen Spask'in seuduilla, ei kaukana Kaman suusta. — Mitä Ibn-Foszlan kertoo, että Bulgarit hirttivät jokaisen, jolla erinomainen äly oli, koska muka semmoisen piti paraiten kelvata itse Jumalalle palvelijaksi, on vaikeata ymmärtää. Frähn arvelee, eikö siinä tarkoitettane tietäjiä ja noitia.

[2]) Ks. ylempänä siv. 64.

[3]) Ks. Frähn, Ibn-Foszlan und Anderer Berichte über die Russen, Pietarissa 1823; sekä Frähn, de Baschkiris [Mém. de l'Acad. de St. Pétersb., 1822, VIII sivv. 621 seurr.]; D'Ohsson, des peuples du Caucase, sivv. 81 seurr., 129 seurr.

vuosisadalla olivat Bashkirit epäilemättä Suomen-sukuisia, ja samaa heimoa kuin Vogulit. Heistäpä, näet, oli jo alkupuolella 9:ttä vuosisataa lähtenyt ulos eräs toinen kansa, jonka Suomen-sukuisuus ei ole epäiltävissä: Unkarin kansakunta eli Magyarit. [1]) Nämä Unkarilaiset, eli, niinkuin heidän nimensä oikeastaan kuului, Ungrit,

---

[1]) Että Bashkirit ja Unkarilaiset alkuperäänsä olivat yhtä kansaa, seisoo niin monituisten todistusten nojassa, että epäilyksen siaa ei ole: I. Unkarilaisten oma muinaistaru antaa heidän tulla ”Dentumoger'ista, läheltä Bashkirien maata; ”Scythicam regionem una cingi comprehensione, sed in tria regna, Bostardiam (Bascardiam) scilicet ac Dentiam et Magariam dividi”, sanoo Thwroczi. ”Dentia et Magaria” on Belan Notarion ”Dentumoger”, ja *moger* on sama kuin Magyar. — II. Selvemmän todistuksen antavat 13:nnen vuosis. matkustajat. Rubruk [Recueil de Voyages, IV, siv. 274] lausuu: ”Postquam iveramus XII diebus ab Etilia (s. o. Wolga), invenimus magnum flumen quod vocant Jagat (s. o. Jaik), et venit ab aquilone de terra Paskatur (s. o. Bashkirien maa), descendens in prædictum mare. *Ydioma Pascatur et Ungariorum idem est*, et sunt pastores sine civitate aliqua et contiguatur Majori Bulgarie ab occidente. Ab illa terra versus orientem, in latere illo aquilonari, non est amplius aliqua civitas. Unde Bulgaria Major est ultima regio habens civitatem. *De illa regione Pascatur exierunt Huni, qui postea Hungari, unde est ipsa Major Bulgaria.*” Hän lisää [siv. 275]: ”Hoc quod dixi de terra Pascatur scio per fratres prædicatores, qui iverant illuc ante adventum Tartarorum.” — Carpini, Hist. Mongalorum [Recueil de Voyages, IV siv. 677] sanoo: ”Inde [e terra Morduanorum Tartari] procedentes contra Bileros, id est Bulgariam Magnam, et ipsam destruxerunt omnino. Inde procedentes ad aquilonem adhuc contra *Bascart, id est Hungariam Magnam*, et eos etiam devicerunt.” — Muita yhtäläisiä todistuksia mainitaan samoilta aioilta. Niinpä eräs käsikirjoitus Vatikanissa kertoo, että munkki Juliano v. 1240 tapasi Wolgan tykönä kansan, joka vielä tiesi Unkarilaisten muinoin heistä lähteneen, ja jonka kieli vielä oli varsin Unkarilainen. Aeneas Sylvio taas kertoo, että eräs munkki Veronasta oli tavannut, ei kaukana Tanaista, kansan, ”jonka kieli oli sama kuin Pannoniassa asuvaisten Hunkarilaisten.” Bonfini'n mukaan oli myöskin Mathias Korvino kauppamiehiltä kuullut, että niillä seuduin löytyi hänen kansalaisiaan; hän aikoi kutsua ne Unkariin, mutta kuoli. Lähetys-saarnaaja Joh. Schell kertoo, että eräs Jesuiitta, Magyari synnyltään, joutui Turkkilaisten vangiksi ja myy-

Ugrit [1]), — olivat silloin ensin asettuneet Dnieperin seuduille, Katsari-khakaanin alamaisiksi, ja sieltä he v. 862 olivat tehneet ensimäisen retkensä Saksanmaahan. [2])

Juuri tähän aikaan olivat taas Skythian seudut alkaneet riehua ja Katsarien valta, joka jo kolmatta vuosisataa oli sulkenut kansain-vaelluksen portit alisella Wolgalla, ei enää jaksanut pitää entistä rauhaa voimissa. Heidän itä-puolellaan asuivat jäänökset tuosta hajonneesta Turkkilais-vallasta: Patsinakit Wolgan ja Jaikin välillä, sekä Uzit eli Gussit Jaikin itä-puolella, ja molemmat pyrkivät Turanilaisten vanhaa tapaa myöden länteen päin. Lopulla 9:ttä vuosisataa tapahtui, että Katsarit liittyivät Uzien kanssa Patsinakeja vastaan ja nämä viimeiset ajettiin asuinsioiltaan. Mutta tämä ei ollut Katsareille eduksi; sillä Patsinakit kiersivät Katsarien maata pohjan puolelta, valloittivat Unkarilaisten asuinsiat alisella Dnieperillä, ja tulivat nyt Katsarien läntisiksi naapureiksi. [3]) Unkarilaiset taas tällä tavoin tungettiin Tonavan suuta

---

tiin orjaksi Wolgan seuduille, josta Romaan kirjoitti joutuneensa oikeaan isäinsä maahan, koska muka oli löytänyt muukalaisia, jotka puhuivat samaa kieltä kuin Unkarissa puhutaan, ja joista silminnähtävästi Unkarilaiset olivat lähteneet. — III. Vihdoin Arapialaiset antavat Unkarinkin kansalle nimen Bashgurd, ja puhuvat selvästi kahdesta sen-nimisestä kansasta; ks. D'Ohsson, des peuples du Caucase, sivv. 117 seur., 257.

[1]) Vertaa ylempänä siv. 154.

[2]) Ne mainitaan kaikkein ensinnä keisari Theofilon aikana (vv. 829—842) Tonavan Bulgarien takana ja nimitetään silloin sekä *Οὔγγροι*, että *Τοῦρκοι* ja *Οὖννοι*; ks. Leo Gramm., Chronogr., ed. Bonn., sivv. 231, 232. — Vuodella 862 sanoo Hinkmar (Remens. Annal.): "Hostes antea illis populis inexperti, qui Ungri vocantur, regnum ejusdem (Saksan kuninkaan Lutvikin) populantur;" ks. Pertz., Monum. Germ., I siv. 458.

[3]) Ks. Constant. Porphyr., de Adm. Imp. 37. — Jaik kirjoitetaan *Γεήχ*. — Yksi osa Unkarilaisia lohkesi muka itään päin ja asettui Persian seuduille, luultavasti Kaukasoon. Eräästä Magyar-nimisestä (vaikk'ei Magyarin-kielisestä) kansasta Kubanin laaksossa, ks. Besse, Voyage au Caucase; vert. Amedée Thierry, Hist. d'Attila, II siv. 440 seurr.

kohden, missä he kuitenkin, vaikka suljetuina Katsarivallan lähisyydestä, yhä tunnustivat khakaanin ylimmyyttä. Näilläpä aioin Katsarien khakaani asetti heidän heimokunnilleen ensimäisen yhteisen ruhtinaan, nimeltä Arpad Almus'en poika. Sillä välin oli sisällinen sota syttynyt itse Katsari-vallassa ja joukko Katsareja ajettiin maan-pakolaisuuteen. Nämä pakolaiset, jotka nimitettiin Kabarit, yhdistyivät Unkarilaisten seitsemään heimokuntaan, tehden niiden lisäksi kahdeksannen ja etevimmän. [1]) "Tästäpä Kabarit", sanoo Konstantino Porfyrogenito, "opettivat Unkarilaisille Katsarin-kielen, ja sen murteen muka vielä puhuvat, ja puhuvatpa sen ohessa Unkarinkin kielen." Nähtävää siis on, että molemmat kielet eivät olleet kuin kaksi murretta, niin että oli helppo toisen avulla toistakin oppia. [2])

Meillä ei ole näistä tapauksista tarkkaa aian-määräystä. Sen vaan tiedämme, että Unkarilaiset v. 888 asuivat Tonavan suulla ja olivat liitossa Kreikan keisarikunnan kanssa Bulgareja vastaan. [3]) Mutta jo seuraavana vuonna Bulgarit ja Patsinakit heitä yhdessä liitossa ahdistavat; ja nytpä Unkarin kansa siirtyy länteen päin, — siihen maahan, missä Attila muinoin oli asuntoa pitänyt ja missä toinen Hunnilais-valta nyt makasi raunioina. Koko tämä ala kahden puolen keskistä Tonavaa ei kan-

---

[1]) Ks. Constont. Porphyr., de Adm. Imp. 38—40. Näistä heimokunnista yksi kantaa nimen *Μεγέρη*, joka arvattavasti on sana "Magyar." Notar. Belæ (c. 1) mainitsee seitsemän päämiestä, joista Almus Arpadin isä on yksi, ja nimittää ne "Hetumoger" (seitsen-magyarit).

[2]) Ks. Constant. Porphyr., de Adm. Imp. 39: "*ὅθεν καὶ την τῶν Χαζάρων γλῶσσαν αὐτοῖς τοῖς Τούρκοις (οἱ Καβαροι) ἐδίδαξαν, καὶ μέχρι τοῦ νῦν τὴν αὐτὴν διάλεκτον ἔχουσιν· ἔχουσι δὲ καὶ τὴν τῶν Τούρκων ἑτέραν γλῶτταν.*" Vaikea on sanoa, onko sana *ἔχουσι* ymmärrettävä Kabareista vai Unkarilaisista; pääjohto on, että molemmat oppivat toistensa kieltä.

[3]) Ks. Leo Gramm., Chronogr., ed. Bonn., sivv. 267, 268; Constant. Porph., Adm. Imp. 40.

tanut siihen aikaan mitään oikeata nimeä; tavallisesti sitä kutsuttiin "Pannonialaisten ja Avarien erämaaksi"[1]), mutta toisinaan se myöskin käsitettiin Ison Moravian nimellä [2]), sillä Moravian ruhtinas par'aikaa taisteli Saksan kuninkaan kanssa sen omistuksesta. Tämän maan valloittaa Unkarin kansa ja antaa sille nimensä. Ne Slavilaiset lahkokunnat, jotka aikojen kuluessa ovat siihen asettuneet, joutuvat valloittajain alamaisiksi; ne Avarilaiset ja kentiesi Hunnilaiset kansan-jäänökset, jotka vielä jälillä olivat, sulavat tulijain kanssa yhteen [3]); ja vihdoinpa Wolgan seuduilta, Bulgarien ja Bashkirien maasta, tulee vielä jälestäpäin Magyarien sukulaisia, joita nähtävästi huhu tästä uudesta voittomaasta liikkeelle lähettää. [4]) Näin syntyy kolmas Hunnilais-valta Tonavan

---

[1]) Ks. Reginonis Chron. vuodella 889 [Pertz, Monum., I siv. 599]: "Pannoniorum et Avarum solitudines". Kuningas Alfred samoilla aioin nimittää erämaaksi koko alan Karinthian ja Bulgarian välillä.

[2]) Ks. Constant. Porph., Adm. Imp. 38, 42 (sivv. 170, 177).

[3]) Vielä v. 873 mainitaan Avarilais-jäänöksiä, jotka Saksan kuninkaan veron-alaisina asuivat entisessä maassaan; ks. Zeuss, siv. 741. Zekelit Transsilvaniassa arvelee Unkarin muinais-taru Attilan Hunnien jälkeisiksi: "Siculi, qui primo erant populi Athilæ regis" (Notar. Belæ, 50). Nimi *Székely* merkitsee vain: rajavartia.

[4]) Notar. Belæ (c. 57) sanoo: "de terra Bular venerunt quidam nobilissimi domini cum magna multitudine Hismahelitarum, quorum nomina fuerunt Billa et Bocsu. - - Et eodem tempore de eodem regione venit quidam nobilissimus miles nomine Heten". Nimi Hismaelitæ ilmoittaa, että olivat Muhammedin uskoa, ja todella mainitaankin senuskoisia Unkarin lakiloissa. Arapialaisen Jakutin kertomus 13:nnelta vuosisadalta antaa tähän vahvistusta [ks. Frähn, de Bashkiris]: "ego vero offendi in urbe Haleb magno numero genus hominum, qui Bashgurdi audiebant, crinibus et facie valde rubicundis erant, et scientiæ juris sacri juxta ritum Abu-Hanifæ operam dabant. Eorum aliquis - - respondit: Terra nostra ultra Constantinopolin jacet in regno alicujus nationis Francicæ (i. e. Europææ), cui nomen Hungerorum est. - - triginta admodum incolimus pagos. - - - diu supra hanc memoriam septem Muhammedanos e Bulgaria in terram nostram venisse - - - et ad veram Islamismi cognitionem nos duxisse".

ja Karpatien välillä, ja Suomen-suku saapi vakinaisen sian itse Euroopan sydän-paikoissa.

Koko Euroopalle tuntui ikäänkuin Balamberin laumat olisivat uudesta tulleet, ja samatekkuin ensimäisen Hunnilais-vallan aikana, saivat nytkin lännen ja etelän kansat kokea kovaa vitsausta. Silläpä ovatkin taas aikakirjat täynnänsä samoja kauhun kuvauksia kuin viisi vuosisataa aikasemmin. Unkarilaisten todellisista oloista ja laitoksista on sitä vastoin kovin vähän tietoja. Että olivat lukusa ja vapaa kansakunta yhtyneenä useista heimokunnista, sekä saaliin-ahnaita ja huikenteliaita, — kertoo heistä keisari Leoni, lisäten että tavat ja sotakäytökset heillä oli varsin Bulgarien kaltaista. [1]) Niinkuin muinaiset Hunnit eivät nämätkään kelvanneet jalkaväen tappeluun eikä piiritys-töihin, mutta olivat mainiot ratsumiehet ja tavoittivat tarkasti nuolillansa. Keisari Konstantino Porfyrogenito antaa lisäksi sen tärkeän tiedon, että heillä oli omituinen tuomari-valta ruhtinaan rinnalla [2]), ja mieleen juohtuu siinä kohden se Jugur-niminen virkamies, jota muinoin näkyy Avareilla olleen. Kaikki todistaapi, että olivat Avarien, Bulgarien, Katsarien, vihdoinpa muinaisten Hunnien likeistä sukua [3]), ja että heidän valtansa oli jatkona siihen, minkä Attila muinoin oli yrittänyt perustaa.

---

[1]) Ks. Leo Tactic., 18 [Leydenissä 1612, sivv. 287—295]. Mitä Reginoni heistä juttelee [Pertz, Monum., I sivv. 599—601] on melkein kaikki kopioittu Justinon kertomuksesta muinais-Skythoista.

[2]) Ks. de Admin. Imp., 40: *"ἔχουσι δὲ κεφαλὴν πρώτην τὸν ἄρχοντα ἀπὸ τῆς γενεᾶς τοῦ Ἀρπαδὴ κατὰ ἀκολουθίαν, καὶ δύο ἑτέρους τόν τε γυλᾶν καὶ τὸν καρχᾶν, οἵτινες ἔχουσι τάξιν κριτοῦ· ἔχει δὲ ἑκάστη γενεὰ ἄρχοντα. Ἰστέον ὅτι ὁ γυλᾶς καὶ ὁ καρχᾶν οὐκ εἰσὶν ὀνόματα κύρια ἀλλὰ ἀξιώματα. - - - τὸ δὲ καρχᾶς ἐστὶν ἀξίωμα, ὥσπερ καὶ τὸ γυλᾶς, ὅ ἐστι μεῖζον τοῦ καρχᾶ."* Silminnähtävästi on Karkhaan Turkkilainen arvonimi, vaikka Konstantino siitä alempana muodostaa: "Karkhas", kreikanmukaisella päätteellä.

[3]) Länsimaiden kronikat nimittävät heitä tavallisesti: Huni, Agareni, tai Avari; ks. Pertz. Monum. I sivv. 76, 77, 410—415.

Kuinka tämä Suomen-sukuinen valta Tonavan ja Theissin varsilla vähitellen sivistyi, ja kuinka se alituisissa taisteluissa on osannut pitää kansallisuutensa voimissa, ei kuulu enää minun aineeseni. —

Mutta Wolgan ja Tanain rannoilla oli Suomen-suvun loiston-aika nyt loppunut. Syy tähän rappioon oli kyllä isoksi osaksi ulkonainen, mutta epäilemättä vielä isommaksi osaksi sisällinen. Niinkuin edellisessä olen koettanut osoittaa, oli tämä suku jo puolen vuosituhatta harjoittanut herruuden Skythiassa ja sillä välin yhäti lähettänyt siirtokuntiansa länteen päin. Nämäpä seikat olivat tyhjentäneet sen voimat juuri siihen aikaan kun uudet ulkonaiset kohdat olisivat uusia voimiakin kysyneet. Näin Katsarien ja Bulgarien vallat Wolgan rannoilta hävisivät tykkönään, ja Turkkilaisten sekä Slavilaisten vuoro tuli herruuteen ruveta. Lähettäkäämme hätäinen silmäys tähän ryhtyvään perikatoon.

Juuri samana vuonna 862, kun Unkarilaiset tekivät ensimäisen retkensä läntisiin maihin, oli Skythian pohjois-osassa sattunut merkillinen tapaus, jonka vaikutukset pian tulivat koskemaan Suomen-suvun eri haaroihin. Skandinavilaiset Warjagit, tunnetut nimellä Rōs eli Rus, olivat keskellä Suomalaisia ja Slavilaisia kansoja, Laatokan, Ilmajärven ja Walgetjärven seuduilla, perustaneet sen uuden vallan, josta nykyinen Wenäjä on syntynyt. Tämä valta levisi ravakasti etelään, ja Slavilaiset kansat keskisellä Dnieperillä joutuivat pois Katsarien vallan alta. [1]) Turhaan Katsarit yrittivät näiltä uusilta vihollisilta sulkea Dnieperin suun. Idästä ja lännestä heitä ahdistivat Turkkilaiset Uzit ja Patsinakit, ja nyt vihdoin, 10:nnellä vuosisadalla, Rus-kansa alkoi retkeillä Tanaita ylös Wolgaan, josta kulkivat aluksillaan ryöstämässä kaikki Kaspian meren rantamaat. [2]) Tämä retkeilys, joka

---

[1]) Ks. Schafarik, Slawische Alterthümer, II siv. 64.

[2]) Ks. Zeuss, sivv. 550 seurr.; Frähn, Ibn Foszlan, sivv. 242 seurr. (Masudin mukaan).

ensin tapahtui Katsarien suostumuksella, kääntyi pian Katsari-vallan perikadoksi. Arapialaisissa lähteissä luemme, että vv. 968 ja 969 Rus-kansa ryösti paljaaksi sekä Bulgarien että Katsarien kaupungit, ja että sen puuskan perästä Katsarit, Bulgarit ja Burtassit hävisivät. [1]) Tämä ei liene otettava varsin sanain mukaan; sillä Byzantiolaiset mainitsevat, että v. 1016 keisarikunta ja Rus-valta yhdessä liitossa valloittavat Katsarien maan ja ottavat vangiksi heidän ruhtinaansa, Yrjö Tzulon. [2]) Mutta tämän perästä ainakin Katsarien valta häviää, ja heidän itäiset naapurinsa Uzit, myöskin tunnetut Kumanien ja Polowzien nimellä, leviävät nyt Tonavan suulle ja Unkarin rajoille asti. Vielä jonkun vuosisadan kestävät Bulgarit keskisellä Wolgalla, kunnes Mongoli-vallan tulva heidätkin hukuttaa. Silloin Itä-suomalaisten kansain historiallinen mahti on lakannut; mutta ne ovatkin vihdoin perustaneet kestävän Suomen-sukuisen vallan Unkarin maassa.

Tällä välin alkaa valo koittaa Suomen-suvun läntiselle osakunnalle, ja Otherin matkakertomus lopulla 9:ttä vuosisataa on ensimäinen valon-säde. Seuraavalta vuosisadalta ovat Arapialaisten maineet Vesseistä ja vielä vuosisataa myöhemmin Adam Bremeniläisen ja Venäjän Nestorin antamat tiedot. Mitä tällä tavoin alkaa vähitellen ilmi tulla tämän läntisen osakunnan tilasta ja tapauksista, se tosin ei ole varsin ulkopuolella nykyistä ainettani, mutta kuuluu vielä likemmin Suomen *kansan* ominaiseen historiaan.

---

[1]) Ks. Frähn, Ibn Foszlan, sivv. 64—66 (Ibn Haukalin mukaan).

[2]) Ks. Cedrenus, ed. Bonn., II siv. 464: "*ὑπέταξε τὴν χώραν, τοῦ ἄρχοντος αὐτῆς Γεωργίου Τζούλου ἐν τῇ πρώτῃ προσβολῇ συλλήφθεντος.*" Vertaa D'Ohsson, des peuples du Caucase, siv. 199.

Aineet:

Huomattavia paino-virheitä:

Siv.	riv.		seisoo:	lue:
23	1	ylh.	Poljoa	Paljoa
29	1	ylh.	[in imi]	[inimi]
48	3	„	ἔχουσ	ἔχουσι
54	3	„	ἔν	ἓν
85	17	ylh.	josta	jossa
92	9	„	oinen	joinen
141	18	alh.	satalukuun	vuosisataan